

NEMZETKÖZI ALKOTMÁNYBÍRÓI KONFERENCIA
Nagykanizsa
2012. március 1.

Nemzetközi Alkotmánybírói Konferencia

Nagykanizsa
2012. március 1.

A kötet
Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzatának
támogatásával jelent meg.

A szerkesztő munkáját
a **Csetneki Ügyvédi Iroda** támogatta.

*

Szerkesztette:
Dr. Papp Attila

A szöveget gondozta:
Czupi Gyula

Technikai szerkesztés:
Tábori Zita

*

A borítón látható fotó megjelent a **Zalai Hírlap** 2012. március 2-i számában: „*A konferencia fővédnöke, Cseresnyés Péter polgármester köszöntötte az előadókat és a szakmabeliekből álló hallgatóságot. A kép bal szélén a magyar alkotmánybíróság tagja, dr. Kiss László. Fotó – Szakonyi Attila*”

A hátsó borítón lévő fotót megjelent a **Kanizsa Újság – Lokálpatrióta Hetilap** XXIV. évfolyama 9. számában (2012. március 8.). Fotó – *Bakonyi Erzsébet*.

A konferencia résztvevőiről készült fényképek a Kanizsa Hetilap munkatársának, *Bakonyi Erzsébetnek* a munkái.

A kézirat 2012. augusztus 1-jén került lezárásra.

ISBN 978-963-08-4538-0

A kötet kereskedelmi forgalomban nem kapható

Nagykanizsa 2012
Magánkiadás

Telefon: 06 30 5879705
E-mail: pappati1977@freemail.hu

Alkotmánybíróságok a jogállam szolgálatában – avagy, fókuszban a Közép-kelet-európai, volt szocialista országok jogfejlődése (előadás szerkesztett változata – konferenciabeszámoló)*

Nagykanizsán 2012. március 1-jén, egy csütörtöki napon került megrendezésre – *dr. Károlyi Attila* ügyvéd, nagykanizsai önkormányzati képviselő, a Zala Megyei Területi Ügyvédi Kamara titkára szervezésében – a Medgyaszay Házban a *báró Wlassics Gyula Jogászegylet* valamint *Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata* által lebonyolított **Nemzetközi Alkotmánybírói Konferencia**.

A nívós rendezvényre négy állam egy-egy „aktív”, gyakorló alkotmánybírója volt hivatalos, akik előadásaikat az „*Alkotmánybíróság a jogállam szolgálatában (Különös tekintettel a volt ún. Közép-európai szocialista országok jogfejlődésére)*” címmel tartották meg.

A szakmai konferenciára szóló „Meghívó” tanúbizonysága szerint a délelőtt 10 órákkor kezdődő és egész naposnak ígérkező nemzetközi rendezvényen a négy alkotmánybíró, *dr. Kiss László* Magyarország, *dr. Marko Babic* a Horvát Köztársaság, *dr. Mészáros Lajos* a

Szlovák Köztársaság, míg *dr. Puskás Bálint* pedig a Román Köztársaság részéről a fenti címmel jelzett témakörben egy-egy órás előadás keretében fejtette ki véleményét, és fogalmazta meg álláspontját vagy éppen kritikáját, illetve az alkotmánybíráskodás szempontjából nézve a jövőre vonatkozó elképzeléseit, javaslatait.

A rendezvény fővédnöke *Cseresnyés Péter* országgyűlési képviselő, Nagykanizsa Megyei Jogú Város polgármestere¹, védnökei pedig *dr. Navracsics Tibor* közigazgatási és igazságügyi miniszter, valamint *Németh Zsolt* külügyminisztériumi államtitkár voltak.

A most említett személyeken kívül előadást tartott még a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium részéről *dr. Gáva Krisztián*, közjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár is.²

Dr. Papp Attila
jogász³

* A Szerkesztő e helyütt szeretné megköszönni *dr. Tilk Péter* (PhD) egyetemi docens tanszékvezetőnek, és *dr. Kocsis Miklós* (PhD) egyetemi adjunktusnak – a *Pécsi Tudományegyetem* Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszéke tanárainak – a tanulmány elkészítése során nyújtott szakmai segítségét, tanácsát, illetve építő jellegű kritikáját.

¹ *Cseresnyés Péter* 2002 óta a FIDESZ országgyűlési képviselője. 2006 őszétől 4 éven át Nagykanizsa alpolgármestere volt, majd 2010 őszétől pedig a város polgármestere.

² A konferencia hivatalos programja a következő volt: 10.00 *Cseresnyés Péter* köszöntője; 10.05 *Dr. Marko Babic*; 11.00 *Dr. Kiss László*; 12.00 *Dr. Gáva Krisztián*; 12.15 *Kávészünet*; 12.30 *Dr. Puskás Bálint*; 13.30 *Dr. Mészáros Lajos*; 14.15 *Hozzászólások*; 14.45 *Sajtótájékoztató*; 15.00 *Ebéd*.

³ A Szerkesztő 2004 és 2007 között a PTE ÁJK Igazságügyi Ügyintéző Főiskolai Szakon szerzett jeles diplomát, majd 2007 őszétől pedig a PTE ÁJK Jogász Szakának volt a levelezős hallgatója. Az államvizsgák sikeres teljesítése után (2011 ősz–tél, 9. szemeszter), 2012 januárjában szerezte meg *cum laude* minősítésű jogász diplomáját.

A Szerkesztő bevezetője

Mielőtt az alkotmánybírói konferencia ismertetéséhez fognék, engedje meg nekem a Tisztelt Olvasó, hogy egynehány gondolat erejéig még a türelmét, és a figyelmét kérjem szülővárosom, Nagykanizsa vonatkozásában.¹

Ugyanis nagykanizsai lakosként és kanizsai jogászként nemcsak erre a konferenciára vagyok magam is nagyon büszke, hanem rendkívüli meglepedettséggel vettem tudomásul az ideit, 2012. év Nagykanizsát érintő egyéb „történéseit” is. Gondolok itt tudniillik elsősorban a városközpont megújítására, a csatornahálózatunk felújítására és megannyi más, értékes kanizsai eredményre.

Úgy gondolom, nem az oldalak pocséklása, hanem jogos, lokálpatrióta büszkeség vezet akkor, amikor röviden bemutatom a városban zajló nagyarányú fejlesztéseket.

A 2012. év Nagykanizsa városa számára, mint a „**Bethlen-emlékévé**” jelenik meg és múlik majd el. Tulajdonképpen ebbe, azaz a „Bethlen-emlékévé” sokszínű programkavalkádjába illeszkedik bele a Nemzetközi Alkotmánybírói Konferencia is, mégis azzal, hogy e rendezvény egyszerre mind hagyományteremtő szándékú is.

A tavalyi év végén, egy pezsgő gazdasági, társadalmi és kulturális programsorozattal, a közösségteremtés és a város népszerűsítésének szándékával indította el a város önkormányzata a „Nagykanizsa-tudat” erősítését szolgáló Bethlen-évet.

A város közéletének, valamint gazdasági és kulturális intézményeinek képviselői előtt nyitotta meg 2011. november 25-én, pénteken a néhai miniszterelnökről, később Nagykanizsa országgyűlési képviselőjéről² elnevezett programsorozatot Cseresnyés Péter polgármester.

A „Bethlen-est” polgármesteri nyitóbeszéde előtt *dr. Bethlen István*, a *Páneurópai Unió* elnöke idézte fel az 1921 és 1931 között az országot irányító felmenője gazdaságpolitikai eredményeit. Mint elmondta, 1921-ben, a trianoni döntés után hasonlóan nehéz pénzügyi helyzetben volt Magyarország, mint

most, az utóbbi években. Az ország akkoriban szinte elveszítette teljes nyersanyagkészletét, a legjobb mezőgazdasági területeit, a Németország után legfejlettebbnek számító vasútvonalai kétharmadát, miközben vagy

négyszázezer menekült érkezett az elcsatolt területekről. Bethlen a reménytelennek tartott gazdasági helyzet ellenére elbocsátásokkal, adókvetéssel megkezdte az ország talpraállítását, s 1924-re olyannyira stabilizálta az államháztartást, hogy a *Nemzetek Szövetségétől* felvett kölcsön háromnegyedét beruházásokra lehetett költeni. 1925-től már többlete volt a magyar költségvetésnek, amit nagyarányú ipari, mezőgazdasági és infrastrukturális fejlesztésekre lehetett fordítani.

Földosztást indított, s alig néhány év elteltével Európa egyik legprosperálóbb országává tette Magyarországot.³

Dr. Bethlen István előadása végén úgy vélekedett, hogy Magyarország megfelelő lépésekkel ma is képes lenne tíz év alatt az Európai Unió élvonalába kerülni.⁴

Cseresnyés Péter polgármester az egykori miniszterelnököt méltatva beszélt arról, hogy az ő sikerre vezető lépései nyomán Nagykanizsát is a fejlődés útjára kívánják állítani. Ezt szolgálják a belváros megújítását, a csatornahálózat rekonstrukcióját célzó beruházások, új bölcsőde építése, vagy a helyi vállalkozásokkal való párbeszéd, valamint a befektetők megnyerése. Kifejtette, hogy a lemondása után, 1935 és 1939 között Nagykanizsa

országgyűlési képviselőjeként tevékenykedő Bethlen István előtt tisztelegve igyekeznek a városnak új arculatot adni, új gazdasági és társadalmi jövőképet festeni, egy „*fejlődő, összetartó, gyarapodó közösséget*” létrehozni. „*Tíz év távlatában szeretnénk elérni a teljes foglalkoztatást Nagykanizsán*”, hogy aki akar, az tudjon is dolgozni.

A „Nagykanizsa-tudat” formálása, erősítése érdekében olyan hagyományteremtő programokat indítanak, amelyek egyszerre lokálpatrióták, de a világra való nyitottságot is mutatják, és növelik idehaza, de akár külföldön is a város hírért. Felélesztik az egykori városi bállok hagyományát, lakossági konzultációkat kezdeményeznek, konferenciákat és közéleti beszélgetéseket szerveznek, amelyek a helyiek kötődésének erősítését és a befektetők megnyerését egyaránt szolgálják – fejtette ki a város első embere. Majd pedig idézte gróf Bethlen választási programbeszédének egy részletét – amit a néhai miniszterelnök 1935. március 24-én mondott el Nagykanizsán –, és megjegyezte, hogy feltűnő hasonlóság mutatkozik, ha a mai közállapotokat, illetve a majd 80 évvel ezelőtti állapotokat vesszük górcső alá.⁵

Aztán, már ez év elején látni engedte a város hetilapja, a KANIZSA, hogy valóban, teljesen meg fog újulni a főterünk, az Erzsébet-tér. A lokálpatrióta hetilap idei, XXIV. évfolyama második számának címlapján jelent meg egy képsorozat a szépülő városközpont-ról, „Erzsébet tér: Június végére elkészül” címmel.

A cikkben a városrehabilitáció jelenlegi állását és az elkövetkezendő időszak feladatait ismertette Cseresnyés Péter polgármester, a kivitelezést végző konzorcium képviselői és Horváth István projektfelelős. Elmondták, hogy a 900 milliós támogatásból és 600 milliós önköltségből megvalósuló projekt június végére készül el, amelynek kivitelezés egyébként még 2010 júniusában, a szerződés aláírását követően kezdődött el. A szakemberek az elmúlt időszak történéseit ismertetve hangsúlyozták, hogy már átadásra került a Huszti téri körforgalom, megvalósult a Zrínyi és a Teleki utcák összekötése és két új forgalmi csomópont kialakítása is, amely a későbbiekben félig meddig megoldja majd a forgalom kivezetését a városból. „A Huszti téri körforgalom volt az első olyan eleme a beruházásnak, amely a közlekedésben időleges fennakadást okozott. Azonban az átadás után láthatóvá vált, hogy a rekonstrukció milyen koncepció mentén zajlik és milyen stílust követ” – mondta Cseresnyés Péter polgármester.

Már ez év elején körvonalazódott tehát az Erzsébet tér új arculata, és zajlott a Magyar és Petőfi utcák összekötése az Arany János és a Királyi Pál utcák meghosszabbításával. A megújuló főtéren a zenepavilont már felállították, a térkövezés jelentős része, valamint az új szökőkút aléptímenye elkészült, illetve a terre tervezett szobrok beszerzésére irányuló eljárások is megindultak. A belváros rekonstrukciójával párhuzamosan elindult a csatornázási projekt is, ami természetesen jelentős fennakadásokat okozott és okoz még most, 2012 augusztusának végén is a város mindennapjaiban.⁶

Immár szervesen illeszkedett a „Bethlen- emlékévk” programsorozatába a 2012. február 10. napjával – a nagykanizsai önkormányzat által – útjára indított, ún. „Kávéházi esték”. A tervek szerint a magyar köz- és kulturális

élet jeles személyiségei érkeznek idén Nagykanizsára, akikkel a „Kávéházi esték” keretében kötetlenül beszélget majd a polgármester. A fókuszban nem a politika fog állni, hanem elsősorban a történelem, a tágan értelmezhető közélet, s természetesen a személyes szálak, az emberi történetek sem hiányozhatnak majd a társalgásból.⁷

A szellemi feltöltődést kínáló kulturális rendezvény első vendége dr. gróf Bethlen István volt, akivel a megújulásra váró Erzsébet tér patinás kávézójában, a *Rétesház*ban beszélgetett Cseresnyés Péter, 18 órai kezdettel. A közvetlen és kötetlen társalgás során szóba került a személyes kötődés, a történelem, a közélet, a mindennapok problémái és természetesen a politika is. A polgármester a városhoz való kötődéséről kérdezte dr. gróf Bethlen Istvánt, aki elmondta, gyerekkora óta fontos hely számára Nagykanizsa, rendszeresen járt ide és nagyon kellemes emlékei vannak. Élete jelentős részét – 25 évet – nem itt töltötte, de ezt kényszerűségből tette, és nem kalandvágyból, főleg pedig nem egzisztenciális okokból hagyta el hazánkat. Dr. Bethlen kifejtette véleményét, miszerint hasonló a helyzet ma Magyarországon, mint az 1920-as években, ugyanis, akkor is jelentős kölcsönre volt szükségünk, de a fejlődésnek köszönhetően vissza tudtuk azt fizetni. Akkor a reménytelennek tartott gazdasági helyzetben kezdte meg az ország talpra állítását Bethlen

István, adót vetett ki, elbocsátásokat eszközölt. Azonban öt év múlva már nagyarányú többlettel rendelkezett a költségvetés. Ezért úgy vélte, most is képesek lennénk kilábalni a nehéz helyzetből, akárcsak a trianoni döntés után. Magyarországnak egy készenléti keretre lenne szüksége az IMF-től, és így nem kerülne gyámság alá. A beszélgetés során kiemelte még az oktatás fontosságát, ugyanis a következő generációnak nemcsak fontos, de kiemelkedő szerepe fog jutni hazánk életében. Egyébként dr. gróf Bethlen István a másnap, szombaton megrendezett Bethlen-bálon is részt vett, tudniillik annak fővédnöke volt.⁸

„BETHLEN-BÁL AZ ÖSSZEFOGÁSÉRT.” Hivatalosan e bállal nyílt meg a 2012-re meghirdetett Bethlen-év február 11-én, szombaton este a Medgyaszay Házban. A Bethlen-bált *Cseresnyés Péter* polgármester és *dr. gróf Bethlen István*, a Magyar Páneurópai Unió elnöke nyitotta meg.

„Munkatársaimmal egy olyanfajta stratégiát alkottunk meg” – hangsúlyozta megnyitó

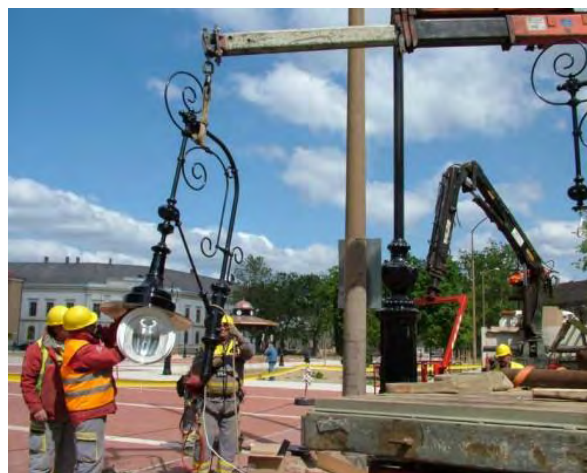

beszédében Cseresnyés Péter polgármester – „melynek célja, hogy Nagykanizsa jó hírét keltse, és ismertté tegye a külvilág számára. Ha egy városnak jól cseng a neve és a nem kanizsaiak úgy gondolják, érdemes ide jönni, a kanizsaiak meg úgy gondolják, hogy érdemes itt élni, ez már kezdő lépés ahhoz, hogy egyre több beruházó érdeklődjön városunk iránt. A segítők azt javasolták, fontos lenne a polgári városi báli hagyományokat újra élesíteni, amelyre meghívnánk azokat az embereket, akik Nagykanizsáért tenni akarnak, és tenni tudnak. Ez is célja a mai rendezvénynek. A bál megszervezésének előzménye is volt, hiszen tavaly novemberben a Bethlen-esten megkérdeztük a résztvevőktől, jónak tartanák-e a városi bál ötletét. A megjelentek döntő többsége azt válaszolta, hogy igen, és ha meghívást kapnak, eljönnek. Az idei bálnak a Bethlen-bál nevet adtuk a Bethlen-évre tekintettel. A bál fővédnöke dr. gróf Bethlen István, a Magyar Páneurópai Unió elnöke elfogadta a meghívásunkat, és mindenben támogatja elképzelésünket.”

Végezetül Cseresnyés Péter polgármester arra kérte a jelenlévő vezetőket, vállalkozókat, intézményvezetőket, hogy az elkövetkező években is ugyanilyen összefogással, erőfeszítéssel dolgozzanak, hogy méltó módon mutathassuk meg magunkat, Nagykanizsát a világnak. A Bethlen-bál fővédnöke, dr. gróf Bethlen István e szavakkal szólt a jelenlévőkhöz: „A kinti, a zord tél jelképezi ma az egész világot, így a hazánkat is mélyen meg rázó világválságot. Bent úgymond mulat az úri közönség. Nem túl nagy ez az ellentét hölgyeim és uraim? Nos, a magyar és az európai kultúra, mint ahogyan a polgármester

úr is mondta, egy nagyon kedves eleme a bál, a bálozás, amely az életörömről, a barátságokról, az együttlétről, az egymást becsülő, szerető, tisztelő emberekről szól, ahol akár életre szóló barátságok is létre jönnek. Nagykanizsán is komoly bálakat tartottak korábban. Ezzel a városi bállal most a polgármester úr akarja egymáshoz közelebb hozni azokat, akik a mindennapok nagyon kemény

munkájában nemcsak saját, családi, és kisebb közösségek boldogulásáért dolgoznak, hanem még nagyobb közösségért, Nagykanizsa városáért. Ez egy nagyon szép dolog, és akik így tesznek, megérdemlik, hogy a mindennapok kemény munkája után egy kellemes együttlét keretében néhány szép órát töltsenek el, ami újabb erőt ad a nehézségek legyőzésére. Tehát nagyon jó, hogyha az úgynevezett úri közönség ma Nagykanizsán mulat, mert az Önök mindennapos munkájának

eredménye lesz majd, hogy ebből a nagy válságból, amelyet ez a zord tél jelképez, előbbutóbb ki fogunk lábalni, ahogyan elődeink is

kilábaltak a Bethlen-konzolidáció időszakában, melynek használható elemeit a jelenlegi országvezetés is tudatosan felvállalja. Nagyon jó szórakozást kívánok mindenkinek, élvezzék egymás társaságát, ezt a pár kellemes órát” – mondta befejezésül dr. gróf Bethlen István. A bál a hagyományoknak megfelelően pezsgős koccintással vette kezdetét. Cseresnyés Péter polgármester azok egészségére emelte poharát, akik a jövő nemzedéke érdekében dolgoznak, és természetesen a jövő nemzedékéért, hiszen a bál bevételét egy gyermekalapítvány javára ajánlották fel gyógyító eszközök vásárlásához. A hivatalos bál megnyitók után tartalmas program elé néztek a résztvevők, hiszen a több mint húsz éve alakult *Eraklin Táncklub* nyitótáncát alapozta meg a bál hangulatot, majd a vacsora közben *Gayer Mátyás* triója jazz muzsikát játszott. A vacsorát követő tánchoz a *Moon River Band* szolgáltatta a zenét, míg az est sztárvendége, *Csézy* pedig este tíz órától lépett színpadra, s énekelt a kanizsai bálozók-nak.⁹

A tavasz folyamán tovább folytatódtak az Erzsébet tér felújításának munkálatai, és a város „élte a megszokott életét”, egymást követték a rangos városi rendezvények. Így a március 1. napján megrendezett *Nemzetközi Alkotmánybírói Konferencia* után, 2012.

március 28-án értesülhettünk arról, hogy elkészült a régóta várt kerékpárút, ami a nagykanizsai „Keleti-városrészt” köti össze a Csónakázó-tóval. Az új kerékpárút kényelmes, gyors és biztonságos megközelítést tesz lehetővé a kerékpárosok számára a „Csó-tó”-hoz, a város irányából. A projekt a „*Kerékpárút-hálózat fejlesztése Nagykanizsán, a 61. számú főút belterületi szakaszán*” címet viselte, míg az utat – ünnepélyes keretek között, stílusosan, kerékpározva – Cseresnyés Péter polgármester adta át a város kerékpárosainak, lakosságának.

2012. április 14-én emlékkő avatás volt Nagykanizsa határában, a „Romlottvárnál”. Ugyanis Cseresnyés Péter polgármester részvételével avatták fel a MOL Nyrt. támogatásával készült emlékkövet a Szentgyörgyvári-hegyen található egykori erődítményhez vezető úton. A turisztikai célú tájékoztatásra szolgáló, az időjárás viszontagságait is elviselő emléktáblán többek között az olvasható, hogy az egykori *Botszentgyörgy* várát, az itteni dombon egykor állott várkastélyt a Both-testvérek, János és András építették, 1481-ben. Az 1550-es években a török veszély miatt megerősítették, még hozzá sikeresen, hiszen a kicsiny vár őrsege 1566-ban és 1575-ben is visszaverte a törökök támadását. Botszentgyörgy erődítménye a környék vé-

delmében aktívan együttműködött a kanizsai várral, amely megerősítésének munkálatai 1554-ben kezdődtek meg. A megerősített kanizsai vár belső, középső és külső várra tagolódott, az építési anyag zömmel fa és föld volt. Az erősséget egy mesterségesen is felduzzasztott mocsár védelmezte. Szigetvár 1566-os eleste után vált Kanizsa – és Botszentgyörgy – igazán fontossá a Habsburg udvar számára, ezért megtették a Balaton és a Dráva közti főkapitányság székhelyévé. 1568-ban Kanizsa királyi vár lett, miután a növekvő török veszély miatt az özvegyen maradt Kanizsai Orsolya elcserélte a kincstárral itteni birtokait Csejte várára, valamint a borsmonostori apátság javadalmaiért. 1567 és 1571 között Thury György, a híres bajvívó volt a kanizsai vár kapitánya, akinek vezetésével a végvári csapatok gyakran ütöttek rajta a dél-dunántúli török erődítményeken, és ebben az időben az oszmán csapatok portyázásai szinte teljesen megszűntek a vidéken. Thury várkapitánysága után azonban Dél-Zala katonai helyzete romlani kezdett, ugyanis az oszmán portyázó

csapatok ismét megjelentek a zalai dombok között. Az egyre fokozódó török veszély miatt aztán Botszentgyörgy várát 1577-ben, császári rendeletre felrobbantották, mivel az egyre erősödő és állandósult oszmán portyázások miatt az osztrák uralkodó úgy ítélte meg, hogy a kis erődítmény hosszútávon nem lesz megvédhető, és el akarta kerülni, hogy azt a török elfoglalja, és így a kanizsai vár szomszédságában egy jól védhető török erősség jöjjön létre. Botszentgyörgy romjait nevezte el később a nép „Romlottvárnak”, ami

jelenünkben a nagykanizsaiak egyik kedvelt kirándulólhelye.¹⁰

2012. május 8-án adta hírül – látványos képek kíséretében – a városi hetilap, hogy zajlik a rekonstrukció alatt álló Erzsébet téren a 20. Honvéd Gyalogezred emlékművének a felújítása. Hybl József 1930-ban készült alkotása a megújuló Erzsébet térhez méltó külsőt kapott, ugyanis a szobron évtizedek alatt képződött bázikus rézkarbonátot, azaz „patinát” homokszórásos, magasnyomású vízzel

történő atmoszással eltávolították, majd ezt követően a teljes felületet átciszolták, cizellálták. A szakemberek ezt követően a felületi hibákat is kijavították, végül pedig

„antikolás”, a vízlepergető réteg felvitele következett.

A „Testvérvárosi találkozóról” egy május 9. napi hír tudósított, miszerint: *„Tegnap este kezdetét vette a testvérvárosok polgárainak találkozója. A gála megnyitóján Cseresnyés Péter polgármester köszöntötte a Csáktornyáról, Gleisdorfból és Kovásznáról érkezett vendégeket.”*

A 2012. ÉV KIVÁLLÓSÁGAI
2012. május 11. napjának estéjén került sor a „Város Napja – Thury György Históriai Napok” alkalmából rendezett ünnepi közgyűlésre. Az eseményen megjelentek az Akkóból, Csáktornyáról, Gelsifdorfból, Kazanlaktól, Kovásznáról, Magyarkanizsáról és Togliattiból érkezett testvérvárosi delegációk is. A rendezvényen kerültek átadásra a város elismerő kitüntetései is.

Eszerint, 2012-ben:

- „Nagykanizsa Megyei Jogú Város Díszpolgára” (posztumusz): *Gróf Bethlen István.*
- A „Nagykanizsa Sportjáért” kitüntető címet *dr. Lubics Szilvia* kapta.¹¹
- A „Nagykanizsa Kultúrájáért” cím kitüntetője *Hajdu Sándor* lett.¹²
- „Nagykanizsa Megyei Jogú Város Kisebbségeiért”: *Kanizsai Csillagai Művészeti Egyesület.*¹³
- A „Nagykanizsa Oktatásáért” kitüntető címet 2012-ben *Kassai Zoltánné* kapta.¹⁴
- „Nagykanizsa Sportjáért”: *Aquaprofit Nagykanizsa Tungstram Sakk-Klub.*¹⁵
- A „Nagykanizsa Környezetkultúrájáért” cím kitüntetője: *Makrai Mártonné.*¹⁶
- „Nagykanizsa Megyei Jogú Városért”: *Csizmadia Ferenc.*¹⁷

- „Nagykanizsa Megyei Jogú Városért”: *Perger Imre.*¹⁸
- A „Nagykanizsa Kultúrájáért” kitüntető címet, 2012-ben *Szabadi Tibor* kapta.¹⁹
- „Nagykanizsa Oktatásáért”: *Durgó László Gábor.*²⁰
- „Nagykanizsa Megyei Jogú Város Címe-re” 2012. évi kitüntetője: *Péntek Imre.*²¹
- „Oklevél”: *Farkas Ferenc Énekegyüttes.*²²

„Nemzetközi Szent György Lovagrend Emlékplakett” –et kapott *Cseresnyés Péter.* A 2012. évi város napi rendezvényen a Nemzetközi Szent György Lovagrend az ünnepség keretében adta át az I. Nemzetközi Szent György Lovagrend Emlékplakettet Nagykanizsa város polgármesterének, Cseresnyés Péternek, köszönetképpen az elmúlt évben, Beregszászon megrendezett eseményhez nyújtott támogatásért.²³

CÉLEGYENESBEN AZ ERZSÉBET TÉR REKONSTRUKCIÓJA

„Értünk szépül - Fákat fogadtak örökbe” címmel, május 17-én értesülhettek a nagykanizsaiak arról, hogy a városrehabilitációs projekt Erzsébet téri rekonstrukciójához kapcsolódó faültetési program keretében, a már elültetett 50 fa közül fogadtak örökbe facsemetéket a város különböző intézményei és magánszemélyek.

Majd 2012. május 23-ára újra a régi helyére került a híres, *Szenháromság* szoborcsoport, ugyanis megkezdték a szobrok felállítását az Erzsébet tér északi oldalán. A műalkotás eredetileg is a mai Erzsébet téren állt, majd 1869-ben az Eötvös térre, onnan pedig a Kossuth térre szállították azt. Az évszázadok során megrongálódott alkotást 1992-ben res-

taurálták jelentősebb mértékben, amely folyamat megismétlésének most megint neki láttak, amint a szoborcsoport elemei felkerültek a posztamensre.

Majd, 2012 júniusának végén szinte óráról órára újabb arcát mutatta az Erzsébet tér. A déli oldalán már csobogott a víz a szökőkútból, a medencében az utolsó simításokat végezték a szakemberek, míg megint mások a parkosítással és az átjárók felfestésével foglalkoztak. A tér északi részén található Szentháromság szoborcsoport aranyozási munkálatai – a glóriákat, a koronákat, és a szobrokhoz tartozó attribútumok felújítását a régi technológia szerint – is befejeződtek, amelyet *Iszlay Ági* fővárosi aranyozó készített el. A mester keze nyomán megkapta koronáját Szent László király, és a kőrestaurátorok segítségével pedig megkoronázták Szent Imre herceget is.²⁴

Eztán a városrekonstrukció utolsó, még hiányzó eleme, az *Erzsébet* királyné szobra is a helyére került. Erzsébet királynénk (becenevén Sissy) képmását emelődaru segítségével helyezték el a talapzaton a média, és helyi, valamint vidéki látogatók érdeklődésétől kísérvé.²⁵

Nagykanizsa főtere rekonstrukciójának befejezési határideje 2012. június 30. napja volt. Mind a városvezetés, mindúgy a projekt lebonyolításával megbízott szakemberek, mindpedig a kivitelezéssel megbízott cég szakszerű hozzáértését bizonyította, hogy már egy nappal a határidő lejártá előtt, június 29. napján birtokba vehették a nagykanizsaiak az Erzsébet teret, megtörtént ugyanis a műszaki átadás.

Ezzel befejeződtek tehát a városrehabilitáció I. ütemének kivitelezési munkálatai, ugyanis megtörtént a „*Magyar utca és a Petőfi utca összekötése, valamint az Erzsébet tér rekonstrukciója*” elnevezésű projektem műszaki átadás-átvételi eljárása. Így a városrehabilitációs program kivitelezési munkálatai a Huszti téri körforgalom, majd a Zrínyi Miklós utca Teleki utcára történt kikötése után az utolsó állomásukhoz értek. A Magyar utca – Petőfi utca összekötésében meghosszabbodott az Arany János utca és a Királyi Pál utca is. Megújultak a járda és az útburkolatok, és őshonos fák is elültetésre kerültek a projektben, amelyben az átadandó teljes útszakasz hossza 950 méter volt.

Az Erzsébet tér rekonstrukciójának munkálatai 2011. március 1. napján kezdődtek meg. A megvalósítással egy időben a tér környezetét is érintő csatornaprojekt kivitelezési munkái is kezdetét vették. A teret érintő rekonstrukciós, valamint csatorna-felújítási munkálatok „rombolási-építési” folyamatának összehangolása miatt a befejezési határidő 2012. június 30. napra módosult, amely határidő lejártá előtt 1 nappal tehát átadásra is került Nagykanizsa főtere, ami időponttól az Erzsébet tér – és ezt az arra járó érdeklődő a saját szemével is láthatta – egy nyüzsgő találkozási pont lett az itt élők, és az ide látogatók életében.

A tér déli részén helyezkedik el a megújult szökőkút, mely a látványelemeivel folyamatosan hűsíti is a teret. A szökőkút nyugati oldalánál az Erzsébet királyné szobra található. A tér középső része funkcionál rendezvényterként. Itt kerültek elhelyezésre a közvilágításról működő világító ülő bútorok is,

az órákkal ellátott zenepavilon, valamint a kanizsai vár és város makettje, mely éjszaka kivilágítva tekinthető meg. A Vásár utcával szemben található a Testvérvárosok kútja, mely ivókútként működik, így pótolva egy korábbi hiányosságát a főtéren. A tér felső harmada fásított, inkább park, mint tér funkciójú terület, ahol a Török kút helyére a restaurált Szentháromság szoborcsoport került az elemek eredeti színeinek bemutatásával. A terület rekonstrukciója során, illeszkedve a tér stílusához, lecserélték a telefonfülkét, a tűzcsapokat, a vadonatúj, de mégis múltidéző kandeláberekben pedig a városrehabilitáció által Kanizsáról elnevezett háromágú zászlótartókat helyeztek el. A város karácsonyfájának, valamint a rendezvénysátornak a rögzítő elemeit is elhelyezték a burkolatban, továbbá a rendezvények elektromos ellátásához is kiépítették a villamos hálózatot. A fejlesztések eredményeként a tér forgalmi terhelése jelentősen csökkent, hiszen a Magyar utca irányába a térről egyirányúvá vált a forgalom.²⁶

Miközben a nagykanizsaiak birtokba vették a megszüpült Erzsébet teret – amely egyébként a felújítást követően a térség legnagyobb kiterjedésű terévé vált –, addig az elvégzett munkákról a kivitelezők jelenlétében Cserenyés Péter polgármester tartott sajtótájékoztatót a szökőkútnál: „Egy hatalmas munka végén, és remélhetőleg egy újabb kezdetén vagyunk, mert abban az esetben, ha sikerül állami, vagy európai uniós forráshoz jutni, akkor nekiállunk a II. ütemnek. Ha nem, akkor mindenképpen a közgyűlés elé szeretném vinni a rekonstrukció folytatását még akkor is, ha a II. ütem terveit nem tudjuk teljes egészében megvalósítani. A mai nap elkezdődött a műszaki átadás, ezzel ténylegesen használatba vehetjük azokat az elemeket, amelyeket két év alatt a kivitelezők elkészítettek. Ebbe bele kell érteni a Huszti téri körforgalmat, a Petőfi és Arany János utca összekötését, és a legszebbet, amire a legbüszkébbek lehetünk, az Erzsébet teret. A beruházás egy komoly

koncepció mentén zajlott, melynek lényege az volt, hogy készítsünk egy nagyon szép teret a kanizsaiaknak, valamint a környékén élőknek, és lehetőleg tehermentesítsük a belvárost a jelentős autósforgalomtól. Elképzelésünk bizonyos részét sikerült a mostani beruházással megvalósítani, és ha tovább tudjuk folytatni a beruházást – ami a közgyűlés döntésén is múlik, nemcsak a pénzen –, a Fő utcára is kiterjeszthetjük egészen a Sugár útig. Pénzügyi oldaláról nézve, támogatásként mintegy 900 millió forintot kapott a város. Sokan feltették a kérdést, hogy miért nem munkahelyteremtésre fordítottuk ezt a pénzt. Munkahelyteremtésre is fordítottuk, mert két

munkahelyteremtésre fordítottuk ezt a pénzt. Munkahelyteremtésre is fordítottuk, mert két

munkahelyteremtésre fordítottuk ezt a pénzt. Munkahelyteremtésre is fordítottuk, mert két

éven keresztül folyamatosan adtunk munkát magyar embereknek, és magyar vállalkozóknak. Alvállalkozóként nagyon sok kanizsai és Kanizsa környéki vállalkozó dolgozott. A pénzt csak a belváros rekonstrukcióra fordíthattuk, másra nem! A támogatás-intenzitás összességében 60 százalékos volt, mivel másfél milliárd forintba került az összberuházás, melynek leglátványosabb eleme, az Erzsébet tér 830 millió forintba került. Összesen 20 ezer négyzetméter felület újult meg a két térrészt elválasztó utak megszüntetésével.”

Cseresnyés Péter polgármester a továbbiakban nem minden elfogultság nélkül jegyezte meg, hogy a kezdetektől fogva részt vett ebben a munkában, sőt bizonyos elemek megléte, vagy bizonyos kialakítások ilyenformán való megvalósítása az ő munkájának is köszönhető többek között. Ismertette, hogy az Erzsébet tér kettős funkciót fog mostantól ellátni. Az egyik, ami már tapasztalható is, hogy jól érezzék magukat az idejövő emberek, a másik pedig a rendezvénytér jelleg, hiszen a közepén rendezvényeket, kisebb-nagyobb koncerteket lehet majd tartani. A kivitelezés során lehetővé tették színpadok felállítását is, ahol hétvégéken kanizsai együttesek fellépésével térzene szórakoztathatja majd a kanizsai polgárokat. A polgármester megismételte, amit már több alka-

lommal is elmondott: a beruházás elhúzóadásának egyszerű, praktikus oka volt. Nem a kivitelező hibájából történt, hanem meg kellett várni a tér megújításával párhuzamosan folyó csatorna-beruházás befejezését annak érdekében, hogy ne kelljen újra felbontani a teret. A csatornaépítésen kívül még kicserélték a víziközművet, és a tér egészén megújították a közvilágítást, melynek kábelezését, földmunkáit is el kellett végezni. A polgármester ezután megköszönte mindazok munkáját, akik támogatták a belváros megújítását, hiszen a tervezés elején voltak olyanok is, akik azt mondták, nem lesz ez más, mint szobortologatás. Ennél azonban – mint az 2012. június végére láthatóvá is vált – sokkal több történt. Végül a sajtó képviselőin keresztül Cseresnyés Péter arra kérte a lakosságot, a nagykanizsaiakat és az idelátogatókat, hogy óvják, óvjuk meg a teret, ne szemeteljünk rajta, és ne próbáljuk ki, hogy az üvegfelületek karcosak-e. Hiszen közös értékünk ez a tér, vigyázzunk tehát reá.²⁷

A nagykanizsai emberek eztán nagyon hamar megtapasztalhatták, hogy angolul, németül, horvátul beszélő emberek családostól sétálnak a téren, mert kíváncsiak rá. Az Erzsébet tér műszaki átadása után az új utakat és a teret hivatalosan július közepén és szeptemberben adták át – szintén ünnepélyesen.

---

¹ Érdemes az érdeklődőnek nemcsak a városunkba ellátogatni, hanem a „Régiók Kapuja”, Nagykanizsa hivatalos honlapját is megtekinteni, ott ugyanis állandóan frissülő, naprakész információkat – ezek egész tárházát, garmadáját – találhatnak a városról, Kanizsa életéről, mindennapjairól. Lásd: Nagykanizsa Megyei Jogú Város honlapja: <http://www.nagykanizsa.hu/> (2012. 07. 01.); a város pontos, hiteles és részletes története az ókortól kezdve: <http://www.nagykanizsa.hu/index.php?m=1&id=1> (2012. 07. 01.); Nagykanizsa város természetrajza: <http://www.nagykanizsa.hu/index.php?m=1&id=2> (2012. 07. 01.); Kanizsa leglényegesebb, állandóan frissülő statisztikai adatai: <http://www.nagykanizsa.hu/index.php?m=1&id=3> (2012. 07. 01.); illetve Nagykanizsa neves szülöttei: <http://www.nagykanizsa.hu/index.php?m=1&id=4> (2012. 07. 01.). A város híres, sasos-kapus címeréről pedig lásd: Papp Attila: *Jogi ikonográfiai tanulmány a jogi kultúrtörténet köréből, avagy a SAS, mint hatalmi szimbólum*. E-tudomány, 2011. évi 2. szám (IX. évfolyam), 15 – 16. oldalak. http://www.e-tudomany.hu/etudomany/web/uploaded_files/20110207.pdf (2012. 07. 01.). De nemcsak a gőzös megy Kanizsára az ismert nótában, hanem bizony számos magyar ember, életében legalább egyszer eljön ebbe a dombok között fekvő, dél-zalai városba. Sokan a horvát tengerpartra – Nagykanizsát autópálya köti össze az innen 25 kilométerre levő határvárossal, *Letenyével*, ahonnan szintén autópályán továbbhaladva, mindössze 100 kilométer távolságra esik a horvát főváros, *Zágráb*, illetve szintúgy Letenyétől (ismét csak autópályán), mintegy 300 kilométer megtétele után megérkezünk az Adria partjára, *Fiumébe* (Rijeka) is – való utazásuk közben csak érintik, de sokan meg is állnak városunkban, hiszen számos látnivalóval és természeti értékkel büszkélkedhet Nagykanizsa. A nem egészen egy évtizede útjára indított nagykanizsai Bor és Dödölle Fesztivál miatt pedig már célirányosan keresik fel városunkat az ország minden részéről, de külföldről is a turisták, minden év szeptemberének első napjaiban. De természetesen nincs olyan vendég az Európa-szerte ismert fürdővároskában, *Zalakarosban* sem, aki néhány napos, „wellness” kikapcsolódását meg ne szakítaná azért, hogy a Karostól mindössze 15 kilométer távolságra lévő Nagykanizsán egy sétát ne tegyen. Érdemes tehát hozzánk ellátogatni, hiszen Nagykanizsa mindenkit szeretettel vár és visszavár...

² **Gróf Bethlen István** (Gernyeszeg, 1874. október 8. – Moszkva, 1946. október 5.), miniszterelnök (1921. IV. 14. – 1931. VIII. 24.), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja (1928-1945). Budapesten jogot, Magyaróváron pedig mezőgazdasági akadémiát végzett. 1901-től 1903-ig *szabadelvű* párti, majd 1904-től 1913-ig *függetlenségi* párti, míg 1913-tól 1918-ig pedig *alkotmánypárti* képviselő. Az Osztrák – Magyar Monarchia uralkodója, I. Ferenc József „belső titkos tanácsossá” nevezte ki. 1919 februárjában a kezdeményezésére alakult meg az ellenforradalmi, *Nemzeti Egyesülés Pártja*. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, ahol az ún. „szegedi kormány” képviselőjeként az ellenforradalmi komité egyik vezetője lett, majd 1920-ban pedig tagja a magyar békedelegációnak. A *Simonyi-Semadam* – kormány lemondása után létrehozta az egységes kormányzópártot, de az új kormányt mégsem sikerült megalakítania, hanem csak a Teleki-kormány bukásával, 1921. április 14-én lett miniszterelnök. Ugyanis a régi erdélyi nemesi családból származó politikus ténylegesen már 1920 nyarán megbízást kapott a kormányalakításra, kísérlete azonban ekkor még a nagy pártok ellenállásába ütközött. 1921 tavaszára viszont, amikor a kormányzó ismét felkérte kabinetalakításra, megváltozott a helyzet. A néhány hónapig működő kormányok helyett mind többen kívántak egy stabil és kiegyensúlyozott adminisztrációt, amelynek megalkotását az ekkor már bel- és külföldön egyaránt jól ismert, szikár természetű erdélyi gróftól remélték. Gróf Bethlen István több mint tíz évig, 1931. augusztus 24-éig maradt a miniszterelnököknek otthont adó, budai Sándor-palotában. A felmerülő problémák és a megoldandó feladatok jellege alapján Bethlen tízéves miniszterelnöksége négy egymást követő kisebb szakaszra osztható. Az *első szakaszt* (1921-1923) a belpolitikai stabilitás alapjainak megteremtése; a *másodikat* (1923-1925) az ország pénzügyi helyzetének szanálása és a gazdaság mérsékelt ütemű növekedési pályára állítása; a *harmadikat* (1926-1928) a külpolitikai elszigeteltségből való kitörés és a revízióra történő felkészülés; míg a *negyediket* (1929-1931) pedig a nemzetközi gazdasági válság "begyűrűzése" és ennek következtében a konszolidáció válsága jellemezte. Első fontosabb eredményeként értékelhetjük, hogy *IV. Károly* második puccskísérletének megghiúsítása után benyújtotta és a Parlamenttel elfogadtatta a Habsburg-ház detronizációjáról szóló törvényjavaslatot (1921 novemberre). Eztán titkos politikai egyezséget kötött a szociáldemokrata párttal (1921 decembere), majd pedig – mivel a Kisgazda Párt felszámolására irányuló kísérletei rendre sikertelenek maradtak – híveivel együtt belépett a kisgazdák pártjába (1922. február), amelynek – *Nagyatádi Szabó István* mellett – aztán az egyik vezetője lett. E pártból és a hozzá csatlakozott, kisebb konzervatív pártokból létrehozta a *Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Pártot* (Egységes Párt), amely magva volt a későbbi kormánypártnak. 1922-ben rendeletileg szűkítette a választói jogot, s a városok kivételével visszaállította a nyílt szavazás rendszerét. Az ún. „népszövetségi kölcsön” megszerzésével és a súlyos adóemelésekkel elősegítette az ország gazdasági konszolidálódását, amit 1929-ig további nagy összegű külföldi kölcsönök felvételével tartott fenn, jelentős mértékben elősegítve ezáltal az ország gazdasági függésének kialakítását. 1926-ban a személyét is érintő *frankhamisítási botrány* kül- és belföldi visszhangját kellett leküzdenie, amelynek sikeres megoldása jelentős problémát okozott számára. 1927-ben barátsági és döntőbírósi szerződést kötött a fasiszta Olaszországgal. Tulajdonképpen az 1920-as évek végére épphogy stabilizált magyar gazdaságot ismét recesszióba sodró, ún. „nagy gazdasági világválság” (1929 – 1933) okozta sorozatos, és minél fokozódóbb mérvű elégedetlenség, és az egyre jobban „elszaporodó”, baloldali „munkásmegmozdulások” okán 1931. augusztus 19-én egész kormányával együtt benyújtotta lemondását, majd 1931. augusztus 24-én lemondott, de továbbra is jelentős szerepet játszott mint a kormányzó egyik tanácsadója. 1935-ben, Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból és ellenzékbe vonult. Az 1939. évi választások után Horthy Miklós kormányzó az Országgyűlés *Felsőházának* örökös tagjává nevezte ki. Az 1943. és 1944. években az egyik vezetője lett az angolszászok felé orientálódó politikai áramlatnak, így szerepet játszott a különböző különbéke-kísérletekben is, eredményt azonban nem sikerült elérnie. 1944 késő ősztől a szovjetek előbb házi őrizetbe helyezték, majd Moszkvába vitték. Ott is halt meg, egy rabkórházban. Romsics Ignác szerint: „*Gróf Bethlen István a 20. századi magyar politika egyik legjelentősebb s a konzervatív-nacionalista magyar politikai gondolkodás utolsó nagy alakja volt.*” Fontosabb művei voltak a következők: *A Mezőség és az erdélyi magyarság*. (Marosvásárhely, 1907.); *A magyar birtokpolitika jeladatai Erdélyben*. (Budapest, 1913.); Beszédei és írásai (I. és II. kötet, Budapest, 1933.); Angliai előadásai (Budapest, 1933.). A róla megjelent jelentősebb művek: Surányi Miklós: *Bethlen*. Budapest, 1927.; Fenyő Miksa: *Bethlen István. Emlékalbum. Gróf Bethlen István miniszterelnöksége tizedik évfordulójára*. Szerkesztette: Berecz Sándor. Budapest, 1931.; *Bethlen István Emlékirata*. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Romsics Ignác. Budapest, 1944.; *Bethlen István konzervatívizmusa*. Népszabadság, 1994. június 17. napi szám. Bethlen Istvánról lásd bővebben: *Bethlen István miniszterelnöksége*. Szerző: Romsics Ignác. RUBICONLINE Történelmi Magazin (Alapítva: 1989). http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/bethlen_istvan_miniszterelnoksege/ (2012. 07. 01.); valamint lásd még: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00523/01731.htm> (2012. 07. 01.)

³ Néhány gondolatot szeretnék itt megfogalmazni a néhai miniszterelnökről. Jobboldali volt, Horthy híve volt, de semmiképpen sem volt nyilas, vagy szélsőjobboldali érzelmű. Sőt, egyértelműen a háború ellen foglalt állást. Ha az általa – az 1929-ben kezdődő, nagy gazdasági világválságig – elért eredményeket az akkori világgazdaság válsága nem roppantotta volna meg, elképzelhető, hogy tovább maradhatott volna kormányon, és akkor nincs Gömbös, és akkor talán nincs Hitler érdekeinek egyre nagyobb mértékű, szolgálai módon való kiszolgálása sem. Talán nem lettek volna zsidótörvények, nem léptünk volna bele a második világháborúba, és talán nem lettek volna novi sadi „hideg napok”, minthogy talán nem történt volna meg az sem, hogy mintegy félmillió zsidó honfitársunkat vagoníroztuk be vadállati módon az auschwitzi haláltábor pályaudvarára. Talán nem lett volna nyilas rémuralom sem, talán, talán... Sajnos a valóságot tudjuk, de e tanulmány nem ennek ismertetéséről szól, a témakörrel részletesen foglalkoztam a következő kötetemben: Dr. Papp Attila: *Ügyészség, Népügyészség, 20. század*. Magánkiadás, Nagykan-

zsa, 2012. Engedjen meg nekem ide még egynéhány idézetet a Tisztelt Olvasó, hogy láttassam, még a szocializmus, a kádári egypártrendszer évtizedeiben sem sorolták Bethlent a „nemzetvesztők” közé. Gárdos Miklós így ír róla, miközben a „nemzetvesztőnek” titulált Bárdossy László – szintén volt miniszterelnök (1941. április 3-tól 1942. március 7-ig) – életét ismerteti: „A Horthy-világ egyik legsötétebb, lepiszkosabb ügyében, a frankhamisításban is felbukkan Bárdossy László neve. A magyar ellenforradalmi rendszer vezető garnitúrája ugyanis – Bethlen István gróf miniszterelnök, Teleki Pál gróf volt miniszterelnök és társai – egy mindenre kész kalandortársasággal együtt, amelynek feje Windischgraetz Lajos herceg volt, nagy mennyiségű francia frankot hamisított a hadsereg térképészeti intézetében, úgynevezett „hazafias célokra”. Ez a „hazafias cél” ugyan legtöbbjüknek tekintélyes anyagi hasznot hozott, de akkoriban ezzel a címkével a büntetőtörvénykönyv minden paragrafusát áthághatták, a büntetlenség biztosítva volt. 1926-ban azután Bárdossy agyalja ki azt a hallatlanul ravasz, provokációs jellegű „híresztelést”, amelynek célja, hogy a világ előtt már leleplezett magyar urak bankóhamisítási ügyét másokra, nevezetesen Csehszlovákiara kenje. Az ötletet egy magánlevélben fejtette ki, amelyet Magyarország svájci követéhez intézett. A levél másolata megkerült a Külügyminisztérium irattárában...” Gárdos Miklós: *Nemzetvesztők. Magyar háborús bűnösök a népbíróskor előtt*. Táncsics Könyvkiadó, Budapest, 1971. 70 – 71. o. Rassay Károly, egykori polgári ellenzéki képviselő így emlékezett Bethlenről Bárdossy László népbíróskori perében a Budapesti Népbíróságon (Bárdossy, az újonnan kinevezett miniszterelnök Teleki Pál öngyilkossága után esküt tett, majd azonnal egy afféle, bizalmas értekezletet hívott össze, ahol különböző pártállású képviselők és felsőházi tagok előtt vázolta politikai terveit): „Bárdossy megemlékezett Teleki Pál tragikus haláláról, és azt mondta, hogy a háború határainkhoz közeledik. Utána csend volt. Ekkor én felszóltam, és bejelentettem, hogy tiltakozom a Jugoszlávia elleni háborúban való részvétel ellen. Utánam felszólt Imrédy Béla, Baky és Jaross, akik azt magyarázták, hogy a jugoszláv baráti szerződés tulajdonképpen már nincs hatályban, mert más kormánnyal kötötték. Peyer Károly kijelentette, hogy a magyar munkásság a Jugoszláviával kötött baráti szerződést igenis komolyan vette, érvényesnek tartotta és érvényesnek tartja. Csatlakozott a tiltakozáshoz, amelyet a háborúval kapcsolatban én elmondtam. **Felszólt gróf Bethlen István is, aki igen röviden, de határozottan kijelentette, hogy egy háborúba könnyű belemenni, de igen nehéz azt befejezni, és a maga részéről azt kérte, hogy a kormány tegyen meg minden emberit, sőt emberfeletti, hogy ettől a háborútól az országot távol tartsa.**” GÁRDOS: i. m. 73. o. „Sztójay kormányáról Horthy egyik legbensőbb híve, Bethlen István gróf még az 1944-es nyár derekán viszonylag pontos bizonyítványt állított ki abban az – egyébként természetesen az úri Magyarország régi, Horthy-féle rendjét féltő – emlékiratában, amelyet júniusban nyújtott át Horthynak. **Bethlen megállapította, hogy a Sztójay-kormány, „amelyben politikai téren Imrédy, Jaross, Endre L., pénzügyi és közgazdasági téren ugyancsak Imrédy, továbbá Reményi-Schneller és Kunder diktálják a tempót”, áruba bocsátja „a németeknek az ország függetlenségét és gazdasági erőforrásait”, és ahogy tömören megfogalmazta: „a leghihetlenebb korrupciót és erkölcsi züllést” terjeszti. Egyszerűen „a koncert való szemérmetlen tülekedés”-ként jellemezte „a hatalmon levő pártok, a miniszterek és vezető emberek folytonos torzsalkodását” és „rothadt vezetésnek” nevezte Bethlen István az egész Sztójay-adminisztrációt. Horthy egykori kedvenc miniszterelnöke és barátja azt írta emlékiratában, hogy „legfőbb ideje volna... helyéről elzavarni” a kormányt, de azt is Horthy figyelmébe ajánlotta, hogy „a megszállóknak a mai vezetés felel meg a legjobban, és ezért nekik ez a legkedvesebb; távozása elérése miatt előreláthatólag mindenféle akadályt próbálnak majd gördíteni”. (...) Ez az emlékirat június végén kelt, legalább három hónappal azután tehát, hogy a nácik megszállták az országot és Sztójay lett a miniszterelnök.” GÁRDOS: i. m. 118. o. Csak érdekességként jegyzem meg, hogy a Horthy-korszakban a magyar Országgyűlés – főként a második világháború előestéjéhez közeledve – nem mindig állt a helyzet magaslatán. 1936. május 8. napján Krüger Aladár előadó bejelentette, hogy a Képviselőház a mentelmi bizottsághoz utasított öt képviselőt a Parlament egyik előző ülésén tanúsított magatartásuk miatt. Az elmérgesedett vitát az váltotta ki, hogy Peyer Károly szociáldemokrata képviselő élesen támadta a szélsőjobboldali fasiszta sajtót, de elsősorban is az *Új Magyarország* című újságot és Rajniss Ferencet, azt tudakolva, hogy tudniillik miért és mennyi német márkát kap a szélsőséges ideológiájú magyar lap szerkesztőse a működéséhez. Idézek a képviselőházi naplóból, illetve a gyorsírói feljegyzésekből: „PEYER KÁROLY: Azt állítom, hogy Ön tudja ezeket a forrásokat, sőt vannak hírek arról, hogy Ön hozza ezeket a pénzeket. RAJNISS FERENC: Bitang, gyáva disznó a képviselő úr! ESZTERGÁLYOS JÁNOS (Rajniss felé fordulva): Micsoda strici! Közönséges csibész! Ilyen hangnemet mer használni ez a kitartott csibész! HAÁM ARTUR: Gyalázat! MALASITS GÉZA: (Haám felé): Haám azt mondja, hogy tökéletes gentleman? ELNÖK (csenget): Rendre! Rendre! GYÖRKI IMRE: Bitang gazember! Mi az hogy rendre, ilyen csibésszel szemben! PROPPER SÁNDOR: Fogja be a pofáját! GRÓF FESTETICS DOMONKOS: Szentelen kis zsidó!” Ezért a „torzsalkodásért” a mentelmi bizottság Peyert (szocdem.) 30 ülésnapra kizárta a Parlamentből, Esztergályost (szocdem.), Györkit (szocdem.) és Proppert (szocdem.) jegyzőkönyvileg megróttá, a szélsőjobboldali Rajnissot pedig a Tisztelt Ház ünnepélyes megkövetésére kötelezte. Lásd ezt részletesen: GÁRDOS: i. m. 168 – 174. o. Tehát Bethlen nem volt fasiszta, Bethlen nem volt nyilas, mint ahogy nem volt nemzetvesztő sem. Ugyanis ha az lett volna, akkor nem próbálták volna megnyerni maguknak a háború végén hazánk új típusú, demokratikus vezetését létrehozni igyekvők: „A bizottság vagy kormány kérdésében Dél-Magyarország fővárosában a moszkvai csoporthoz hasonlóan foglaltak állást. „Szegeden felmerült kormányalakítás helyett egy bizottság alakítása is – írta Balogh István (dr. Balogh István a Szegedi Nemzeti Bizottság elnöke volt 1944 telén – P. A.) –, de ezt elvetettük, mint olyant, amelynek sem hatásköre, sem tekintélye nem igen lenne. Ha az oroszok megengedik és támogatnak, mi kormányt hozunk létre, ez volt az álláspont már Szegeden is.” Szegeden kívül Makón (Erdei Ferenc dr.), Hódmezővásárhelyen (Takács Ferenc), Orosházán (Keresztes Mihály), Békéscsabán (Gyöngyösi János dr. és Szobek András), Kecskeméten (Molnár Erik dr.) és Deb-**

recenben (Vásáry István dr.) elsősorban a későbbi miniszterek, államtitkárok és más leendő tisztségviselők felkutatása, kiválasztása folyt. **Hasonló tevékenység kezdődött Baranyában is (Kovács Béla, Pozsgay Gyula), sőt ott megpróbáltak az országos szervezők a Szovjet Hadsereghez december elején már átkerült Bethlen István grófnak, Horthy volt miniszterelnökének a megnyerésével is.** A gróf azonban nem volt hajlandó aktívan részt venni az ország megmentésében. (A Szovjetunió Honvédelmi Minisztériumának Levéltára, 401-es fond, 234-es ügy, 9533-as jegyzék. Jegyzőkönyv Bethlen István volt miniszterelnök 1944. december 7-i politikai kihallgatásáról. VAS ZOLTÁN: Hazatérés, 1944. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1970. 149 – 150. o.)” Lásd ezt: Korom Mihály: *Debrecen ideiglenes fővárossá válása 1944-ben.* In: *Tanulmányok a magyar népi demokrácia negyven évéről.* Szerkesztette: Molnár János, Orbán Sándor, Urbán Károly. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1985. 20. o.

⁴ „Az ország számára is példakép lehet Nagykanizsa” – a Medgyaszay Házban megrendezett Bethlen-esten először dr. gróf Bethlen István, a Páneurópai Unió elnöke szólt a megjelentekhez. Mint azt hangsúlyozta, nagy megtiszteltetésnek érzi, hogy a nagykanizsaiakkal lehet a 2012-es Bethlen-év megnyitóján. Beszédében rámutatott, hogy a 90 évvel ezelőtti és a mai állapotok között sajnos sok hasonlóság fedezhető fel. Am szerinte sok mindent lehet a mai időkben abból a 10 és fél évből tanulni, amikor felmenője, gróf Bethlen István volt az ország miniszterelnöke. Véleménye szerint 1921-ben sokkal katasztrofálisabb volt a helyzet, mint 1945-ben, pedig ekkor szinte porig bombázták Magyarországot. Trianon után külföldön és belföldön a nagy többség egyaránt azt mondta, ez az ország gazdaságilag életképtelen, nem lehet talpra állítani. A belső erők átcsoportosításával, adókkal azonban Bethlen talpra állította az országot. 1924 végére a magyar államháztartás stabilizálódott s a Nemzetek Szövetségétől felvett kölcsön háromnegyedét már beruházásokra költhették. 1925-től kezdve a magyar költségvetés többlettel gazdálkodott, amit utak építésére, a vasúti hálózat rendbehozatalára, az ipar és a mezőgazdaság nagyarányú fejlesztésére fordítottak. Magyarországnak mindig is „Isten adta” lehetősége volt a mezőgazdaság, és ez jelenünkben is egy kitörési pont lehet – jegyezte meg dr. Bethlen. A továbbiakban elmondta, hogy 1928 – 1929-re a magyar munkások elérték az európai életszínvonalat. Reménytelennek tűnt a kiindulás, de pár év alatt rendbe lehetett hozni Magyarországot. Ugyanígy, 10 év alatt ismét az európai élvonalba lehet állítani országunkat ma is, ehhez azonban nagyon keményen kell dolgozni, kemény intézkedéseket kell tenni. Ha az ország valóban csak készenléti hitelt vesz fel, és továbbra is nagyon jó gazdaságpolitikát folytat az ipar és a mezőgazdaság bevonásával, továbbá a külföldieknek földet nem juttatunk, akkor legalább olyan sanszuk lesz, mint annak idején a bethleni korszaknak volt – vélekedett dr. Bethlen, majd egyértelműen kijelentette: „Magyarországot Európa legvirágzóbb országai közé emelni.” Gróf Bethlen István és Cseresnyés Péter polgármester beszéde után pezsgős koccintásra várták a résztvevőket az intézmény előterébe, ahol *Lehota János* esztéta az 1920-as, 1930-as évek Nagykanizsáját idézte fel. Cseresnyés Péter pohárköszöntőjét követően gróf Bethlen István hangsúlyozta: sokszor járt ebben a városban, nagyon közel áll a szívéhez, és különösen nagy örömet jelent számára, hogy a képviselő úr személyében Bethlen István országgyűlési képviselő egy kései utódjának államférfiúi szintű programbeszédét hallhatta, mely megfelel a nagy előd vizionális, de a víziót a napi politikába átültetni tudó képességéhez. Majd kiemelte, meggyőződése, hogy mindazok segítségével, akik hozzá tudnak járulni a program sikeréhez, el fogják érni, hogy ebből a vízióból valóság legyen, talán nem is tíz év alatt, hanem hamarabb. Nagykanizsa pedig – a program közös erővel történő megvalósításával – az ország számára példakép lehet. Lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/8984/az-orszag-szamara-is-peldakap-lehet-nagykanizsa/> (2012. 07. 01.)

⁵ Lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/8975/megkezdodott-a-varost-nepszerusito-bethlen-ev-nagykanizsan/> (2012. 07. 01.). „Nagykanizsa az otthon, a lehetőség, a kihívás” – Cseresnyés Péter megnyitóbeszéde: „*Nem elég lelkes hazafiságunk, legjobb szándékunk és optimizmusunk, hanem megfeszített, együttes munkával kell dolgoznunk. És ha jobban, sokkal jobban fogjuk szeretni egymást a közös alkotó munkában, úgy meg tudjuk menteni ezt a szerencsétlen magyar hazát.*” „Tisztelt Gróf Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Vendégeink! Ezeket a munkára és összefogásra biztató mondatokat gróf Bethlen István mondta 91 évvel ezelőtt, 1920 szeptemberében. Az idézetben megfogalmazott összefogás gondolata is a szemünk előtt lebegett, amikor tavaly ősszel elhatároztuk: új utakat keressünk Nagykanizsának. Olyan utakat, amelyek a munkára, a közösség összefogására alapozva a fejlődés, a gyarapodás felé viszik városunkat. Talán amikor kézhez vettük a mai programra szóló meghívót, felvetődött önökben: miért is rendezzük ezt a Bethlen-estet? Nos, a válasz kézenfekvő. Az eddigi munkánk folytatásaként 2012-ben, a nagykanizsai Bethlen-évben, szeretnénk visszavonhatatlanul fejlődő pályára állítani városunkat. Ez a mai program, képletesen, a startvonal, ahol felsorakozunk – mindazok, akiknek fontos Nagykanizsa, akik szeretnék kivenni a részüket a város építéséből, akik szeretnék hozzájárulni közösségünk sikereihez. Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Bátran kijelenthetjük: Nagykanizsa új utakon jár. Messze nincs még a célnál, de elindult – hitünk szerint a jó, a helyes irányba. Ha körbenézünk, láthatjuk: városunk épül. Fizikai, szellemi és gazdasági értelemben egyaránt. Megkezdődött a város megújítása, átalakítása, a csatornázási program, és számos olyan – ezekhez képest – kisebb fejlesztés, amely az itt élők életminőségét javítja. Új bölcsődét építettünk például, aminek eredményeként mindenki igénybe veheti ezt a szolgáltatást, aki szeretné, hiszen 15 százalékkal növeltük a férőhelyek számát. A kisgyermekes szülők kérése volt ez, elsősorban azért, hogy az édesanyák vissza tudjanak térni dolgozni, hogy ők is hozzájárulhassanak a családi költségvetés stabilitásához. Meggyőződésem: az olyan fejlesztések a leghasznosabbak, amelyek konkrét, kézzel fogható társadalmi célt szolgálnak. A bölcsődeépítés ilyen beruházás volt. Hozzáteszem, úgy sorolom fel ezeket az eredményeket felmutató példákat, hogy nem akarom kisajátítani azokat. Ez mindannyiunk összefogásának, munkájának eredménye lesz, legyen az az előző önkormányzatok egyike, kanizsai vállalkozó, munkavállaló, aki a kivitelezésben részt vesz, vagy az a kanizsai polgár, aki nagy türelemmel viseli el az építkezés okozta kényelmetlenséget.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Mindannyian tudjuk: Nagykanizsa 1990 után nehéz helyzetbe került. Nagyon sok, egykoron jól működő, emberek százainak, ezreinek munkát adó nagyvállalat ment tönkre. Szerencsére azonban ezekből – vagy ezek romjain - több új vállalkozás nőtt ki magát például a gépipar, a vízkezelés és a fafeldolgozás, famegmunkálás területén, amelyek közül ma több cég is nemzetközi kapcsolatrendszerrel, partneri körrel rendelkezik. Az új utak egyike éppen ezekre a vállalkozásokra alapoz. Nagykanizsa ugyanis ezekben az ágazatokban valódi nagyhatalom, és meggyőződésünk, hogy amennyiben ezeket a cégeket segítjük, akkor felelősen gondolkodva hozzájárulunk a munkahelyek megtartásához, gyarapításához. Ha egy mondatban akarnánk megfogalmazni, azt mondhatnánk: ez stratégiánk fundamentuma. Felvetődött: mit tehetünk, milyen utat járjunk be? A válasz egyszerű. Azokat a tapasztalattal rendelkező embereket kell megkeresni, akik tanácsot, segítséget tudnak adni, és az összefogás sarokkövei lehetnek, ha akarják. Első lépésként különböző kisebb szakmai körökkel folytattam, folytattunk beszélgetéseket, majd a kamarák segítségével a legnagyobb foglalkoztatók vezetőit ültettük egy asztalhoz, információt kérve tőlük terveikről, elképzeléseikről, ahol én is információt adtam a városfejlesztés új útjairól. A találkozó során próbáltuk megfogalmazni a közös pontokat, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy együttműködjünk Nagykanizsa érdekében. Örömmel jelenthetem, hogy ezek a találkozók rendszeresek lesznek, akár csak a kis- és közepes vállalkozások vezetőivel folytatandó konzultációk. Valódi társadalmi párbeszéd vette kezdetét, hiszen a siker csak összefogással érhető el. Ennek további szép és előremutató példája, hogy nemrégiben arról döntött a közgyűlés: két nagykanizsai székhelyű céggel közösen a város gazdasági társaságot hoz létre. Egyébként is nagy figyelmet fordítunk arra, hogy kanizsai cégek komoly szerepet kaphassanak a helyi munkákban. Az előbb említett közös cégnek fontos feladata lesz, hogy kidolgozza a város energiastratégiáját, különös hangsúllyal a megújuló energiák használatára. A zöld beruházások terén egyébként máris elindult egy folyamat: megkezdődött egyik óvodánk energiakorszerűsítése, amelynek egyik kulcseleme, hogy napkollektorok biztosítják majd a fűtést; a Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampuszának kollégiumában pedig – amelynek épülete szintén a város tulajdonában van – már be is fejeződött egy ilyen átalakítás. Ez is új út - és új elem, új törekvés az is, hogy igyekszünk Nagykanizsának új arcot, arculatot adni. Komoly erőket és forrást mozgósítunk például a hatékony városmarketing és kommunikáció érdekében, hiszen jól tudjuk: aki ezekre nem fordít kellő figyelmet, az lemarad másokhoz képest. Ennek részeként az egyik legfontosabb cél a város imázsának erősítése éppúgy, mint a befektetővonzás, Nagykanizsa nemzetközi diplomáciai-gazdasági kapcsolatainak erősítése. A sorozat tavaly ősszel két nemzetközi üzletember-találkozóval: egy magyar-szlovén és egy magyar-horvát gazdasági konferenciával kezdődött, idén pedig járt nálunk a finn és az indiai nagykövet, Magyarország sanghaji konzulja, legutóbb pedig a vietnámi és a pakisztáni nagykövet, valamint a japán követség egyik magas rangú diplomatája is. Ezekben a találkozókban bemutattuk Nagykanizsát: azt a logisztikai, gazdasági és oktatási potenciált, amely, a tapasztalatok szerint, felkelti az érdeklődést, és reményeink szerint gazdasági-üzleti kapcsolatokat is generál majd városunk számára. Egy másik vonalon elindulva pedig már konkrét cégekkel tárgyalunk, amelyek lehetséges befektetési helyszínként tekintenek Nagykanizsára. Ezeknek a találkozóknak – nevezünk őket kissé túlzóan diplomáciai tevékenységnek – a legfontosabb célja a bemutatkozás. Be kell mutatkoznunk a világnak, mert nem ismernek bennünket. Mi joggal mondjuk azt, hogy Kanizsa kiemelkedő lehetőségekkel rendelkezik az adottságai tekintetében. Igen, mi tudjuk, de tudják-e azok, akiket ide akarunk csalogatni. Sajnos azt kell mondanunk, hogy nem, vagy nem biztos. Ezért kell sok programot csinálni, ezért kell az alkalmat keresni a bemutatkozásra. Igen, nekünk kell folyni a csapból is, persze úgy, hogy ezeket a bemutatkozásokat tartalommal kell megtöltenünk. Az eddig bemutatott utakból jól látható, hogy aktív, kezdeményező, dinamikus és nyitott várospolitikát folytatunk, amelynek eredményei – reményeink szerint – hamarosan láthatóak lesznek. Megpróbáljuk tehát Nagykanizsát dinamizálni, fejlődő pályára állítani. Mert van vízió, jövőképe. Tudjuk, hogy hová akarunk eljutni. Nem ködbe vesszük, távoli, elérhetetlen célokat fogalmazunk meg, nem rózsaszín álmokat kergetünk, hanem előre tekintve haladunk az általunk kijelölt utakon. Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Tíz éves távlatban szeretnénk elérni a teljes foglalkoztatást Nagykanizsán. Ami azt jelenti: mindenki, aki dolgozni akar, találhasson magának megfelelő munkát. Ez a legfontosabb cél, ez határozta meg azokat a lépéseket, amelyeket az elmúlt egy évben tettünk, és ez a cél lebeg a szemünk előtt akkor is, amikor a közeli jövőt tervezzük. Hiszek abban, hogy városunk, Nagykanizsa sikerre van ítélve. De ehhez figyelniünk kell gróf Bethlen István intelmére, meg kell fogadnunk a néhai miniszterelnök kilenc évtizedes, de ma is aktuális intelmeit: Nem elég a legjobb szándékunk és optimizmusunk. Megfeszített, együttes munkára van szükség. Tehát: hitre, szándékra, összefogásra. És nagyon sok munkára. A teljes foglalkoztatás nemcsak azt jelenti, hogy mindenki dolgozhat, aki akar. Azt is magával hozza, hogy fiataljaink, ha el is mennek tanulni, tapasztalatot gyűjteni, azért közülük sokan visszatérnek szülővárosukba – ahol nemcsak megszületni, felcseperedni, hanem élni, alkotni, családot alapítani is érdemes. Olyan nyugodt, polgári miliő alakulhat ki Nagykanizsán, ahol becsülete és rangja van a munkának, a családnak. Ahol a lokalpatriotizmus nemcsak azt jelenti, hogy büszkéek vagyunk közös múltunkra, hanem azt is, hogy együtt teszünk a jelenünkért, a közösségünkért, a városunkért. Tehát, nem csupán gazdasági, hanem társadalmi jövőképe is van. Egy fejlődő, gyarapodó, összetartó közösséget szeretnénk teremteni, amelyben mindenkinek, Nagykanizsa minden egyes polgárának megvan a helye, szerepe, feladata. E gondolat megerősítésére hadd hívjam segítségül ismét egykori miniszterelnökünket, gróf Bethlen Istvánt. A XX. század talán legjelentősebb hazai politikusa 1934-ben, három évvel azután, hogy lemondott a kormányfői posztról, világos irányt jelölt ki egyik beszédében: „Én a gyógyítás orvosságait nem a liberális kapitalisztikus elvek alapján keresem, hanem a társadalmi és a gazdasági szolidaritás alapján. Csak ezekkel tudunk enyhíteni a gazdasági válságon. Nem kérek sem valamilyen nyakló nélküli nyugati demokratikus fejlődésből, sem semmiféle diktatúrából.” Szavai mintha csak a mának szólólnának. Mintha a XXI. századi Magyarországban – és ezen belül Nagykanizsán – üzenne, 1934-ből. Tisztelt Gróf Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A

történelmi párhuzamokra az előző percekben Bethlen István úr már rávilágított. Ugyanúgy recseg-ropog a világ, mint a 20-as, 30-as években. Ugyanazok Magyarország problémái, mint a trianoni tragédia után, mint a világválság esztendőiben. Kit hívhatnánk hát segítségül, kit állíthatnánk magunk elé példaként, elképzeléseink szimbólumaként mást, mint annak a korszaknak az egyik legkiemelkedőbb alakját, aki nemcsak gazdasági, hanem társadalmi, szociális és oktatási programot is adott Magyarországnak. Aki világos és határozott jövőképet rajzolt a válságos években. Aki képes volt kiemelni ezt a nemzetet az apátiából, a csüggedésből, a lemondásból. Aki új távlatokat adott Magyarországnak egy vészterhes korban. Aki nemcsak Magyarország, hanem szűkebb pátriánk, Nagykanizsa patrónusa is volt élete egy szakaszában. Az elrugaskodáshoz, a jövő építéséhez újra gróf Bethlen Istvánt hívjuk segítségül. Azt az embert, azt a nagy formátumú politikust, aki egyszer már segített. Aki programot, jövőt és jelent adott Magyarországnak. És képviselőként, 1935 és '39 között, Nagykanizsát képviselte az országgyűlésben. 2012 Nagykanizsán Bethlen-év lesz. 2012 Nagykanizsán a közösség éve lesz. 2012 Nagykanizsán az új kezdet: az „összefogással a sikeres Kanizsáért” elgondolás első lépése lesz. 2012 Nagykanizsán a lelkes lokálpatriotizmus, a legjobb szándék és az optimizmus éve lesz, amikor megfeszített, együttes munkával kell dolgoznunk. Nagykanizsáért. Nagykanizsa és a kanizsai polgárok sikeréért. Kedves Vendégeink! Egy olyan pezsgő – kulturális, társadalmi, gazdasági – program-sorozatot szeretnénk újjá bocsátani, amely a figyelem középpontjába állítja a várost, beszédtémává teszi, amely megalapozza Nagykanizsa felemelkedését. Kohéziót teremt, erősíti az összetartozás érzését, a Kanizsa-tudatot. Egyszerre lokálpatrióta és a világ felé nyitó, egész éven át tartó sorozatot tervezünk, amellyel tisztelni szeretnénk gróf Bethlen István egykori miniszterelnöki országépítő munkássága előtt, és az ő példáját, Nagykanizsa egykori országgyűlési képviselőjének példáját szem előtt tartva szeretnénk erőt meríteni az elrugaskodáshoz. Gróf Bethlen István az a személy, az a kiemelkedő történelmi alak, akinek gondolatisága, üzenete a mai napig érvényes. Példájának segítségével kijelölhetjük Nagykanizsa új útjait, akit segítségül hívva megtehetünk fontos lépéseket. Gróf Bethlen István irányt mutat számunkra. Miniszterelnökként tanúbizonyosságot tett arról, hogy kemény munkával, konkrét tervekkel érdemes küzdeni a célért. Megmutatta, hogy egy nehéz, szinte kilátástalannak tűnő helyzetből is van kiút. Manapság, bármily meglepő is, sok hasonló problémával nézünk szembe, mint egykori miniszterelnökünknek kellett. A következő sorok (ahogy azt a meghívón is láthatták) 1935-ben íródtak, ám érvényességük megkérdőjelezhetetlen: „Nagykanizsa ipara megszűnőben, kereskedelme, forgalma lecsökkent... Egy kidolgozott programot kell felállítani, amely ezt a várost újból kitörő kapujává teszi az országnak a Balkán és az Adria felé. Ismét fel kell szerelni ezt a várost azokkal az intézményekkel, amelyekre szükség van. Engedjék meg, hogy ebben a munkában felajánljam a közreműködésemet. Engedjék meg, hogy kijelentsem, hogy a város polgárainak, gazdasági ágainak, iparának, kereskedelmének, mezőgazdaságának rendelkezésére álljak, de rendelkezésére álljak az egyes polgárnak is, amennyiben jó, igaz ügyet kér tőlem, hogy boldogulását elősegíthessem. Amikor ilyen értelemben teszek Önök előtt hitvallást, kérem az Önök bizalmát és támogatását.” Tisztelt Gróf Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Vendégeink! A 2012-es Bethlen-év nem csupán egy lesz a számos emlékvé közül. Nagykanizsa jövőre megmutatja: hogyan lehet, és hogyan kell tanulni a múltból, hogyan lehet a jelen lehetőségeit megragadva a jövőbe tekinteni. Ennek érdekében nem pusztán kulturális rendezvényekkel töltjük majd meg a várost, hanem programot adunk: a fejlődés, az előrelépés programját. A történelmi múlt tisztelete mellett ugyanis éppoly fontos a jelen, a város mindennapi élete és folyamatos fejlődése. Igyekszünk tehát javítani azt az infrastruktúrát, amely településünket fejlett európai várossá teszi. Folytatjuk, befejezzük a belvárosi rehabilitációt, átadjuk a megújult Erzsébet teret, és megpróbálunk forrást szerezni a második ütem megvalósításához. Tesszük mindezt annak reményében, hogy a történelmi városmagba visszaköltözzön az élet, ami lehetőséget teremt a vállalkozásoknak, közösségi helyszínt biztosít az itt élőknek, mindannyiunknak. Nagykanizsa az idők során mindig igyekezett megragadni a kínálkozó lehetőségeket. Elhatározásaival folyton a jövőbe tekintett, döntéseit mindig ebben a szellemben hozta meg. Éppen ezért folytatjuk a már megkezdett folyamatot a gazdaság fellendítése érdekében. Célunk továbbra is a befektetők megnyerése, a nemzetközi kapcsolatok elmélyítése, Nagykanizsa értékeinek hangsúlyozása a nagyvilág felé. Célunk, hogy megmutassuk településünk kiemelkedő lehetőségeit. Ezen túlmenően a város folyamatos fejlesztése és az innovációs képesség növelése szintén kiemelten fontos stratégiai feladat. Ebben a munkában számítok mindazokra, akiknek dolguk, feladatuk, küldetésük van ezen a téren. Legyen az vállalkozó, felsőoktatási vagy a szakképzésben érdekelt intézmény, és bárki, aki kanizsai polgárként felelősen gondolkodik városunk jövőjéről. A 2012-es Bethlen-évben folytatjuk a már megkezdett gazdasági konzultációt. Hiszen csak a Nagykanizsán működő nagy-, közepes és kisvállalkozások vezetőivel együttműködve, egyeztetve lehetünk képesek előrelépni, fejlődni. És nemzetközi kapcsolataink révén továbbra is próbálunk segíteni – akár a piacszerzésben is. Tesszük ezt azért, mert tudjuk: egy sikeres város elképzelhetetlen sikeres vállalkozások nélkül. Mindemellert egyik legfontosabb célunk a Nagykanizsa-tudat erősítése városunk polgáraitban. Gróf Bethlen István közösségformáló és -megtartó munkája jó példát szolgáltat ehhez számunkra. Ennek érdekében olyan közösségteremtő rendezvények elindítását tervezzük, amelyek a Bethlen-év után hagyománnyá válhatnak. Rendhagyó, jelentős programokkal várjuk majd a város lakóit, valamint a turistákat egyaránt. Célunk, hogy Kanizsára figyeljenek a helyiek, hogy Kanizsára figyeljen az ország, sőt, akár a nemzetközi közvélemény is! 2012 februárjában – amennyiben önök, kanizsaiak ezt igénylik – megrendezzük nagyszabású Bethlen-bálunkat, és ezzel felélesztjük a városi bál hagyományát. 2012 tavaszán pedig lakossági konzultációs programot indítunk, mert számunkra fontos az itt élők véleménye. Együtt, közösen kell megterveznünk Nagykanizsa jövőjét, és a sikerért együtt, közösen is kell dolgoznunk. Mindezek mellett elindítjuk közéleti-politikai beszélgetős estjeinket, konferenciát rendezünk gróf Bethlen István és kora címmel, felfrissítjük a Város Napján megrendezésre kerülő programokat, megújítjuk már meglévő rendezvényeinket. Tisztelt Gróf Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Vendége-

ink! Bátran állíthatom, hogy Nagykanizsa életében kivételes időszakot jelent majd a Bethlen-év, az előbb felsoroltak mellett még számos olyan programmal és eseménnyel, amelyekre eddig nem volt példa városunkban. Bízom benne, hogy az itt élők, és a hozzánk ellátogatók utólag egyaránt úgy tekintenek majd a 2012-es évre, hogy az valóban az elrugaszkodás éve volt Nagykanizsán! Ezért kérem Önöket, hogy támogassanak ebben a kezdeményezésben, kérem Önöket, hogy követve a bethleni gondolatot: fogjunk össze, hogy városunk újra felkerülhessen az öt megillető helyre! Hiszen nem várhatunk mindig külső segítséget, nem bízhatunk abban, hogy majd valaki idejön – és egycsapásra megoldja a problémáinkat. Elsősorban magunkban kell bízunk, a magunk erejére kell támaszkodnunk. Mindannyian tudjuk: közös céljainkért közösen kell tennünk. Nekiünk Nagykanizsa nem pusztán egy város, ahol élünk. Nekiünk Nagykanizsa az otthon, a lehetőség, a kihívás. Nagykanizsa a megfeszített munka, de Nagykanizsa a nyugalom is. Nagykanizsa a közös múltunk, az itt élők jelene, mindannyiunk jövője. Tegyük érte! Együtt! Köszönöm, hogy meghallgattak!” Lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/8981/nagykanizsa-az-otthon--a-lehetoseg--a-kihivas-#8211;-cseresnyes-peter-bethlen-ebet-megnyito-beszede/> (2012. 07. 01.) A Bethlen-év ünnepélyes megnyitóját, és az imént ismertetett megnyitó- és köszöntőbeszédet lásd a KANIZSA HETILAP, 2011. december 1. napi számában (XXIII. évfolyam, 41. szám). Az összefoglalót *Bakonyi Erzsébet* készítette. A hetilap archivált változatát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2011-41.pdf> (2012. 07. 01.)

⁶ Lásd a KANIZSA HETILAP, „*Erzsébet tér: Június végére elkészül. Nagykanizsa értünk szépül.*” című cikkét a 2012. január 19. napján megjelent szám harmadik oldalán. Szerző: *Varga Mónika*. A hetilap archivált változatát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2012-2.pdf> (2012. 07. 01.)

⁷ Lásd: KANIZSA HETILAP, 2012. február 9. napi szám (XXIV. évfolyam, 5. szám). A hetilap archivált változatát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2012-5.pdf> (2012. 07. 01.). Ugyanezen lapszámban értesülhettünk arról is, hogy átadásra került az *Arany János* utca, szintén a városrekonstrukció keretében. A városrehabilitációs program egyik lényeges elemeként – elsősorban a belváros forgalomcsillapításának okán – megjelenő Magyar–Petőfi utcák összekötése az *Arany János* és a *Királyi Pál* utcák meghosszabbításával valósult meg. E projekt egyik lényeges eleme volt az *Arany János* utca *Kinizsi* – *Sugár* utcák közti szakaszának műszaki átadás-átvételi eljárása és ideiglenes forgalomba helyezése. *Cseresnyés Péter* polgármester az útszakasz „jelképes” átadás-átvételén elmondta, azért adták át az utat – ideiglenesen – a forgalom számára, hogy megkönnyítsék az *Erzsébet* tér rekonstrukciós munkálatai miatt adódó közlekedési nehézségeket. A kérdéses útszakasz teljes hossza 967 méter, amelyen az út burkolata megújult és 6,5 méterrel ki is szélesedett. Megújultak továbbá a járdák és a zöldfelület is. Az *Arany János* utca meghosszabbításában – helyhiány miatt – egy járda készült el, 190 méteres szakaszon, továbbá újjá építették a közvilágítást, és a lakossági igénynek megfelelően zajvédő fal is épült. Szintén érdemesnek tartom még megemlíteni *Bakonyi Erzsébet* „Nagykanizsa Európában” című írását, szintén e lapszámban. Fontos döntésről számolt be ugyanis a város lakosságának, hiszen rendkívüli ülésén támogatta Nagykanizsa Közgyűlése a város önkormányzatának projektpartnerként való részvételét a „Networking in Europe: Local Governments meet the MDGs” („Hálózat Európában: helyi önkormányzatok találkozója a millenniumi fejlesztési célok megvalósítása érdekében”) című európai uniós projektben. A képviselőtestület arra is felhatalmazta *Cseresnyés Péter* polgármestert, hogy a projektpartnerségi nyilatkozatot írja alá, és a megvalósításához szükséges 10.000 EUR önerőt (azaz a 2012. február 2. napi deviza középárfolyammal számolva 2.935.800 forintot) szerepeltesse a város 2012. évi költségvetésének pályázati önrészeiben. A város önkormányzata társult partnerként vesz részt tehát e nemzetközi tervezetben, melynek projektgazdája Bonn városa. A projektben több európai város, mint például *Oxford*, *Potsdam* vagy *Villach* is részt vesz. Nagykanizsa környezetvédelmi és klímavédelmi tevékenységét *Oxfordban* illetve *Potsdamban*, egy-egy nemzetközi konferencia keretében mutathatta be, amely eseményen közel 10 európai és Európán kívüli ország delegáltjai vettek részt. E projekthez kapcsolódóan, 2012. február 16-án Nagykanizsa adott helyet egy magyarországi szakemberek részvételével megvalósuló műhelytalálkozóznak, míg 2013-ban pedig a projekt nemzetközi záró konferenciájának lesz majd otthona Nagykanizsa. A projektvezető Bonn városa Kanizsának azt a lehetőséget is felkínálta, hogy a későbbiekben szorosabban integrálódjon a programba, és az eddigi társult partnerség helyett projektpartnerséget ajánlott fel. A felkérés értelmében a város saját költségvetéssel rendelkezne a három éves munkatervben, melyhez 25 százalék önerő biztosítása szükséges. A Nagykanizsára kalkulált előzetes költségvetés hozzávetőlegesen 40.000 EUR, mely a témához kapcsolódó konferenciák, rendezvények és szakértői fórumok megrendezését, kiadványok elkészítését, valamint külföldi rendezvényeken való megjelenés költségeit tartalmazza. A tervezett költségvetés szükséges önéreje 10.000 EUR a projekt három évére, melynek terhére elszámolhatók olyan költségek, melyek egyébként az önkormányzat tényleges önérejét csökkentenék. Ilyenek a projektben dolgozók arányos bérei és járulékai, vagy úgyszintén ilyenek például a szükséges, arányos irodabérlés és rezsiköltségek. Ennek keretében az önkormányzat tudna például pályakezdő gyakornokokat alkalmazni, akik Nagykanizsán hasznosíthatnák felsőfokú végzettségüket, tapasztalataikat. E nagyszabású projekt első lépéseként 2012. február 17-ig kellett Bonn városának, mint vezető partnernek benyújtani egy projektkoncepciót az Európai Unió felé, amely koncepció már tartalmazta az egyes partnerek státuszát és a költségvetés tervezetét is.

⁸ Lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/9652/kavehazi-este-dr-grof-bethlen-istvannal/> (2012. 07. 01.). A cikk a KANIZSA HETILAP, 2012. február 16. napi számában (XXIV. évfolyam, 6. szám), a 2. oldalon jelent meg. A hetilap archivált változatát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2012-6.pdf> (2012. 07. 01.).

⁹ Lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/9656/bethlen-bal-az-osszefogasert/> (2012. 07. 01.). KANIZSA HETILAP, 2012. február 16. napi szám (XXIV. évfolyam, 6. szám). A hetilap archivált változatát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2012-6.pdf> (2012. 07. 01.). Szintén érdemesnek tartom röviden tájékoztatni a Tisztelt

Olvasót Nagykanizsa határon túli kapcsolatairól is. A KANIZSA HETILAP ugyanezen számának 4. oldalán olvasható *Bakonyi Erzsébet* érdekes cikke, „Külkapcsolatok Fiumétől Akkoig” címmel. Ebből megtudhatjuk, hogy a közgyűlés elfogadta az önkormányzat 2011. évi külkapcsolatairól szóló beszámolót, és megtárgyalta a 2012. évi külkapcsolati tervét is. A tervezetbe – dr. Károlyi Attila javaslata alapján – bekerült, hogy a hagyományok és a közös történelmi múltra való tekintettel vegye fel a város a kapcsolatot *Rijekával*. A külkapcsolati tervek végrehajtására négy millió forintot tervezett be a város a 2012. évre, mely összeg tartalmazza a Testvérvárosi Pályázat forrását is. A közgyűlés felkérte Cseresnyés Péter polgármestert, hogy készíttesse el a Testvérvárosi Pályázat kiírását a 2012. július 1. – 2013. augusztus 31. közötti programidőszakra. A pályázható egymillió forintot csak a gyerekek és kísérőtanáraik utazására lehet felhasználni. Az izraeli *Akko* városával hosszú szünet után sikerült feléleszteni a kapcsolatot, a tavalyi, 2011. évi Város Napját ugyanis meglátogatta Akko polgármesterének közvetlen munkatársa, ugyanakkor, *Izrael* állam frissen kinevezett magyarországi nagykövete pedig levélben jelezte segítőkészségét. *Bihácson* tavaly nem járt kanizsai küldöttség, és – meghívásunk ellenére – Bihácsonról sem érkezett delegáció Nagykanizsára, érkezett viszont – üzletemberek és potenciális befektetők mellett – több nagykövet és diplomata is, ami mind városunk gazdasági kapcsolatainak fejlesztését szolgálja. Testvérvárosaink mellett egy nemzetközi szervezettel is kapcsolatot tart a város, mégpedig az *Európai Középvárosok Együttműködési Hálózatával*. E hálózat tevékenységének célja elsősorban a közigazgatási tapasztalatcsere. Ezzel kapcsolatban idén egy tavaszi („Tevékenységek reklámja és marketing tevékenység a városokban.” – címmel), és egy őszi ülés várható, az őszi ülés témája: „Az innovatív infrastruktúrák fejlesztése és támogatása a régióban”. Az *Ausztriával* való kapcsolatok építésére az *Osztrák-Magyar Corvinus Kör* ad megfelelő kereteket, melynek célja az osztrák-magyar gazdasági és egyéb kapcsolatok fejlesztése. Viszont fontos kiemelni azt is, hogy a *Nyugat-dunántúli Régió Brüsszeli Képviseletének* működtetését biztosító szindikátusi szerződés 2010-ben lejárt, és a régi szerződést nem újították meg a megyei jogú városok, így Nagykanizsa sem. Városunk önkormányzata – a korábbi évekhez hasonlóan – 2012-ben is a *Város Napja* rendezvényre hívta meg a legtöbb külföldi partnerét, illetve testvérvárosainak küldöttségét, amelyeknek Nagykanizsával való jövőbeni kapcsolatáról, a tervezett elképzelésekről a következőket lehet röviden elmondani: A BIHÁCS városával négy éve kezdődött testvérvárosi kapcsolat kezdetben rendszeres volt, majd alábbhagyott. Ennek ellenére továbbra is törekedni kell a kölcsönösen előnyös együttműködésre, és ajánlani kell a kanizsai kulturális, valamint sportrendezvények szervezőinek, hogy keressenek kapcsolatot az ottani potenciális partnerszervezetekkel. CSÁKTORNYÁVAL ki kell használni a közelség és a pályázati lehetőségek által nyújtott előnyöket. Ennek keretében a 2012. évben is tovább folytatódik az eddig sikeresnek tekinthető, *Magyarország – Horvátország IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program*. GLEISDORF várossal várhatóan folytatódik az együttműködés az utánpótlás korú labdarúgók között, és a képzőművészek is készülnek közös programra. Egyébiránt 2012-ben Gleisdorf szervezi meg a *Testvérvárosi Művésztelepet* is, melyre már meg is hívták a kanizsai alkotókat. A szintén testvérváros KAZANLAK már korábban kezdeményezte, hogy egy EU-s finanszírozású, humán-erőforrás fejlesztés témájú pályázat elbírálásától függően kerüljön sor a szakemberek kölcsönös látogatására. A benyújtott pályázat sikeres volt, így a másfél éves program 2012 elején kezdődhetett el. Emellett várható a hagyományos, immár „protokollárisnak” tekinthető meghívás a kazanlaki „Rózsafesztivál” rendezvényeire is. KOVÁSZNA meghívót küldött a tavaszi, *Kőrösi Csoma Sándor Napokra* és az őszi, *Kovácszai Napokra*, továbbá érkeznek kovászai óvónők hozzánk az óvodapedagógia konferenciára is. MAGYARKANIZSA évről-évre bővíti Nagykanizsával a kapcsolatait, amely kapcsolattartást nagyban megkönnyíti az a tény is, hogy immár vízum nélkül utazhatnak az EU-ba a szerb állampolgárok, a magyarok pedig személyi igazolvánnyal is beutazhatnak Szerbiába. A szlovéniai PTUJ városa és Nagykanizsa vezetői évente több alkalommal is találkoznak, ugyanis a kulturális kapcsolatok mellett fontos a gazdasági kapcsolatok fejlesztésének napirenden tartása. Idén tovább folytatódik aztán a PUCHHEIM-i, és a nagykanizsai óvónők szakmai együttműködése is, míg a finnországi SALO városa pedig több évre szóló együttműködést kezdeményezett a *Nagykanizsai Ifjúsági Fúvószenekarral*, továbbá fontos tény az is, hogy 2012 júniusában ismét *Finn – Magyar Testvérvárosi Konferenciát* szerveztek, ezúttal Finnországban. Igaz, hogy a kínai SHIJIAZHANG és Nagykanizsa között a nagy távolság miatt nem alakult ki rendszeres kapcsolat, de a testvérváros Shijiazhuang, mint a Pekinget körülvevő gazdasági körzet központja mégis potenciális gazdasági partner lehet, és kell, hogy legyen Nagykanizsa számára. TOGLIATTI és Kanizsa között 1997-ben történt meg a kapcsolatfelvétel, és az ottani partnerek jelezték, hogy 2012-ben meg szeretnék emlékezni a 15 éves jubileumról. Nagykanizsán erre az eseményre a tavasszal megrendezett Város Napja alkalmából került sor. A továbbiakban fontosnak tartom még annak kiemelését, hogy Nagykanizsa már korábban sem csak kizárólag a testvérvárosokkal tartott kapcsolatot, hanem más városokkal is. Ilyen település például a Kanizsához közeli KAPRONCA városa is. Nagykanizsa testvérvárosairól bővebben lásd: <http://www.nagykanizsa.hu/index.php?m=1&id=5> (2012. 07. 01.). Ezek tehát – a 2012. év nyarának végéig – **Akko**, egy 51 ezer fős lakosságú város Izraelben, Haifától északra a Földközi-tenger partján, amely 1996 óta testvérvárosa Nagykanizsának (Honlap: <http://www.akko.org.il> (2012. 07. 01.)) ~ **Bihács**, a Bosznia-Hercegovinai Föderáció nyugati kantonjának központja, amely város a horvát határ mellett, Bosznia-Hercegovina északnyugati részén fekszik. A város közigazgatási, oktatási és kulturális központ is, mintegy hetvenezer lakosa van. A délszláv háborút követően, 1995-től Bihács az Una-Suna kanton központja lett, a várost egyébként az *Una* folyó szeli ketté (Honlap: <http://lin.bihac.org> (2012. 07. 01.)) ~ **Csáktornya**, Horvátország északi részén fekszik, közel mind a szlovén, mind pedig a magyar határhoz. A tizenhátezer lakosú város közlekedési és kereskedelmi központ, illetve Észak-Horvátország egyik gazdasági központja is (Honlap:<http://www.cakovec.hr/> (2012. 07. 01.)) ~ **Gleisdorf**, egy hatezer lakosú osztrák kisváros, egyébként pedig közlekedési csomópont Graztól 25 kilométerre, keletre (Honlap: <http://www.gleisdorf.at> (2012. 07. 01.)) ~

Kazanlak, a hetvenezer lakosú bolgár város elsősorban közlekedési csomópont Bulgária középső részén, a Balkán-hegység déli lábánál, a *Sipka-szoros* közelében (Honlap: <http://www.kazanlak.bg> (2012. 07. 01.) ~ **Kovácsna**, mintegy tizenháromezer lakosú város Romániában, a Keleti-Kárpátok lábánál, Brassótól 65 kilométerre, északkeletre. 1990-től tart kapcsolatot Nagykanizsával, 1993-tól pedig Nagykanizsa testvérvárosa is (Honlap: <http://www.kovacsna.ro/> (2012. 07. 01.) ~ **Magyarkanizsa**, egy 27 500 lakosú város a szerbiai *Vajdaság*ban, a Tisza jobb partján, közel a magyar határhoz. 1997 októbere óta Nagykanizsa testvérvárosa. Lakosságának túlnyomó része, mintegy 89 %-a magyar nemzetiségű (Honlap: <http://www.kanjiza.co.yu/> (2012. 07. 01.) ~ **Puchheim**, a húszezer lakosú bajor település Münchentől 20 kilométerre, nyugatra fekszik, és már 1991-től Nagykanizsa testvérvárosa (Honlap: <http://www.puchheim.de> (2012. 07. 01.) ~ **Saló**, egy 55 ezer fős lakosú város Finnország déli részén, Helsinkitől 110 kilométerre, nyugatra. 1996-tól Nagykanizsa testvérvárosa. A település III. Sándor orosz cár engedélyével még 1877-ben lett önálló község, majd várossá pedig 1960-ban nyilvánították (Honlap: <http://www.salo.fi/> (2012. 07. 01.) ~ **Shijiazhuang**, egy hatalmas kínai város, a Pekinget körülvevő *Hebei* tartomány székhelye. 2004-es adatok szerint, csak a belvárosának a lakossága meghaladta a 2,1 millió főt, ami ugyanakkor a közigazgatási területének népessége pedig 9,1 millió fő volt. A település korábbi neve *Shímén*, míg 1939 óta város, mai nevét pedig 1947-ben kapta. Jelentős fejlődésnek a hetvenes években indult, amikor tartományi székhely lett. Azóta a fiatal ipari város félmillió lakosságára megnégyszereződött. A város közlekedési csomópont, nemzetközi repülőtere jelentős forgalmat bonyolít le. A Pekingbe vezető 270 km hosszú autópályát 1986 és 1993 között építették, és ez volt az egyik első kínai autópálya-projekt a múlt század végén. Shijiazhuangban 15 egyetem, 49 technikum, és mintegy 100 kórház működik (Honlap: <http://www.sjz.gov.cn/> (2012. 07. 01.) ~ **Togliatti**, egy 750 ezer fős lakosú orosz város a *Volga* partján. 1998-ban kötött együttműködési megállapodást Nagykanizsával, és azóta folyamatos a kapcsolat a két város között. Az I. Péter cár korában *Sztavropol* néven alapított városnak a XX. század elején még csak hatezer lakosa volt, gyors fejlődésnek az ötvenes évek végén indult, amikor elkészült a Volgán a vízierőmű. Mai nevét 1964-ben az olasz baloldali politikusról, *Palmiro Togliattiról* kapta. Az egymás mellett fekvő *Szamara*, *Togliatti* és *Zsiguljovszk* város ma az egyik legnagyobb orosz ipari centrum: itt van például a LADA (Zsiguljovszk, innen a Magyarországon is közismert „Zsiguli”) gyár, jelentős a vegy-, építőanyag-, textil- és élelmiszeripar, a halászat és a mezőgazdaság. Kikötője az egyik legnagyobb belföldi kikötő Oroszországban, míg nemzetközi repülőtér pedig mintegy 60 kilométerre található a várostól.

¹⁰ *Botszentgyörgy* lerombolása után Kanizsa vára még mintegy 1 évszázadon keresztül állt, és jelentette Dél-Zala központját. 1600. október 22. napján török kézre került, akik – szintén felismerve Zala katonai és közigazgatási jelentőségét – Kanizsát török *vilajet* központtá alakították, élén *Murat* pasával, míg a várat szintén átépítették és megerősítették. A kanizsai vár őrsége jelentős, közel 4 ezer fős volt ekkoriban. A török katonaságon kívül egyre több délszláv települt be az elmenekült magyarok helyébe. *Evlíya Çelebi*, a híres török utazó és történetíró XVII. századi leírása egy forgalmas, több emeletes házakból álló és többnyire fából épült kanizsai városról szól, két fürdővel, dzsámival, felsőbb iskolával (medresze), két kolostorral, minaretekkel és több mint ötven bolttal. *Zrínyi Miklós* 1664. április 21. és május 30. között ostromot indított a megszállt vár ellen, mely az osztrák udvar kévsé kiadott engedélye miatt a végén kudarcba fulladt. Kanizsa végül negyedszázad múltán, 1690. április 13. napján szabadult csak fel a török uralom alól, és 1705-ig közvetlenül a bécsi udvari kamara fennhatósága alá tartozott, a várban is csak német katonákból álló helyőrséget helyeztek el. *I. Lipót* azonban – a fenyegető kuruc mozgolódástól tartva – kivonta a katonaságot a városból és a várat 1702-ben teljesen lerontatta, majd adományozás révén földesúri joghatóság alá szorította. A város első földesura így *Grassics Jakab* lett, majd a *Szapáry* grófi család következett, s végül 1743-ban *gróf Batthyány Lajos* nádor szerezte meg azt.

¹¹ „*Dr. Lubics Szilvia* 1974-ben született Jászberényben, itt érettségizett, majd a Pécsi Orvostudományi Egyetemen fogorvosként végzett. Férje révén került Nagykanizsára. Amatőr sportoló, hosszútávfutó, 2004. óta vesz részt hazai és nemzetközi futóversenyeken, 2006. óta pedig a Kanizsai Futóklub tagja. Elsősorban maraton-, és maraton távnál hosszabb (ún. ultramaraton) versenyeken ért el sikereket. Többszörös magyar bajnok. 2010 nyarán másodikként ért célba a Balatont megkerülő, folyamatos futást kívánó 212 kilométeres versenyen. Ugyanebben az évben teljesítette a Spartathlon 246 kilométeres ultramaraton futóversenyt 36 órán belül, Athén és Spárta között. Sportbéli közösségi munkája során a Kanizsai Futóklub aktív tagjaként évente számos futóverseny fő szervezőinek egyike. Eredményeit a Kanizsai Futóklub színeiben érte el, mindig büszkén hirdelve kanizsai mivoltát, ezzel is dicsőséget szerezve városunknak.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹² „*Hajdu Sándor* zeneakadémiai tanulmányai után a *Bergendy* együttes alapító tagjaként futott be kiemelkedő zenei karriert. Tanított a Színművészeti, zenei vezetője volt sok színháznak. Komponistaként írt operát, oratórikus műveket, számtalan népdalfeldolgozást, kortárs, köztük nagykanizsai költők verseit zenésítette meg, valamint gyermekdalokat is szerzett. 2004 óta vezeti a Városi Vegyeskart töretlen lelkesedéssel, nagy ambíciókkal. Vezetésével Európa sok országába jutott el, vitte hírét városunknak, sokakat ismertetett meg a magyar zenével.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹³ „*A Kanizsa Csillagai hagyományörző együttes* 1993-ban alakult nagykanizsai oláh és beás cigány fiatalokból. 2000-ben egyesületté alakultak, a nevük azóta Kanizsa Csillagai Művészeti Egyesület. Az együttes nagyszerű népdalgyűjtő és terjesztő munkájával, előadásaival Magyarország számtalan településén és a Föld számos országában terjesztette városunk hírét, sok dicsőséget szerezve a Kanizsa névnek, valamint sok önálló és gyűjteményes lemezen is öregbítették a város hírét. Eddigi tevékenységükért – a roma kisebbség kulturális hagyományainak ápolása és megőrkítése érdekében végzett kimagasló szakmai munkájukért – 2011-ben elnyerték a Magyar Művelődési Intézet

és Képzőművészeti Lektorátustól a „Pro Cultura Minoritatum Hungariae” közművelődési díját, ami az együttesek számára adható egyik legmagasabb elismerés.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹⁴ „Kassai Zoltánné 1982 óta dolgozott a Hevesi Sándor Általános Iskolában földrajz-rajz szakos tanárként. Magas szintű szakmai felkészültséggel rendelkezik. Kollégái szakmai fejlődését is segítette. A tehetséges tanulók képességeit szakkörben fejlesztette. A csendes, alkotó munka híve, maga is művész, a selyemfestés és az akvarell technika foglalkoztatja. Rendszeresen kiállítja munkáit, tagja a Nagykanizsai Képző és Iparművészek Egyesületének. Tagja a HID-Vizuális Műhelynek. Az elmúlt 30 év alatt számtalan hazai és nemzetközi kitüntetést szerzett tanítványaival.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹⁵ „A városi sakk története 1919 decemberében kezdődött, amikor megalakították az Első Sakk Kört. 1928-ban a Sakk Kör belépett a Magyar Sakkszövetségbe. 1930-ban átalakult, az új neve Nagykanizsai Maróczy Sakk Kör lett. 1987-ben új alapokra helyeződött a sakk. Újjászervezték, megerősítették, elnöke Nádasi Tamás lett. 1991-ben megkezdődött Nagykanizsán a rendszeres utánpótlás nevelés. Az első bronzérmet a 2000. évi bajnokságon szereztek, illetve ugyanebben az évben ünnepélyes keretek között átadták a Belvárosi Sakk centrumot. 2006-ban már háromszoros ezüstérmes a csapat, majd 2007-ben pedig a Bajnokcsapatok Európa Kupáján 10. helyezést értek el a kanizsaiak. 2009-ben a második bajnoki címért indultak, majd rajt-cél győzelmet arattak. 2010-ben hatalmas veszteség érte az Aquaprofit NTSK-t, ugyanis egyik kiváló versenyzője, Bagonyai Attila, a kanizsai sakkiskola vezetője váratlanul elhunyt. A helyi sakk klub a továbbiakban az ő nevét viseli. A 2010/2011-es bajnokságban városunk csapata megszerezte sorozatban a 3., összesítve pedig a 4. bajnoki címét. Jelenleg az 5. bajnoki címért szálltak harcba a kanizsaiak, akik rendkívüli sorozatot teljesítenek, 2008. március 16-tól kezdődően mind a 42 mérkőzésüket megnyerték.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹⁶ „A Budapesti Kertészeti Egyetemen 1968-ban szerzett kertészmérnöki diplomát. A Nagykanizsai Városgazdálkodási és Kommunális Szolgáltató Vállalatnál 1970-től 1994-ig dolgozott csoport-, majd részlegvezetői beosztásban, majd 1994 és 2006 között pedig a Park Kft. ügyvezetőjeként. Nagy szerepet vállalt a lakossági társadalmi munkák szervezésében, irányításában. Kiemelkedő szakmai hozzáértéssel viselte gondját a létrehozott értékeknek akkor is, amikor az anyagi lehetőségek a fejlesztést már nem engedték meg és a rendszerváltás a városi zöldterületek fenntartását is új alapokra helyezte. Az önkormányzat szakmai döntését segítette a helyi jelentőségű természeti értékek védetté nyilvánítása terén. Makrai Mártonné aktív munkássága teljes egészében Nagykanizsa parkosított közterületeinek tervezésével, létrehozásával és fenntartásával telt el.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹⁷ „1922-ben született. 16 éves korában bejutott a szegedi Királyi Katolikus Tanítóképzőre, majd képesítése megszerzése után visszaköltözött Nagykanizsára. A tanítói oklevél mellett hitoktatói, kántori és labdarúgó ifjúsági játékvezetői képesítést is szerzett. Hadifogságát követően 1946-ban a Piarista Iskolánál helyezkedett el, majd 1948-ban a Rozgonyi Általános Iskolánál tanított és a kórusban karvezetőként tevékenykedett. Nyugdíjba vonulásáig számtalan sikert ért el az iskola énekaraival. Kamarakórusai mellett 100-120 fős énekkarokkal is dolgozott, ami önmagában pedagógiai siker. Tanítványaival évtizedeken keresztül volt a társadalmi események szereplője. 1956-ban az iskola igazgató-helyettesévé választották és delegálták a Pedagógus Forradalmi Bizottságba is.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹⁸ „1948-ban született Nagykanizsán, általános- és középiskolai tanulmányait is itt végezte. Olajipari technikusként a KÖGÁZ-nál dolgozott. Válását követően költözött vissza Nagykanizsára, és helyezkedett el az ÁFOR-nál. Újraházasodott, 1978-ban szakmát váltott, hogy apósa üvegező-képkerepező vállalkozásánál dolgozhasson. Miután apósa nyugdíjba vonult, Nagykanizsán alakított ki saját képkerepező és üvegező műhelyt. Több kitüntetést oklevelet és elismerést is kapott a társadalmi munkájáért és felajánlásaiért.” Forrás: KANIZSA HETILAP

¹⁹ „Az „52-esek” nemzedékének nagykanizsai szülőtte. Eszperantista, műfordító, szerkesztő, filozófus, szótáríró. Tagja a Magyar Írószövetségnek; a Magyar Szemiotikai Társaságnak; az AIS-nek (San Marinoi Tudományok Nemzetközi Akadémiájának); a Nagykanizsai Tudományos Kutatók Egyesületének; a Magyarországi Eszperantó Szövetségnek; az ILEI-nek és az Eszperantista Pedagógusok Magyarországi Egyesületének; a Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesületnek; a Balaton Akadémiának; illetve alapító tagja a Nagykanizsai Városvédő Egyesületnek. Nyelvészeti publikációival gazdagította a nyelvtörténetet. Olyan témákkal igyekszik foglalkozni, amelyek eddig sem magyar, sem eszperantó nyelven nem jelentek még meg.” Forrás: KANIZSA HETILAP

²⁰ „Egyetemi tanulmányait a Szegedi József Attila Tudományegyetemen matematika – földrajz szakán végezte. Matematika konzultációs vitadélutánokat szervezett, tagja volt az egyetem Gazdaságföldrajzi Tudományos Diákkörének. 1974-ben fejezte be az egyetemet, és kezdte meg munkáját a nagykanizsai Zsigmond Vilmos és Winkler Lajos Műszaki Középiskola Kollégiumában. 1979-től iskolai állományba került. Tanítványai több alkalommal is indultak mind megyei, mind OKTV matematikai versenyeken. Emberi magatartása példamutató, általános műveltsége magas színvonalú, művészeti és történelmi ismeretei irigylésre méltók.” Forrás: KANIZSA HETILAP

²¹ „Irodalmi lapszerkesztő, József Attila-díjas költő. 1942-ben született Lentiben. Egyetemi tanulmányait az Eötvös Lóránt Tudományi Egyetemen végezte magyar – filozófia szakon, itt került a Kilencek költői csoportba. Országsszerterte közismert irodalomszervezői tevékenységéről, több folyóiratot is szerkesztett. 2003-ban tért vissza Zalába, s lett a Pannon Tükör című kulturális folyóirat főszerkesztője. Legfontosabb missziója, hogy visszaállítsa az elveszett zalai kulturális identitást. Jelenleg vezetője a Pannon Írok Társaságának. Kitüntetések: Tiszti Kereszt (1995), Magyar Köztársaság Középkerepezője (2007).” Forrás: KANIZSA HETILAP

²² „A Farkas Ferenc Énekegyüttes 1991 decemberében alakult Állami Zeneiskola Kamarakórusa néven, majd később Szivárvány Énekegyüttes néven folytatta tevékenységét. Eleinte városi, később megyei, majd országos és nem-

---

zetközi helyszíneken mutatkozott be. Fontosabb kitiüntetések: a „Riva del Garda” nemzetközi kórusversenyen, 2004-ben arany diplomát nyertek; 2007-ben elnyerték a „Zalai Príma Díjat”; 2008 nyarán részt vettek a Grazban rendezett „Kórusolimpián”, ahol az első fordulóban Arany II. minősítést kaptak, míg a döntőben ezüst medált nyertek; majd 2009 novemberében a „Kodály Zoltán Nemzeti Kórusversenyen” pedig III. helyezést értek el. Az együttes a tavalyi év végén ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját.” Forrás: KANIZSA HETILAP

²³ Lásd a „Posztumus díszpolgári cím Gróf Bethlen István miniszterelnöknek.” című írást a Kanizsa Hetilap „Közélet” című rovatában: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/10594/posztumus-diszpolgari-cim-grof-bethlen-istvan-miniszterelnoknek/> (2012. 07. 01.). A hetilap archivált változatát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2012-19.pdf> (2012. 07. 01.)

²⁴ Lásd ezt bővebben: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/11218/utolso-simitasok-az-erzsebet-teren/> (2012. 07. 01.)

²⁵ Lásd erről bővebben: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/11220/erzsebet-kiralyno-a-helyere-kerult/> (2012. 07. 01.). Sokak meglepetésére két Erzsébet királynőt ábrázoló szoborral gurult be Budapestről az Erzsébet térre a darus tréler. Ugyanis, a nemzeti kincsként „nyilvántartott” eredeti szobor most is az *Epres* kertben található, a fővárosban. A róla készült, 3 tonnás ruszkai márvány másolatot a *Bencsik Alkotóközösség Kft.* készítette el. A királyné szobrot és gipszmásolatát *Engler András* és *Polgár Botond* szobrászművész kísérte el Nagykanizsára, s a talapzaton faragták készre, igazították el a ruhája redőit... Lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/11222/megerkezett-erzsebet-kiralyne-sobra/> (2012. 07. 01.)

²⁶ Nagykanizsa Megyei Jogú Város funkcióbővítő fejlesztése – Belvárosi akcióterületi terv – Projektazonosító: NYDOP-3.1.1/B-2009-0004. (Nagykanizsa Vagyongazdálkodási és Szolgáltató Zrt. Városfejlesztési Divízió). Lásd ide még: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/11241/befejezodtek-a-varosrehabilitacio-i-utemenek-kivitelezesi-munkalatai/> (2012. 07. 01.)

²⁷ Lásd ezt: <http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/11239/ertunk-szepult-matol-belakhatjuk-az-erzsebet-teret/> (2012. 07. 01.). A Kanizsa Hetilapnak az Erzsébet tér műszaki átadásáról szóló, archivált változatát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2012-26.pdf> (2012. 07. 01.)

CSERESNYÉS PÉTER megnyitóbeszéde

Cseresnyés Péter megnyitóbeszédében köszöntötte a résztvevőket, majd megköszönte a meghívást elfogadó alkotmánybíróknak a részvételt, és egyben hangsúlyozta, hogy e rangos esemény is kiválóan bizonyítja, hogy Nagykanizsa városa méltó helye lehet egy ilyen rendezvénynek.

Ezután a város polgármestere röviden említést tett az elmúlt évszázadok – a magyar jogi rendszert jelentős mértékben befolyásoló – nagykanizsai születésű vagy kötődésű jogászairól. Így például a „haza bölcséről”, *Deák Ferencről*, aki a nagykanizsai piarista gimnáziumban töltötte diákéveit¹, akárcsak *báró Wlassics Gyula*, aki pedig 1895-től kezdődően, 8 éven át vallás- és közoktatásügyi miniszter, nem mellesleg pedig a Magyar Tudományos Akadémia tagja is volt. Kanizsához és a térségéhez kötődik Letenye országgyűlési képviselője, *Királyi Pál* és munkássága is, aki

Nagykanizsán, a kegyesrendiek gimnáziumában folytatta tanulmányait. És szintén a majd 1000 éves múlttal rendelkező dél-zalai város, a „Régiók Kapuja”, Nagykanizsa büszkélkedhet azzal, hogy ismert jogtörténészünk, számos kiváló jogtörténeti munka szerzője, *Degré Alajos* is gyakran fordult meg a településen, aki egyébként pedig a Zala Megyei Levéltár igazgatója is volt.²

„Tisztelt alkotmánybírák, tisztelt vendégeink. Azt lehet mondani, hogy Nagykanizsa és Zala büszke a kiváló elődökre, munkásságukra, arra a szellemi teljesítményre, amelyet letettek a nemzet és a haza asztalára. Nem véletlen és nem alaptalan tehát, hogy ennek az alkotmánybírói konferenciának éppen városunk ad otthont.” – zárta a köszöntőjét Cseresnyés Péter polgármester.

¹ Deák zalai, jogász munkásságáról nagyszerű képet, hiteles keresztmetszetet kaphatunk a következő, kitűnő levéltári munka alapján: *Deák Ferenc ügyészi iratai 1824 – 1831*. Sajtó alá rendezte Molnár András. Kiadja a Zala Megyei Bíróság és a Zala Megyei Levéltár. Zalaegerszeg, 1995.

² Degré jelentősebb művei: Degré Alajos: *A magyarországi szentszékek gyakorlata a protestánsok köteléki pereiben 1786-ig*. Notter-emlékkönyv. (És különnyomat.) Budapest, 1941.; Angyal Pál – Degré Alajos: *A XVI – XVII. századi erdélyi büntetőjog vázlat*. Angyal szeminárium kiadványai, 49. szám. Budapest, 1943.; Degré Alajos: *Úriszéki peres eljárás a Déldunántúlon a XVIII – XIX. században*. (Levéltári Közlemények) Budapest, 1961.; Degré Alajos: *Megyei közgyűlések a XVI – XVII. századi török háborúk korában*. (Tanulmányok a magyar helyi önkormányzat múltjából) Budapest, 1971.; Dr. Bónis György – Dr. Degré Alajos – Dr. Varga Endre: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. (Második, bővített kiadás.) Kiadja a Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete. Zalaegerszeg, 1996.; Degré Alajos: *Válogatott jogtörténeti tanulmányok*. (Millenniumi Magyar Történelem) Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket és az utószót írta: Mezey Barna. Osiris, Budapest, 2004.

DR. MARKO BABIC, a Horvát Köztársaság alkotmánybírójának előadása

Cseresnyés Péter polgármester köszöntője után **dr. Marko Babic**, a Horvát Köztársaság alkotmánybírója lépett a pulpitushoz, előadását a megjelentek – így e tanulmány Szerkesztője is – tolmács segítségével hallgathatták végig.

Magyarország déli szomszédjának alkotmánybírója a Horvát Köztársaság Alkotmánybírósága nevében is köszöntötte a megjelenteket. Már előjáróban hangsúlyozni kívánta, hogy előadásában egyrészt szeretné bemutatni a Horvát Köztársaság Alkotmánybíróságának alkotmányos helyzetét, működését, értekezése végén pedig rá kíván térni a nemzetközi kapcsolatok kérdéskörére – mind multi-, mind pedig bilaterális szinten – úgy Európában, mint szerte a világon.¹

Dr. Babic a horvát alkotmánybíráskodás múltját vizsgálva kifejtette, hogy az tulajdonképpen az 1963. évi alkotmánnyal kezdődött.² Egy évvel később, 1964-ben jött létre aztán – új intézményként – az Alkotmánybíróság a Horvát Szocialista Szövetségi Köztársaságban, amely tagállam akkoriban a Tito vezette Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság részét képezte. Elsősorban ennek a szocialista, szövetségi-nemzetgyűlési rendszernek volt köszönhető az, hogy a hor-

vát Alkotmánybíróság nem tudta követni a *Kelsen*-féle, ún. klasszikus alkotmánybírói modellt, amely akkoriban már létezett, például Ausztriában vagy Németországban. Jugoszláviában az államhatalom legmagasabb szerve – úgy szövetségi, mint köztársasági szinten is – az 1960-as években, illetve a szocialista korszakban a *Nemzetgyűlés* volt, ezért az 1964-ben létrehozott horvát Alkotmánybíróság csak erősen korlátozott tevékenységet folytathatott. Ez elsősorban abban nyilvánult meg, hogy nem semmisíthette meg önállóan az alkotmányellenesnek ítélt törvényeket, illetve törvényszakaszokat, hanem csupán *javaslattételi* jogkörrel rendelkezett. Ennek keretében javasolhatta az Alkotmánybíróság a horvát Országgyűlésnek – a *Sabor*-nak –, hogy az általa alkotmányellenesnek vélt törvény helyett – 6 hónapon belül – új jogszabályt fogadjon el, illetve, hogy módosítsa a vizsgálat tárgyává tett hatályos törvény egyes – alkotmányellenesnek nyilvánított – szakaszait. Látható tehát, hogy egyrészt az egységes hatalom elvén nyugvó alkotmányos modell, másrészt pedig a politikai rendszer egypártrendszerben kiteljesedő struktúrája nem tették lehetővé a klasszikus, kelsen-i modellnek megfelelő alkotmánybíráskodást – szögezte le dr. Babic.

A változást a horvát alkotmánybíráskodásban csak a hatalommegosztáson alapuló, új alkotmányos berendezkedés, illetve a demokratikus, pluralista politikai rendszer megjelenése tették lehetővé. A kommunizmus bukásával, és a demokratikus változásokkal kezdődött meg tehát Horvátországban az alkotmánybíráskodás új időszaka. Ebben a rendszerben a depolitizált alkotmánybíróság teljes függetlensége már hangsúlyos szerepet kapott. 1990 decemberében egy új alkotmány került elfogadásra, mely az alkotmánybíráskodást immár klasszikus alapokra helyezte,

megteremtve ezzel a demokratikus hatalom-megosztáson alapuló, a demokratikus, európai államokra jellemző alkotmánybíráskodás lehetőségét is.

Ezeknek az új megoldásoknak köszönhetően, a horvát Alkotmánybíróság – egyfajta köztes jelleggel – egy külön államhatalmi szervet képez. Egyértelműen elválik a törvényhozói, a végrehajtói és a bírói hatalomtól, tagjai pedig olyan független bírák, akik nem lehetnek tagjai politikai pártnak, illetve politikai tevékenységet sem folytathatnak. A horvát alkotmánybírák nyolc éves megbízatásuk alatt „állandó helyzettel” rendelkeznek, mentelmi joguk révén pedig sérthetetlenek, nem vonhatók felelősségre.

1991 elején került elfogadásra az új alkotmánybíráskodásról szóló törvény, mely kidolgozta és megszabta a horvát Alkotmánybíróság normatív modelljét. Ez a jogszabály egészen 1999-ig hatályban maradt, amikor is elfogadásra került az új alkotmánybíráskodásról szóló törvény, mely további, részletesebb pontosításokat hozott, illetve némileg bővítette az Alkotmánybíróság hatásköri jogosultságát is. Ezt a törvényt 3 év múlva, 2002-ben módosították. Az Alkotmánybíróság eközben részletes szervezeti és működési szabályzatot is elfogadott, ily módon szabályozva belső szervezetét és működési kritériumait.

Az előadó a továbbiakban kifejtette, hogy a Horvát Köztársaságban gyakran hívják a „negyedik hatalmi ág”-nak az Alkotmánybíróságot, mely nem része sem a bírói hatalomnak, de nem része tulajdonképpen semelyik hatalmi ágnak sem. Egyfajta „felügyeleti” szervként működik inkább, legfőbb feladata az Alkotmány sérthetlenségének, alap-törvényi helyzetének a megőrzése, a három – „klasszikus” – hatalmi ág felügyelete, illetve Horvátország alkotmányos, demokratikus berendezkedésének az érvényre juttatása, védelme is. Dr. Babic itt közbevetette, hogy bizony némely esetben még a szakmai közvélemény sincs teljesen tisztában azzal, hogy a horvát Alkotmánybíróság nem a bírósági rendszer része, nem az igazságszolgáltatás hatalmi ágához tartozik, ami problémát elsősorban az alkotmányjogi panaszok benyújtásánál jelent, hiszen az Alkotmánybíróság csak alkotmánysértés esetén jár el, egyéb jogszabálysértés esetén – minden esetben – a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz utasítja a beadványt. Viszont ez hatalmas – tulajdonképpen felesleges – munkaterhet jelent az alkotmánybírák számára, amely gyakorlat kiküszöbölése kívánatos lenne – fejtette ki az előadó.

A továbbiakban dr. Babic részletezte, hogy elsősorban melyek azok a *szempontok*, amelyek mentén végzi a feladatát az Alkotmánybíróság, melyek azok az *alapelvek*, amelyek figyelembevételével gyakorolják hatalmukat az alkotmánybírák. Ezek értelemszerűen demokratikus alapelvek: a hatalommegosztás elve, az arányosság elve, a legitim elvárások elve, a nemek közötti egyenlőség elve, stb. Ezen elveket a horvát alkotmánybírák prog-

resszíven alkalmazzák, illetve az európai jogrendből is vettek át olyan szempontokat, amelyeket aztán be tudtak építeni a horvát jogrendben már meglévő vizsgálati módszerekbe. Az Európai Unió Szerződésai, az európai konvenciók a horvát jogrendben azokat a normákat képviselik, amelyek a törvények fölött, de az Alkotmány alatt helyezkednek el. A horvát Alkotmánybíróság az eljárásai során együttműködik az Emberi Jogok Európai Bíróságával³, természetesen a magáévátéve annak normáit és alapelveit, illetve az Európai Unió elvárásainak a figyelembevételével folytatja a tevékenységét, ennek pedig legékesebb bizonyítéka az emberi jogi bíróság elnökének pozitív visszaigazolása a horvát Alkotmánybíróság irányába, illetve Horvátország irányába. Az előadó itt hangsúlyozta azt is, hogy a Horvát Köztársaságból, a horvát állampolgárok részéről elenyésző számú ügy érkezik az Emberi Jogok Európai Bíróságához.

Horvátország küszöbönálló európai uniós csatlakozására is tekintettel⁴, az Európai Unió nagyon komoly monitoring tevékenységet folytat a Horvát Köztársaságban, így az alkotmánybíróság esetében is – jegyezte meg dr. Babic – majd ehhez hozzátette, hogy tulajdonképpen már állandó jelleggel, napi szinten veszik figyelembe és alkalmazzák az Európai Unió jogi normáit, amelyek – nem melleleg – már beépítésre is kerültek a horvát Alkotmányba. Itt hangsúlyozta az előadó, hogy egy olyan konzisztens jogrendet kell létrehozni, ahol teljes körű a jobbiztonság mind a természetes személyek, mind pedig a jogi személyek számára, és elsősorban itt, e téren jut a jövőben is páratlan „lehetőséghez” és feladathoz a horvát Alkotmánybíróság.

A továbbiakban fontosnak tartotta még kiemelni dr. Babic azt, hogy Horvátországban egy „értékes intézményként” tekintenek az állampolgárok az alkotmánybíróságra, bizalommal fordulnak hozzá, ennek pedig, az egyik legékesebb bizonyítéka éppen a kiemelkedően magas ügyszám, és a horvát Alkotmánybíróság ebből fakadó jelentős mértékű „leterheltsége” is.⁵

A statisztikai számadatokat megvizsgálva is jól látható, hogy az 1991 és 2011 között eltelt húsz évben többszörösére nőtt a Horvát Köz-

társaság Alkotmánybíróságának ügyszáma. Például, míg 2010-ben 59 ezer ügy került iktatásra, illetve ennyi beadványnak folyt az intézése, elbírálása, addig ez a teljes ügyszám egy évvel később, 2011-ben már 65 ezerre emelkedett. Mintegy 6 ezer új beadvány érkezik évente a horvát Alkotmánybíróságra, amely beadványoknak körülbelül a 85%-a alkotmányjogi panasz. E miatt a hatalmas leterheltség miatt jelentős mértékben kellett átszervezni a horvát Alkotmánybíróság munkarendjét, „munkamódszerét”, valamint javaslatot tett az Alkotmánybíróság további változtatások megtételére is, hiszen a jelenlegi összetételében immár képtelen a megnövekedett igényeknek megfelelően, ésszerű, elfogadható határidőn belül eleget tenni. Dr. Babic itt hangsúlyozta, hogy a horvát Alkotmánybíróság e most már elodázhatatlan változtatások megtételéig is igyekszik mindent megtenni a zökkenőmentes ügymenetért. Például, három 3 tagú tanács került felállításra a tömeges méretekben beérkező alkotmányjogi panaszok „megszűrésére”, hogy azok egyáltalán alkalmasak-e az Alkotmánybíróság eljárásának a lefolytatására. Kizárólag az e „szűrőn” átjutott beadványokkal foglalkozik csak érdemben az Alkotmánybíróság. Az előadó egy „kisebb csodának” nevezte, hogy a horvát Alkotmánybíróságnak ilyen feltételek mellett, általában, az ügyek 91%-át mégis sikerült elintéznie, megoldania. Példaként említette, hogy a több tízezres ügyszám ellenére 2009-ben „csak” 9200 megoldatlan ügye volt az Alkotmánybíróságnak, és így sikerült a már „kritikusnak” tekinthető 10 ezres ügyszám alatt maradni. Dr. Babic azonban hangsúlyozta, hogy ennek ellenére a „csatát el fogják veszíteni”, ha túljutnak ezen a 10 ezres lélektani határon. Az elintézetlen ügyek száma oly módon alakult az elmúlt néhány évben, hogy 2010-ben 8500-ra csökkent az elintézetlen ügyek száma, míg 2011-ben 5700-ra változott, illetve a 2011. évben a horvát Alkotmánybíróság 2300 ügygel többet tudott megoldani a 6 ezer újonnan iktatott beadványból. Az ügyszámok alakulásának függvényében látható, hogy az alkotmánybírák egyelőre enyhíteni tudták az Alkotmánybíróságra nehezedő óriási nyomást, de a változtatás sürgető és elodázhatatlan – szögezte le az előadó.

Dr. Babic érdekességként említette meg, hogy az 1990-es évek elején dúló délszláv háború, illetve a rendszerváltás okán, az ezekből fakadó beadványok még mindig jelen vannak a horvát Alkotmánybíróság elintézendő ügyei között.

A *nemzetközi kapcsolatokat* értékelve az előadó előjáróban megjegyezte, hogy amint az látható, igyekeznek minél szélesebb körben kialakítani szakmai kapcsolatokat, törekednek arra, hogy munkájukat bemutassák, azzal megismertessék más országok szakmai közönségét is. Dr. Babic a továbbiakban kifejtette, hogy „világszerte” tart fenn kapcsolatot és működik együtt a horvát Alkotmánybíróság más államok bíróságaival, alkotmánybíróságaival. Itt példaként említette Dél-Koreát, Perut, Oroszországot, Örményországot, Albániát, Törökországot, Kazahsztánt és Egyiptomot. Ezen kívül különböző szakmai konferenciák, vagy éppen „világkongresszusok” keretében cserélték már ki kölcsönösen tapasztalataikat dél-afrikai, illetve brazil kollegákkal is.

A *regionális együttműködésre* áttérve külön is kiemelte dr. Babic, hogy az, véleménye szerint, példaértékű. A Horvát Köztársaság Alkotmánybírósága 2008-ban házigazdája volt a Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró, Szerbia és Szlovénia részvételével megtartott regionális alkotmánybírói szakmai konferenciának, illetve 2010-ben pedig egy nagyon tartalmas munkaértekezletet is tartottak Macedóniában.

A regionális és nemzetközi kapcsolatok azóta is „napi szintűeknek” tekinthetőek, hiszen telefonon és e-mailban szinte minden nap kommunikálnak az említett államok alkotmánybíráival, illetve törekednek új szakmai kapcsolatok felvételére és kialakítására, valamint a már meglévők elmélyítésére is. Az előadó – az imént elmondottakra tekintettel is – úgy ítéli meg, hogy a horvát Alkotmánybíróság egyfajta „ernyőszervezetté” vált Európa e régiójában, hiszen – véleménye szerint – mindenki így éli ezt meg, és ezt igazolja az a tény, hogy tudniillik rendre elfogadják a horvát alkotmánybírák különböző témájú kezdeményezéseit is.

A *bilaterális kapcsolatokkal* összefüggésben szintén azok szerteágazó és kiterjedt voltát hangsúlyozta az előadó. Dr. Babic csak a példálódzó jellegű felsorolás szintjén emelt ki ezek közül néhány partnert, megemlítve így az Orosz Föderációt, Portugáliát, Törökországot, Litvániát, Albániát és Szlovákiát, valamint Németországot. A továbbiakban említette még kitűnő partnerként – úgy általános értelemben, mint a bilaterális kapcsolatok terén is – a szlovén Alkotmánybíróságot, amellyel éves szinten, rendszeres jelleggel szerveznek találkozókat és szakmai konferenciákat a horvát alkotmánybírák.

A *magyar Alkotmánybírósággal* kapcsolatban elsőként az 1993-as, zágrábi találkozót említette meg dr. Babic, ahol akkor – többek között – vendégül látták a későbbi köztársasági elnököt, dr. Súlyom László alkotmánybíró urat is, illetve később pedig ő is töltött be – akkor már köztársasági elnökként – szintén „vendéglátói” szerepet. A továbbiakban példaértékűként említette meg az előadó a horvát Alkotmánybíróság elnökszónyának, dr. Jasna Omejecnek tartalmaz budapesti előadását, amit a magyar Alkotmánybíróság felállításának 20. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen és szakmai konferencián tartott meg, dr. Paczolay Péternek, a magyar Alkotmánybíróság elnökének meghívására, 2009-ben.

A *nemzetközi szervezetekkel* való horvát együttműködést ismertette dr. Babic kifejtette, hogy ez is rendszeresnek, szerteágazónak és valódi tartalommal megtöltöttek tekinthető. A horvát alkotmánybírák rendre résztvesznek a mára már „intézményesített együttműködési formában” jelentkező *Európai Alkotmánybíróságok Konferenciáján*. Negyven évvel ezelőtt, 1972-ben, éppen Jugoszlávia rendezte meg Dubrovnikban az első ilyen konferenciát, amelyen akkor Ausztria, Németország (a Német Szövetségi Köztársaság) és Olaszország vett részt, és ezen államok tekinthetők tehát e napjainkra már jelentőssé vált találkozó életre hívójának is.

E sikeres, európai konferencia példáját alapul véve jött létre – hasonló céllal és tartalommal – 2011-ben az alkotmánybíróságok *világkonferenciája* is, amelynek a Horvát Köztársaság

Alkotmánybírósága – teljes jogú tagként – természetesen szintén a résztvevője volt. Továbbá, e kapcsolatokon kívül a horvát Alkotmánybíróság együttműködik még az Európa Tanács Velencei Bizottságával, még hozzá a legkülönfélébb alkotmányjogi kérdésekben, e kapcsolatok is rendszeresnek tekinthetők. Dr. Babić itt megjegyezte, hogy ez utóbbi szervezettel a rendszeres kapcsolat fenntartását nagymértékben megkönnyíti az, hogy *dr. Banić* alkotmánybíró asszony tagja a Velencei Bizottságnak, a Horvát Köztársaság részéről.

Dr. Babić ezután ismertette a horvát Alkotmánybíróság *összetételét* és *munkarendjét*. Horvátországban az Alkotmánybíróság 13 tagból áll, az alkotmánybírákat 2/3-os többséggel választja meg a Sabor, 8 éves időtartamra. Az elnököt az alkotmánybírák maguk közül választják, titkos szavazással, 4 évre, amely választási módszernek a lényege az elnök nagyfokú önállóságának és függetlenségének a biztosítása. Az alkotmány értelmében a horvát Alkotmánybíróság tagjai kiemelkedő tudású szakemberek, jogászok kell, hogy legyenek, rendes bíróságok bírái, ügyészek, ügyvédek és egyetemi tanárok, jogtudósok. A megválasztott alkotmánybírák – az egyetemi oktatáson kívül – egyéb kereső tevékenységet nem folytathatnak, más köz megbízatást el nem vállalhatnak. A bírák függetlenségét garantálni hivatott mentelmi jogot csak különleges, törvényben taxatív felsorolt esetekben lehet felfüggeszteni.

Dr. Babić fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a horvát Alkotmánybíróság jelenlegi összetételében demokratikus és kiegyensúlyozott, tekintettel arra, hogy az alkotmánybírák mind a három hatalmi ágat képviselik, illetve a bírák között megtalálhatóak egyetemi oktatók is. Nagy hangsúlyt fektet Horvátország jelenünkben a nemek közötti egyenlőség kérdésére, ami tettenérhető az Alkotmánybíróság személyi összetételében is. A 13 tagú horvát Alkotmánybíróságnak 4 hölgytagja van, illetve az Alkotmánybíróság elnöke is nő.

A 13 tagú plénum mellett van egy 6 fős tanács kizárólag az alkotmányjogi panaszok intézésére.

A továbbiakban dr. Babić kifejtette, hogy a horvát Alkotmánybíróság 1990-ben meglehetősen széles hatáskört kapott. Legfontosabb feladata a *normakontroll*, azaz az egyes törvények alkotmányossági kontrollja, felülvizsgálata, ami mintegy 6 ezer ilyen ügy intézését jelenti éves szinten.

Ezen belül is az *absztrakt* normakontroll az, ami alkotmányos szempontból a leglényegesebb feladata a horvát Alkotmánybíróságnak. Itt tehát a Sabor által elfogadott törvények alkotmányossági felügyeletéről, felülvizsgálatáról van szó, egyrészt tartalmi, másrészt pedig formai szempontok alapján. A horvát Alkotmány meglehetősen rövid, csak a legfontosabb, leglényegesebb alapelveket, kritériumokat tartalmazza. Éppen ezért a horvát Alkotmánybíróság feladata – a normakontroll keretében – az, hogy megmagyarázza az Alkotmány rendelkezéseit, megkeresse és kifejtse az egyes rendelkezések mögöttes tartalmát, feltárja azok valódi értelmét.

A horvát Alkotmány egyik legfontosabb paragrafusának a 3. cikkelye tekinthető, amely garantálja a szabadságjogokat, az egyenlőséget, a nemzeti hovatartozás szerinti diszkrimináció teljes tilalmát, a nemek közötti egyenlőséget, a szociális igazságosságot.

Mindenekelőtt e 3. cikkely „segítségével” végzi a horvát Alkotmánybíróság az absztrakt normakontrollt, e cikkely mentén kerülnek „kontroll alá” elsősorban a Sabor által meghozott törvények, de eszerint kerülnek kontroll alá a különböző rendeletek, végrehajtási utasítások és önkormányzati rendelkezések is. Az Alkotmánybíróság nemcsak a Sabor törvényeit, de ez utóbbi egyéb jogszabályokat is jogosult hatályon kívül helyezni az absztrakt normakontroll esetében, amennyiben azok alkotmányellenesnek minősülnek.

A hatályon kívül helyezésnek két módja lehetséges: az egyik mód a teljes hatályú hatályon kívül helyezés, visszamenőleges hatálylallyal, oly módon, mintha az alkotmánysértő törvény, illetve rendelet sosem létezett volna, továbbá pedig lehetséges még a hatályon kívül helyezés utólagos hatálylallyal, olyan formában, hogy az adott törvény vagy rendelet az alkotmányellenesnek minősítéssel veszti el a hatályát.

Itt jegyezte meg dr. Babic, hogy a Horvát Köztársaságban a közelmúltban változott meg az igazságszolgáltatás szervezeti modellje, ugyanis megjelentek a meglehetősen „széles” hatáskörrel rendelkező, ún. *közigazgatási bíróságok*, amelyek át fognak vállalni jó néhány ügyet az imént ismertettekéből, ezzel is csökkentve a horvát Alkotmánybíróság munkaterhét. Az Alkotmánybíróság pedig megtartja a normakontrollal kapcsolatos hatáskörét, mindazon ügyekben, amely ügyek az Alkotmánnyal közvetlenül is kapcsolatosak. Egyelőre ez az eljárási metódus fog vonatkozni – a horvát Alkotmánybíróság döntése alapján – az önkormányzatokat érintő ügyekre is.

Az absztrakt normakontroll körébe sorolt *alkotmányjogi panaszt* illető eljárásokkal kapcsolatban dr. Babic azt emelte ki, hogy háromfajta módon van lehetőség ennek az eljárásnak a megindítására. A Horvát Köztársaságban mind a természetes, mind pedig a jogi személyeknek lehetősége van alkotmányjogi panasz benyújtására – amennyiben ezek úgy ítélik meg, hogy valamely okból sérültek alkotmányos jogaik –, amely előterjesztett panaszt azonban az Alkotmánybíróság nem köteles befogadni és megvizsgálni. Ebben az esetben ezért tulajdonképpen csak javaslatról beszélhetünk. A második lehetőség a bíróságok számára áll nyitva, a bíróság ugyanis saját hatáskörében, hivatalból eljárva élhet alkotmányjogi panasszal. A harmadik esetben pedig az erre jogszabályban felhatalmazott államhatalmi szervek élhetnek az alkotmányjogi panasz lehetőségével. Ez utóbbi két esetben az Alkotmánybíróság köteles a benyújtott panaszt megvizsgálni és elbírálni, így tehát ezekben az esetekben már nem csak javaslatról beszélhetünk – mint a természetes és jogi személyek esetében –, hanem egyértelműen panaszról.

Az alkotmányjogi panasz benyújtására jogosultsága van a *Sabornak*, akkor, ha a képviselők egyötöde ezt támogatja, illetve ugyanilyen jogosultsággal rendelkeznek a Sabor bizottságai is. A *Horvát Köztársaság Kormány*a is rendelkezik ilyen joggal, de csak végrehajtási utasítások (kormányrendeletek) esetében, törvényeknél ugyanis ez a jogosultsága hiányzik, tehát itt egy egyértelmű korlát van felállítva a végrehajtó hatalom „csúcs-

szerve” számára. Ezen kívül pedig élhet még alkotmányjogi panasszal a *Horvát Köztársaság Államelnöke*, illetve benyújthatnak ilyen panaszt a *Horvát Köztársaság bíróságai* is, hivatalból, akkor, ha az eljárásuk során azt tapasztalják, hogy valamelyik jogszabály az Alkotmány valamely rendelkezésébe ütközik. Az alkotmányjogi panasz benyújtásának lehetősége nyitva áll még az *ombudsman* számára – akkor, ha az, hatáskörében eljárva, arra okot adó körülményt észlel –, illetve az *önkormányzatok, regionális önkormányzatok* számára is, ez utóbbiak esetében pedig szintén a hatáskörükben való eljárás közben történő, esetleges alkotmánysértés észlelésekor. Amennyiben az Alkotmánybíróság helyt ad egy alkotmányjogi panasznek – tehát az azzal támadott, alkotmányellenesnek vélt jogszabályt valóban alkotmányellenesnek minősíti –, akkor a kérdéses jogszabályt hatályon kívül helyezve megsemmisíti, ezzel vigyázva elsősorban a Horvát Köztársaság jogbiztonságára, valamint így örködve az Alkotmány rendelkezéseinek teljes körű betartása és érvényesülése felett. Így válik tulajdonképpen Horvátországban az Alkotmány a minden jogszabály felett álló Alaptörvénné.

Az alkotmányellenes törvények és más jogszabályok *hatályon kívül helyezése* az alkotmányjogi panasz esetében „interpátresz” – tehát a „résztvevő felek között” – történik, azonban fontos hangsúlyozni azt is, hogy Horvátországban az alkotmányos jogvédelem ingyenes, tehát az Alkotmánybíróság eljárásának esetében illetékfizetési kötelezettség nem áll fenn, éppen ezért az alkotmányos jogvédelem illetően – ebből az „aspektusból” vizsgálva – is elérhető és nyitott bárki számára (nyilván a jogi képviselő díját azonban meg kell fizetni). Az előadó itt megjegyezte, hogy a jogi, illetve a természetes személyek által benyújtható alkotmányjogi panaszok esetében gyakran előfordul, hogy az érintettek indokolatlanul fordulnak az Alkotmánybírósághoz. Ugyanis sok esetben történik valóban valamilyen jogszabálysértés, de nem történik alkotmánysértés, és ilyenkor, ezekben az esetekben az Alkotmánybíróság a benyújtott alkotmányjogi panaszt elutasítja (nem fogadja be).

Dr. Babic ezért tartja fontosnak – általánosságban – a jogi képviselő igénybevételét,

illetve az Alkotmánybíróság pontos feladatainak, hatásköreinek, jogosultságainak a megismerését, hiszen ezzel – véleménye szerint – csökkenthető lenne az Alkotmánybíróság munkaterhe, amennyiben valóban csak megalapozott kérelmek érkeznének be a horvát Alkotmánybírósághoz.

Az absztrakt normakontroll ismertetése után dr. Babic rátért a *konkrét* normakontroll bemutatására, már előljáróban megjegyezve azt, hogy ez a fajta normakontroll jelenti a legnagyobb problémát a horvát Alkotmánybíróság esetében. Probléma azért, mert ez a fajta vizsgálat van a legnagyobb számban – szinte tömegesen – napirenden az Alkotmánybíróság által elbírálandó ügyek között – a teljes ügymennyiség vizsgálatának függvényében –, nem kis munkaterhet jelentve ezzel a horvát Alkotmánybíróság számára. Dr. Babic megjegyezte, hogy véleménye szerint ez nem csak Horvátországban van így, hanem valamennyi, rendszerváltó, közép-kelet európai ország esetében, hisz tulajdonképpen a „teljes”, „maradékalan” rendszerváltás még sehol sem fejeződött be ezekben az országokban, és éppen ezért élnek az emberek nagy számban alkotmányjogi felterjesztésekkel, igényekkel.

A konkrét normakontroll esetében a Horvát Köztársaság Alkotmánybírósága jogosult – alkotmány sértés észlelése esetén – bármely bírósági ítélet, így tehát még a Legfelsőbb Bíróság bármely ítéletének a hatályon kívül helyezésére is. Úgyszintén jogosult bármely államhatalmi szerv által meghozott bármely rendelet vagy végrehajtási utasítás hatályon kívül helyezésére, úgyszintén akkor, ha azok az Alkotmány valamely rendelkezésébe ütköznek. Dr. Babic hangsúlyozta, hogy ezekben az esetekben a hatáskörében eljáró horvát Alkotmánybíróság minden esetben az Alkotmány szövegét, rendelkezéseit veszi alapul, azonban elsősorban és különös tekintettel van figyelemmel a 3. cikkelyben megfogalmazott szabadságjogokra, de természetesen az eljárásának, a vizsgálata szempontjainak vannak egyéb konvenciói is.

Ezután dr. Babic rátért az Alkotmánybíróságnak a horvát köztársasági elnök *felelőssé-*

gének esetleges *megállapításában* betöltött szerepére. A Horvát Köztársaságban az állam elnöke nem felelős a Sabornak, de jogi értelemben mégis felelősségre vonható. A Sabornak, az államelnök felelősségre vonására irányuló eljárás megindítását kétharmados többséggel kell kezdeményeznie, illetve az eljárás lefolytatására, valamint a köztársasági elnök felelősségének a megállapítására jogosult Alkotmánybíróságnak is kétharmados szavazati aránnyal kell az ezirányú döntését meghoznia. Ezért a köztársasági elnök immunitását, mentelmi jogát csak és kizárólag az Alkotmánybíróság „veheti le” az államelnökről, méghozzá tehát kétharmados többségű döntésével. Ezzel teremtdőnek meg akár egy büntetőeljárás lefolytatásának, akár pedig egy új köztársasági elnök megválasztásnak a feltételei is.

Dr. Babic a továbbiakban kiemelte, hogy a horvát Alkotmánybíróság rendkívül fontos feladata a *választási rendszer felügyelete*, a választások törvényességének vizsgálata, az ezzel kapcsolatosan felmerülő viták végérvényes, jogerős eldöntése. Dr. Babic itt közbevetette, hogy Horvátországban a választásokkal kapcsolatban felmerült viták esetében első fokon még a *választási bizottságok* jogosultak dönteni, úgymint például a jelöltállítás és jelölés kérdéseiben, illetve a választási kampány során felmerült viták, valamint a választási eredmények megállapítása és kihirdetése eseteiben is. A jogerős döntés lehetősége azonban az Alkotmánybíróságé.

Emellett a horvát Alkotmánybíróság jogosult felügyelni a *népszavazások* (plebiszcitumok és referendumok) törvényességét is, hasonlóan az imént elmondottakhoz – a jogerős döntés lehetőségével. Itt jegyezte meg dr. Babic, hogy a Horvátországban a közelmúltban lezajlott, az Európai Unióhoz való csatlakozás kérdésében megrendezett népszavazás kapcsán is rendkívül sok feladata adódott az Alkotmánybíróságnak. Itt néhány tucat panasz érkezett az Alkotmánybírósághoz, amely panaszok a népszavazás megszervezésre vonatkoztak.

E szerteágazó feladatok ellátásán kívül az Alkotmánybíróság szerepet kapott még a

politikai pártok alkotmányos működésének *felügyeletében* is. Itt elsősorban a pártok programjainak és tevékenységének vizsgálatáról van szó, amit a horvát alkotmánybírák természetesen az Alkotmány rendelkezéseit szem előtt tartva vesznek górcső alá. Örömmel adott itt hangot dr. Babic annak a ténynek, hogy ezidáig – e területen – az Alkotmánybíróságnak még nem kellett eljárást lefolytatnia azért, mert valamely politikai párt – példának okáért a programjával – Horvátország demokratikus berendezkedését sértette, vagy veszélyeztette volna.

Ezután tért rá az előadó az Alkotmánybíróságnak az igazságszolgáltatással, mint hatalmi ággal való *kapcsolatára*, az igazságszolgáltatással kapcsolatos hatásköreinek, eljárási

jogosultságainak ismertetésére. Kifejtette, hogy a horvát Alkotmánybíróság az igazságszolgáltatás hatalmi ágában – a bírakkal kapcsolatban – mintegy másodfokú, „fellebbviteli” *fegyelmi bíróságként* jelenik meg. Azaz, hatásköre van eljárni a bírói kinevezések visszavonása, a bírák fegyelmi ügyei kapcsán is, méghozzá ügydöntő hatásköri jogosultsággal. Ezt a kontrollt az Alkotmánybíróság az egykori horvát parlamenti felsőháztól, a „megyei háztól” vette át, miután az 2001-ben megszűnt.

Ezzel dr. Marko Babic még egyszer megköszönte a megtisztelő meghívást, illetve azt, hogy megismertethette és bemutathatta országa Alkotmánybíróságát, annak helyzetét és működését a megjelenteknek.

---

¹ A *Horvát Köztársaságról*, illetve a többi, európai országról széles látókörű, hasznos adatokat és hiteles információkat közöl az „EUROPA” portál – az Europa.eu –, ami az Európai Unió hivatalos webhelye: http://europa.eu/about-eu/member-countries/countries/candidate-countries/croatia/index_hu.htm (2012. 06. 06.)

² A Horvát Köztársaság alkotmányfejlődéséről és jogtörténetéről lásd: Heka László: *Horvát alkotmány- és jogtörténet. I. rész (1848-ig)*. Budapest, 2000.; valamint Heka László: *Horvát alkotmány- és jogtörténet. II. rész (1848-tól 1918-ig)*. Budapest, 2004.

³ A *strasbourgi* székhelyű bíróságot egy ún. „regionális dokumentumnak” is tekinthető, egyébként pedig az Európa Tanács égisze alatt született, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában – 1950. november 4. napján – elfogadott Egyezmény, az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (EJEE) hozta létre, a benne, illetve a jegyzőkönyveiben foglalt kötelezettségek tiszteletben tartásának céljából (lásd az EJEE 19. cikkelyét). Az Egyezmény 1953-tól hatályos, míg hazánkban az *1993. évi XXXI. törvény* hirdette ki. A bírósághoz akkor fordulhat az egyén, ha az Egyezményben foglalt jogait valamely részes állam megsértette. Így tehát az Emberi Jogok Európai Bíróságához való fordulás joga nem egy nemzetközi fórumhoz történő fellebbezési lehetőséget jelent, hiszen a bíróság kizárólag az Egyezményben foglaltak betartását és végrehajtását ellenőrzi, az ebben meg nem említett alapjogok megsértése esetén védelmet nem nyújt. Egyébiránt a bíróság tevékenysége az egyedi jogviták eldöntése mellett a jogfejlesztés terén is jelentős, ugyanis az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezése során gyakran olyan jogelveket is kidolgoz, amelyek elvi jelentőséggel bírnak egy közös, európai alapjogi rendszer kimunkálásában. Döntéseinek meghatározó szerepe van a magyar alkotmánybíráskodás gyakorlatában is. Lásd erről: Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea – Petrétei József – Tilk Péter – Zeller Judit: *Magyar alkotmányjog III. Alapvető jogok*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2006. 21 – 22. o.; Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi Jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 157 – 158. o. Itt kell megemlíteni – mintegy kapcsolódó témakörként –, hogy a 20. század elején a nemzetközi bíráskodás intézményeinek alapvetően az *Állandó Választott Bíróság*, az *Állandó Nemzetközi Bíróság* és a *vegyes döntőbíróságok* voltak tekinthetők. A nemzetközi bíráskodás jelenlegi struktúrája pedig a következőfeleképpen néz ki: 1. Az ENSZ Alapokmánya 1945-ben létrehozta az *ENSZ Nemzetközi Bíróságát*, mely az *Állandó Nemzetközi Bíróság* jogutódja. 2. Az 1982. évi tengerjogi egyezmény alapján működik 1996-óta a *Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék*. 3. Az 1998. évi római egyezmény hatályba lépése után megalakult a *Nemzetközi Büntetőbíróság*. 4. Léteznek regionális jellegű emberi jogi bíróságok, úgymint az *Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága*, az *Emberi Jogok Afrikai Bírósága*, illetve ilyen az *Emberi Jogok Európai Bírósága* is. 5. Vannak félállandó bíróságok is (Cassese), ilyenek az *adminisztratív bíróságok*, a *Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja* (ICSID – CIRDI) és a *Kereskedelmi Világszervezet* (WTO – OMC) *vitarendezési fóruma*. 6. És végül léteznek sui generis jellegű, azaz az *ENSZ Biztonsági Tanácsa* által *ideiglenes (és eseti) jelleggel felállított büntető törvényszékek*, egyrészt a volt Jugoszláviában, az 1990-es években elkövetett háborús bűncselekmények, másrészt a ruandai népirtás (hutu – tuszi ellentét) elkövetőinek a felelősségre vonására, illetve e körbe tartozik a *Sierra Leone* speciális törvényszék is. Megemlítendő még, hogy az állandó bíróságok együtt élnek a választott bíráskodással, ez utóbbi – az *Állandó Választott Bíróság* újjászületése mellett – ad hoc választott bírói ítéletek egész sorozatát hozta létre. A *Nemzetközi Bíróság*, az *Állandó Nemzetközi Választott Bíróság*, a *Hágai Nemzetközi Jogi Akadémia* és a világ legjelentősebb *Nemzetközi Jogi Könyvtárának* a Békepalota (Vredespaleis) ad otthont, *Den Haag* városában, az *Am Carnegieplein*-on. Az épületkomplexumot – amely a nemzetközi jog egyik központi háza, és amelynek 80 méter magas harangtornya egyben *Den Haag* jelképe is – 1907 és 1913 között építtette vörös téglából és neoreneszánsz stílusban *Andrew*

Carnegie amerikai mecénás. A nemzetközi jogi összefüggésekről lásd bővebben a következő köteteket: Bruhács János: *Nemzetközi jog I. Általános rész.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2008.; Bruhács János: *Nemzetközi jog II. Különös rész.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2010.

⁴ Kárpáti János és Veres Béla, az MTI tudósítói jelentették Brüsszelből, 2011. december 9. napján, pénteken: „Aláírták péntek délelőtt Brüsszelben Horvátország európai uniós csatlakozási szerződését.” (MTI) Eszerint Horvátország 2013. január 1. napjával fog csatlakozni az Európai Unióhoz.

⁵ Itt szeretném – mintegy „érdekességként” – megemlíteni, hogy a horvát Alkotmánybíróság kitüntetett szerepét és helyét a horvát államhatalmi szervek rendszerében mi sem bizonyítja ékebben, minthogy a 2010. évi, horvát köztársasági elnökválasztás után, a megválasztott új elnöknek – a beiktatását követően – elsőként a Horvát Köztársaság Alkotmánybíróságának elnöke, *dr. Jasna Omejec* gratulált, majd ezután a beiktatott új elnök, *Ivo Josipović* kezét fogott a többi alkotmánybíróval is. A beiktatási eseményen egyébiránt résztvett *dr. Sólyom László*, az akkori Magyar Köztársaság elnöke is. Az 1991 óta független Horvátországban a két-két ciklust kitöltő *Franjo Tuđman* és *Stjepan Mesić* után az 52 éves *Ivo Josipović* immár a harmadik köztársasági elnök. Az akkor ellenzéki, szociáldemokrata politikus a választások 2010 januárjában megtartott második fordulójában a szavazatok több mint 60 százalékát szerezte meg. Magán a beiktatási ceremónián egyébként több mint 30 ország politikusa képviselte hazáját. A tíz államfő között – *dr. Sólyom László* mellett – volt jelen például *Bamir Topi* albán, *Georgi Prvanov* bolgár, *Filip Vujanović* Crna Gora-i, *Ivan Gašparović* szlovák, *Lech Kaczyński* lengyel és *Danilo Türk* szlovén köztársasági elnök. Részt vett az eseményen még *Stefan Füle*, az Európai Bizottság cseh bővítési biztosa és *Carl Bildt* svéd külügyminiszter. Jelen voltak kínai, ománi, iráni és kanadai miniszterek, továbbá az Egyesült Államok kormányát, a Vatikánt és a NATO-t képviselő politikusok is. A horvát nemzeti zászlókkal és 400 fehér amarillisszal díszített színpadon tett eskü után – egy rövid zenés műsort követően – az újonnan megválasztott államfő és a meghívott vendégek gyalogosan indultak a Dverce-palotába, a díszbéd helyszínére. Itt *Ivo Josipović* több hivatalos megbeszélést is folytatott, többek között a magyar köztársasági elnökkel is, amiről a magyar államfő később úgy nyilatkozott, hogy *Ivo Josipović*ot hivatalosan is meghívta magyarországi látogatásra, aki pedig 2010 márciusának végén el is látogatott Budapestre. *Josipović* köszönetét fejezte ki azért, hogy Magyarország a kezdetektől fogva támogatta Horvátország európai uniós csatlakozási törekvéseit. Külön érdekesség, hogy *Josipović*, a beiktatása alkalmából minden külföldi vendégnek egy *Ivica Propadalo* által tervezett kristálykockát ajándékozott, amelynek egyik oldalán az „*Obliti privatorum publica curate*” felirat volt olvasható, a többin pedig *Josipović* neve és a beiktatás dátuma. A beiktatás költségei közel félmillió kunára rúgtak, amit a köztársasági elnöki hivatal költségvetéséből fedeztek. A ceremónia helyszínéről több mint 200 hazai és külföldi tévécsatorna és újság riporter tudósított, köztük természetesen a Magyar Köztársaságé is. Forrás: *Új Magyar Képes Újság*. 2010. március 4.

**DR. KISS LÁSZLÓ, Magyarország
alkotmánybírójának előadása**

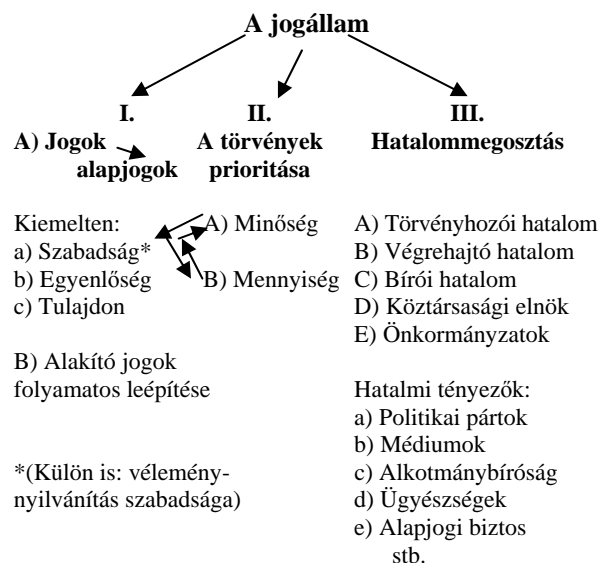
Az előadók sorában hazánk alkotmánybírója, **dr. Kiss László** következett. A *Pécsi Tudományegyetem* Állam- és Jogtudományi Karának tanára Magyarország Alkotmánybírósága nevében is köszönetét fejezte ki a szervezőnek, és Cseresnyés Péter polgármester Úrnak a rangos nemzetközi konferencia – mint ahogy fogalmazott: „*e tavaszi, közjogászoknak rendezett fesztivál*” – megrendezéséért. Csatlakozott a Polgármester Úrhoz, és reményét fejezte ki, hogy a kezdeményezés talán hagyományt is teremthet. Kifejtette, hogy talán Nagykanizsa is bekerül azon városok sorába – úgymint Kaposvár, Zalaegerszeg vagy Szombathely –, amelyekben évről-évre, immár visszatérő rendszerességgel rendeznek a magyar jogász társadalom, de elsősorban a „közjogász szekció” számára nagyon is rangos és nivós eseményeket, rendezvényeket, konferenciákat.

Dr. Kiss László jelezte, hogy alkotmánybíró kollegáival – szándékosan – semmiféle előzetes egyeztetés nem történt az előadások témakörét, „anyagát” illetően. Ezért is lett a konferencia címe az „Alkotmánybíróság a jogállam szolgálatában”, hiszen ez meglehetősen tág mozgásteret, nagyfokú szabadságot adott az előadóknak a tekintetben, hogy mit is kívánnak, mit gondolnak e címszó alatt

elmondani. Dr. Kiss megemlítette, hogy míg az előtte megszólaló dr. Babic az alkotmánybíróság oldaláról közelítette meg, addig ő a jogállam, a jogállamiság oldaláról kívánja megközelíteni a kérdést, a címben jelzett témakört, azaz az alkotmánybíróság helyét és szerepét a jogállamban. Ahogy azt az előadása során is megjegyezte: „*Én a jogállam felől akarok ráközelíteni az Alkotmánybíróságra, aminek most inkább jövője van, mert egy teljesen megváltozott hatásköri mechanizmusban kell kiépítenie a maga játékszabályait.*”

Az immár a leghosszabb idő óta, 15 esztendeje alkotmánybíróként tevékenykedő dr. Kiss László megjegyezte, hogy elsősorban az elmúlt 22 évet, tulajdonképpen egy egész korszakot próbál meg előadásában átívelni, górcső alá venni.

Szemléltető „eszközként” jelent meg eközben a kivetítőn a magyar alkotmánybíróknak az általa mintegy 15 éve, a pécsi joghallgatóknak rendszeresen bemutatott és tanított, 3 pilléren álló ábrás rajza a jogállamról:

Dr. Kiss feltétlenül szükségesnek tartotta azonban rögtön kiemelni azt is, hogy mielőtt „felelősen nyúlhatnánk” ehhez az ábrához, azelőtt elengedhetetlen azt a környezetet¹ is megvizsgálni, ami az elmúlt 2 évtizedben a magyar jogállam fejlődését, alakulását érintette és befolyásolta.

Az előadó mindenekelőtt is azzal kezdte a „sort”, hogy 1988–1989-ben „megadatott számára az a szerencse”, hogy az akkori Német Szövetségi Köztársaságban ún. *Humboldt*-ösztöndíjasként kutatásokat, vizsgálatokat folytathatott az akkori nyugatnémet jogállam alakulásának tárgykörében, részben arra is figyelemmel, hogy akkortájt a Magyar Népköztársaság már a rendszerváltás küszöbén állt, a változás, változtatás elkerülhetlensége ekkor már egyértelműen érezhető volt.²

Ezért dr. Kiss úgy érezte, hogy felelős jogászként a Német Szövetségi Köztársaságban eltöltött másfél évét elsősorban is arra kell fordítsa, hogy egyrészt felkészüljön azokra a

teendőkre, feladatokra, amelyeket a rendszerváltás küszöbén álló Magyarországnak fel kell vállalnia és végre kell hajtania, másrészt pedig, amely teendők sikeres végrehajtásához a legnagyobb mértékben kell, hogy hozzájáruljon. Ehhez nyújtott kiváló alkalmat ez a német kutatási program, hiszen az előadó igyekezett minden olyan használható modellt „hazahozni”, amely segíthette és előbbre mozdíthatta a magyar jogrendszerben akkorra már elodázhatatlanul szükségessé vált változtatások végrehajtását. Ezért kutatását elsősorban a jogállam jellemzőit keresve, azokra tekintettel és figyelemmel kezdte meg.

Komoly meglepetést okozott számára, hogy már az első hetekben szembesülnie kellett azzal a felismeréssel, miszerint 1988-ban a német egyetemi könyvtárak jó részében „tömegesen” jelentek meg a jogállam alkonyáról szóló tanulmányok, értekezések. Mielőtt néhány idézetet ismertetett a hallgatósággal, feltette az első kérdést, hogy tudniillik a jogállam a múlt, a jelen vagy a jövő? És a jogállamban az alkotmánybíróságnak milyen szerepe van, egyáltalán van-e szerepe, illetve mi az a keret, amiben gondolkozva azt elhelyezhetjük, és az a keret úgy keret-e, mint ahogy mi azt elgondoljuk? A német szakirodalmakból, 1989-ből való idézeteket az előadó a szerző megjelölése nélkül ismertette:

- „A civil társadalom kezdi uralni örök vetélytársát, az államot.”
- „A demokrácia már mögöttünk van, új képződmények törnek utat maguknak.”
- „Már régen lobbiallam van, miközben még mindig pártok államáról beszélünk.”

Ez utóbbi gondolathoz magyarázó jelleggel fűzte hozzá dr. Kiss, hogy tehát mit is jelent ez? A felszínen még a pártok harca látszik, de a valóság az, hogy „odalent, alant” már a lobbik, a lobbierdekek harcáról van szó. És mindez olyan értelmezést ad a jogállamnak, annak, ami a felszínen még jogállamként jelentkezik, amelynek a hatásától már nem lehet eltekinteni – legalábbis ezt írták, e gondolatokat fogalmazták meg az általa vizsgált irodalmak német szerzői közül többen is, méghozzá 23 évvel ezelőtt, egy egyértelműen jogállamnak tekinthető, nyugat-európai demokráciában.

Eztán – az iménti gondolatok helyességének megerősítésére – ismét példákat említett az előadó, elsőként egy magyar szerző gondolatait: „*A politikai pártokból való kiábrándultság építette ki a lobbirendszert.*” Ezen gondolatra ez a magyar szerző példát is hozott: „*Angliában a 'Királyi társaság a madarak védelmére' elnevezésű egyesületnek a 90-es évek elejére 860 ezer tagja volt.*” Itt hívta fel a figyelmet az előadó arra, hogy ez a 860 ezres létszám bizony több, mint az akkori munkás és konzervatív pártok taglétszámainak az összege! „*Érdemes elgondolkodni ezen*” – jegyezte meg dr. Kiss.

Az előadó a következőkben azt fejtegette, hogy ha van lobbik, illetve vannak lobbik, akkor nem lehetséges-e az, hogy a lobbik hatalmát egy idő után – valójában – már nem is a jog, hanem éppen hogy az „ellenlobbik” korlátozzák? Azaz létezik tehát lobbik a lobbik hatalmának visszaszorítására, illetve lobbik a lobbik ellen? A jog, a jogállam itt hol juthat szerephez?

Dr. Kiss László az iménti fejtegetései végén – a feltett előkérdésekre mintegy válaszként – egy rövid összefoglalást adott arról, hogy szerintem hol is tartunk – a most elmondottakra is figyelemmel – egy jogállam megteremtése, kiépítése kérdésében. A válasza erre az volt, hogy „*nálunk egy jogállami konstrukció van kialakulóban, illetve alakult ki, az Alkotmány alapján is, ami ugye a hamvába holt a múlt esztendő december 31-én, de ugyanezt a jogállamot veszi alapul a magyar Alaptörvény is. Ugyanez a kijelentés, kifejezés a mostani Alaptörvényben is szó szerint megtalálható, ami az Alkotmányban is volt, nevezetesen,*

hogy Magyarország független, demokratikus jogállam. Ebben változás nincs, tehát nekünk egy jogállamunk van, amely jogállam intézményrendszere ennek a jogállamnak az erősítése céljára rendeltetett.”³

További megjegyzésként – illetve egy feltett és szükségszerűen megválaszolendő újabb előkérdésként – fűzte ehhez a gondolatsorhoz az előadó azt, hogy vajon igaznak tekinthetjük-e azt az állítást, ami egyébként megtalálható a szakirodalomban is, hogy tudniillik egy jó alkotmány, önmagában, létrehozható-e egy jogállamot? Azaz elégséges-e „csak” egy jó alkotmány a jogállam megteremtéséhez? Vagy pedig egy jogállamnak csupán az egyik alappillére a valóban „jogállami alkotmány”, de a jogállam kiépítése és elérése – mint cél – függ-e más tényezőktől is? „*Egy jó alkotmány önmagában jogállamot hoz létre? És nem is kell vizsgálni semmi egyebet, ha egy országnak jó alkotmánya van, akkor az egy példaértékű jogállam lehet? Nos, hát nem egészen így van.*” – válaszolta meg dr. Kiss az általa feltett kérdést. Példaként hozta fel a közép-amerikai, ún. „banánköztársaságok” esetét. Ugyanis azt senki nem vonhatja kétségbe, hogy az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya a világ egyik legdemokratikusabb alkotmánya. Nem is mulasztották el ennek szinte teljes egészében – a kiegészítésekkel együtt értendő – való lemásolását, „lekoppintását” e közép-amerikai államok, de ettől még nem váltak jogállammá, ettől még nem váltak hasonlatossá az amerikai demokráciához, sőt.

„*Aztán – folytatta az előadó – néhányan állították korábban, hogy Angliának van alkotmánya, szerintem nincs, de alkotmányos értékű törvényei, dokumentumai igen, beleértve és kezdve a sort a Magna Chartával⁴ akár, és végigmehetnénk ugye az angol történelmen. Tehát valójában mondhatnám úgy is, hogy sarkalatos angol törvények képezik az angol alkotmányos berendezkedésnek az alapját. Ezeket a megoldásokat, amelyek ezekben a törvényekben megtalálhatók, chartákban megtalálhatók, a valahai angol chamamvert államok alkotmányai szolgálai módon mind átvették. És tessék mondani, bármelyik hasonlatossá lett ettől még az angol demokrá-*

ciához? *Aligha hiszem. Önmagában tehát a jó alkotmány, a jó alkotmányos értékű rendelkezések nem elegendők ahhoz, hogy egy fejlett, 21. századi viszonyoknak adekvát jogállami struktúrát hozzanak létre, mert van még valami más is! A politikai kultúra és a jogi kultúra. És ettől nem lehet eltekinteni. És itt nekünk, megítélésem szerint, nagyon komoly mulasztásaink vannak – fejtette ki egyértelmű véleményét dr. Kiss László.*

Az előadó véleménye szerint Magyarország a rendszerváltás óta eltelt időben elfelejtette megvizsgálni azt, hogy milyen közegben is működik az a jogállam, amelynek alapjai 1990-ben megteremtődtek. Azonban nem csak a „közeg” vizsgálata lenne fontos, hanem annak a megállapítása is, hogy – egyrészt – erre a „közegre” milyen külső tényezők hatnak, másrészt pedig e befolyásoló tényezők közül melyek azok, amelyeket fel erősíteni, támogatni kell, illetve kellene, valamint melyek azok a külső körülmények, amelyektől – lehetőség szerint – pedig minél előbb meg kellene válni.

Ez utóbbi gondolatára az előadó példaként említette meg a következőket. A szintén Európai Unió tag *Belgiumban* úgy igyekeznek ösztönözni az állampolgárokat a parlagra írtására, hogy a leadott gyökeres példányokért egy meghatározott összeget fizetnek. A módszer ott bevált, működik. Dr. Kiss véleménye szerint viszont ez a módszer hazánkban már nem biztos, hogy működőképes lenne: *„Elhiszik nekem, hogy két éven belül Magyarországon nagyon sokan, a társadalom nagy része átállna a természetésre?”* - tette fel a kérdést – nem kis derűtséget okozva ezzel a hallgatóság soraiban – az előadó. Ugyanis hiába vagyunk „egy Európai Uniónak” a tagjai, mégiscsak van valami, egy nagyon fontos dolog, amire mindenkor figyelemmel kell kellene lennünk: mégpedig az, hogy mások a tradícióink, más körülmények között szocializálódtunk. Egy hiánygazdaság volt az, ami a rendszerváltás előtt volt jellemző Magyarországra, ahol mindig a „nincs”-ből kellett valami „van”-t előteremteni.

Dr. Kiss megemlített még egy nagyon is szemléletes példát a most elmondottakhoz. Hazánkban – szinte – természetesnek tűnik például az is, amikor egy szabadstrandon

váratlanul egy farkaskutya feje bukkan fel a pihenő ember mellett. És ha ekkor esetleg megjegyezzük azt a kutya gazdájának, hogy legyen szíves már odább vinni a négy lábút, akkor erre az általános reakció sajnos valami hasonló: „majd én azt eldöntöm, haver, egyébként meg tisztább az tenálad is, öreg”, természetesen csak így, letegezve „utasítva rendre” ilyenkor az alapvető európai normákat számonkérő honfitársat az illető gazdi. Az előadó megjegyezte, hogy ezt azért túl sok helyen nem lehet Nyugat-Európában megtenni, de mégis, tökéletes metszetet ad ez a – sokszor nemcsak – képzelt történet a magyar társadalom helyzetéről, az emberek felfogásáról, gondolkodásmódjáról, legalábbis bizonyos esetekben. Csakúgy jellemző ez a példa, mint ahogy jellemző az az eset is, amikor nálunk emberek az autópálya elválasztó szalagkorlátjai között – maguk mellett a kerékpárjukat tolva (!) – gombát szednek. Dr. Kiss maga is szemtanúja volt ilyen eseteknek, és jogosan tette fel a kérdést: kérem szépen, Nyugat-Európában hol, melyik országban létezik még ilyen? – *„És ez az idol, ez a magyar idol, amit csak itt, Magyarországon láttam eddig, pedig sok helyütt jártam. (...) Mondtam a sofőrnek, álljunk meg, mert ez biztos ide van vetítve, ez valami hologram, nem igaz, hogy ez létezik! Létezik!”* – ecsetelte az esetet az előadó, újra derűtséget okozva a hallgatóság soraiban.

A példákkal arra igyekezett dr. Kiss rámutatni, hogy egy ilyen környezetben működik, pontosabban megfogalmazva egy ilyen környezetben, ilyen „feltételek” mellett is működik a mi jogállamunk, de ettől a környezettől nem lehet elvonatkoztatni. Azaz Magyarországon a nevelés, a tudati fejlődés – az előadó megítélése szerint – nem tartott lépést azzal a szándékkal, hogy egy fejlett jogállamot alakítsunk ki, alakítsunk ki önmagunk számára. Elmaradt a társadalom felkészítése arra a demokráciára, amiben majd élni fognak, és a társadalom ilyen nem éppen előnyös feltételekkel belépve a rendszerváltás hozta demokráciába, nem megfelelő választ adott. Elmaradt a nevelés, az orientálás arra, hogy mit jelent a demokrácia. Még hozzá mindenkit a saját „értelmi szintjén” kellett volna orientálni a demokráciára, nevelni és

felkészíteni a jogállamra, megtanítani az egy demokráciában jogosan elvárható toleranciára. Azaz külön az óvodást, az általános iskolást, az egyetemistát, stb. Itt ismét példaként hozta fel az előadó, hogy hazánkban általánosságban megállapítható az, hogy nem hallgatjuk és nem is halljuk meg a másikat, a másik fél véleményét, mert nem is érdekel minket a másik fél véleménye. Alig várjuk, hogy „levegőt vegyen”, és már mondjuk is a magunkét, igazából el sem gondolkozva az ő véleményén, álláspontján, nézetein. *„Szóval, nem tudom tetszenek-e érzékelni azt az érzelmi burkot, amit megpróbálok én itt a jogállam köré rajzolni, ami megítélésem szerint nem hagyható ki a jogállamiság keményebb jogi burkának a föltörésénél. Állandóan eszemben van és több konferencián föl is idéztem Kulcsár Kálmánnak – aki igazságügyminiszter volt közvetlenül a rendszerváltás előtt – egy nagyon-nagyon megszívlelendő mondatát. Ő azt mondta, hogy az önmagában egy nagy fegyvertény lesz, hogy mi ezzel az – és ezt természetesen nem faji vagy rasszista kicsengéssel mondta – alapvetően ázsiai jellegű, beütöttségű hagyományainkkal egy nyugati találmányt, a jogállamot létrehozzuk önmagunk számára. Tehát ő ebbe sűrítette össze, amit én elmondtam, hogy mi hozunk magunkkal – nekünk fel nem róható módon hozzuk magunkkal, hiszen ilyenné tett bennünket a környezet, a rendszer – szokásokat, megrögzöttségeket, tradíciókat, és ezeket mind figyelembe kell venni akkor, ha tervezük a jogállamot, és próbáljuk kialakítani ennek az intézményi és jogi bázisát és jogi hátterét. Tehát ez lett volna a második előkérdés.”* – zárta le ezt a gondolatsort az előadó.

A továbbiakban megemlítette dr. Kiss, hogy van egy „tan”, van egy olyan nézet, amit egyébként a szakirodalomban is nyomon lehet követni, hogy tudniillik létezik – még hozzá egyidejűleg – egy *jogállami forradalom*, és egy *jogállami ellenforradalom*. Ezzel tulajdonképpen azt akarja mondani ez a nézet, hogy vannak olyan intézményei a jogállamnak – tehát olyan jogállami intézmények –, amelyek mintha rátörnének magára a jogállamra. Azért, mert olyan értelmet, olyan értelmezést tulajdonítottunk az adott jogál-

lami intézménynek, ami nem feltétlenül biztos, hogy magát az egészet, a jogállamot, a jogállamiságot fejleszti. Példaként hozta fel itt az előadó a következőket.

A Magyar Köztársaság – Magyarország – független, demokratikus jogállam. A *jogállam* fogalmát kibontotta ugyan az Alkotmánybíróság az elmúlt 23 évben, kiolvasztott belőle rendkívül sok elemet, amelyet aztán alkalmazott, használt is a későbbiek során, az alkotmánybírósági gyakorlatban.⁵

Azonban a *demokrácia* fogalmának a meghatározása, kibontása kérdésében rendkívül szegényes eredményeink vannak, beleértve ide még az alkotmánybírósági határozattárat is.

Vagyis a jogállam egyik alapvető eleme és lényegi meghatározója, összetevője, „essenciája” nem került meghatározásra, „kiművelésre”. Beszélünk róla, de igazából nem tudjuk, mit is értsünk alatta.⁶ Talán még mindig csak a francia szerző által meghatározottaknál tartunk, miszerint is a demokrácia nem más, mint az a gyanú, hogy az esetek többségében az emberek többségének van igaza. Lehet, és az is lehet, hogy ezt a fogalmat ennél pontosabban nem is lehet meghatározni, de az is elképzelhető, hogy éppen meg lehetne a demokrácia fogalmát⁷ pontosabban is határozni, csak mi nem vagyunk képesek erre? – tette fel a kérdést az előadó, majd így folytatta: *„Én mégis azt mondom, elmúlt 23 év, azért ez mégis csak egy nagyon lényeges dolog lenne, ugyanis akár aktualitása is lehet, például egy kétharmad. Most függetlenül attól, hogy ennek aktualitása van, vagy nincs – most van –, egy kétharmad, az azt jelenti-e, hogy az a demokratikus, amit a kétharmaddal elérek? És ezzel mindent el is érhetek? Vagy esetleg van ennek egy más értelmezése is? A nemzetközi alkotmányjogi irodalomban van más értelmezése is. Tehát innen is nézhetem, onnan is nézhetem.”*

A vizsgálódás következő, nagyon lényeges elemeként említette meg dr. Kiss László a *véleménynyilvánításhoz* való jogot, mint további *előkérdést*. Nyilvánvaló, hogy jogállam ott van, ahol szabadon elmondhatják az emberek a véleményüket, illetve szabadon kommunikálhatnak egymással.⁸

De vajon ez az alkotmányos intézmény rangjára emelkedett intézmény, abban az értelmezésében, amit neki az Alkotmánybíróság 1992-ben és 1994-ben adott, meddig tartható, azaz, hosszútávon tartható-e?⁹ Példának okáért említette meg itt az előadó a következőket: „A közszereplő köteles mindent tūrni. Tényleg mindent köteles tūrni egy közszereplő? Köteles tūrni egy miniszterelnök, hogy azt mondják róla, hogy ez „izé” – nem mondom meg mi, szándékosan nem –, a másik az hazaáruló, a köztársasági elnökre meg azt mondom, hogy ez meg „beszari” alak - már elnézést kérek, de miután a sajtóban is így jelent meg, merthogy a közszereplő többet köteles eltūrni. Vajon ez benne van-e abban a véleménynyilvánításhoz való jogban, amely egy 21. század eleji jogállamfelfogásra visszavezethető, vagy visszavezethetőnek kéne lenni? Ennyire szabadnak szabad-e lenni? Vagy, érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül bárkiről bármi mondható. Igaz-e ez? Pedig az Alkotmánybíróság mondta, hogy a vélemény igazság- és értéktartalmára tekintet nélkül védendő. Igaz ez? Tehát igazság- és értéktartalmára tekintet nélkül Spitz Jánosról, vagy Magyar Károlyról én bármit mondhatok?”¹⁰ – utalt és mutatott az előadó a teremben, a hallgatóság soraiban helyet foglaló dr. Spitz Jánosra, a Szombathelyi Törvényszék büntetőkollégium-vezetőjére, valamint dr. Magyar Károlyra, a Zalaegerszegi Törvényszék elnökére. „Igaz-e ez? A jogállamnak ebből a nagyon lényeges intézményéből, a véleményalkotáshoz való jogból, a „többet-tūrésből” – mert többet köteles tūrni –, a „mindent-tūrés” lett. Köteles mindent tūrni? Nem köteles mindent tūrni. Egy fejlett jogállamban sem, és egyébként a mostani szabályozási keretben gondolkodva sem, mert vannak külső korlátai. Csak amikor ezt a bíróságoknak alkalmazni kell, olyan eszméletlen erővel hat rájuk az, hogy köteles a közszereplő mindent tūrni, hogy nem kezdik el kellő alaposággal vizsgálni mindig a jó hírnevét az illetőnek, a becsülethez való jogát – mert ezek külső korlátok –, és az emberi méltóságát. Ezeket ugyanis nem sértheti a véleménynyilvánításhoz való jog sem.” – fejtegette dr. Kiss az álláspontját, utalva arra, hogy véleménye szerint ez a nagyon fontos jogállami intézmény nem olyan értelemben, nem olyan

tartalommal van értelmezve, mint ahogy az illendő lenne egy fejlett, európai jogállamban.¹¹

„Persze ennek aztán több leágazása van még, ugye, például a közösségeknek van-e emberi méltósága? Vagy nyugodtan mondhatom, hogy indul a vonat Auschwitzba? És mindaddig nem lehet közbeavatkozni, amíg valamilyen tevőleges cselekmény ehhez nem kapcsolódik. Mert a jelenlegi megoldás szerint itt vagyunk.¹² És tessék mondani, minek kéne kapcsolódni? Az első vagonoknak ki kell gördülni Józsefvárosból? – már elnézést a rendkívül morbid és durva megfogalmazásomért. Mi az? Mi az, ami még ide kéne ezen kívül, hogy azt mondjuk, kérem, itt olyan történelmi háttere van ennek a zászlóra vagy hirdetésre fölírt szövegnek, hogy önmagában véve kiváltja az emberből azt, hogy ez nem működőképes kérem szépen, ez nem szalonképes, ez nem európai!”¹³

Dr. Kiss László előadásában a megtárgyalásra kerülő, soron következő jogállami vívmány az adatvédelem intézménye volt.¹⁴ Nagyon fontos ez a kérdés is, hiszen az állampolgárok, az ember személyes adatainak kezelése mindig rejt egyfajta „kockázati tényezőt” is magában, továbbá, a személyes adatok kezelése, illetve ezek védelme maga is egy „kockázati tényező”.¹⁵

Az előadó abbéli meggyőződésének adott hangot, hogy véleménye szerint ezt a kérdést egy kicsit „túlhajtottuk”, ami elsősorban abban nyilvánul meg, hogy fontos állami intézmények „mozgásszabadságát” is korlátozzuk azzal az adatvédelmi felfogással, amely felfogás ma az adatkezelés lényegi szabályait is jelenti egyben¹⁶: „Ha egy szervezet azért jön létre reggel nyolctól délután négyig, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzon, – utalt itt az előadó az adatvédelmi biztos intézményére – az biztos, hogy nem azon munkálkodik, hogyan lehetne kicsit szabadabbá tenni az utat az állami szervezetek, szervek munkája előtt, hanem azon, hogy mit lehetne még megszorítani. Csak közben lebénítok akár egy államhatalmat is, egy állami szervezetet. (...) Mintha itt az adatvédelemmel kapcsolatban is egy olyan jogállami intézményről lenne szó, ahol még lenne tennivalónk.”¹⁷

„Ilyen a népszavazás is, hogy továbblépjek” – tért át a következő, alapvető, demokratikus és jogállami intézményre az előadó.¹⁸ Nyilván, a néphatalom közvetlen módon való gyakorlása lehetőségének a megléte, vagy meg nem léte alapvetően határozza meg egy állam berendezkedését, jogállami, demokratikus létét. „Ez a fontos politikai alapjog – mert az – egy demokráciában, egy demokratikus jogállamban, mi lett a népszavazásból? Az országosból is, meg a helyiből is?” – tette fel a kérdést dr. Kiss, majd így folytatta – „Az Alkotmánybírósághoz volt két indítványozó, akik – a kettő, nem tévedés, amit mondok – ötszázötz, nem indítvánnyal, hanem kifogással éltek. Ötszázegy alkalommal az Országos Választási Bizottsághoz, de ennek (az OVB döntéseinek – P. A.) jó részét megkifogásolva jöttek az Alkotmánybírósághoz. Szóba se került az, hogy esetleg majd gyűjt is rá (a szükséges számú aláírást a népszavazás kiírásához – P. A.), ha azt mondja az Országos Választási Bizottság, vagy az Alkotmánybíróság – a kifogásokat elbírálva – hogy mehet, nem, de fontos állami szervek munkáját lebénították vele, mert valamilyen előre nem látható okból, ki nem tapogatható okból ők úgy ítélték meg, hogy lehet ezzel a két fontos állami szervvel szórakozni. És akkor olyan kérdések jöttek elő, mert nagyon fontos politikai alapjognak vélték – ez nem tőlük származik, ez másoktól –, hogy egyetért-e azzal, hogy az ország köztársasági elnöke a Ciccolina legyen, nem, bocsnat, a Madonna, a miniszterelnöke pedig a Ciccolina. Na, most ez, amikor a Gyurcsány úr volt a miniszterelnök, akkor jött elő. Hát egészen biztos, hogy a Ciccolina romos állapotában is jóval szebben néz ki – hát egyáltalán nem néz ki rosszul, nagyon szép hölgy, még mindig, mielőtt még valami bajom lenne ebből, de tényleg, komolyan is mondom, hogy az –, mint a Gyurcsány úr, de én azért mégis azt mondom, hogy talán nem kéne ezt a fontos politikai alapjogot ebbe az irányba elvinni.”¹⁹

A továbbiakban az előadó egy picit a jogvilágán kívülre is tekintett, mikoris az „értékek” válságáról szólt. Itt néhány – nagyon is tanulságos – gondolatot osztott meg a konferencia résztvevőivel dr. Kiss László.

- „Többet tudunk ma ugye Győzikéről, és a családjáról, mint a Magyar Tudományos Akadémiáról. Nem fűzök hozzá semmit...”

- „Mikor szólt a magyar média a hazáról? Milyen szép a német nyelv. Van a „Heimat”, van a „Vaterland” és van a „Land”. Van a haza, a szülőföld, és így tovább. Nálunk az újságírónak az ország van. Neki az ország, nekem a hazám, meg, gondolom, Önöknek is az. Szégyelljük kimondani, hogy nekünk ez az ország a hazánk. Az újságíró nem írja le. A hazaszeretet, ez a szó mikor jött elő itt? Kilenctven óta hányszor jött elő? És majdnem minden kormány alatt, mondhatnám, hogy nem kellő erőt kapott azért ez a rendkívül fontos motívum, ami az egyeseket ehhez a hazához fűzi. Az értékekről van szó...”

- „Tessék mondani, mitől van az, hogy mi a Himnuszt csak gépi zenéről tudjuk hallgatni? Nem tudjuk elénekelni a Himnuszt. Úgy látszik, az utóbbi tizenöt-húsz évben engem kiszemeltek minden olyan helyre, ahol tógát lehet rám húzni, vagy talárt. A pécsi jogi karon, mikor jogászokat avatunk, gyakran megtisztelnék azzal, hogy az avatóbizottság tagja lehetek. És énekeljük a Himnuszt. A Berke Gyula – a dékán –, én, meg még egy hamis hangú, hárman. A közönség meg „így”, – dermedten – néz bennünket, mert azt hiszi, hogy ez része a rendezvénynek, hogy ez, ennek a három embernek a magánszáma.” – vetette itt közbe az előadó, nem kis derűtséget okozva a hallgatóság soraiban – „De eleve a kutyaság bennünk van, mert például a pécsi jogi karon olyan magnófelvétele van a Szózatnak, hogy sírva fakad az ember. Mert ha közben kihagy, mondjuk fél percig, akkor mindenki „megy le” még tíz percig a saját állásában, ott szomorkodunk, de kérem, van biztos azért a Szózatnak – gyönyörű szép, ünnepélyes hangulatú, hangú dalunk – jobb földolgozása is. Egyszerűen a kardunkba dőlünk a végére. Énekeljük el mi magunk, ugye, ez lenne az igazi. És akkor itt jönnek be az ellenpéldák, amikor az ember valóban meghatódik. Voltam Komlón, egy rendezvényen, három évvel ezelőtt – harminckét százalékos munkanélküliség van Komlón –, tudják, hogy milyen hangosan énekelte ez a munkanélküli tömeg a magyar Himnuszt? Szóba se került az, hogy ezt zenéről kellene lejátszani. Tudják, hogy milyen felemelő volt

ez? Az érték. De hát az értékválságnál mondhatnám még, hogy mikor jött elő az igazságosság, mint érték? Mikor jött elő az erkölcsösség, az erkölcsiség – persze most nem a szó nemi értelmében mondom, természetesen, hanem az etikai értelemben mondom –, mint érték? És még jó néhány értékhozó kategória, mikor jött elő? Tehát van egyfajta értékválság, és a mondanivalóm itt az, hogy vajon, ha van egy értékválság, ott egy nekünk tetsző jogállamot – egy ilyen közegben – össze tudunk-e hozni? Vagy erre is valami figyelmet kéne fordítani, és megpróbálni olyan konstrukciókat beépíteni a rendszerbe, amellyel a maguk helyére ezeket az értékhozó kategóriákat vissza tudjuk emelni, mert ezeknek a jó része a jogba is áttemelhető. Lehet a jogszabályt a társadalmi igazságosság felé jobban közelíteni, mint ahol van. Most úgy általánosságban mondom, hogy nem mindegyik jogszabálynak az igazságtartalma tart ott, ahol tarthatna!” – fejtette álláspontját az előadó, és ez utóbbi gondolathoz okként jelölte meg, hogy például a jogalkotást elkapkodjuk, hogy például nem mérjük fel megfelelően a társadalmi igényeket, hogy például nem kérdezzük meg a jogalkalmazók véleményét, stb.

Az utolsó, megtárgyalandó előkérdésként említette meg dr. Kiss az állam és a társadalom felelősségét. Ide azt jegyezte meg az előadó, hogy véleménye szerint a „jogállam” szó megjelenésétől kezdve a magyarok túlzottan nagy jelentőséget tulajdonítottak, illetve túlzottan nagy súlyt adtak a „jog”-nak. Mert hiszen a jogállam is egy állam, mert a jogállamban nemcsak jogok, hanem bizony kötelezettségek is vannak. „És mi a kötelezettségek meghatározásánál, pontos körülírásánál, azt hiszem, hogy szemérmesebbek voltunk annál, mint amilyeneknek kellett volna lennünk.” – szögezte le az egyértelmű véleményét dr. Kiss László, majd szintén példákat említett. Szólt például az ún. „viszkis rabló” esetéről, ahol szinte az egész ország neki drukkolt, a rablónak, és nem pedig az államnak. „Nálunk az állami média egy nyáron át arra tanította az országot, hogy hogyan lehet kikerülni a kamatadót. Hát kérem szépen, a nálunk valamivel fejlettebb jogállamokban a gyilkosság, emberölés után a

legsúlyosabb bűn az adócsalás. Most nem azt mondom, hogy adócsalásra tanított a média, hanem arra, hogy hogyan lehet elkerülni a kamatadóval járó kötelezettségeket. Hát ezt mondja meg a könyvelő meg az adótanácsadó, de ne egy állami intézmény!” – fejtette ki röviden az álláspontját a „kötelezettség” gondolatáról az előadó.

A társadalmi felelősségről a továbbiakban még annyit jegyzett meg dr. Kiss, hogy a mai magyar társadalomban, sok esetben az államot gondoljuk felelősnek, az államot tesszük felelőssé ott, abban, azokban az esetekben is, ahol nem is biztos, hogy az államnak van felelőssége. Mert ugye sok esetben egyszerűbb azt mondani, hogy nem én, nem mi vagyunk a felelősök, hibásak ezért vagy azért, hanem az állam, és ha ehhez a gondolathoz van egy bizonyos politikai „hátszél” is, akkor pedig még könnyebb hártani a felelősséget.

Az előadó itt példaként említette meg, hogy az ő véleménye – alkotmánybírói véleménye – szerint a 2006. augusztus 20. napján, Budapesten, az ünnepi tűzijáték alatt történt – a hirtelen támadt vihar által okozott – katasztrófának nyilván van felelőse, „állami” felelőse, és ezért nyilván van állami felelősség is. Hiszen, akiknek döntenie kellett volna a tűzijáték megtartásáról, vagy meg nem tartásáról, rosszul döntöttek, hiszen nyilván nem szabadott volna – éppen a viharveszély miatt – azt megtartani. De ugyanakkor, dr. Kiss szerint valahol a társadalom, az egyén is felelős, hiszen annak a szerencsétlen napnak a délutánján óránként mondták be a rádióban például, hogy nagy vihar közeledik Budapest felé, óriási erejű szél várható, és a meteorológia azt is bejelentette, hogy este 9 óra tájban fogja elérni a vihar a fővárost. Ennek ellenére sokszáz család ment ki úgy megnézni a tűzijátékot, hogy az egy-két éves gyerekeket – babakocsiban tolva vagy éppen karon víve – is magukkal vitték, mi több, például várandós kismamák sem tartották fontosnak otthon maradni – ez a televíziós felvételeken is jól látható –, hiába figyelmeztetett a meteorológia. A kérdés az, hogy nekik nincs semmi felelősségük? Csak az állam a felelős? Az egyén nem felelős ilyenkor, amikor egyébként felelős döntést kellene hozni?

„Azért egy kicsit fordítani is kéne, tehát a mi tudati állapotunk az, ami egy fejlett, korszerű

jogállamhoz még bizony hozzá alakítandó. És ezt nem a jog, nem a jogász és nem az Alkotmánybíróság fogja megteremteni, hanem ezt igenis közös összefogással, együtt, normális intézmények kialakításával kell nekünk megteremteni.” – zárta le a társadalmi felelősségről szóló gondolatait az előadó.

Ezek után „fogott” dr. Kiss László az általa hozott – a kivetítőn megjelenített – „jogállami ábra” ismertetéséhez, elemzéséhez. Mindenekelőtt azt jegyezte meg, hogy véleménye szerint, ahányfajta alkotmányjogi tankönyvet elolvas az ember, tulajdonképpen annyifajta felfogását is látja a jogállamnak, hiszen a fölfogás, a megítélés szerzőnként eltérő.

Az előadó megítélése szerint, csak az az állam képes magát „a jogállam gyanújába keverni”, amely a fenti ábrán is látható 3 pillér létrehozásáról gondoskodik, tehát úgymint: a jogok egyre bővülő köréből alapjog legyen; a második pillér a törvények prioritása; valamint – harmadik pilléreként – a hatalom megsztása.

Az első pilléreként megjelölt jogok, alapjogok kérdésénél az előadó mindenekelőtt kifejtette, hogy az alapjog tulajdonképpen egy „követelési” jogot jelent, az „igény állapotába” került jogot, azt a jogot, amivel az egyénnek az állam tartozik, és az egyén éppen ezért követelheti az államtól azt. És mennél szélesebb ezen alapjogok, vagyis az „igény állapotába” került jogok köre, annál inkább közelítünk egy, az egyénnek (nekünk) tetsző jogállami struktúra felé.

Legalább háromfajta értékhordozó elem létezik, ami itt megjelenik az első pillérnél, és amelyek esetében ez az eltolódás – jogból alapjog lesz – végbe kell, hogy menjen, és végbe is ment az elmúlt 20 év során: ezek pedig a szabadság, az egyenlőség és a tulajdon értékhordozó elemei. „Minden, ami a szabadsággal, az egyenlőséggel kapcsolatos jogi szabályozás, például az egyenlőségnek a hátrányos megkülönböztetés tilalma, minden, ami ezt elkerülhetővé teszi – minden relációban – az a jogállamot erősíti. Mennél inkább halad a magyar jogfejlődés ebbe az irányba, annál inkább jogállamibb lesz ugye maga a konstrukció. A tulajdont miért emelem ki? Azért emelem ki, mert azt láttuk, hogy össz-

népi, vagy társadalmi tulajdonra nem lehetett jogállamot építeni – nem mintha nagy készletés lett volna arra kilencven előtt, hogy az épüljön ki –, de az egészen biztos, hogy a tulajdonost a tulajdon tárgyával össze kell kapcsolni.” – fejtette ki álláspontját az előadó.

Valóban, jogállam csak olyan társadalmi rendszerben építhető ki, ahol a magántulajdonon alapulnak a tulajdoni viszonyok. Ott, ahol a tulajdonos a tulajdona tárgyától nincs elválasztva, tehát, ahol – ezáltal – meg van teremtve az érdekeltségi viszony. Dr. Kiss ezt emígy fogalmazta meg: „Ez az enyém, ezzel a sajátomként, felelős gazdaként gazdálkodom, foglalkozom. Nagyon fontos tehát a tulajdon. Ugye mit mondott Csokonai? „Az enyém, tied mennyi lármát szüle, mióta a mienk nevezet elüle.” Tehát az első ösbolsevik tulajdonképpen Csokonai volt, nem? Pedig az igazi lármát mi szülte? Az, hogy volt egy megfoghatatlan közösségi-társadalmi tulajdon, ami az „egyest” csak az elsajátítás szempontjából foglalkoztatta. De az, hogy a fölöslegét bevigye valamilyen nagy állami kommunába, ahol gyűjtik annak, akinek nincs, az nem jutott eszébe senkinek. (...) Tehát a közösségi tulajdon nem megfogható.”

Az első pillér esetében szó esett még az *alakító jogok folyamatos leépítéséről* is. Egy államban, amelynek a jogrendszerében olyan jogi konstrukciók vannak jelen túlnyomó többségben, hogy tudniillik a jogviszonyok egyik alanyát – rendszeresen – lényegesen több jogosultság illeti meg, mint a másikat, ott, abban az országban az a „másik” kiszolgáltatott helyzetbe fog kerülni. Ez a jogi konstrukció pedig elsősorban az önkénynek kitűnő „táptalaját” képezheti. Persze egy államilag szervezett társadalomban teljes egyenlőség soha nem lesz elérhető, mert a társadalmi rendet éppenhogy az államnak kell megteremtenie és fenntartania. Így a hatóságok mindig egy kicsit „az ügy urai” lesznek, de nagyjából, körülbelül azért meg kell teremteni egy bizonyos fajta egyensúlyt, másként fogalmazva, ahol, amely jogi viszonyokban el lehet kerülni, hogy az egyik fél hatalmi pozícióba kerüljön, ott kerülnük is el:

„Na most én túl nagy változást az elmúlt 22 évben ezen a téren nem látok. Ugye miről van itt szó? Arról van tulajdonképpen szó, hogy ha lemérem a krokodilt, és az a farkától az orra hegyéig négy és fél méter – ez egy ilyen közepes, ezzel még majdnem én is megküzdök –, akkor, ha lemérem az orra hegyétől a farkáig, annak akkor is négy és fél méternek kell lennie. Nagyon sok jogi viszonyban, jogviszonyban nem így van. Amit szabad Jupiternek, nem szabad a kisökörnek. És ebből a szempontból is egyszer nagyon érdemes lenne áttekinteni a mi jogrendszerünket, mert amikor mi, a kilencvenes évek elején a jogharmonizációs feladatainknak eleget tettünk, ilyen szempontból nem rostáltuk meg a jogunkat. Hogy vajon egy deregulációs hivatalra, egy deregulációs tanácsra nem lenne-e szükség, amire tényleg azt mondom, hogy napi nyolc órában, vagy hat órában valaha volt jogi főosztályvezetők az összes dühüket ráöntve a jogrendszerre, amivel kínlódtak egy életen keresztül, hogy azt most kutassák ki, szedjék össze és ajánlják föl, hogy ezt kérem deregulálni kéne. Mert olyan deregulációs modell Magyarországon még a rendszerváltás óta nem volt, ami – nekem legalábbis – tetszett volna. De olyan deregulációs tanácsnak voltam tagja, ahol színészek is voltak. Hát jól elvultunk, mert időnként elmondták, hogy őket milyen sérelem érte, és időnként vagy megénekelték, vagy versbe foglalták. De meg lehet nézni, hogy Kanadában, vagy a skandináv országokban milyen deregulációs konstrukciók vannak. Érdemes lenne egyszer egy pillanatra megállni ebben a nagy rohanásban, és ami van, azt megsűrní, hogy egy jogállamnak jobban tetsző jogrendszerünk alakuljon ki, a meglévőt megrostálni, huszonkét-huszonhárom éve ezzel adósak vagyunk. (...) Szóval az embereket hagyni kell. Hagyni kell békén, had éljenek.” – fejtette az előadó.

A második pillért, a törvények prioritását górcső alá véve azt mindenképpen megállapíthatjuk, hogy ez ismét csak nagyon fontos eleme, összetevője a jogállamnak. Viszont dr. Kiss – alkotmánybírói – véleménye szerint, tulajdonképpen nálunk már nem is jogállam, hanem inkább törvényállam van. Hiszen a tavalyi évben már – körülbelül – 240 tör-

vényt fogadott el a Parlament. És ez már inkább hajaz a törvényállamra, aholis a kérdés az, hogy a minőség nem esett-e a mennyiség csapdájába? Ugyanis minden egyes esetben megvolt-e, egyáltalán meg lehetett-e tenni – egy ilyen mennyiségű jogszabályalkotás esetén – azt a szükséges előkészítő munkát, ami egyébként elkerülhetetlen ahhoz, hogy megfelelő minőségű törvényeket hozzunk létre? Amit így létrehoztunk, megalkottunk, az nem „elkövetett” jog-e? Meghallgatták-e az irányadó véleményét a címzetteknek? És meghallgatták-e a véleményét a jogalkalmazóknak? A törvény-előkészítés során tudta-e valaki – bárki – gazdagítani a tervezet jogszabálytartalmát? Az előadó komoly kétségének adott hangot, mikor kifejtette, hogy az a jogszabályalkotási tempó, ami Magyarországon „fölfejlődött” a rendszerváltás óta, képes volt-e elősegíteni, illetve nem rontotta-e le egy valódi, jogállami jogalkotás színvonalát. Ezen kívül, egy alkotmánybírónak egyéb más jogos elvárásai is lehetnek egy törvénnyel szemben. Az egyik nagyon is fontos szempont, hogy a jogszabály ne legyen „féktávolságon belül” érkező, és ne „csapjon el” mindenkit. Hogy kell ezt érteni? Akkor lesz ilyen egy jogszabály, mikor az nem egy adott, konkrét társadalmi élethelyzetre vonatkozik. És ezért a társadalom nem is fogja végrehajtani az adott jogszabályi utasítást, az nem lesz életképes az államilag szervezett társadalomban. Miért? Mert hiányzott a megfelelő, alapos előkészítés.

„Aztán sok a szappanbuborékra írt törvény. Picit hozzányúlok, a legkisebb délnyugati szél eléri, és szét is pukkan. Erre mit csinálunk? Módosítjuk. Majd megint módosítjuk. Most már eljutottunk oda – tényleg azt kell, hogy mondjam, és szakmainak szánom a megjegyzésemet, nem politikainak –, hogy lassanként azt mondom alkotmánybíróként, mint ahogy a film címe mondta régen, óvakodj a törpétől, most óvakodj a péntektől. Hát bármi történhet pénteken, ami hétfőkeddre törvényt hoz. Vajon ez a törvény olyan törvény lesz, ami egy jogállamnak tetsző törvény? Nem hiszem. Tehát a törvényalkotás minősége az, ami egy jogállamban feltétlenül közelebbi vizsgálatot igényel, és érdemel.” – mondta dr. Kiss László, és rögtön megadta az így felmerült probléma

megoldókulcsát is. Véleménye szerint egy magas színvonalú kodifikátor-képzésre lenne ma szükség, azonban nem elméleti, hanem gyakorlati alapon, a gyakorlati, technikai tudnivalók elsajátításával. *„Azt úgysem tudjuk soha megtanítani, hogy hogyan lehet tökéletes jogszabályt alkotni, de azt igen, hogy a szarvashibákat hogyan lehet elkerülni. Legalább erre kísérletet kéne tenni, és nem lehet azt mondani, hogy nincsen rá pénz! A legdrágább dolog a rossz jogszabály. Ennél drágább nincs, különösen, ha a pénzügyek világát érinti a rossz jogszabály. Azonnal jelentkezik és rögtön – holnap, holnapután – ennek a következménye.”* Itt említette meg az előadó még dr. Koncz János, néhai csepeli főjegyzőnek egy 1937-ből származó gondolatát, amit a „Vármegyei önkormányzat” című munkájából idézett. *„Míg a gyertyaöntő ipar gyakorlásához mindenféle képesítettség megkívántatik, addig semmi ilyen nem szükségeltetik annak, aki a jogot megalkotja.”* Tehát összefoglalóan azt kell elmondani, hogy a kodifikáció is egy tanulandó és tanítandó feladat, amely gondolatot dr. Kiss emígy egészítette ki: *„Jóval egyszerűbb kevés számú – idézőjelbe tett – jogalkotót megtanítani egy elviselhető joganyag létrehozására, mint jogalkalmazók tízezreitől, százazereitől megkövetelni azt, hogy bicebóca jogszabályokat alkalmazzanak jogállami módon. Ez eléggé populista megjegyzés volt, ide is írtam magamnak, hogy ez populizmus lesz, az is lett, ennek ellenére vallom a tartalmát, hogy ebbe azért lehet valami, annak ellenére, hogy én mondtam.”*

Viszont ennek ellenére is, a jogállam „szíve” a törvény: *„Betegszívű lesz az a jogállam, amelynek a törvényalkotása alapvető gyermekbetegségeket nem küszöböl ki. És sajnos ilyenek, a magyar törvényalkotás gyakorlatát 1990-től jellemezték. (...) De váltig állítom, hogy itt mindenképpen nekünk egy fontos előrelépési lehetőségünk és kötelezettségünk van.”* – zárta le ezirányú gondolatait az előadó.

A kivetítőn látható, az ún. „jogállam ábrája” harmadik pillérjét jelentő hatalommegosztással kapcsolatban dr. Kiss a következőket mondta el. A jogállamiság nagyon fontos, lényegi tartópilléreként jelentkező hatalommegosztás elve és intézménye korántsem

tökéletes, „millió” probléma van vele, de ezt ismerjük, ennél jobb konstrukció jelenleg nincs a tarsolyunkban. Magyarországon e harmadik, jogállami tartópillér megteremtésével kiépült ugyan a jogállam, de fontos lenne egy folyamatos értékelő-elemző tevékenység, amivel azt keresnénk, hogy hol jelentkezik hibák, hol vannak még megoldásra váró feladatok, mi az, amin még változtatni kellene. És ha találunk ilyen, akkor tűzzük azt napirendre, és keressünk a felmerült problémára megoldást.

A jogállam alapvető pillérjét, tartóoszlopát jelentő hatalommegosztás intézményének lényegi részét képezi az ún. „fékek és ellensúlyok” rendszere. Ez – amennyiben jól van megkonstruálva – úgy működik, akár egy óramű. Ha belenyúlok, és „megpiszkálom” az egyik alkatrészét, akkor bizony az egész óra működésképtelenné fog válni. Ezért nem szabad ehhez hozzányúlni – persze, akkor és amennyiben –, ha az jól működik. És ebben a rendszerben kiemelkedően fontos szerepe van – éppen az előbb elmondottak fényében is – az egyes hatalmi tényezőknél, mint például a *köztársasági elnöki*²⁰ intézménynek.

Fontos megemlíteni a *törvényhozói hatalmat* is. A jogállamnak nyilván vannak „jogos elvárásai” a törvényhozó hatalommal szemben. Egy jogállami törvényhozásnak az európai jogállami kritériumoknak meg kell felelnie. Ehhez kapcsolódva érdemes felidézni a német irodalomból azt a gondolatot, miszerint *a jogállam elleni legnagyobb merénylet a tiltott visszaható hatályú szabályozás*. Tehát nem az összes visszaható hatályú szabályozás tilalmas, ugyanis vissza lehet lépni. Elsősorban a jogalany előnyére, de nagyon alaposan megindokolt esetben még a jogalany hátrányára is (például a körülmények jelentős és drasztikus megváltozása folytán, mint például az a kamatok esetében történt az infláció elszabadulásakor, az 1990-es évek elején). Persze itt kérdésként merül fel, hogy mi jelenthet alapos indokot? Például az államadósság, az egy alapos indok lehet? Lehet például erre hivatkozva csökkenteni vagy korlátozni az Alkotmánybíróság hatáskörét?²¹

Az előadó felidézte az Európai Alkotmánybíróságok Értekezletének deklarációját: *„Igazi alkotmánybíráskodás ott van, ahol mindenfé-*

le tárgybeli megkötöttség nélkül megilleti az alkotmánybírószágot a jogszabályok vizsgálatainak a joga, és ebben benne foglaltatik a megsemmisítés joga is. Amikor a magyar Alkotmánybírószágnak ez a hatáskörszűkítése bekövetkezett, az Alkotmánybírószág teljes ülése ezt a nemzetközi dokumentumokból is egyértelműen kiolvasható szabályt, illetve következtetést megfogalmazta és le is írta, nyilatkozatban rögzítette. Az Alkotmánybírószág elnöke sem mulasztja el most sem, hogy minden alkalommal, amikor csak teheti, fájlalja azt, hogy az Alkotmánybírószágnak a hatáskörei csorbultak.²² És különösen nehéz ezt elfogadni akkor, ha az indokok túl felszínesek. Csak egy példát mondok: miután csökkent a hatáskörüink? Akkor, amikor a 98 %-os különadó bejött – merthogy a jó erkölcsbe ütközik az így megadóztatandó jövedelem –, és ezt az adófajtát az Alkotmánybírószág ugye megsemmisítette. Mert a kormányzati indok ide túl felszínes volt, ugyanis – leegyszerűsítve –, tessék mondani, az a maradék 2 % akkor miért nem ütközik jó erkölcsbe? A megadóztatandó jövedelem 98 %-a jó erkölcsbe ütközik, de a maradék 2 % nem? El kéne tehát azért azt dönteni, hogy ez a jövedelem akkor most jó erkölcsbe ütközik, vagy sem. És az egész jövedelem a kérdés itt. És ha indokokat keresünk, akkor hihető indokokat kéne keresni. Tehát az Alkotmánybírószág fájlalja ezt az elvesztett hatáskörét, ezt változatlanul mondom, de bízik azért mindekelőtt abban, hogy ez az új hatáskör – aminek a gyakorlásával kapcsolatban dr. Babic bíró úr eléggé szörnyű számadatokat mondott –, az alkotmányjogi panasz működőképes lesz, de ugyanakkor az azért nem biztos, hogy ebben meg fogja találni a megnyugvását. Mert ebbe a mindennapi, gyötrő, nagy favágásba, amibe mi is bele fogunk kerülni – amit dr. Babic bíró úr is említett, és amit a román Alkotmánybírószág és a szlovák Alkotmánybírószág itt jelenlevő, kitűnő tagjai, egyébként jó barátaim is, meg tudnak erősíteni –, hát ez bizony fel fogja őrölni az Alkotmánybírószág erejét, és azok a szép, veretes határozatok, amelyeket más hatáskörüinkben azért tudtunk hozni – még akkor is, ha az ország egyik fele átkozott bennünket, a másik meg jutalmazott –, azokból azért jóval kevesebb marad. Egy biztos, hogy megnyugtás-

am azért a tisztelt bírósági résztvevő hallgatóságot, nem az a célja ennek az új alkotmányjogi panasznak – különösen a harmadik változatnak –, hogy egy negyedik instancia épüljön ki az igazságszolgáltatás fölé, tehát itt nem erről van szó. Ugye nagyon könnyen leegyszerűsítik sokan ezt a dolgot arra, hogy most itt fölé lett rakva a bíróságok fölé az alkotmányjogi panasz, mert, hogy oda lehet még menni, mert az a negyedik szint. Nem, ez egészen másról szól, nem ez lesz a helyzet. Nem véletlen az, hogy hetek óta azon dolgozik már most az Alkotmánybírószág, hogy ezeknek az új típusú panaszoknak a befogadásához milyen tesztekkel tud kialakítani, hogy tudjon előszűrni. És itt azért a német Alkotmánybírószág gyakorlatát is nagyon erőteljesen alapul vesszük.” – fejtette ki a véleményét dr. Kiss László az alkotmányjogi panasz intézményéről, illetve a törvényhozói hatalom mibenlétéről.

A hatalommegosztás pillérjébe tartozik a végrehajtó hatalom is. „Vajon tudja-e a végrehajtó hatalom, hogy a mostani, mai magyar jogállamban milyen formát is kellene öltenie?” – tette fel a kérdést az előadó. Meg van-e egyértelműen határozva a magyar végrehajtó hatalomnak, hogy milyen is legyen? Beavatkozó? Szolgáltató? Szükségletkielégítő? Tervező? Adóztató? Az emberek, a társadalom többségének nyilván az tetszik, ha a végrehajtó hatalom, szolgáltató és szükségletkielégítő elsősorban. A tervezést – mint szocialista-kommunista csökevényt – már régen elhagytuk, de azt azért érdemes ide megjegyezni, hogy a japánok a mai napig 3 éves terveket készítenek, és abban gondolkodnak, de például egy európai, jogállami ország – Hollandia – is készít éves terveket. Mégis, mikor a magyar ember meghallja a „terv” szót, rögtön egy negatív érzetet társít hozzá, és azonnal elveti annak alkalmazását, mint szóbagöhető lehetőséget, legyen annak akármilyen pozitív hatása is – ha alkalmaznánk: „De így nem lehet országot építeni! És ez bennünk van – még egyszer mondom – kilencventől kezdve! Tehát tisztázni kéne, milyen végrehajtó hatalmat akarunk, mert a rávonatkozó jogi szabályozásnak, kormányzati struktúráknak is, egy nekünk tisztázott végrehajtó hatalmi konstellációhoz kell igazodnia. Mi anélkül hozunk létre – választások

után mindegyik kormányzat ezt tette kilencven óta – újabb és újabb kormányzati struktúrákat, hogy igazából megvizsgáltuk volna, hogy mi van ezek mögött.” – szögezte le egyértelmű álláspontját dr. Kiss László.

Itt érdemes megemlíteni a társadalmi, azaz helyesebben talán a politikai megegyezés – kiegyezés? – szükségességét, hiszen a rendszerváltás óta megszokott tendencia az, hogy a kormányváltások után az új végrehajtó hatalom meg sem próbálja felmérni azt, hogy az elődje esetleg hozott-e valami olyan intézkedést, ami az ő számára is elfogadható, mert társadalmilag is hasznos, és éppen ezért használandó és továbbviendő. Ehelyett – egy okosan átgondolt tervezés és felmérés helyett – rögtön egy általános „leépítésbe” kezd az a címszóval, hogy amit az előd csinált, az úgy rossz, ahogy van. Erre megy el a kormányzati ciklus négy évéből kettő, majd aztán elkezdődik az építkezés, de ugye jelentkezik az időhiány, illetve az esetleges társadalmi elégedetlenség, mert mást sikerült csinálni, mint amit a kormányzópárt a választások alatt ígért. Így tehát jön az újabb kor-

mányváltás, és minden kezdődik előről, és ez egy ördögi körré válik lassan: „*Na de mikor löjük ki magunkat ebből a centripetális, centrifugális körből?*” – tette fel jogosan a kérdést az előadó.

„*A kis állam a jog nemzetközi országútján a gyalogos, és nincs is más eszköze, mint a jog fegyvere. Nem mindegy hát ezért, milyenné teszi a jogát, mennyire válik az befelé fordulttá vagy életszerűvé, és mennyire marad meg az a zárt ajtajú, ablakú irodák hűs csendjében elkövetettnek, vagy mennyire lesz a társadalmi mozgások zajában, időszerűen átgondolt és kiérlelt.*” – idézte zárszóként dr. Kiss László egy német szerző gondolatait. „*Erre kell odafigyelni, és az Alkotmánybíróságnak ebben nem kis feladata lesz azért a következőkben is. Elnézést, de én innen közlöttem ehhez a témához, nagyon szépen köszönöm a figyelmüket, és további, kellemes hallgatósást a mai napra.*” – fejezte be az előadását dr. Kiss, amit a hallgatóság nagy tapssal jutalmazott.

¹ Dr. Kiss László itt egy komplex, átfogó, globálisnak is nevezhető, részletes vizsgálat szükségességét említette, ami tulajdonképpen a magyar társadalom egészét – úgymint: *társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális és jogi szinten* – „lefedti”.

² A rendszerváltás kezdetét jelentő alkotmánymódosítást az 1989. évi XXXI. törvény hajtotta végre. Ennek során – többek között –, a *bírósághoz fordulás joga* a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (PPJNE) szerinti megfogalmazásban kapott helyet az immár letűnt Alkotmány (1949. évi XX. törvény), alapvető jogokról és kötelességekről szóló, XII. fejezetében. Az 57.§ (1) bekezdése szerint: „*A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.*” Az 1989. évi, október 23. napi hatálybalépést követően, ezután már rövid időn belül megszűntek a bírósági út igénybevételevel kapcsolatos korábbi (egyéb) korlátozások is. Ezen kívül még a jogállamiság irányába tett két legnagyobb lépésnek a *közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának a kiterjesztése* (1991. évi XXVI. törvény) és a *munkaiügyi pert megelőző kötelező döntőbizottsági eljárás megszüntetése* (1992. évi XXII. törvény) volt tekinthető. Az Alkotmány deklarálta: „*A Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit.*” (1949. évi XX. törvény 50.§ (1) bekezdés, módosította a 2002. évi LXI. törvény 11. § (4) bekezdés d) pontja). Hazánk 2011. évi Alaptörvénye a bírósági szervezetrendszerrel kapcsolatosan – többek között – a következőkről is rendelkezik: „*A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. A legfőbb bírósági szerv a Kúria. A bíróság dönt büntetőügyben, magánjogi jogvitában, törvényben meghatározott egyéb ügyben; a közigazgatási határozatok törvényességéről; az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközéséről és megsemmisítéséről; a helyi önkormányzat törvényen alapuló jogalkotási kötelezettsége elmulasztásának megállapításáról.*” (Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. A bíróság. 25. cikk, (1) – (2) bekezdés). „*A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.*” (Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. A bíróság. 28. cikk).

³ Magyarország Alaptörvénye. Alapvetés. A) cikk: „*HAZÁNK neve Magyarország.*” B) cikk (1) bekezdés: „*Magyarország független, demokratikus jogállam.*” (2) bekezdés: „*Magyarország államformája köztársaság.*” (3) bekezdés: „*A közhatalom forrása a nép.*” (4) bekezdés: „*A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.*” C) cikk (1) bekezdés: „*A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.*” (2) bekezdés: „*Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve*

kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.” (3) bekezdés: „Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.” Az 1949. évi XX. törvény I. fejezete (Általános rendelkezések) szerint: 1. §: „Magyarország: köztársaság.” 2. § (1) bekezdés: „A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.” (2) bekezdés: „A Magyar Köztársaságban minden hatalom a népé, amely a népszuverenitást választott képviselői útján, valamint közvetlenül gyakorolja.” (3) bekezdés: „Senkinek a tevékenysége sem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetőleg kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és egyben köteles fellépni.”

⁴ A *Magna Charta Libertatum*, a „Nagy Szabadságlevél” az angol rendi jogokat biztosító (garantáló), a magyar Aranybullához (1222) hasonló dokumentum volt, amelyet az angol király, I. (Földnélküli) János a Windsor melletti Runymede-mezején írt alá, 1215. június 15. napján.

⁵ A jogállamiság eszméje az európai jogfejlődés mélyebb rétegeibe nyúlik vissza. A kontinentális Európában a jog eszméjének alárendelt állam, azaz a jogállam gondolata először a német filozófiában, méghozzá Kant műveiben jelent meg. Keletkezése idején a polgári társadalom szabadságát, a társadalmi viszonyok kiszámíthatóságát, a forgalom biztonságát és a magántulajdon sérthetetlenségét, illetve ezek követelményét jelentette. A mai értelemben vett jogállam-fogalom első „csírái” a 18. és 19. század fordulóján alakultak ki, és a jog uralmának megvalósítását, az államhatalom mérséklését, korlátozását és tagolását, az abszolút hatalomról való lemondást, valamint a személyi és politikai szabadság állam általi garantálását és védelmét jelentette. Mára a pontos fogalomalkotás nehézségekbe ütközött: „A jogállam eszméjének megvalósítása – az eddigi fejlődésre tekintettel – a mindenkori társadalmi-politikai viszonyoktól és elképzelésektől függ. A koronként és az adott politikai-alkotmányos berendezkedések szerint változó jogállamfogalom ugyanakkor azt is jelenti, hogy a jogállam mai felfogása szintén változhat és alakulhat. Ezért a jogállamnak nincs általánosan érvényes fogalma, amelyik minden további nélkül bármikor felhasználható, és konkrét esetben alkalmazható volna. Az adott államban irányadó jogállami elv struktúrája és tartalma az alkotmány kontextusából deríthető ki, melynek során mind a tradicionális fejlődés sajátosságai, mind az általános megfontolások beszámítása jelentős segítséget adhat. A jogállam tehát alapvető ismérve az alkotmányos demokráciáknak, de az alkotmányok általában nem tartalmaznak pontos és kimerítő jogállamfogalmat. (...) Erre tekintettel a jogállam tartalmának kibontásában kiemelkedő szerepet játszhat az alkotmánybíráskodás alkotmányértelmező tevékenysége is. A kérdés azonban az, hogy az értelmezés számára milyen kiindulási helyzet, illetőleg milyen problémákra adandó válasz jelenti azt a keretet, amit az értelmezés során kell jelentéstartalommal kitölteni. Ezért az alkotmánybíráskodás során tett megállapítások is korhoz kötöttek, mindig a felmerült értelmezési kérdésekre reflektálnak. Így az alkotmánybíráskodás eredményeként meghatározható jogállamfogalom is annyiban relatív, amennyiben szituatív és problémaorientált megállapításokra vezet.” Lásd: Petrétei József: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2009. 144. o. „Az alkotmányos demokráciák jogállamfogalma általában azt az államot jelöli, amelyben az állam hatalma jöghöz kötött: az alkotmány és az alkotmányos jogszabályok adnak mértéket és formát az államon belüli együttélésnek, a közhatalom gyakorlásának. A jogállam tehát olyan állam, amelyben a jog elsőbbsége (primátusa) érvényesül: nemcsak a polgárok közötti kapcsolatok, hanem az állam és a polgárok közötti viszony, valamint az állam belső kapcsolatrendszere is jogilag szabályozott. Az állami tevékenység átfogó jogi szabályozottsága biztosítja, hogy a jogállamban nem lehet az államérdeknek jogon túli – önkényes – értelmezést adni.” (PETRÉTEI: i. m. 144. o.) „A jog elsőbbségét az állami szervekkel szembeni eljárásokban is jogvédelmi – elsősorban független bírói jogvédelmi – eszközök biztosítják. A jogállamiság elve gyakorlatilag tehát az állam közhatalmi tevékenységének korlátait rögzíti, ami szerint az állami beavatkozás mértékét a jog határozza meg. A jogállamiság elve így azon a meggyőződésen alapul, hogy a társadalmi együttélésre vonatkozóan vannak olyan normatív elemek, amelyeknek meg kell előznie az állami döntéseket, és amelyekre az államnak a közhatalma gyakorlása, döntéseinek a meghozatala során tekintettel kell lennie. A mai, modern jogállamfelfogás tehát az alkotmányos jogállam, ami mintegy összefoglalja a korábbi jogállamértelmezések lényeges elemeit, és melőzhetetlenné teszi az olyan alkotmány létét, ami az állam jogi alaprendjét jelenti.” (PETRÉTEI: i. m. 145. o. vö. Ádám Antal: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 41 – 42. o.) A fogalmi sokféleségre vonatkozóan lásd még: Szigeti Péter – Takács Péter: *A jogállamiság jogelmélete*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1998.; *Joguralom és jogállam*. Antológia a Rule of Law és a Rechtsstaat irodalmának köréből. Szerkesztette: Takács Péter. Budapest, 1995.; *Jogi lexikon*. Főszerkesztők: Lamm Vanda – Peschka Vilmos. KJK-Kerszöv, Budapest, 1999. A jogállamiság fejlődésére vonatkozóan lásd: Péteri Zoltán: *Jogállamiság és alkotmány: eszmetörténeti kérdések*. Állam- és Jogtudomány, 1994. 3 – 4. szám.

⁶ Pedig a modern alkotmányok lényeges kérdésének tekinthető a demokrácia fogalmának és tartalmának való megfelelés, illetve az egyes szabályok ehhez történő igazítása. Mégis, az alkotmányok – általában – nem határozzák meg a demokrácia fogalmát, hanem – megint csak általánosságban – a „demokratikus” megfogalmazás használatával, mégis annak kibontása nélkül utalnak a jogállam egyik legfontosabb alapelveire. A modern demokráciafelfogás egy olyan új, az abszolutizmust felváltó uralmi rendet jelentett, ami: „megteremtette a népnek a hatalomgyakorlásba való bevonását” (PETRÉTEI: i. m. 13. o.). „Napjainkban a demokrácia államformát és a társadalom egészét átható sajátos intézményrendszer jelent, mivel a demokrácia érvényesülését meghatározott politikai és társadalmi intézmények biztosítják. Ez egyúttal azonban azt is jelenti, hogy a demokrácia nem magától létrejövő és fennálló rendszer: életképessége annak a függvénye, hogy ezt az uralmi rendszert az adott állam lakosságának többsége milyen mértékben fogadja el, és mennyiben hajlandó támogatni. Ennek hiányában a demokráciát a diktatúra válthatja fel,

ami a XX. században a totalitárius és az autoritárius rendszerek kialakulásában és működésében öltött testet.” (PETRÉTEI: i. m. 14. o.) Ha a demokráciáról beszélünk, akkor tulajdonképpen a népuralomról beszélünk. De a népuralom vizsgálata rögtön két további kérdést vet fel, tudniillik, hogy ki is az a „nép”, aki uralkodik, illetve hogyan „uralkodik”, azaz hogyan történik ennek a népuralomnak a megvalósítása, továbbá kérdésként merülhet fel az is, hogy milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy a „nép” képes legyen „uralmának” gyakorlására. Ennek bővebb kifejtése nélkül megállapíthatjuk: „... a demokratikus berendezkedésű államban a társadalmat alkotó polgároknak a politikai élet tényleges alanyaivá kell válniuk, nem lehetnek pusztán az államhatalom tárgyai. A demokratikus közösségi létnek arra kell törekednie, hogy megvalósítsa a nép uralmát, a nép általi és a népert való kormányzás eszméjét.” (PETRÉTEI: i. m. 15 – 16. o.) A modern, mai értelemben vett demokráciafelfogás, azaz tulajdonképpen az alkotmányos demokrácia a demokrácia modern, jogállami formája. Egy olyan hatalmi-politikai berendezkedést jelent, ami az alkotmányos jogállam alkotmányjogi intézményrendszerének a keretei között érvényesül, tehát az adott állam alaptörvénye (alkotmánya), mint jogi alapnorma adja és határozza meg a „nép” uralmának keretét és korlátait. De ennél többet is, hiszen megállapítja az állami hatalomgyakorlás formáit, mértékét, módját, valamint az állam alapvető szervezetét és működését is. (vö. ÁDÁM: i. m. 33 – 39. o.) „A demokrácia alkotmányos formája tehát csak akkor valósul meg, ha a hatalomgyakorlás az alkotmányhoz kötött, az alaptörvény által szabályozott, és az alkotmányban foglaltaknak érvényt lehet szerezni. (...) Az alkotmányos demokráciának ezért olyan uralmi rendet kell elérnie és stabilizálnia, amely a politikai alapkonszenzus bázisán lehetővé teszi az államilag szervezett társadalmon belül az egyének maximális és egyenlő részvételét az államhatalom gyakorlásában, a közfeladatok optimális megoldását és teljesítését, mégpedig a közérdekre tekintettel, továbbá az individuális szabadság minimális korlátozását, a hatalmi kényszer minimalizálását, és az önrendelkezés, illetőleg az autonómia hangsúlyozását.” (PETRÉTEI: i. m. 18. o.) Tehát – immár túlhaladva az eredetileg górcső alá vett „fogalmi problémán” is – megállapíthatjuk, hogy az alkotmányos demokráciának egy minimális standardokkal, mint egységes mércékkel jellemezhető, de mindenképpen hatalomgyakorlást – végső soron a népet – biztosító állami-politikai berendezkedést kell megjelenítenie. A témakörrel lásd bővebben: Bayer József: *A politikatudomány alapjai*. Napvilág Kiadó, Budapest, 1999.; Bayer József – Hardy Péter: *Pluralizmus*. Kossuth Könyvkiadó, 1985.; Bihari Mihály: *A pluralizmus fogalma és elméletei*. In: Bihari Mihály – Pokol Béla: *Politológia*. Universitas Kiadó, Budapest, 1992.; Chronowski Nóra: „Integrálódó” alkotmányjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2005.; Chronowski Nóra – Kocsis Miklós: *A népszavazás funkciója az alkotmányos demokráciában*. In: *A demokrácia deficitje, avagy a deficit hatalomgyakorlás*. Szerkesztette Csefkó Ferenc és Horváth Csaba. PTE ÁJK – Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület, Pécs, 2008.; G. Sartori: *Demokrácia*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.; Sajó András: *Az önkormányzó hatalom*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1995.; Takács Albert: *Demokrácia és alkotmányosság*. In: *Emlékkönyv Dr. Szentpéteri István egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*. Szerkesztette Tóth Károly. Szeged, 1996.

⁷ Az értelmező kéziszótár szerint: „demokrácia: gör. 1. népuralom; az a politikai rendszer, amelyben a hatalom a népé (...) 2. jogegyenlőség; a többség uralmának, az állampolgárok szabadságának és egyenjogúságának elismerése.” Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. 169. o.

⁸ A kommunikációs jogok csoportjába sorolható szabad véleménynyilvánításhoz való jog esetében az mindenképpen megfogalmazandó, hogy az emberi kommunikáció tranzaktív felfogása azonosítható tulajdonképpen a véleménynyilvánítás szabadságának az egyéni szabadságjogot megvalósító jellemzőjével, míg az interaktív kommunikációval valósul meg a véleménynyilvánítás szabadságának nélkülözhetetlensége a demokratikus akaratképzés, az állam demokratikus működése szempontjából (30/1992. (V. 26.) AB határozat). A sokféleképpen megnyilvánuló emberi kommunikáció alapvető funkciójaként a belső világ kifejeződése, a másoknak való információ, ismeret átadása, tehát tájékoztatás, valamint a befolyásolás jelölhető meg, lényegében olyan szándékos közlés, ahol ismeretes a cél és az eszköz is (Galambos Katalin: *A kommunikáció elmélete és gyakorlata*. JPTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézet, Pécs, 1997. 14. és 17. o.). Ezen kívül a kommunikáció megfogalmazható még tény, vélemény, emberi gondolatok, bilaterális vagy multilaterális viszonyokban történő kinyilvánításaként is (Ádám Antal: *A tömegközlés alkotmányi szabadsága*. Acta Humana, 1998. évi 30. szám, 9. o.). A kommunikáció során átadott információ legáltalánosabb és legtágabb értelemben véve tehát felvilágosítás, tájékoztatás, hírközlés, azonban oly módon, hogy az „információ” mindig valamilyen értelmes közlésre utal. A kommunikációra vonatkozó számos elmélet közül a jog területén a tranzaktív és az interaktív felfogás tekinthető relevánsnak. A tranzaktív kommunikációban az információ áramlik egyik helyről a másikra – tehát a feladó tevékenységét „jelöli” ez a fajta kommunikáció –, míg az interakcióban részt vevők pedig egy közös cél elérésén fáradoznak, arra törekedve, hogy valamit másokkal megértsenek. Itt tehát nem egyszerű információ-átadás történik, hanem valamilyen együtt cselekvésnek információban kifejeződő, korábban nem biztos, hogy létező eredménye jön létre (Béres István – Horányi Özséb: *Társadalmi kommunikáció*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. 7 – 8. o.). A véleménynyilvánítás szabadsága tehát lényegében a kommunikációnak feleltethető meg, és ezért is lenne inkább szerencsésebb és indokoltabb a kifejezés szabadsága elnevezést használni helyette (ÁDÁM: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. i. m. 122. o.). „A véleménynyilvánítás szabadságának kommunikációs jellege feltételezi azt, hogy az alapjog gyakorlása akkor teljesíti a funkcióját, akkor valósul meg, ha lehetőség van arra, hogy adott vélemény eljusson a „vevőhöz”.” CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 288. o. A kifejezés szabadsága a kommunikációs jogok centrumában helyezkedik el, anyajogi jellege nyilvánul meg abban, hogy azok gyakorlásának alapfeltételét adja. Az anyajogi jellegből következően azonban az is megállapítható, hogy a kifejezés szabadságát biztosítani hivatott jogokat a kommuniká-

ciós jogok köre olyan értelemben nem haladhatja meg, hogy e jogoknak egyik funkciója mindig a vélemény kinyilvánítása is egyben (Halmi Gábor: *A véleményszabadság határai*. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1994. 115. o.; illetve ugyanő értekezett még e témakörrel a „*Kommunikációs jogok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002.” című munkájában is). A véleménynyilvánítás szabadsága és a kommunikációs jogok egymásra vetített viszonylatában elmondható még az is, hogy a kommunikáció és a kifejezés szabadsága a kommunikációs jogokhoz képest tulajdonképpen tágabb értelmezést is nyerhet, tudniillik az mindenféle gondolat, vélemény, álláspont vagy állásfoglalás kifejtését is magában foglalja. Egyébiránt az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a szabad véleménynyilvánítás anyajoga felöleli a közérdekű adatok megismeréséhez való jogot, az információszerzés szabadságát is (lásd ide a 30/1992. (V. 26.) AB határozatot, valamint HALMAI – TÓTH: i. m. 613. o.). Lásd még a témakörhöz: Drinóczi Tímea: *Néhány gondolat az egyes alapjogok kommunikációs jogi jellegéről*. PhD-tanulmányok III. Szerkesztette Ádám Antal. Pécs, 2005. 9 – 27. o.; valamint CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 286 – 292. o.

⁹ A véleményszabadság témaköre kapcsán – a nemzetközi és szupranacionális szabályozás keretében – szólni kell az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16. napján elfogadott *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányáról* (PPJNE), ami 1976-ban hatályosult, míg Magyarországon az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet hirdette ki. Ennek 19. cikke rögzíti, hogy nézetei miatt senki sem zaklatható. Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, amely magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határookra való tekintet nélküli – többek között szóban, írásban, nyomtatásban, stb. – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is. A már korábban említett EJEE 10. cikke hasonló módon szabályoz, csupán a korlátozás lehetséges okai tekintetében tartalmaz valamivel részletesebb előírásokat. A magyar törvényi szabályozás kapcsán meg kell említeni a rendszerváltó Alkotmány (1949. évi XX. törvény) 61. § (1) bekezdését, miszerint: „*A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra.*” Míg a 2011. évi Alaptörvény *Szabadság és Felelősség* fejezetének IX. cikke szerint: „*(1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. (2) Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit. (3) A sajtószabadságra, valamint a médiaszolgáltatások, a sajtótermékek és a hírközlési piac felügyeletét ellátó szervekre vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.*” Továbbá csak a felsorolás szintjén említem meg a témával foglalkozó alkotmánybíróági határozatokat, azzal a megjegyzéssel, hogy az Alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságát értelmező határozataiban ennek az alapjognak kiemelt alkotmányos értéket tulajdonított, és ez a határozataiban rendre vissza is tükröződött: 1. 30/1992. (V. 26.) AB határozat (a közösség elleni izgatás egyes tényállási elemeinek a megsemmisítését végezte el); 2. 36/1994. (IV. 24.) AB határozat (a hatóság vagy hivatalos személy megsértése tényállásának megsemmisítéséhez vezetett); 3. 12/1999. (V. 21.) AB határozat (ismételten a közösség elleni izgatás tényállási elemeivel foglalkozott); 4. 13/2000. (V. 12.) AB határozat (a nemzeti jelkép megsértése tényállást nem nyilvánította alkotmányellenesnek, mivel a nemzeti jelképek „az Alkotmány intézményei”, hiszen az állami szuverenitás és a nemzethez tartozás kifejezését testesítik meg, és mint ilyenek, fokozott védelmet kell, hogy élvezzenek); 5. 14/2000. (V. 12.) AB határozat (az önkényuralmi jelképek használatának tilalma körében állapította meg, hogy a véleményszabadság ilyen korlátozása nem alkotmányellenes, ugyanis a tilalmazás hiányában a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösség méltósága sérülhetne, továbbá az állam sajátos történelmi múltjából fakadóan a használatuk veszélyeztetné a köznyugalmat).

¹⁰ A becsületsértő beszéd korlátozása az *egyének* esetében a magánszféra, az egyén és a személyiség védelmét szolgálja, míg a *többi véleménytípusnál* (az *állam* érdekei, a *társadalom egészének* érdekei, valamint az *egyes társadalmi csoportok* érdekei esetében) a véleményszabadságnak a politikai viszonylatban felmerült korlátozása áll előtérben. Az egyébiránt kiemelt, fokozott védelmet élvező szabad véleménynyilvánítás joga ebben az esetben, tehát az egyén esetében korlátozható a legnagyobb mértékben – mivel arra mindenképpen egy *másik alapvető jog* védelmében kerül(het) sor (lásd ide a 33/1998. (VI. 25.) AB határozatot) –, mégis azzal, hogy a magánszféra, a magánszemély esetében jobban védendő ez az érték, mint például egy politikus vagy egyéb közszereplő esetén. Az egyéni becsület védelmének kérdéskörében az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy a „*közügyekben való véleménynyilvánítási szabadságnak alkotmányosan magas értéktartalma miatt a közhivatalok és a közhivatalt vállaló személyek, valamint a közélet egyéb szereplői becsületének védelme kevésbé korlátozhatja a véleménynyilvánítási szabadságot, mint a magánszemélyek becsületének védelme.*” Az alkotmánybírák döntése szerint az értékítéletek körében nem büntethető a hatósággal vagy hivatalos személlyel, valamint a közszereplő politikussal szemben kifejtett túlzó, felfokozott vagy gyalázkodó véleménynyilvánítás, azonban a „mindenkit” megillető büntetőjogi védelem ezekre a személyekre is kiterjed, amennyiben a kijelentés nem a közszereplő politikusi minőségére vonatkozik (lásd a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatot). Fontosnak tartom még ide megemlíteni, hogy a munkakörrel vagy közérdekű tevékenységgel kapcsolatos becsületsértés bűncselekménnyé nyilvánítása azért nem önkényes, tehát azért nem alkotmányellenes, ugyanis tudniillik az ember társadalmi megbecsülése nagymértékben függ attól, hogy a környezete miként vélekedik a munkakörének, közfeladatainak ellátásáról (lásd az 1233/B/1995. AB határozatot). Illetve a személyhez fűződő jogokat, valamint a kegyeleti jogot sértő reklám közzétételének tilalma pedig azért volt indokolt, ugyanis az, az emberi méltósághoz való alapjog érvényesülésének az érdekében korlátozza a közlés szabadságát (lásd az 1270/B/1997. AB határozatot). A véleménynyilvánításhoz való jog korlátozásáról lásd bővebben: CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 298 – 309. o.

¹¹ A szabad véleménynyilvánításhoz való jog – az *alany* vizsgálatának szemszögéből – egy mindenkit megillető emberi jogként értelmezhető. Olyan alapjog, amely esetében mind a vélemény, mind pedig ennek kinyilvánítása

védendő érték – és ez utóbbiak testesítik meg tulajdonképpen a vizsgált alapjog tárgyát. Kialakulása szerint ez egy olyan, ún. *első generációs* jog, amely az európai szabályozásban elsőként 1789-ben jelent meg, a francia „Ember és Polgár Jogainak Deklarációja” 11. cikkében. Egyénileg és kollektíven is gyakorolható egyéni szabadságjog, de emellett a demokratikus berendezkedéshez nélkülözhetetlen *politikai alapjog* is. Kiemelkedő pozíciója van az alapjogi rendszerünkben, hiszen szinte minden más alapvető jog érvényesítésének nélkülözhetetlen, gyakorlati eszköze, valamint: „... az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a kommunikációs alapjogok „anyajogának” tekinthető” (CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 295. o.). Ezt az Alkotmánybíróság is egyértelműen megfogalmazta, például a 37/1992. (VI. 10.) AB határozatában, illetve úgyszintén tett erre vonatkozó utalást az 569/B/1999. AB határozatában is. Az alapjogi bíráskodásban ezért gyakran a tágabb, „kifejezés szabadsága” kategóriát használják, ugyanis ebbe minden kommunikációs jog belefér (ÁDÁM: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. i. m. 122. o.). Szubjektív oldalról a véleménynyilvánítás szabadsága azt jelenti, hogy mindenkinek joga van egyrészt a véleményét, kritikáját stb. (szűkebb értelmezés), másrészt pedig az érzéseit, gondolatait stb. (tágabb értelmezés) szabadon kifejezésre juttatni (lásd ide a 987/B/1990. AB határozatot). Mivel a különböző vélemények cseréje, megvitatása vagy ütköztetése a közvélemény kialakulásának előfeltétele, ezért az Alkotmánynak a szabad kommunikáció lehetőségét feltétlenül biztosítania kell, és a nyilváníthatóság szempontjából a vélemény tartalma sem eshet latba, mivel a minősítés mindig a kommunikáció eredménye, és éppen ezért csak a minősítés eredményeként vezethető be külső, utólagos korlátozás. Azaz: „... a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, tartalomra tekintet nélkül. (...) Az Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és társadalmi folyamatot – biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga.” (CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 297. o.). Viszont ebben a processzusban helye van *mindenfajta* véleménynek, elsősorban azért, mert maga a vélemény is e folyamat termékének tekinthető (lásd erről a 30/1992. (V. 26.) AB határozatot). „Az általa helyesnek tartott véleményeket mindenki – az állam is – támogatja, s a helytelennek tartott ellen felléphet mindaddig, amíg ezzel más jogot nem sért olyan mértékben, hogy az előtt a véleményszabadságnak is vissza kell vonulnia.” (36/1994. (VI. 26.) AB határozat). Dr. Kukorelli István alkotmánybíró e gondolat mentén továbbhaladva – az 57/2001. (XII. 5.) AB határozathoz fűzött különvéleményében – kifejtette, hogy tartalmára tekintet nélkül részesül kiemelt alkotmányos védelemben a véleménynyilvánítás, függetlenül attól, hogy magánjellegű közlésről vagy politikai beszédről van-e szó.

¹² A szabad véleménynyilvánításhoz való jog *nem* abszolút jog. E jog büntetőjogi korlátozásának alkotmányos feltételeit az Alkotmánybíróság alapvetően a 30/1992. (V. 26.) AB határozatában, illetve a 36/1994. AB határozatában dolgozta ki. A szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepét alapul véve azt egyértelműen megállapíthatjuk, hogy ez a „kitüntetett szerep” ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog korlátozhatatlan lenne, azonban arra egyértelműen vezet, hogy rendkívül kevés joggal szemben kell csak visszavonulnia, engednie. Vagyis a korlátozás alapjául szolgáló érdeksérelemnek különösen súlyosnak kell lennie. Az elsősorban jelentős 30/1992. (V. 26.) AB határozat e tárgykörben kifejezetten hangsúlyozta, hogy „a vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely „intézmény” közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték (pl. köznyugalom) önmagában a tárgya.” Lásd ezt: Holló András – Balogh Zsolt (szerk.): *Az értelmezett Alkotmány*. MHK, Budapest, 2000. 601. o. „A szólásszabadság (...) a vélemények szabad, előzetes tartalmi korlátoztól mentes napvilágra kerülését jelenti. A véleménynyilvánítási szabadság érvényesülésének lényeges garanciája a kifejezésre juttatandó gondolatok előzetes, tartalmi szempontú vizsgálatának tilalma. Olyan eleme ez a szólás szabadságának, amely kifejezett alkotmányos rendelkezés nélkül is e szabadság elengedhetetlen biztosítója. Minthogy a cenzúra a szabad véleménynyilvánításhoz fűződő alapjog legsúlyosabb korlátozását jelenti, a közlés előzetes cenzúrával történő korlátozása csak szélsőséges esetekben, rendkívül szűk körben, pontosan körülhatárolt módon minősülhet alkotmányosnak.” (lásd dr. Kukorelli István alkotmánybíró párhuzamos indokolását a 13/2001. (V. 14.) AB határozathoz). A véleményszabadsággal szemben tehát – általánosságban – csak utólagos korlátozás vezethető be. A korlátozást jelentő törvények-törvényeknek viszont meg kell felelniük az Alkotmánybíróság által vizsgálati módszerként alkalmazott, konkrétan az Alkotmányba ütközés lehetőségét vizsgáló általános, ún. *szükségesség-arányosság* tesztnek, illetve a kiegészítő jelleggel alkalmazott, ún. *reális veszély* tesztjének. Az általános teszt alapján egy alapjog akkor korlátozható, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. És itt lép be az *arányosság követelményének* az elve, hiszen az elérni kívánt cél fontosságának és e cél elérése érdekében okozott alapjogsérelem súlyának megfelelő arányban kell állnia egymással. Ezen túlmenően pedig, vizsgálni kell még – a reális veszély kérdéskörében – az adott alapjog(ok) közvetlen veszélyeztetettségét és e veszélyeztetettség visszaigazolhatóságát, azaz a *reális veszély* indokolhatóságát is. A továbbiakban megállapíthatjuk még azt is, hogy a véleményszabadság korlátozhatóságának *terjedelme* sem azonos, az megint csak a vizsgálat függvényében változik, eltér például az *értékítélet* és a *tényközlés* esetében: „Az értékítéletre, az egyén személyes véleményére a véleménynyilvánítási szabadság minden esetben kiterjed, függetlenül attól, hogy az értékes vagy értéktelen, igaz vagy hamis, érzelmén vagy észérveken alapul. (...) A véleménynyilvánítási szabadság nem ilyen feltétlen a tényállítások tekintetében. (...) A véleménynyilvánítás szabadsága csak a bírálathoz, jellemzéshez, nézet és kritika szabadságát foglalja magában, de az alkotmányos védelem nem vonatkozhat a tények meghamisítására.” (lásd a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatot). Vagyis összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy míg az értékítélet szabad, addig a tényállítás esete nem lehet teljesen korlátlan, azonban az értékítélet sem lehet

korlátlan abban a vonatkozásban, hogy nem tartalmazhat – akár „rejtett”, akár a „sorok közé bújtatott” – gyűlöletkel-tő vagy uszító megjegyzéseket, gondolatokat, hiszen ezzel elveszti az értékét „létét”.

¹³ A véleményszabadság korlátozásához vezető, az azzal szemben védendő értékek 4 csoportját szokás megkülön-böztetni a demokratikus jogrendszerekben. Ezek az *állam* érdekei, a *társadalom egészének* érdekei, az *egyes társa-dalmi csoportok* érdekei valamint az *egyén* érdekei, utóbbi esetében az egyéni becsület, a méltóság és a magánszféra védelme (lásd erről: HALMAI: i. m. 266 – 306. o.). A korlátozás terjedelme is ehhez igazodik, hiszen legkisebb mértékben az állam érdekében, míg legszélesebb körben pedig a magánszféra védelmében korlátozható a vélemé-ny-szabadság (lásd ide az 57/2001. (XII. 5.) AB határozatot). Csak a felsorolás szintjén említeném még meg a követke-zőket: a tudományos és művészeti jellegű véleményszabadság korlátozhatatlan, de a sértés, illetve a sértő magatartás korlátozható, sőt, büntetőjogilag is szankcionálható. A társadalom egészének érdekei lehetnek a *köznyugalom*, a *közrend és közbiztonság*, a *közérkölc*s, valamint a *közegészség*. A gyűlöletkeltő, uszító beszéd sosem lehet megenge-dett, míg a gyalázkodó beszéd elvileg igen, hisz a gyalázkodó magát minősíti, bélyegzi meg, de természetesen indo-kolt itt is a büntetőszankció kilátásba helyezése, hogy ez utóbbi eset a jogállami kereteket mégse léphesse túl (az Alkotmánybíróság gyűlöletbeszéddel kapcsolatos gyakorlata a *közösség elleni izgatás* tényállására vonatkozó 30/1992. (V. 26.) AB határozat, valamint a 12/1999. (V. 21.) AB határozat rendelkezésein keresztül vizsgálandó). „A már száz éve követett bírói gyakorlat szerint is csakis az uszítás foglalja magában azt a „bizonyos mérték” fölöt-ti veszélyt, amely a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását megengedhetővé teszi.” CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 307. o.

¹⁴ Az *információs önrendelkezéshez való jog* tárgykörébe tartozó *adatvédelem* intézményéről, valamint, az utóbbi témakör keretén belül tárgyalandó *személyes adatok védelméről* az mindenképpen megemlíendő, hogy – az infor-mációs önrendelkezés nemzetközi és szupranacionális szabályozását is górcső alá véve – ezt a jogot, külön, sem az EJEE, sem a PPJNE, sem pedig az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* (EJENY – ami az ENSZ Közgyűlésén, 1948. december 10. napján került elfogadásra, hatályos úgyszintén 1948-tól, míg a Magyar Népköztársaságban az 1956. évi I. törvény hirdette ki) nem nevesíti, hanem azt a magánszférához való jog körébe „ágyazva”, implicite rögzíti. Általánosságban az deklarálható, hogy a nemzetközi szabályozás szerint, a személyes adatai védelméhez mindenkinek joga van (a szupranacionális szabályozásról lásd: Balogh Zsolt – Holló András – Kukorelli István – Sári János: *Az Alkotmány magyarázata*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003. 581 – 583. o.). A leváltott Alkotmány 59. § (1) bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jóhírnévhez, a magánlakás sérthetetlen-ségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.” Az Alaptörvény „Szabadság és Felelős-ség” fejezete VI. cikkének (1) – (3) bekezdései értelmében: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák. Mindenkinek joga van személyes adatai védel-méhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez. A személyes adatok védelméhez és a közér-dekű adatok megismeréséhez való jog érvényesülését sarkalatos törvénnyel létrehozott, független hatóság ellenőr-zi.” A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról a rendszerváltás után nem sokkal már az 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) rendelkezett, amely jogszabály célja annak biztosítása volt, hogy személyes adatával mindenki maga rendelkezhesen, illetve a közérdekű adatokat mindenki megismerhesse. Ugyanakkor két további jogszabály is szabályozta tulajdonképpen e kérdéskört, mégpedig a polgárok személyi adatainak és lakcím-ének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény, valamint a statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény egyes rendelkezései is. Az Alkotmánybíróság pedig a személyes adatok védelmének „aktív oldalaként” az információs önrendelkezési jogot nevesítette.

¹⁵ A személyes adatok védelme egy egyénileg gyakorolható szabadságjog, amelynek alanya természetes személy lehet, és amely jog a kialakulását tekintve pedig ún. *harmadik generációs*, emberi jog. „E jog szoros összefüggésben áll az emberi méltósághoz való joggal (ezen belül különösen a magánszféra sérthetetlen-ségével hozható kapcsolat-ba), valamint az információszabadsággal, a kutatás szabadságával, illetve a személyes adatok statisztikai célú fel-használásával.” CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 110. o. Rendkívül fontos kihangsúlyozni a személyes adatok kezelésével kapcsolatban a *célhozkööttség* elvét, az adatkezelés során ennek az elvnek a maradéktalan megvalósítására kell törekedni. A személyes adat nem más, mint az információs önrendelke-zésnek a *tárgya*, ezen belül megkülönböztethetjük a *különleges adatot* (ezek ún. szenzitív adatok, azaz a faji eredet-re, a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozásra, a politikai véleményre, a pártállásra, a vallásos vagy más világnéze-ti meggyőződésre, az egészségi állapotra és a kóros szenvedélyre, a szexuális életre, és az érdekképviseleti szerveze-ti tagságra vonatkozó adatok), illetve a szintén szenzitív *bűnügyi személyes adatot*, ami tulajdonképpen ismét csak egy különleges személyes adat (illetőleg ezek kezelése és feldolgozása is az „információs önrendelkezés tárgya” alá sorolandó). Személyes adat a bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel kapcsola-tba hozható *adat*, illetve az adataból levonható, az érintettre vonatkozó *következtetés*. Így személyes adat az érintett-re vonatkozó vélemény, minősítés, illetve az adatokból levonható következtetés is. Személyes adat az az adat is, amely önmagában ugyan nem, de az adatkezelő birtokában lévő, az érintettre vonatkozó más egyéb személyes adata-tal összevetve az érintettel már kapcsolatba lesz hozható. Tehát tulajdonképpen a személyes adatok körébe minden beletartozik, ami az élő személlyel kapcsolatban bármilyen információt hordoz, függetlenül attól, hogy az érintett arra az adatra a valóságban milyen mértékben is érzékeny. „Az állam intézményvédelmi kötelezettsége e tekintetben tehát túlhaladja az egyéni megítélésből eredő elvárásokat. Fontos ismételtlen kihangsúlyozni, hogy a személyes ada-tok védelme az élő személyt illeti meg.” CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 111. o. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig meg fogja őrizni e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel

helyreállítható lesz. Fontos, hogy az adatkezelés során a korlátozás nélkül használható, általános és egységes személyazonosító jel alkalmazása tilos. Ugyanis az Alkotmánybíróság a 15/1991. (IV. 13.) számú határozatával megállapította, hogy a személyi szám logikája ellentétes az adatvédelemhez való jog konstitutív elemeivel – a célhoz kötött, osztott információs rendszerek elvével, és azzal a főszabállyal, hogy az adatot az érintettől annak tudatával és beleegyezésével kell felvenni –, és ezért az egységes személyazonosító kód alkalmazása alkotmányellenes. Az adatkezeléssel érintettek joga van tájékoztatást kérni személyes adatai kezeléséről, illetve kérheti személyes adatai helyesbítését és törlését is. Az érintett ez irányú jogait törvény kivételesen korlátozhatja, de az adatvédelmi nyilvántartásba való betekintést nem. Az érintett tájékoztatását az adatkezelő csak az állam külső és belső biztonsága érdekében, illetve állami vagy helyi önkormányzati pénzügyi érdek, valamint az érintett vagy mások jogainak a védelme érdekében tagadhatja meg. Itt jegyzem meg, hogy a 34/1994. (VI. 24.) AB határozat értelmében az alapjokokkal való távoli és közvetett összefüggés szabályozása nem történhet *rendeleti* „szint” alatt.

¹⁶ Az *adatkezelés* az adatokon végzett bármely művelet, illetve adatkezelés a műveletek összessége is, így például az adatok gyűjtése, felvétele, rögzítése, rendszerezése és tárolása, megváltoztatása, felhasználása vagy továbbítása, összekapcsolása vagy összehangolása, zárolása, törlése és megsemmisítése, nyilvánosságra hozatala, valamint adatkezelésnek minősül az adatok további felhasználásának megakadályozása is. Az adatkezelés tehát, valójában minden – az adatokra alkalmazható – elképzelhető műveletet magában foglal. Az adatoknak pontosaknak, teljeseknek és időszerűeknek kell lenniük, azaz csak korrekt, naprakész adatokat lehet kezelni. A valóságnak nem megfelelő adatot az adatkezelő helyesbíteni köteles, a személyes adatot pedig törölni kell, ha annak kezelése jogellenes, ha az érintett ezt kéri (törvény korlátozhatja ezt a jogot), ha az adatkezelés célja megszűnt, ha az adattárolás törvényben meghatározott határideje lejárt, illetve akkor is, ha azt a bíróság vagy az adatvédelmi biztos elrendeli. Az adatkezelés során a *célhoz kötöttség* az egyik legfontosabb alapelv, míg a másik pedig az adat „újtjának” végigkövethetősége. Az adatokat biztonságos módon kell tárolni, azokat védeni kell a jogosulatlan hozzáféréstől, a megváltoztatástól, a nyilvánosságra hozataltól és a sérüléstől, majd az adatkezelés *befejeztével* pedig helyreállíthatatlanul törölni kell azokat. Az információs önrendelkezési jog gyakorlásának nemcsak feltétele, de garanciája is a célhoz kötöttség, ami tehát azt jelenti, hogy személyes adatot feldolgozni csak pontosan meghatározott és jogszerű célra szabad (lásd ide a 46/1995. (VI. 30.) AB határozatot). Az *adatkezelő* pedig az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki, vagy amely a személyes adat kezelésének a célját meghatározza, az adatkezelésre vonatkozó döntést meghozza és végrehajtja, illetve az általa megbízott adatfeldolgozóval végrehajtatja. Bünyügyi személyes adatokat, illetve szabálysértési, valamint polgári peres és nemperes ügyekre vonatkozó adatokat kizárólag *állami* vagy *önkormányzati* szerv kezelhet. Az *adatfeldolgozás* az adatkezelési műveletekhez kapcsolódó technikai feladatok elvégzését jelenti, míg az *adatfeldolgozó* pedig – az adatkezelő megbízásából, annak utasítása alapján, természetesen a törvény keretei között – a személyes adatok feldolgozását végzi, de oly módon, hogy a tevékenysége ellátása során más (további) adatfeldolgozót nem vehet igénybe, illetve az adatfeldolgozás során az adatkezelést érintő érdemi döntést nem hozhat. Az *adattovábbítás* az adatnak egy meghatározott, harmadik személy számára való hozzáférhetővé tétele, ami szintén csak az adatkezelés esetében is meghatározott, ahhoz hasonló garanciák megléte esetén megengedett. De az adattovábbításra, az adatkezelések összehangolására még e feltételek fennállta esetén is csak akkor kerülhet sor, ha az adatkezelés feltételei a *címzett*nél is fennállnak. Személyes adat csak akkor *kezelhető*, ha ahhoz az érintett hozzájárul, illetve akkor is, ha azt törvény, vagy törvényi felhatalmazás alapján helyi önkormányzati rendelet elrendeli. Különleges adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett írásban hozzájárul, vagy ha az adatkezelés nemzetközi egyezményen alapul, továbbá, amennyiben ezt nemzetbiztonsági, bűnmegelőzési vagy bűnüldözési, illetve egyéb indokolt okból törvény elrendeli. Törvény közérdekből – az adatok körének kifejezett megjelenésével és taxatív felsorolásával – elrendelheti ugyan a személyes adatok *nyilvánosságra hozatalát*, de minden egyéb esetben a nyilvánossághozatalhoz az érintett hozzájárulására, különleges adat esetén pedig írásbeli hozzájárulására van szükség. Kétség esetén azt kell vélelmezni, hogy az érintett a hozzájárulást nem adta meg. Közszerelők esetében viszont a hozzájárulást megadottnak kell tekinteni, mégpedig az érintett közszereplése során az általa közölt, vagy a nyilvánosságra hozatal céljából általa átadott adatok tekintetében. Az érintett kérelmére indult eljárásban, az eljárás lefolytatásához szükséges adatainak kezeléséhez való hozzájárulása megadását vélelmezni kell. Kötelező adatszolgáltatáson alapuló adatkezelést csak közérdekből lehet elrendelni, ennek tipikus példája az ún. „népszámlálás” esete. Az érintett információs önrendelkezését ilyenkor a *közérdek* korlátozza. Erről bővebben lásd: CHRONOWSKI – DRINÓCZI – PETRÉTEI – TILK – ZELLER: i. m. 112 – 130. o.

¹⁷ A 2011. évi Alaptörvény külön az *adatvédelmet* nem nevesíti, hanem a 30. cikke az alapjogvédelemről – általánosságban – akként rendelkezik, hogy az *alapvető jogok biztos*a alapjogvédelmi tevékenységet lát el, amely keretében az alapvető jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat kivizsgálja vagy kivizsgáltatja, orvoslásuk érdekében pedig általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményez. Az alapvető jogok biztos a eljárását bárki kezdeményezheti. Az alapvető jogok biztosát és *helyetteseit* a Parlament az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával választja meg, mégpedig hat éves időtartamra. A helyettesek egyrészt „a jövő nemzedékek érdekeinek”, másrészt pedig a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak a védelmét látják el. Az alapvető jogok biztos a és helyettesei – kiemelkedően fontos tevékenységükre tekintettel is – nem lehetnek tagjai pártnak, és politikai tevékenységet sem folytathatnak. Korábban, a leváltott Alkotmány V. fejezete rendelkezett az *állampolgári jogok országgyűlési biztosáról* és a *nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosáról* – akiknek az eljárását a törvényben meghatározott esetekben bárki kezdeményezhette –, de az adatvédelmet külön szintén nem nevesítette. Az 1949. évi XX. törvény 32/B. §-a értelmében az állampolgári jogok országgyűlési biztosának volt a feladata, hogy

az alkotmányos jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat kivizsgálja vagy kivizgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának feladata pedig az volt, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat kivizsgálja vagy kivizgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. A 32/B. § (4) bekezdése deklarálta azt, hogy az Országgyűlés egyes alkotmányos jogok védelmére külön biztost is választhatott, és ezen alkotmányos felhatalmazás volt az alapja az *adatvédelmi biztos* eljárásának.

¹⁸ A 2011. évi Alaptörvény 8. cikkének (1) – (4) bekezdései az *országos népszavazásról* úgy rendelkeznek, hogy legalább kétszázezer választópolgár kezdeményezésére az Országgyűlésnek azt kötelezően el kell rendelnie. A köztársasági elnök, a Kormány vagy százezer választópolgár kezdeményezésére pedig az Országgyűlés országos népszavazást rendelhet el. Az érvényes és eredményes népszavazáson hozott döntés az Országgyűlésre kötelező. Az országos népszavazás tárgya csak az Országgyűlés feladat- és hatáskörébe tartozó kérdés lehet, azzal, hogy mégsem lehet országos népszavazást tartani az Alaptörvény módosítására irányuló kérdésről, a központi költségvetésről, a központi költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemről, az illetékről, a járulékról, a vámról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények tartalmáról. Nem tartható továbbá népszavazás az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásáról szóló törvények tartalmáról, úgyszintén nem tartható bármely nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségről, valamint nem tartható országos népszavazás az Országgyűlés hatáskörébe tartozó személyi és szervezetalakítási kérdésekről, az Országgyűlés feloszlásáról, a képviselő-testület feloszlásáról, a hadiállapot kinyilvánításáról, a rendkívüli állapot és a szükségállapot kihirdetéséről, illetve a megelőző védelmi helyzet kihirdetéséről és meghosszabbításáról sem. Szintén nem lehetséges az országos népszavazással való döntés a katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos kérdésről, továbbá a közkegyelem gyakorlásáról sem. Az országos népszavazás érvényes akkor, ha az összes választópolgár több mint fele érvényesen szavazott, de ugyanakkor csak abban az esetben tekinthető eredményesnek, amennyiben az érvényesen szavazó választópolgárok több mint fele a megfogalmazott kérdésre azonos választ adott. Korábban az 1949. évi XX. törvény „Alapvető jogok és kötelezettségek”-ről szóló XII. fejezetének, 70. § (1) bekezdése deklarálta azt, hogy a Magyar Köztársaság területén lakóhellyel rendelkező minden nagykorú magyar állampolgárt megilleti a jog, hogy az országgyűlési képviselők választásán választó és választható legyen, valamint országos népszavazásban és népi kezdeményezésben részt vegyen. A 2011. évi Alaptörvény „Szabadság és Felelősség” című fejezete XXIII. cikkének (1) bekezdése szerint: „*Minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen.*” Míg ugyanezen cikk (7) bekezdése alapján mindenkinek joga van országos népszavazáson részt venni, aki az országgyűlési képviselők választásán választó, illetve mindenkinek joga van helyi népszavazáson részt venni, aki a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választó.

¹⁹ Itt említeném meg – az előző lánjegyzettel mintegy párhuzamot vonva –, hogy a leváltott Alkotmány Országgyűlésről rendelkező II. fejezetének 28/B. § (1) bekezdése szerint országos népszavazás és népi kezdeményezés tárgya az Országgyűlés hatáskörébe tartozó kérdés lehetett. A 28/C. § (1) bekezdése értelmében országos népszavazást döntéshozatal vagy véleménynyilvánítás céljából lehetett tartani, és a népszavazás elrendelésére kötelezően vagy mérlegelés alapján kerülhetett sor. Ugyanezen paragrafus (2) – (6) bekezdései deklarálták azt, hogy országos népszavazást kellett tartani akkor, ha azt legalább 200 ezer választópolgár kezdeményezte, és az így elrendelt, eredményes népszavazás alapján hozott döntés pedig az Országgyűlésre kötelező volt. Mérlegelés alapján országos népszavazást a köztársasági elnök, a Kormány, az országgyűlési képviselők egyharmada vagy pedig 100 ezer választópolgár kezdeményezésére az Országgyűlés rendelhetett el. Nem lehetett azonban országos népszavazást tartani a költségvetésről, a költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről és illetékekről, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények tartalmáról sem. Ugyanezen tárgykörbe tartozott a hatályos nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségekre, illetve az e kötelezettségeket tartalmazó törvények tartalmára, továbbá az Alkotmány népszavazásáról, népi kezdeményezésről szóló rendelkezéseire, valamint az Országgyűlés hatáskörébe tartozó személyi és szervezetalakítási (-átalakítási, -megszüntetési) kérdésekre, illetve az Országgyűlés feloszlására és a Kormány programjára vonatkozó népszavazási tilalom is. Ezen kívül nem lehetett országos népszavazást tartani hadiállapot kinyilvánításáról, rendkívüli állapot és szükségállapot kihirdetéséről, a Magyar Honvédség külföldi vagy országon belüli alkalmazásáról, a helyi önkormányzat képviselő-testületének feloszlásáról, valamint közkegyelem gyakorlásáról sem. Az ügyszó országos népszavazás eredményes volt akkor, ha az érvényesen szavazó választópolgárok több mint fele, de legalább az összes választópolgár több mint egynegyede a megfogalmazott kérdésre azonos választ adott. A leváltott Alkotmány 28/D. §-a, az *országos népi kezdeményezést* legalább 50 ezer választópolgár egyetértő aláírásához kötötte. Az országos népi kezdeményezés arra irányulhatott, hogy az Országgyűlés hatáskörébe tartozó kérdést az Országgyűlés tűzze a napirendjére, és tárgyalja meg.

²⁰ Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. A köztársasági elnök. 9. cikk (1) bekezdés: „*Magyarország államfője a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és örököl a államszervezet demokratikus működése felett.*” (2) bekezdés: „*A köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka.*” (3) bekezdés: „*A köztársasági elnök képviseli Magyarországot; részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés ülésein; törvényt kezdeményezhet; országos népszavazást kezdeményezhet; kitzúzi az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek általános választását, valamint az európai parlamenti választás és az országos népszavazás időpontját; különleges*

jogrendet érintő döntéseket hoz; összehívja az Országgyűlés alakuló ülését; feloszlathatja az Országgyűlést; az elfogadott törvényt az Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára megküldheti az Alkotmánybíróságnak, vagy megfontolásra visszaküldheti az Országgyűlésnek; javaslatot tesz a miniszterelnök, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa személyére; kinevezi a hivatásos bírákat és a Költségvetési Tanács elnökét; megerősíti tisztségében a Magyar Tudományos Akadémia elnökét; kialakítja hivatala szervezetét.” (4) bekezdés: „A köztársasági elnök az Országgyűlés felhatalmazása alapján elismeri a nemzetközi szerződés kötelező hatályát; megbízta és fogadja a nagyköveteket és a követeket; kinevezi a minisztereket, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökeit, az önálló szabályozó szerv vezetőjét és az egyetemi tanárokat; megbízta az egyetemek rektorait; kinevezi és előlépteti a tábormokokat; törvényben meghatározott kitiüntetések, díjakat és címeket adományoz, valamint engedélyezi külföldi állami kitiüntetések viselését; gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát; dönt a feladat- és hatáskörébe tartozó terület-szervezési kérdésekben; dönt az állampolgárság megszerzésével és megszűnésével kapcsolatos ügyekben; dönt mindazokban az ügyekben, amelyeket törvény a hatáskörébe utal.” Az új Alaptörvényünk megalkotásának az évében a „rég” Alkotmány a következők szerint rendelkezett a köztársasági elnökről. Az 1949. évi XX. törvény III. fejezetének 29. § (1) bekezdése szerint: „Magyarország államfője a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és öröklik az államszervezet demokratikus működése felett.” (2) bekezdés: „A köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka.” 30/A. § (1) bekezdés: „A köztársasági elnök képviseli a magyar államot; a Magyar Köztársaság nevében nemzetközi szerződéseket köt, ha a szerződés tárgya a törvényhozás hatáskörébe tartozik, a szerződés megkötéséhez az Országgyűlés előzetes hozzájárulása szükséges; megbízta és fogadja a nagyköveteket és a követeket; kitűzi az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és a polgármesterek általános választását, valamint az európai parlamenti választás, továbbá az országos népszavazás időpontját; részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés és az országgyűlési bizottságok ülésein; javaslatot tehet az Országgyűlésnek intézkedés megtételére; népszavazást kezdeményezhet; külön törvényben meghatározott személy vagy szervezet javaslatára kinevezi és felmenti a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökeit, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének elnökét és az egyetemi tanárokat; megbízta és felmenti az egyetemek rektorait; kinevezi és előlépteti a tábormokokat; megerősíti tisztségében a Magyar Tudományos Akadémia elnökét; adományozza a törvényben meghatározott címeket, érdemrendeket, kitiüntetések és engedélyezi viselésüket; gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát; dönt az állampolgársági ügyekben; dönt mindazokban az ügyekben, amelyeket külön törvény a hatáskörébe utal.”

²¹ Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. A közpénzek. 37. cikk (4) bekezdés: „Mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Alkotmánybíróság a 24. cikk (2) bekezdés b)–e) pontjában foglalt hatáskörében – értsd: bírói kezdeményezésre felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját; a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját ~ P. A. – a központi költségvetésről, a központi költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag az élethez és az emberi méltósághoz való joggal, a személyes adatok védelméhez való joggal, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joggal vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó jogokkal összefüggésben vizsgálhatja felül, és ezek sérelme miatt semmisítheti meg. Az Alkotmánybíróság az e tárgykörbe tartozó törvényeket is korlátozás nélkül jogosult megsemmisíteni, ha a törvény megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények nem teljesültek.”

²² Részletesen értekeznek a témakörrel dr. Tilk Péter (PhD), a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszékének egyetemi docense, tanszékvezető. Lásd: Tilk Péter: Az Alkotmánybíróság eljárásának korlátozása és az ehhez vezető események. De iurisprudencia et iure publico. Jog- és politikatudományi folyóirat. Kiadja a Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kara. V. évfolyam (2011), 2. szám. 277 – 292. o. valamint lásd még ide: Tilk Péter: Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényben. Közjogi Szemle. 2011. évi II. szám. hgorac Lap- és Könyvkiadó, 2011/2. 5 – 14. o.

DR. GÁVA KRISZTIÁN, közjogi jogalkotásért felelős
helyettes államtitkár, Közigazgatási és Igazságügyi
Minisztérium

A következő előadó **dr. Gáva Krisztián**, közjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár volt, aki a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium „képviselőjeként” lépett a pulpitus mikrofonjához.

A szakember rögtön jelezte, hogy ő eredetileg: „*Az Alaptörvény és az alkotmányvédelem. Az Alkotmánybíróság hatásköreinek a változása.*” címmel gondolt megtartani egy előadást, azonban a dr. Kiss László alkotmánybírótól elhangzottakhoz – bár azokra számos reakciója lenne – csak annyit szeretne feltétlenül hozzáfűzni, hogy bízik benne: „*az elmúlt időszak mennyiségi dömpingje után talán a jogalkotás is egy minőségibb irányba tud elmenni.*” A helyettes államtitkár eztán a következőkkel folytatta az előadását.

A 2012. január 1. napjával hatályba lépő Alaptörvény az 1949-ben elfogadott, ugyanakkor az 1989. évi rendszerváltás során „jogállamivá alakított” Alkotmányt váltotta föl. Az Alaptörvény Alkotmánybírósággal kapcsolatos szabályozása tekintetében számos kritika hangzott el és fogalmazódott meg, de talán a kelleténél kevesebb szó esett a tulajdonképpeni változásról, arról a változtatásról, ami – egyébként – azt a koherens célt tartotta elsődlegesen szem előtt, hogy tudniillik, a „megreformált” Alkotmánybíróság működése egy életközelibb működésű,

egy a konkrét ügyekre, az emberek tényleges problémáira jobban odafigyelő Alkotmánybíróság legyen.¹ E cél elérésének az Alaptörvényben is megjelenő eszköze egyrészt a *hangsúlyeltolódás* az absztrakt normakontroll irányából a konkrét normakontroll irányába, másrészt pedig egy új, konkrét hatáskörnek a megjelenése – amit egyébként dr. Babic is megemlített, mint Horvátországban bevett gyakorlatot –, mégpedig az *egyedi ügyben hozott bírói döntés Alaptörvénybe ütközésének vizsgálata*, ami eddig Magyarországon az Alkotmánybíróság vizsgálati hatásköri jogosultságának nem lehetett tárgya.

Az előadó kifejtette, hogy már az 1949. évi XX. törvény is tartalmazta – tudniillik már a megalkotásának a pillanatában is – azt a megállapítást, miszerint az Alkotmány Magyarország Alaptörvénye, a jogrendszer alapja, és a jogszabályoknak meg kell felelnie az Alkotmány rendelkezéseinek.² Az Alkotmánybíróság létrehozásáig csak egy írott malasztként funkcionáltak e rendelkezések, hiszen kontroll nélkül nem érvényesülhettek a kommunista rendszerben ezek a deklarációk, és ezért tehát valóban megmaradtak a pusztá deklarációk, nyilatkozatok szintjén. Csak az Alkotmánybíróság felállítása után valósult meg tulajdonképpen az igazi, a valódi alkotmányvédelem, ugyanis egy kontroll alá került a jogalkotás az alkotmányosság vonatkozásában.

Az Alaptörvény – tekintettel az imént elmondottakra is – egyik „alapvető”, fontos és lényeges rendelkezésének tekinthető az, hogy a 24. cikk (1) bekezdése az Alkotmánybíróságot – egyértelműen – az Alaptörvény védelmének legfőbb szerveként határozza meg.³ Meghatározza továbbá a legfőbb feladatait és hatásköreit az Alkotmánybíróságnak, úgymint az *előzetes normakontrollt*, az *utólagos normakontrollt*, a konkrét, egyedi

esetekre vonatkoztatott *alkotmányjogi panaszt*, illetve a *jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálatát* is. Ezen kívül, az Alaptörvény lehetőséget ad arra, hogy az Alkotmánybírósághoz további hatásköröket telepítsen az Alkotmánybíróságról szóló, ún. „sarkalatos” törvény.⁴ Ide tartozik például a bíró Alkotmánybírósághoz való fordulásának a joga, abban az esetben, ha az előtte folyamatban lévő ügyben alkalmazandó jogszabály az Alaptörvény sérülését eredményezi, és ezt a konkrét – egyedi – ügyben eljáró bíró az eljárás lefolytatása során észleli. Továbbá példaként hozható fel e helyre az Országgyűlés népszavazás elrendelésével összefüggő határozatának az Alkotmánybíróság által történő felülvizsgálata, ami természetesen nem összetévesztendő a népszavazással eldöntendő kérdés hitelesítésével kapcsolatos jogorvoslati joggal, hiszen ez a jogosultság immár nem a taláros testület hatáskörébe tartozik. Meg lehet még említeni a közjogi szervezetszabályozó eszközök felülvizsgálatának alkotmánybírósági hatáskörbe sorolását is, ami szintén az Alkotmánybíróságról szóló sarkalatos törvényen alapuló jogosultságot jelent a testület számára.

A dr. Gáva által a bevezetőben megemlített *hangsúlyeltolódás* – az absztrakt normakontroll irányából a konkrét normakontroll irányába – leginkább az ún. „valódi alkotmányjogi panasz” intézményében nyilvánul meg. A 2012 előtt hatályos Alkotmány és alkotmánybírósági törvény alapján alkotmányjogi panasszal csak egyedi ügyben, csak a panasz benyújtására nyitva álló határidő alatt, és csak az érintett személy fordulhatott az Alkotmánybírósághoz, továbbá csak abban az esetben, ha már minden egyéb jogorvoslati, illetve felülvizsgálati jogosultságát kimerítette. Azonban e feltételek teljesülése esetén is csak annak a megállapítását kérhette az Alkotmánybíróságtól, hogy az ő ügyében alkalmazott jogszabály alkotmányellenes volt. Ezt a szabályozási elvet mind az új Alaptörvény, mind pedig az új alkotmánybírósági törvény is átveszi, illetve ki is egészíti azzal, hogy tudniillik a konkrét, egyedi ügyben meghozott bírói ítéletet is vizsgálhatja most már az Alkotmánybíróság. Ez az intézmény, a magyar Alkotmánybíróságnak ez az új ha-

tásköri jogosultsága a német alkotmánybíráskodásra vezethető vissza, tulajdonképpen onnan eredeztethető, és egy meglehetősen széles jogosultságot biztosít a polgárok számára, hogy az őket közvetlenül érintő ügyekben a taláros testülethez forduljanak. Itt fontos még egyszer hangsúlyozni, hogy ebben az esetben egy konkrét jogsérelemnek kell megvalósulnia, azaz nem elég az absztrakt hivatkozás az Alaptörvény valamely rendelkezésére, illetőleg az azzal ellentétes valamely jogszabályi rendelkezésre.

Az előadó itt megemlítette, hogy a minisztérium illetékesei részéről is kétségek és fenntartások fogalmazódtak meg azzal kapcsolatban, hogy vajon ez az új, alkotmánybírósági hatásköri jogosultság nem nyit-e túl széles kaput a konkrét normakontroll intézménye (lehetősége) előtt? Erre dr. Gáva válasza a „nem” volt, hiszen – fogalmazott dr. Kiss László egyik korábbi gondolatára utalva – ebbe a megváltozott hatásmechanizmusba kell – tudniillik ahhoz igazítva – kiépítenie az Alkotmánybíróságnak a saját, megváltoztatott és újragondolt kereteit, pontosan felmérve a megváltozott hatásköri jogosultságok okozta megváltozott feladatok által megkívánt szervezeti döntéseket, valamint szervezési lépéseket is. Ehhez pedig kitűnő lehetőséget biztosít az új, Alkotmánybíróságról szóló sarkalatos törvény, hiszen megadja azt a lehetőséget az Alkotmánybíróságnak, hogy – bizonyos értelemben – szelektáljon ezek között a konkrét alkotmányjogi panaszok között, méghozzá azzal, „amikor azt mondja, hogy a bírói döntést érdemben befolyásoló Alaptörvény-ellenesség, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés esetén fogad-

ja csak be az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszokat. Ennek a törvényi meghatározásnak a keretei között, azt gondolom, hogy az Alkotmánybíróságnak elég jelentős mozgástere van a tekintetben, hogy milyen gyakorlatot alakít ki az alkotmányjogi panaszok befogadhatósága, felülvizsgálhatósága tekintetében.”

A bírói döntés alkotmányellenessége, illetve a bírói döntést érdemben befolyásoló Alaptörvény-ellenesség miben jelenhet, milyen esetekben nyilvánulhat meg? – tette fel a kérdést a továbbiakban az előadó. Ide példaként említette meg azt az esetet, amikor az eljáró bíró által alkalmazott jogszabály ugyan nem ellentétes az Alaptörvénnyel, de a bíró mégis egy olyan értelmezést ad ennek a jogszabálynak, amely jogszabályértelmezés – illetve amely értelmezés eredménye – már ellentétes lesz az Alaptörvény rendelkezéseivel, azaz a jogalkalmazás során a kérdéses, nem alkotmányosértő jogszabály alkotmányosértő értelmezése egy olyan alkotmányosértő eredményre fog vezetni, ami az egyedi, konkrét ügyben résztvevő ügyfél jogát, vagy jogos érdekét nyilvánvalóan – és az Alaptörvénybe ütköző módon – sérteni fogja.⁵

Fontos eljárásjogi kérdésként emelte ki dr. Gáva az alkotmányjogi panasz esetében a *kötelező* jogi képviselő intézményét, tehát a laikus, a joghoz nem értő ügyfélnek kötelező lesz ügyvédi segítséget igénybe vennie jogai érvényesítéséhez, ami nyilván elsősorban az Alkotmánybíróság munkáját fogja segíteni, tudniillik azzal, hogy az ügyfél érdekében eljáró jogi képviselő lesz a legelső szűrő. Ő lesz az ugyanis, aki elsőként szelektálni fogja tudni az Alkotmánybírósághoz benyújtandó panaszokat, hiszen nyilván fel fogja hívni a figyelmét a hozzá forduló ügyfélnek arra, ha például eleve lehetetlen vagy teljesíthetetlen kérdésre, tényre, kérelemre vagy probléma megoldására irányulna a panasz. Így az ügyfél már az alkotmányjogi panasz benyújtása előtt kap egy jogi kioktatást az általa fennforogni vélt jogsérelem jogi képviselő meglátása szerinti fennállásáról vagy fenn nem forgásáról, illetve arról, hogy az alkotmányjogi panasz benyújtása nem eleve lehetetlen vagy teljesíthetetlen célra irányul-e? És így – vélhe-

tően – csak azon alkotmányjogi panaszok jutnak majd el az Alkotmánybíróságra, amelyek – legalábbis valamely módon – megalapozottak lesznek, amelyek ténylegesen valamely valós jogsérelemre fognak rámutatni: „Ugye ez is egy olyan szűrő lehetőség, hogy önjelölt alkotmánybírák ne áraszták el százával-ezrével, az indítványaikkal az Alkotmánybíróságot.” – fejtegette álláspontját az előadó. Ezen eljárásjogi korlátok is azt hivatottak biztosítani és garantálni, hogy ne egy legfelsőbb fokú eljárás, ne egy automatikus, újabb, a rendes bírósági eljárások sorába illeszkedő fellebbviteli eljárás legyen az alkotmányjogi panasz intézménye. Egyébiránt az alkotmányjogi panaszt az elsőfokon eljáró bírósághoz kell benyújtani, és ez a fórum lesz az, amely a panaszt az Alkotmánybírósághoz fogja majd továbbítani. Itt még egy újdonságra, egy eljárásjogi lehetőségre kitért az alkotmányjogi panasszal kapcsolatban az előadó: „Még egy dolog, amire szeretnék kitérni, ez egy olyan lehetőség, ami azt próbálja meg kiküszöbölni, hogy ne minden olyan jogszabályi rendelkezést lehessen megfogni egy alkotmányjogi panasszal, amely adott esetben Alaptörvény-ellenes lehet, mert mondjuk egy konkrét, egyedi ügyben nehezen lehet érvényesíteni. Erre az esetre tartja fenn az Alkotmánybíróságról szóló törvény azt a lehetőséget, hogy amennyiben nincs bírói döntés, és így nincs egyáltalán bírói jogorvoslatra lehetőség, de mégis van egy Alaptörvény-nyel össze nem egyeztethető, sérelmes jogszabályi rendelkezés, akkor – kivételes esetben –, az Alkotmánybíróság ilyen esetben is el tudjon járni. Tehát nincs konkrét eljárás, mondjuk bírósági eljárás, mert egyszerűen lehetetlen, mondjuk, nem feltétlenül kell elkövetnie egy polgárnak azért jogszabálysértést, hogy ezzel elmenjen a bíróságra, utólag majd Alkotmánybíróságra vihesse az ügyet, hanem, szinte már absztrakt jellegűen – mondom, itt fokozottan figyelni kell természetesen a jogszabálynak a jellegére, hogy mennyiben orvosolható az bírói úton –, de ebben az esetben is lehetősége lesz az Alkotmánybíróságnak a konkrét alkotmányjogi panasz alapján eljárni.”

A továbbiakban az *előzetes normakontroll eljárás kibővítéséről* esett szó, amely mind az

Alaptörvényben, mind pedig az Alkotmánybíróságról szóló törvényben is megjelent érdemi újításként fogható fel. Eddig ugyanis csak a köztársasági elnöknek volt jogosultsága arra, hogy „előzetesen” az Alkotmánybírósághoz forduljon, mégpedig akkor, abban az esetben, amikor is az Országgyűlés már elfogadta ugyan a törvényt, de a köztársasági elnök azt mégsem hirdette ki, hanem az Alkotmánybírósághoz fordult, mert tudniillik valamilyen kétsége támadt valamely törvényi rendelkezés alkotmányos volta felől. Ezt az új Alkotmány oly módon változtatja meg, hogy kibővíti a kezdeményezésre jogosultak körét, így tehát már nem csak és kizárólag a köztársasági elnök kezdeményezhet, hanem a törvény kezdeményezőjének (a törvényjavaslat benyújtójának), illetve a Kormánynak, valamint az Országgyűlés elnökének a javaslatára maga az Országgyűlés is jogosult – a zárószavazást követően – az Alkotmánybírósághoz fordulni, kérve az előzetes normakontroll eljárás lefolytatását. Tehát azt, hogy az Alkotmánybíróság mondjon véleményt, foglaljon állást a kérdéses törvénynek az Alaptörvénnyel való összeegyeztethetőségében. És tulajdonképpen ezzel az új jogosultsággal van egy jobb, széleskörűbb, erőteljesebb lehetőség arra, hogy megelőzzünk egy olyan helyzetet, hogy az inkriminált törvény alapján már létrejött jogviszonyok esetében utólagosan alakuljon ki egy olyan tényállás, amelybe ekkor már nagyon nehéz beavatkozni, ugyanakkor mégis be kellene avatkozni, hiszen az alkotmányosságot komoly sérelem érte.

Az Alkotmánybíróság egyéb hatásköreiről dr. Gáva azt említette meg, hogy ezek nagyrészt megmaradtak, legfeljebb módosítás történt rájuk vonatkozólag: *„Megmaradt a bírói kezdeményezésen alapuló normakontroll, a nemzetközi szerződésnek az előzetes vizsgálata, az absztrakt normakontroll pedig – úgy, ahogy az előbbieken szóltam – egy szűkebb körben marad meg. A korábbi jogszabályi rendelkezések szerint gyakorlatilag bárki az Alkotmánybírósághoz fordulhatott utólagosan normakontrollt kérve. Ez a kör – tekintettel a konkrét normakontroll kibővülésére, kiszélesedésére – leszűkül, és az Alaptörvény alapján már csak a Kormány, az Országgyű-*

lési képviselők egynegyede, illetve az ombudsman, az alapvető jogok biztosa kezdeményezhet normakontrollt, absztrakt normakontrollt, utólagosan az Alkotmánybíróságnál. Az AB mindezek mellett továbbra is vizsgálhatja a jogszabályoknak a nemzetközi szerződésbe ütközését, e tekintetben is változott bizonyos részben az indítványozók, az ezt kezdeményezők köre. Az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kormány, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, az alapvető jogok biztosa, illetve a konkrét ügyben eljáró bírónak van jogosultsága kezdeményezni.” Az utóbbinak is joga van tehát arra, hogy amennyiben az előtte folyamatban lévő ügy elbírálása során azt észleli, hogy – álláspontja szerint – az általa alkalmazandó jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközik, akkor ebben a felmerült, problémásnak vélt kérdésben kikérje az Alkotmánybíróság véleményét.

Az előadó csak felsorolásszerűen említette meg azokat a speciális hatásköröket, amelyek az Alkotmánybíróságnál megjelennek. Így azt a jogosultságát, hogy felülvizsgálhatja az Országgyűlés népszavazást elrendelő határozatát, véleményt nyilváníthat bármely önkormányzat Alaptörvény-ellenes működésére vonatkozó kérdésben, szintén véleményt nyilváníthat a törvény alapján elismert bármely egyház Alaptörvény-ellenes működésére vonatkozó kérdésben. Ezen kívül a köztársasági elnök ellen lefolytatható megfosztási eljárás fontos szereplője is, és ebben az utóbbi jogosultságában számos rokon, párhuzamos vonást mutat a magyar szabályozás a horvát szabályozással. Eljárási jogosultsága van továbbá az állami–önkormányzati szervek között felmerült hatásköri összeütközések elbírálása esetében, aztán az Alaptörvény rendelkezéseinek az értelmezése esetében is, amivel tehát a korábbi alkotmányértelmező hatásköre is megmaradt, illetőleg mindezen eljárások során felmerülő mulasztások estében pedig mulasztásos alkotmánysértést is jogosult megállapítani. *„Illetőleg olyan esetben, amikor sem mulasztást nem tud megállapítani, az alkotmányellenességet ugyan érzékeli vagy meg tudja állapítani valamely jogszabály vonatkozásában, de valamely oknál fogva mégsem tudja azt megsemmisíteni – utalok itt például a választókerületekkel*

kapcsolatosan hozott alkotmánybíróági határozatra, ahol a rendszer működésének fenntartása érdekében volt kénytelen fenntartani az Alkotmánybíróság egy megállapítása szerint is alkotmányellenes választókerületi megoldást, de ugyanakkor jelezte, hogy melyek azok a követelmények, amelyeknek egy ilyen jogszabálynak, a jogállami alkotmányos követelményeknek meg kell felelnie. Ez a lehetősége az Alkotmánybíróságnak a továbbiakban is fenn fog állni az eljárásai során.”

Fontos megemlíteni az Alkotmánybíróság új eljárási jogosítványait, jogosultságait, hatásköreit is.

Az egyik ilyen a kifogásolt bírói döntés végrehajtása esetén merül fel, amely esetben tehát az Alkotmánybíróság jogosult *felhívni* a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező – a jogerős és végrehajtható döntést meghozó – bíróságot a döntés végrehajtásának a felfüggesztésére – ennek az elrendelésére –, ha az valamely fontos okból szükségesnek mutatkozik – például súlyos és helyrehozhatatlan kár vagy hátrány bekövetkezése lehetőségének az esetén –, de egyébként az eljáró bíróság a döntés végrehajtásának a felfüggesztését nem rendelte el.

Továbbá új eljárásjogi jogosultságként jelentkezik az utólagos normakontroll eljárás során – törvény által és kivételes esetben való felhatalmazás alapján – az a tény, hogy az Alkotmánybíróság az általa vizsgált (folyamatba vétetett), már kihirdetett, de egyébként még nem hatályos jogszabály *hatálybalépését felfüggeszse*, ha annak Alaptörvénybe való ütközése – nagy valószínűséggel – megállapíthatónak látszik, de a konkrét eljárás maradóktalan és teljes lefolytatása, illetve a döntés meghozatala még további időintervallumot vesz igénybe. A jogszabály hatálybalépésének felfüggesztése esetén az Alkotmánybíróság köteles egy határidő tűzésével meghatározni azt az új időintervallumot, amely elteltét követően döntést fog hozni az előtte folyamatban lévő – egyébként a hatályában felfüggesztett jogszabály Alaptörvénybe ütközését vizsgálendő – ügyben.

Eztán dr. Gáva Krisztián ismertette az Alkotmánybíróság összetételét érintő szervezeti változásokat is. A változás lényegében már az

Alaptörvény 2012. évi hatálybalépése előtt – még a 2010. évben – megtörtént, hiszen a testület létszáma 11 főről 15 főre emelkedett, az alkotmánybírák újraválaszthatósága megszűnt, azonban ezzel egyidejűleg a mandátumuk hossza 9 évről 12 évre növekedett.⁶

Az Alkotmánybíróság új szervezeti modelljének hatékonyabb működése érdekében az Alkotmánybíróság elnöke erősebb jogosítványokat kapott a korábbiakhoz képest, hogy tudniillik hatékonyabban tudja irányítani a testületet.

Az Alkotmánybíróság működését rugalmasabbá teszi az az intézkedés is, miszerint ezentúl nem csak teljes ülésben – sőt, az új szabályozás szerint az esetek döntő többségében tanácsban – fog tudni az ügyek zömében eljárni, de természetesen most is vannak olyan kiemelt fontosságú ügyek, amelyeket továbbra is csak és kizárólag a teljes ülés tárgyalhat. Ilyen például a törvénynek az Alaptörvénybe ütközéssel összefüggő vizsgálata, vagy például az Alaptörvény értelmezése is.

Talán e helyütt érdemesek említésre még azok a hatásköri jogosultságok, amelyek kikerültek az Alkotmánybíróság feladatai közül. Az egyik ilyen a korábban már említett népszavazási kérdésekre vonatkozó országos választási bizottsági döntések alkotmánybíróági felülvizsgálatának a feladata, mely felülvizsgálati jogosultság az Alkotmánybíróságtól a *Kúriához* került. Párhuzamosan a Kúria új normakontroll hatásköre is kiemelhető, amely pedig abban testesül meg, hogy a fővárosi és a megyei kormányhivatalok kezdeményezésére *bíróság* dönt az önkormányzati rendeleteknek a más jogszabályba (magasabb jogforrásba) való ütközéséről, tehát az önkormányzati normakontroll az Alkotmánybíróságtól átkerült a bírósági rendszerbe, az igazságszolgáltatás hatalmi ágába. A taláros testületnél ugyanakkor megmarad az a lehetőség, hogy tudniillik, amikor az önkormányzati rendelet nem csak egy nálánál magasabb jogszabályba, de egyenesen magába az Alaptörvénybe ütközik, akkor ezen esetek kivizsgálására az Alkotmánybíróság rendelkezik továbbra is hatásköri jogosultsággal.

Ezután *összegzőképpen* az előadó, dr. Gáva Krisztián reményét fejezte ki, miszerint sike-

rült megvilágítania az alkotmánybíráskodással kapcsolatos legfontosabb változások mi-
benlétét, illetve azt, hogy az Alkotmánybíró-
ság hatáskörének csökkentése csupán átme-
neti, hiszen arra kizárólag az országot sújtó
gazdasági-pénzügyi helyzet miatt volt szük-
ség, azért, hogy a kormányzó hatalom bizo-
nyos „szabadabb mozgástérrel” rendelke-
zessen, aminek viszont egyértelmű célja –
így tehát az alkotmányozó hatalom egyértel-
mű célja is – a gazdasági helyzetünk stabili-
zálása volt.⁷ Kifejtette továbbá, hogy tulaj-
donképpen a megújult Alkotmánybírósággal,
annak új feladataival, hatásköri jogosultsága-

ival kapcsolatos aggodalmakat és félelmeket
majd az idő, a gyakorlati működés fogja iga-
zolni vagy eloszlatni. Igaz ez a bíróságok
oldaláról nézve, de igaz ez ugyanúgy a jog-
kereső közönség, az állampolgárok oldaláról
nézve is, hogy ez az új rendszer vajon meny-
nyiben felel meg az ő elvárásainak, igényeik-
nek. Az azonban mindenképpen kijelenthető,
hogy az alapjogvédelem egy új korszaka
nyílt meg Magyarországon, amely korszakot
– remélhetőleg – mind az Alkotmánybíróság,
mind pedig a jogalkalmazók, éppúgy, mint a
jogkeresők is alapvetően egy pozitív kor-
szakként fognak megélni.

¹ Amennyiben összehasonlítjuk a magyar Alkotmánybíróság hatásköri jogosultságait az 1949. évi XX. törvény, azaz a leváltott Alkotmány 2011. évben még hatályos paragrafusainak, valamint a 2011. évi Alaptörvény 2012. január 1. napjától hatályos rendelkezéseinek az egybevetésével, akkor a következőket állapíthatjuk meg. A 2011. évi Alaptörvény – „Az Állam. Az Alkotmánybíróság.” című fejezet – 24. cikk (2) bekezdése értelmében jelenleg az Alkotmánybíróság hatásköri jogosultságai a következők: a) az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálni az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket; b) bírói kezdeményezésre felülvizsgálni az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; c) benyújtott alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálni az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; d) a benyújtott alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálni a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját; e) a Kormány, illetve az országgyűlési képviselők egynegyede, valamint az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálni a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját; f) megvizsgálni a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését; g) és végül az Alaptörvényben, illetve sarkalatos törvényben a számára meghatározott, további feladat- és hatásköröket gyakorolni. Az Alaptörvény 24. cikk (3) bekezdése szerint az Alkotmánybíróság a (2) bekezdés b), c) és e) pontjában foglalt hatáskörében megsemmisíti az Alaptörvénnyel ellentétes jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést; továbbá a (2) bekezdés d) pontjában foglalt hatáskörében megsemmisíti az Alaptörvénnyel ellentétes bírói döntést; valamint a (2) bekezdés f) pontjában foglalt hatáskörében pedig megsemmisítheti a nemzetközi szerződésbe ütköző jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést; illetve joga van sarkalatos törvényben meghatározott jogkövetkezmenyt is megállapítani. A hatályát veszített, 1949. évi XX. törvény Alkotmánybíróságról rendelkező IV. fejezetének 32/A. § (1) bekezdése szerint az Alkotmánybíróság – az Alkotmányban meghatározott esetek kivételével – felülvizsgálta a jogszabályok alkotmányosságát, illetőleg ellátta a törvénnyel hatáskörébe utalt egyéb feladatokat is. Ugyanezen paragrafus (3) bekezdése értelmében az Alkotmánybíróság – alkotmányellenesség megállapítása esetén – megsemmisítette a törvényeket és más jogszabályokat. Azonban lényeges, hogy a költségvetésről, a költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvényeket az Alkotmánybíróság csak akkor semmisíthette meg, ha azok tartalma az élethez és emberi méltósághoz való jogot, a személyes adatok védelméhez való jogot, a gondolat, lelkiismeret és vallás szabadságát, valamint a magyar állampolgársághoz kapcsolódó, 69. § szerinti jogokat – 1949. évi XX. törvény 69. §: „A Magyar Köztársaságban senkit nem lehet magyar állampolgárságától önkényesen megfosztani, vagy magyar állampolgárt a Magyar Köztársaság területéről kiutasítani. Magyar állampolgár külföldről bármikor hazatérhet. Minden magyar állampolgár jogosult arra, hogy törvényes külföldi tartózkodásának ideje alatt a Magyar Köztársaság védelmét élvezze. Az állampolgárságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.” – sértette meg. Az 1949. évi XX. törvény 32/A. § (4) bekezdése pedig azt deklarálta, hogy az Alkotmánybíróság eljárását – a törvényben meghatározott esetekben – bárki jogosult volt kezdeményezni.

² A 2011. évi Alaptörvény R) cikkének (1) bekezdése szerint is, az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja, míg a (2) bekezdés pedig egyértelműen deklarálja, hogy az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek. A T) cikk (2) bekezdése szerint jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének a rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének a rendelete, valamint jogszabály továbbá az önkormányzati rendelet is. Az előbb említetteken kívül az Alaptörvény jogszabályként említi még a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendeletét is. A 2011. évi Alaptörvény T) cikkének (3) bekezdése szerint pedig a jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.

³ Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. Az Alkotmánybíróság. 24. cikk (1) bekezdés: „Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve.”

⁴ Az új Alaptörvény *T) cikkének (4) bekezdése* szerint a „sarkalatos törvény” akként határozható meg, hogy tudniillik az egy olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.

⁵ A *jogalkalmazás* az állami szerveknek, vagy az állam által arra feljogosított társadalmi szerveknek, a jogszabály érvényesítésére irányuló olyan tudatos tevékenysége, ahol jogilag szabályozott eljárási rend keretében, jogalanyok között egyedi jogviszonyokat keletkeztetnek, megváltoztatnak, megállapítanak vagy megszüntetnek, és az így, e tevékenység eredményeként létrejövő jogalkalmazói aktus esetleges nem teljesítése pedig állami kényszerintézkedést von maga után. A jogalkalmazás *funkciója* természetesen mindig konkrét, hiszen egy egyedi ügyben érvényesít egy adott jogszabályt, azért, hogy egy konkrét jogvitát végleg eldöntsen. A jogalkalmazás *3 szakasza* – ily renddel – a következő: 1. a tényállás megállapítása; 2. a jogszabály értelmezése; 3. a határozat meghozatala. A *jogszabály értelmezés célja* pedig a jogszabály tartalmának feltárása, azaz a jogalkotó eredeti szándékának, valódi akaratának a kiderítése. Lásd erről bővebben: Visegrády Antal: *Jog- és állambölcselet*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2003.

⁶ Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. Az Alkotmánybíróság. 24. cikk (4) bekezdés: „Az Alkotmánybíróság tizenöt tagból álló testület, amelynek tagjait az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával tizenkét évre választja. Az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával az Alkotmánybíróság tagjai közül elnököt választ, az elnök megbízatása az alkotmánybírói hivatali ideje lejártáig tart. Az Alkotmánybíróság tagjai nem lehetnek tagjai pártoknak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet.” 24. cikk (5) bekezdés: „Az Alkotmánybíróság hatáskörének, szervezetének, működésének részletes szabályait sarkalatos törvény határozza meg.” Az 1949. évi XX. törvény, azaz a leváltott Alkotmány 2011. évben még hatályos, Alkotmánybíróságról rendelkező IV. fejezetének 32/A. § (5) – (6) bekezdései szerint az Alkotmánybíróság tizenegy tagját az Országgyűlés választotta. Az Alkotmánybíróság tagjaira – a képviselőcsoportok közötti létszamarányokat is figyelembe véve – az Országgyűlésben képvisellel rendelkező pártok képviselőcsoportjainak tagjaiból álló jelölő bizottság tett javaslatot, azonban az Alkotmánybíróság tagjainak megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatára volt szükség. Az Alkotmánybíróság tagjai nem lehetek tagjai pártoknak, és – az Alkotmánybíróság hatásköréből adódó feladatokon kívül – politikai tevékenységet sem folytathattak. Az 1949. évi XX. törvény 32/A. § (7) bekezdése értelmében pedig az Alkotmánybíróság szervezetéről és működéséről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazatára volt szükség.

⁷ Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. A közpénzek: 37. cikk (4) bekezdés: „Mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Alkotmánybíróság a 24. cikk (2) bekezdés b)–e) pontjában foglalt hatáskörében a központi költségvetésről, a központi költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag az élethez és az emberi méltósághoz való joggal, a személyes adatok védelméhez való joggal, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joggal vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó jogokkal összefüggésben vizsgálhatja felül, és ezek sérelme miatt semmisítheti meg.” Lásd ide még: Magyarország Alaptörvénye. Az Állam. Az Alkotmánybíróság. 24. cikk (2) bekezdés b) – e): „bírői kezdeményezésre felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját; alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja a bírói döntésnek az Alaptörvénnyel való összhangját; a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját...” A hatályát vesztt 1949. évi XX. törvény Alkotmánybíróságról rendelkező, IV. fejezetének 32/A. § (2) bekezdése viszont azt deklarálta, hogy a költségvetésről, a költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvényeket az Alkotmánybíróság csak abban az esetben vizsgálhatta felül, ha az erre irányuló indítvány az alkotmányellenesség okaként kizárólag az élethez és emberi méltósághoz való jog, a személyes adatok védelméhez való jog, a gondolat, lelkiismeret és vallás szabadsága, vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó, ez utóbbi esetben a leváltott Alkotmányban deklarált jogok – 1949. évi XX. törvény 69. § (1) bekezdés: „A Magyar Köztársaságban senkit nem lehet magyar állampolgárságától önkényesen megfosztani, vagy magyar állampolgárt a Magyar Köztársaság területéről kiutasítani.” (2) bekezdés: „Magyar állampolgár külföldről bármikor hazatérhet.” (3) bekezdés: „Minden magyar állampolgár jogosult arra, hogy törvényes külföldi tartózkodásának ideje alatt a Magyar Köztársaság védelmét élvezze.” (4) bekezdés: „Az állampolgárságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.” – valamelyikének a sérelmét jelölte meg, és nem tartalmazott egyéb okot-okokat.

**DR. PUSKÁS BÁLINT, a Román Köztársaság
alkotmánybírójának előadása**

Dr. Gáva Krisztián záró gondolatai után **dr. Puskás Bálint**, a Román Köztársaság alkotmánybírója lépett a szónoki emelvényre, hogy megtartsa előadását.¹ A Székelyföldről, Sepsiszentgyörgyről² érkező vendég köszöntőjében elmondta, hogy nem először jár Zala megyében, hiszen „annak idején” ő volt az, aki a két megye testvérkapcsolatának a kialakítását kezdeményezte.

Elöljáróban jelezte dr. Puskás, hogy ő a román Alkotmánybíróság tevékenységét kívánja bemutatni és elemezni, kiértékelni, természetesen tenné ezt elsősorban a román taláros testületnek a jogállamhoz, a jogállamisághoz való viszonya tekintetében. A vizsgálatának közelebbi szempontja pedig az alkotmánybíróság – bizonyos esetekben markánsan jelentkező – „szék” szerepe lenne, a jogállamiság érdekében.

A francia jogrendszer megoldásait példaként maga elé állító román jogrendszer számos jogi kifejezése nem minden esetben található meg magyar vonatkozásban, állítható szinonimaként párhuzamba a magyar jogi, szakmai kifejezésekkel, de ennek ellenére – fejtegette az előadó – Romániában mind az Alkotmány³, mind pedig a törvények is megjelennek magyar nyelven is a hivatalos közlönyben, tekintettel a Román Köztársaság területén élő, nagyszámú, magyar nemzetiségű

gü román állampolgárra: „*Én úgy döntöttem, hogy anyanyelvemen tartom az előadást, s közbe-közbe lefordítom magyarra azokat a román jogi kifejezéseket, amelyek nem találkoznak a magyar jogi szakkifejezésekkel*” – mondta dr. Puskás Bálint.

A 17. század legvégén, 1690 és 1710 között élt és alkotott egy moldáviai uralkodó és tudós, *Dimitrie Cantemir*⁴, akinek volt egy nagyon találóan fogalmazott gondolata: „*Ahol a zsarnokság uralkodik, onnan az igazságot elűzik.*” Ennek tekintetében van elsősorban is fontos szerepe az alkotmánybírósgoknak, illetve a hatalmi ágak elválasztásán kívül rendkívül fontos szerepe van – kell, hogy legyen – egy jogállamban az azok között megteremtett hatalmi egyensúlynak is. Ha ez nincs kiépítve, megteremtve, abban az esetben szinte bizonyos, hogy a jogállam, a jogállamiság sérülni fog.⁵

A román Alkotmány *első szakaszának harmadik bekezdése* egyértelműen leszögezi, hogy Románia jogállam.⁶ De – mint azt már dr. Kiss alkotmánybíró is fejtegette korábban – ettől még egyáltalán nem biztos az, hogy a jogállam a gyakorlatban is megvalósul. Maga a „jogállam” fogalom – legalábbis a közfelfogásban, a „közgondolkodásban” – meglehetősen, szinte már megengedhetetlenül tág, általában a hatékonyan működő, igazságos állammal azonosítják. Ez a fogalom a történelem során többféleképpen nyert kifejezést és kapott fogalmi tartalmat, töltést, elég, ha itt a jogállamnak akár az angol, akár a francia vagy német megjelenésére gondolunk. E különböző felfogások közös pontja az ún. „formális legalitás” intézménye, azaz a közhatalom joghoz való kötöttségének a kritériuma, illetve az alkotmányos kormányzás⁷ kötelezettsége. A román jogállamelmélet szerint a jogállamiság fogalma egy átfogó, komplex

fogalom, ami tulajdonképpen azt jelenti, hogy egyértelmű a törvény elsőrendősége, a demokratikusan elfogadott törvény pedig érvényesíti a szabadságjogokat – ez az egyik legfőbb feladata –, az állampolgárok jogait, megszabja az állami közhatalom gyakorlásának a módozatait, biztosítva ezzel az államhatalom intézményei közötti egyensúlyt, együttműködést és a kölcsönös ellenőrzést, valamint az „igazságszolgáltatáshoz való szabad hozzáférhetőséget”⁸ is. Ez tehát megfelel az Európában elfogadott jogállami értékeknek és elveknek.

A hatályos román Alkotmányt 1991-ben fogadták el, jelentősebb módosítására 2003-ban került sor.⁹ A román Alaptörvény megfogalmazása szerint „Románia demokratikus és társadalmi jogállam, amelyben az emberi méltóság, az állampolgári jogok és szabadságjogok, az emberi személyiség szabad fejlődése, az igazságosság és a politikai pluralizmus a legfelsőbb értékeket képviseli.”¹⁰ E meghatározás szerint – illetve az előadó meggyőződése szerint is – a jogállamiság legfontosabb kérdése, hogy mennyiben tartja be a jogalkotó az alkotmányt, vagyis milyen mértékben szerez érvényt ezeknek az immanens gondolatoknak: „El kell mondanom azt, hogy az Alkotmányt, hogyha olvasom akár románul, akár magyarul, másképp néz ki a Parlamentben, és másképp néz ki az Alkotmánybíróságon. Ezt nyugodtan elmondhatom, három mandátumot töltöttem ki a román Parlamentben, a román Felsőházban, a szenátusban, ahol annak alelnöke is voltam, és több, mint 34 törvény van most is érvényben, amelyet én alkottam, én tettem napirendre, és próbáltam a Parlamenten átvinni, de soha-

sem azt néztem a parlamenti tevékenységemben, hogy vajon az, amit én odaírok, az teljesen megfelel-e az Alkotmánynak, biztos-e, hogy alkotmányos, hanem azt néztem, hogy mit is várnak el tőlem a választópolgárok? Mit is kellene nekik a lobbink keresztül bevinni nekik azért, hogy a következő alkalommal is engem szavazzanak meg? Hát lehet, hogy az alkotmányosság határát súrolta, de az nekik mégis nagyon jó, és ezért azt kell megszavazni. Ezért történhetett meg az, hogy már az alkotmánybírói tevékenységem alatt megjelent egy alkotmányossági kifogás, és a kollégák megnézték, és azt mondták: hát, ez úgy néz ki, hogy lehetne tulajdonképpen alkotmányos is, de nem éppen az, vajon mit gondolhatott, mit akart ezzel – akkor, mikor azt megalkotta – a törvényhozó? Erre én megjegyeztem, hogy én azt a saját kezemmel írtam, és nyugodtan kimondhatjuk, hogy alkotmányellenes, de akkor pont ezt kellett csináljam. Tehát, az alkotmányossági kérdés, és a jogállamnak a kérdése elsősorban attól is függ, hogy a parlament, a jogalkotó mennyiben próbálja ezeket a kérdéseket önmaga betartani.” – fogalmazta meg markáns véleményét dr. Puskás Bálint.

Romániában – csakúgy, mint a jogállamokban általában – az Alkotmány¹¹, illetve az egyéb jogforrások¹²: a törvények, valamint az egyéb jogszabályok rendelkezéseinek a betartása – azok tiszteletben tartása – kötelező: „Romániában az Alkotmány, az Alkotmány elsőrendősége és a törvények tiszteletben tartása kötelező”.¹³ De kérdésként tehető fel, hogy az Alkotmány szövege vajon ténylegesen – tehát immanens módon – magában foglalja-e a jogállamiság alapvető elveit, eleme-

it? Tehát a hatalmi ágak elválasztásának, valamint azok egyensúlyának az elvét, a politikai pluralizmust (mint elvet), az emberi, alapvető jogok – elsősorban is a méltósághoz való jog és a szabadságjogok – tiszteletben tartásának az elvét, az igazságosság elvét, illetve, ezek tényleges, gyakorlati megvalósítása mennyiben látszik lehetségesnek? És a törvények maradéktalan betartása, továbbá az alkotmány elsődlegességének az elve¹⁴ mennyiben valósul meg? Tehát a főkérdés elsősorban az, hogy vajon attól, hogy ezen előbb felsorolt elveket papírra vetjük – mégha akár egy „alkotmány”-ba is írva –, azzal már meg is valósult-e maradéktalanul a jogállam, tehát a kérdés az, hogy ezen elvek deklarálásával – tudniillik önmagában, további teendők nélkül – már létre is hoztunk-e egy valódi, alkotmányos jogállamot? Azaz, attól, hogy „papíron” már van egy jogállamunk, attól a gyakorlatban is lesz-e egy jogállamunk? Mennyiben jelent az írásbeliség gyakorlati garanciát is? Rousseau megállapítása szerint: „A jogállam azt jelenti, hogy az állam szigorúan betartja saját törvényeit, amelyek az egyének természetes jogaira alapszanak.” – idézte dr. Puskás. Tehát nem elégséges a jogállam megvalósításához csak és kizárólag a különböző jogszabályok megfogalmazása – legyen az a jogforrás akár egy alaptörvény is –, és ezek ráerőltetése a társadalomra, hanem elsősorban szükséges az, hogy az állam szervei kell, hogy azok legyenek, amelyek a megfogalmazott törvényeket betartják: „És a jogállamiság innen indulhat az én meglátásom szerint útnak.” – szögezte le az előadó.

Egy valódi jogállam megteremtésének, és nyilván a törvények és más jogszabályok betartatásának egyik alapvető biztosítéka a független jogalkalmazás, egy befolyástól mentes, a valóságban, működésében is pártatlan bírói hatalom¹⁵, úgymint az önálló igazságszolgáltatás hatalmi ágának a „lényege”.¹⁶ Elsődleges feladata a törvényesség biztosítása és a jogszabályok betartatása, mégpedig azok rendelkezéseinek való érvényt szerzéssel.¹⁷ „Azonban fontos szerep hárul a hatósági eljárások tisztességének, a hatósági eszközök rendeltetésszerű használatának a szerepére is. Mert, mi történik? És

már itt voltak ilyen példák felhozva: ha engem Romániában a rendőr megállít, és azt mondja, hogy: – Uram, Ön átlépte a megengedett sebességet 20 kilométerrel, és ezzel megvalósított egy kihágást. – Valóban uram, de hát nagyon sietek, de tudja, mit? Itt van 50 lej, és felejtjük el az egészet. – Jó, rendben, köszönöm, viszont látásra. Tehát, itt rögtön kiderül az, hogy, ha az állami hatóságok – elsősorban – nem tartják be a törvényességet, akkor a jogállamiság mit is ér valójában. (...) Ezért tehát az első és legfontosabb dolog a jogállamiság biztosításában az, hogy az állami szervek tartsák be a törvényeket és a szabályokat. És ha ennek sikerül érvényt szerezni, akkor már rajta vagyunk a helyes úton, ami afelé visz, hogy a jogállamiság megvalósuljon.” – szögezte le egyértelmű álláspontját az előadó, majd így folytatta – „Ebből a szempontból, ugye, el kell mondani azt, hogy Romániában még nagyon sok tennivaló van. Úgy az igazságszolgáltatás reformja, a hatósági korrupció leküzdése, a hatósági eljárások indokolatlan elhúzódása, a hatalomnak kiszolgáltatott polgárok érdekeinek tiszteletben tartása terén, itt beleértve a rendőrséget, más végrehajtó szerveket, ellenőrző szerveket, ennek a terén nagyon sok tennivaló van, és a jogállamiság kiteljesedése akkor válhat valóban valósággá, hogyha ezeket a kérdéseket sikerül életbe ültetni.” – fejtette ki az álláspontját dr. Puskás Bálint.¹⁸

A jogalkotóval, a jogalkotással kapcsolatban az előadó elmondta, hogy kritikákat természetesen itt is meg lehet fogalmazni, de ezt úgy érdemes megtenni, hogy az ember ne bonyolódjon bele közben politikai kérdésekbe.

Mint általában a jogállamokban, úgy a Román Köztársaságban is a törvényalkotás¹⁹ kizárólagos letéteményeseként szerepelő Parlamentet lehet a „jogalkotó” fogalmával illetni, amely szerv, amely hatalmi ág a legfontosabb jogforrásoknak, a törvényeknek a megalkotásában kizárólagos szerepet tölt be.²⁰ Azonban Romániában fontos, sajátos jogforrásként jelentkezik az ún. „sürgősségi kormányrendelet” is.²¹ Ekkor a Kormány megfogalmaz egy törvényt (ami tulajdonképpen egy törvényjavaslat), ezt benyújtja a Parlamentnek, majd „kiközli” a hivatalos lap-

ban²², és az így közzétett sürgősségi kormányrendelet a kihirdetése napjától hatályos és rendelkezései végrehajthatók. Éppen ezért sürgősségi, mert olyan életviszonyokat szabályoz, amely élethelyzeteket sürgőséggel kellett a végrehajtó hatalomnak megoldania, de mégis olyan jogforrás kibocsátásával, amelynek tartalmát tulajdonképpen egy törvénynek kellene szabályoznia, ezt azonban a sürgősség miatt a Parlament csak utólag teheti meg, azzal, hogy elfogadja, és törvényi szintre emeli – vagy éppen elutasítja – a „sürgősségi kormányrendeletet”. E kormányrendeletek tehát kihirdetésük után „letárgyalásra” – kötelező érvennyel – a Parlament elé kerülnek, úgy, hogy a megtárgyalásnak nincs időkorlátja.²³ Amíg a Parlament nem dönt a „sürgősségi kormányrendeletéről”, addig azt nem lehet megtámadni, így például az Alkotmánybíróság előtt sem lehet élni ellene – közvetlenül – alkotmányossági kifogással. Ezt a román megoldást az előadó egy kissé „ingatagnak” nevezte, ugyanis, véleménye szerint ez megkérdőjelezi a jogállamiság egy fontos kitételét, méghozzá azt, hogy ebben az esetben nem teljesül az a jogállami kritérium, hogy törvényt csak a jogalkotó hatalom, a Parlament hozhat, a végrehajtó hatalom nem. Tudniillik, ebben az esetben éppen hogy a végrehajtó hatalom lesz jogosult arra, hogy jogot alkosson, olyan jogot, amelyet jogállami keretek között csak és kizárólag a Parlament alkothatna. A helyzeten az sem javít sokat, hogy ez a fajta „végrehajtó hatalmi jogalkotás” csak sürgősségi jelleggel történik, úgy, hogy arról később végérvényesen majd a jogalkotó, a román Parlament mondja ki a végső szót – azaz tehát a sürgősségi kormányrendeletet, illetve annak tartalmát elutasítja, nem fogadja el, tehát annak hatályát megszünteti, vagy pedig éppen ellenkezőleg, hatályában fenntartja, és ezzel mintegy törvényerőre emeli. Dr. Puskás kiemelte, hogy évente mintegy 100 – 150 ilyen „sürgősségi kormányrendelet” kerül kibocsátásra, komoly zavart okozva ezzel a román jogalkotásban.²⁴

A továbbiakban az előadó az Alkotmány elsődlegességét – mint a jogállamiság megvalósításának legfőbb biztosítékát – vizsgálva kifejtette, hogy e tekintetben az Alkot-

mánybíróságnak rendkívül fontos feladata van: „Az Alkotmánybíróság garantálja az Alkotmány felsőbbrendűségét.”²⁵ Ez egy olyan egyedülálló szerepe a román Alkotmánybíróságnak, amikor is az Alkotmány elsődlegességének a védelmével a jogállamiság tiszteletben tartását minden körülmények között biztosítani kell.

A *Rómán Köztársaság Alkotmánybírósága* egy kilenc tagból álló testület, amely taláros testületnek a tagjai kilenc évre szerzik meg a mandátumukat, amely 9 éves mandátum nem meghosszabbítható, azaz Romániában az alkotmánybírák nem újraválaszthatók.²⁶ A kilenc tagú testület három tagját a Román Köztársaság elnöke nevezi ki, másik három tagját a román Parlament alsóháza, a Képviselőház delegálja, míg szintén három tagját pedig a parlamenti felsőház, a Szenátus választja meg. Tulajdonképpen viszonylagos állandóságot jelent az a megoldás, hogy 3 évenként mindig lejár három-három alkotmánybíró mandátuma, tehát folyamatosnak tekinthető az a gyakorlat, hogy vagy a köztársasági elnök, vagy a parlamenti alsóház, vagy pedig a felsőház delegálásával, de 3 évenként mindig három-három új tag érkezik a taláros testületbe. Illetve ebből a megoldásból világosan látszik az is, hogy a román Alkotmánybíróság tagjainak a választásába egyértelmű – politikai – beleszólása van a politikai pártoknak is, hiszen többségében a Parlament delegálja a tagokat, bár ennek elvi élet a rotációs delegálási-választási megoldás némileg árnyalja.²⁷ „Ez kialakít egy olyan lehetetlen helyzetet, hogy akkor, amikor *x* párt van hatalmon és többségben, akkor az alkotmánybírókat mind ő nevezheti meg, ő választhatja meg, mert ugye a parlamentben a többség dönt, itt már volt erről szó, hogy mit jelent a parlamenti többség, vagy mit nem jelenthet. Ugyanakkor a korábbi, kormányzó, majd későbbi, ellenzéki pártok – ugye, akik azelőtt voltak kormányon, mert általában a négy éves ciklusokban nálunk idáig mindig változás volt – által megválasztott alkotmánybírók pedig még mindig funkcióban vannak. És kialakul egy ilyen idézőjelbe tett helyzet, hogy vajon, most az alkotmánybíró politikailag döntött-e, avagy – ténylegesen figyelembe véve azt, hogy ő poli-

tikailag teljesen független kell, hogy legyen – a függetlenségét megvalósította-e, és úgy döntött-e, hogy nem volt politikai háttere a döntésének? Ezt sohasem lehet pontosan elhatározni, biztosan megmondani. A sajtó szerint mi általában mindig politikailag döntünk. Ez – legalábbis a véleményem szerint – a gyakorlatban azért nem éppen így van, de hát ezt hiába is magyaráznom, úgyse lehetne kimagyarázni azt, amit a társadalom nagy többsége erről a kérdéstről gondol.” Ehhez még hozzátette az előadó azt, hogy a felmérések és a közvélemény-kutatások szerint a román Alkotmánybíróság népszerűsége folyamatosan a csúcson van, a képzeletbeli dobogó harmadik helyét foglalja el, őt csak – de az igaz, hogy nagy különbséggel – az első helyen álló ortodox egyház előzi meg, ami pedig egy nem állami intézmény, illetve a második helyen a katonaság az, ami a román emberek körében nagy népszerűségnek és bizalomnak örvend.

A Román Köztársaság Alkotmánybírósága a román Alkotmány 142. szakaszának (1) bekezdése szerint garantálja az Alkotmány felsőbbrendűségét. Ennek biztosítása érdekében, az alkotmánybírák a mandátumuk egész ideje alatt, az alkotmánybírói tevékenységük gyakorlása közben függetlenek, és elmozdíthatatlanok²⁸: *„Hát most fontolgatják, hogy ezen változtatni kéne, hogy mi módon tudjuk elmozdítani az alkotmánybírókat, mert akkor jobban rá tudunk szólni, hogy esetleg úgy szavazzon, ahogy az nekünk jó. Ez mindig attól függ, hogy pontosan melyik pártnak tetszik az Alkotmánybíróság döntése, és melyiknek nem. Amikor az egyik pártnak tetszik, akkor az azt mondja, óh, igen, ha majd hatalomra jutunk, akkor az Alkotmánybíróságot megerősítjük, a másik, akinek meg nem tetszik, az pedig azt mondja, hogy óh, nem, mert ha mi jutunk hatalomra, akkor az Alkotmánybíróságot eltakarítjuk, mert az utunkban áll. Általában az Alkotmánybíróság minden hatalomnak az útjában áll, mert megfékezi néha-néha azokat a túlkapásokat, amelyek a törvénykezésben előfordulnak.”* – fejtegette az előadó, majd feltette a kérdést, hogy tudniillik mit is tesz konkrétan a román Alkotmánybíróság a jogállam szolgálatában.

Romániában az Alkotmánybíróság elég széleskörű hatásköri jogosultságokkal rendelkezik a jogállam védelmének szolgálatára.²⁹ A hatáskörök többségét – a jogosultságok tulajdonképpeni minimumát – maga az Alkotmány deklarálja, de megvan a törvény általi hatáskörbővítés lehetősége is.³⁰ Fontos, hogy az Alkotmánybíróság hatáskörének a szűkítése viszont kizárólag alkotmánymódosítással lehetséges. A jogállam védelme, illetve a jogállamiság biztosítása szempontjából legfontosabb feladatkörök a következők: az Alkotmánybíróság határoz a törvények alkotmányosságáról, ezek kihirdetése előtt, tehát az Alkotmánybíróságnak van joga kimondani egy törvény alkotmányellenességét (előzetesen). Ez a szabály igaz a „sürgősségi kormányrendelet” Parlament által való megerősítésének esetére is, hiszen hiába fogadja el a Parlament a „sürgősségi kormányrendeletet”, ez a tény az Alkotmánybíróság felülbíráló hatásköri jogosultságát nem érinti. Tehát, amikor a Parlament elfogad egy törvényt, akkor öt nap áll rendelkezésre ahhoz, hogy a törvény vélelmezett alkotmányellenessége okán az arra jogosult az Alkotmánybírósághoz forduljon: *„Namostmár, a kör itt elég szűk, de véleményem szerint kielégítő. Románia elnöke az, aki fordulhat az Alkotmánybírósághoz ebben a kérdésben, aztán a két Ház akármelyikének az elnöke, a Kormány, a Legfelsőbb Semmítőszék – ezt Magyarországon, a semmítőszéket, nem tudom, így mondják-e, ez a Legfelsőbb Bíróságnak a megfelelője, azért próbálom meg fordítani, hogy érthető legyen –, a Nép Ügyvédje³¹ – ez az ombudsmannak felel meg –, akkor legalább 50 képviselő, vagy legalább 25 szenátor.”* – sorolta az Alkotmánybírósághoz fordulásra feljogosítottak körét³² dr. Puskás Bálint, majd sietett hozzátenni, hogy az utóbbi időben rendkívül sok ilyen ügy kerül eléjük, ugyanis az ellenzék majdnem minden törvényt megtámad, azok egyes rendelkezéseinek az Alkotmányba ütközésére hivatkozással: *„Ha van rá megfelelő ok, ha nincs, ez most már egy ilyen népszokássá vált – gyertek, mert az Alkotmánybíróságon meg lehet támadni –, megtámadják, aztán akkor a sajtó, a média, a televízió, az újságok is bekapcsolódnak, és – attól függően, hogy melyik, hova tartozik – ezek is harsogják, hirdetik, hogy alkotmá-*

nyos, vagy éppen alkotmányellenes. És ez az Alkotmánybíróság eljárása után folytatódik, hiszen az egyik oldal az alkotmánybírósági határozat kihirdetése után azt mondja, azt hirdeti, hogy az Alkotmánybíróság rosszul döntött, míg a másik fél azt hirdeti, hogy az Alkotmánybíróság jól döntött. De ez Romániában már egy megszokott dolog, fut ez a vonat már több mint három éve, és tulajdonképpen most már minden törvény az Alkotmánybíróság elé kerül, a kihirdetése előtt. Olyan is megtörténik, hogy az államelnök visszaküldi a törvényt a Parlamentnek, mert ugye, ő jogosult azt visszaküldeni, de utána – ugyanazt a törvényt – még egyszer megtámadják az Alkotmánybíróság előtt, tehát ugyanazt a törvényt – a kihirdetése előtt – az Alkotmánybíróság kétszer is áttanulmányozza, és véleményt mond róla.” – fogalmazta meg markáns véleményét az előadó, majd azzal folytatta, hogy a román Alkotmánybíróság úgyszintén rendkívül fontos hatáskörének tekinthető a Parlament belső szabályzatának – a házszabályoknak³³ – az alkotmányosságáról való döntési jogosultság is.³⁴

Viszont a Parlament egy rendkívüli szesszióban³⁵ – 2011. augusztus közepén – hozott egy olyan döntést, miszerint immár a Parlament együttes ülésének (mindkét Házának) a határozatait (ez Magyarországon az országgyűlési határozatnak felel meg) is meg lehet támadni ezentúl az Alkotmánybíróság előtt. Dr. Puskás véleménye szerint azonban ez nagymértékben hátráltatni – és leterhelni – fogja a román Alkotmánybíróság érdemi munkáját, hiszen – leegyszerűsítve – immár egy olyan parlamenti határozatot is meg lehet támadni az Alkotmánybíróság előtt, ami arról rendelkezik, hogy például mikor, kinek és hogyan kell kitakarítani a Parlament folyosóit. Ezért a román Alkotmánybíróság hozott egy döntést, amely határozata értelmében nem minden parlamenti határozat tartozik a felülvizsgálati hatáskörébe, hanem csak azok a normatív jellegű határozatok, amelyek nem „személyre szólnak”. De ettől függetlenül, ezidáig minden egyes parlamenti határozatot megtámadtak, nemcsak a normatív jellegűeket, hanem például a személyi kinevezésekről szóló határozatokat is. Sőt, olyan parlamenti határozat is került az Al-

kotmánybíróság elé – alkotmányossági kifogás okán –, amely arról rendelkezett, hogy melyik cég nyerte el a román Parlament karbantartási, javítási munkálatait.

Nyilván e negatív példák említésén túl azt egyértelműen le kell szögezni – fejtegette az előadó – hogy van-volt jó néhány olyan, normatív jellegű parlamenti határozat, amely „jogos felvetéssel”, tehát, jogilag bizony alaposan alátámasztott alkotmányossági kifogással került a román Alkotmánybíróság elé.

A sorban a következő, lényegesnek tekinthető és markánsnak nevezhető alkotmánybírósági hatáskör azért is érdekes, mert itt az Alkotmánybíróságnak nemcsak „vizsgálnia”, tanulmányoznia, majd pedig határoznia, hanem megoldania is kell a felmerült kérdést, problémát. Ez az alkotmánybírósági hatáskör pedig a közhatóságok között felmerült alkotmányossági jogi összeütközések megoldásának a kötelezettsége.³⁶ A jogi összeütközés itt, ebben az esetben azt jelenti, hogy valamelyik a kérdéses hatóságok közül többet tesz, mint amire hatásköri jogosultsága volna, illetve kevesebbet tesz, mint amit a hatásköre szerint el kellett volna végeznie, tehát, nem úgy tesz, mint ahogy egyébként a hatásköri jogosultsága szerint tennie kéne, azaz mulasztásba esik ezáltal: „vagy többet tesz, mint amennyit szabadna tegyen, vagy kevesebbet, mint amennyit kéne tegyen” – fogalmazott dr. Puskás, majd kijelentette: ezek meglehetősen nehéz döntések, amikor kettő, de akár négy vagy öt intézmény, illetve hatóság közül az Alkotmánybíróságnak kell megjelölnie (döntését megokolva) azt, amelyiknek az adott ügyben kell, vagy éppen nem kell, merthogy nem szabad eljárnia. Illetve szintén nehéz és felelősségteljes – az előbbiekhöz kapcsolódó – döntést igényel az a hatásköri jogosultsága is, hogy egyértelműen határozza meg, hogy az egyébként eljárni köteles (és jogosult) mit tegyen, hogyan, mi módon járjon el, mert ugye a probléma megoldását ez jelenti, vagyis az Alkotmánybíróságnak egy konkrét és pontos útmutatást is kell alkalmaznia (adnia). Itt szeretném ismét idézni az előadót, ugyanis nagyon egyszerű, a laikus érdeklődő számára is jól megérthető, szemléletes példával mutatta be a média hatását, azaz, inkább hatalmát napjainkban, és az általa idézett román

példa azt hiszem ugyanúgy, ugyanazzal az éllel igaz más országokra is: „Namostmár, el kell mondanom azt, hogy ezekben a kérdésekben a döntéseink előtt hatalmasra csapnak a médiatenger hullámai, mindenki összeül. Nálunk van vagy három-négy hírtévé is, és ezek nem olyanok, mint a magyar hírtévék, hogy bemondják a híreket, és ezzel annyi, hanem Romániában egy adásban össze szokott ülni nyolc-tíz ember. Abban van tanár, van mezőgazdász, van orvos, van szakszervezeti vezető és így tovább, és akkor mondják a véleményeket. Hogy ez így nem jó, mert alkotmányellenes, naná, persze, hogy alkotmányellenes stb., mindezt úgy, hogy a többségük életében nem olvasta még el a román Alkotmányt. De csak mondják, és addig mondják ezt állandóan, folyamatosan a három-négy hírtévében, heteken keresztül, amíg ez be nem kerül a köztudatba. És amikor kijön az Alkotmánybíróság döntése, határozata az adott, kérdéses ügyben, akkor az emberek többsége – a média hatására – azt mondja, azt gondolja, hogy kérem szépen, ezek milyen rossz döntést hoztak, mert hiszen a hírtévében is megmondták, hogy ez alkotmányellenes, és azoknak meg biztos, hogy igaza van, mert hát ő a szakszervezeti vezető a tanügyben, vagy ő a szakszervezeti vezető a szállításban és így tovább. Itt megjegyzem, hogy egy adott pillanatban ugye itt beszélgettünk arról is, hogy milyen államok vannak, és én a Román Köztársaságot úgy neveztem, jellemeztem parlamenti képviselő koromban, hogy Románia az egy szakszervezeti köztársaság. Ugye nálunk a lobbizás az a szakszervezetek részéről jött – itt jelzem egyébként, hogy kaptam is az előbbi megjegyzésemért aztán kemény bírálatokat a szakszervezetektől és a sajtótól –, és a szakszervezeti köztársaság nálam annyit jelentett, hogy amit a szakszervezetek akartak, kértek, követeltek, azt meg kellett oldani.³⁷ És tulajdonképpen, amit ezek az emberek a tévében elmondtak, akkor az a köztudatban is úgy maradt meg, hogy mi alkotmányos, és mi nem. És így persze, hogy egy alkotmánybírósági döntés után az emberek el vannak szörnyülködve, hogy ezek az alkotmánybírók mit is keresnek ott az Alkotmánybíróságon, hiszen ostoba döntéseket hoznak, ugyanis, a tévében már a szakszervezeti delegáltak, meg egyéb szakembe-

rek és szakértők elmondták, hogy ez vagy az a kérdés, döntés, törvény vagy törvényjavaslat miért és hogyan alkotmányos, vagy éppen alkotmányellenes, és erre meg tessék, most az alkotmánybírók – utólag – mégis éppen ennek vagy annak az ellenkezőjéről – a hírtévében elmondottaknak az ellenkezőjét – döntöttek. Ez volt például a következő, nagy hatással bíró döntés esetében is. Amikor a kormány megszorításokat végzett, és a fizetéseket csökkentette 25 százalékkal – itt az állami szektorban dolgozók fizetésére gondolok –, a nyugdíjakat pedig akarta csökkenteni 15 százalékkal. Ez ugye másfél éve volt, és ennek hatalmas hírverése is volt, és el kell mondani, hogy ebben a kérdésben az Alkotmánybíróság 5:4 arányban döntött, egyrészt arról, hogy a fizetések csökkentése az nem alkotmányellenes, ugyanis ott egy szolgálati viszony van, ami viszont egy munkaviszony³⁸, és mint ilyen, jogszerűen létezhet benne – az adott helyzethez képest – fizetés-csökkentés, mint ahogy jogszerűen létezhet-létezik benne fizetésemelés is, és éppen ezért úgy döntöttünk, hogy ez nem alkotmányellenes, másrészt a nyugdíjak csökkentését viszont az Alkotmányba ütközőnek találtuk, és ezért azt pedig alkotmányellenesnek ítéltük meg. Ennek az volt az érdekessége, hogy heteken keresztül ment a médiában – a televízióműsorokban és az írott sajtóban egyaránt – az, hogy az a személy, aki ebben a kérdésben dönt, az tulajdonképpen a magyar alkotmánybíró, a Puskás. Azért, mert megvan a négy alkotmánybíró, aki a kormánypártnak a jelöltje volt, és így került be alkotmánybírónak, megvan szintén a négy személy, aki pedig az ellenzék javaslatára került be alkotmánybírónak. Hát az igaz, hogy az RMDSZ, aki jelölte a Puskást alkotmánybírónak, az a kormányoldalon van, de ez mégis azt jelenti, hogy a nyugdíjaktól el kell búcsúzni, tisztelt 5 millió 400 ezer nyugdíjas, a magyar származású alkotmánybíró miatt. És akkor állandóan a képem jelent meg a tévében, amikor erről beszéltek, hogy ez az a személy, és tulajdonképpen én lettem az a személy, akin múlt az, aki úgy szavazott, hogy a nyugdíjasok nyugdíja kevesebb legyen. Hát persze, hogy nagy morális nyomás alatt van ilyenkor az alkotmánybíró, még akkor is, ha székely az illető. Nekem megvolt a saját elképzelésem,

de nem mondtam el ezt senkinek ugye, és szavaztam. Szavaztam, és akkor nem lehetett csökkenteni a nyugdíjakat ugye, mert én úgy szavaztam, hogy az alkotmányellenes, megokoltam, hogy miért, és akkor tetszettek volna látni aztán azt a sajtókirobbanást. Hőssé avattak, a nyugdíjasok országos szövetsége szobrot akart állítani nekem, a kormány pedig – kezdve az én volt kollegáimtól, befejezve a miniszterelnökig – úgy szidott, mint a bokrot. Tehát áruló és hős voltam egyszerre. Pedig én abszolút – legalábbis szerintem – normális, jogi érvekkel támasztottam alá a döntésemet, amit később aztán – egy év után – azért elismertek, még az államelnök is, aki nagyon haragudott rám ebben az időszakban, hogy, hát tulajdonképpen jól döntöttem, mert az úgy van. Namostmár, ilyen körülmények között folyik a jogállamiság védelme az Alkotmánybíróságon keresztül, amikor is egy ilyen dosszié-dömpingel kell megküzdeni.” – fejtette ki a véleményét a média egyre nagyobb hatásáról és hatalmáról dr. Puskás Bálint.

A román Alkotmánybíróság leglényegesebb statisztikai számadatai közül a következőket érdemes kiemelni. Az előadó – aki a 2007. évben került a román Alkotmánybírósághoz, amely nagyjából akkortájt került a politikai-hatalmi harc fókuszába, ami tendencia pedig azóta is tart – az ügyiratokat, az egyes ügyeket, sajátosan, *dossziéként* emlegette. Nos, 2007-ben tehát 1868 dosszié került az Alkotmánybíróság elé letárgyalásra, ami már jól jelzi az elsősorban is különböző politikai érdekek mentén vezérelt ügyszámemelkedést, hiszen 3-4 évvel korábban még csupán 200-300 dosszié szerepelt a román Alkotmánybíróság napirendjén. A 2008. évben 2884 ügyirat, míg 2009-ben pedig már 8888 dosszié került letárgyalásra a taláros testület napirendjére. 2010-ben ez a szám nagyjából a felére esett vissza, 4782 dossziét kellett akkor megoldani. A helyzet a tavalyi évben úgy mond normalizálódott, hiszen a 2009. évi számadatokhoz képest hatalmas csökkenés mutatkozott, ugyanis mindössze 1688 letárgyalandó dosszié volt a román Alkotmánybíróság üléseinek napirendjén.

A román alkotmánybírák – a magyar szabályozástól eltérően – minden eléjük kerülő ügyet teljes ülésben tárgyalnak meg, tehát Romániában bármely, az Alkotmánybíróság elé kerülő kérdésben, dossziében, a 9 tagú taláros testület a maga teljességében, az összes tagjával együtt dönt. Nincsenek tehát szenátusok, kis- vagy éppen nagytanácsok. Azonban – csakúgy, mint hazánkban – az alkotmánybíráknak joguk van *különvélemény* kifejtésére a többségi véleménnyel szemben – egyet nem értésük esetén –, amely különvéleményt a román Alkotmánybíróság vonatkozó határozatával egyidőben, úgyszintén meg kell jelentetni a hivatalos lapban.

Dr. Puskás Bálint fontosnak tartotta kiemelni azt a tényt, hogy amikor a hatalmi ágak közötti (hatalmi, hatásköri) vitákról van szó az eléjük kerülő valamely ügyben, akkor különös tekintettel vannak a román alkotmánybírák arra, hogy tudniillik a döntésük mennyiben befolyásolja a román társadalom egészének az életét, illetve érdekét. És itt ismét csak visszautalt az előbb már említett médiára, illetve annak befolyásoló erejére, hatalmára, mikor megemlítette példának okáért a következő esetet: *„Nagyon nehéz eldönteni azt, hogy egyik esetben lehet, hogy mondjuk a Legfelsőbb Bíróság és a Legfelsőbb Ügyészség közötti vitában úgy döntünk, hogy a Legfelsőbb Bíróságnak van igaza, mert az egy konkrét ügy, de a következő alkalommal, a másik ügyben fordítva döntünk. És akkor azt mondják a laikusok, hogy hát, kérem szépen, ez az Alkotmánybíróság mit csinál? Hát hol azt mondja, hogy ennek van igaza, hol pedig azt mondja, hogy annak van igaza. Hát nem tudja eldönteni? Hát persze, ugyanis ezek az ügyek attól függnek, hogy ki lépte át a hatáskörét, vagy ki nem tartotta be a hatáskörét, és ennek a függvényében lehet dönteni, hogy kinek van igaza. Nagyon nehéz ezeket a kérdéseket úgy eldönteni, hogy az meg is feleljen mindenkinek, aki a társadalomban erre odafigyel.”* – emelte ki a média egyre hangsúlyosabb szerepét az előadó.

Az egyes, bizonyos ügyek opportunitásának kérdésével kapcsolatban dr. Puskás emlékeztetett a német Alkotmánybíróság döntésére a Görögországnak nyújtott német pénzügyi

segítség esetében. Megnyugtatónak nevezte a német taláros testület tavaly szeptemberi döntését, mikoris a görögöknek nyújtott kölcsönökkel kapcsolatban tulajdonképpen megállapítható volt egy alkotmányellenesség, egy bizonyos alkotmányba-ütközés, ugyanis az a „tranzakció” a német Alkotmány 38. cikkelyébe bizony beleütközött, de mégis, olyan körülmények, olyan európai gazdasági körülmények álltak fenn a tulajdonképpen alkotmánysértő döntés pillanatában, hogy a német Alkotmánybíróság megállapította, hogy tudniillik ez a döntés a német demokráciát, a német jogállamiságot nem sértette annyira – bár megállapíthatóan sértette –, mint amilyen fontos volt ez a döntés az Európai Unió gazdaságának a szempontjából, és ezért hatályában fenntartotta, azaz döntését egyértelműen a valós élethez is igazította.

Az előadó a most elmondottakkal párhuzamot vont, amikor is kifejtette, hogy bizony a Román Köztársaságban is fordult már elő olyan eset, mikoris az állami szervek döntése, vagy egy törvény súrolta, vagy egy picit talán át is lépte az alkotmányosság határát, de az Alkotmánybíróság mégsem állapított meg alkotmányellenességet, mégsem vontta meg a hatályát az adott jogszabálynak, mert ezzel ugyanis figyelmen kívül hagyta volna azt a valós gazdasági-társadalmi élethelyzetet, azt a társadalmi valóságot, ami az adott élethelyzetben, illetve az e élethelyzet által kikényszerített, egyébként alkotmánysértő döntés pillanatában fennállt, és ami az adott, egyébként görcső alá vett alkotmánysértő döntést ténylegesen megkövetelte, sőt, kikényszerítette a döntéshozókból, a jogalkotókból. Tehát, egy ilyen szükségszülte és kényszerű gazdasági-társadalmi helyzetben, de az előbb említett társadalmi valóságra – ügydöntő határozatában – mégis „figyelmetlen”, egyébként pedig nyilván döntésre jogosult Alkotmánybíróság egyértelműen – és rendkívül károsan – felfordítaná a társadalom megkívánt rendjét és elvárt menetét. Tehát, itt arra próbált meg rámutatni dr. Puskás, hogy elképzelhető alkotmányellenesség úgy is, hogy az a társadalom szempontjából – továbbá lehet, hogy az adott, államilag szervezett társadalmon túlmutató szempontok miatt is, amely szempontok éppen azért veendőek figyelembe, mert azok alakulása egyértelműen

befolyással van a vizsgált, államilag szervezett társadalomra –, az adott társadalom számára éppen úgy jó, ahogy van, azért, mert egyszerűen a társadalmi-gazdasági szükségesség, a kialakult, pillanatnyi társadalmi élethelyzet azt megköveteli, és ilyenkor ezt az Alkotmánybíróságnak igenis figyelembe kell vennie, mert egy nem kellően körültekintő, a gazdasági helyzetet, a társadalmat, továbbá az adott, államilag szervezett társadalmon túlmutató, a valós, pillanatnyi szempontokat nem megfelelően figyelembe vevő döntéssel bizony hatalmas károkat is lehet okozni, miközben az adott alkotmánybíróság meghozza az általa – csak a jogi szempontokat figyelembe vevő – helyesnek vélt döntését. Tehát ezért is nehéz az alkotmánybíró feladata, mert neki ugyanis rengeteg szempontot figyelembe kell vennie a döntése meghozatalakor.

A következő konkrét példát hozta fel az előadó a most elhangzottakra: *„Egy példát mondanék erre, ugye, az úgynevezett regisztrációs adó, az autók után, amit kellett fizetni. Európában ez nagy felháborodást váltott ki, de mi úgy döntöttünk, hogy ez alkotmányos. Függetlenül attól, hogy a luxemburgi bíróság is másként látta, oda is hívtak engem, ott is voltam három napig, megmagyaráztam, hogy mi az én véleményem erről a kérdéssel, mert én voltam az előterjesztő ebben a dologban. Elmondtam, hogy azért tartom alkotmányosnak, mert a román Alkotmány – ami egyébként megvan szépen magyarul is – azt mondja, hogy Románia kormánya elsődlegesen feladata biztosítani az egészséges környezetet az állampolgárok számára.³⁹ Namost, az egészséges környezet biztosítása azt is jelenti, hogy ne puffogtassák a húszéves kocsikból Romániában ki a szennyeződést, és a mérgező anyagokat, hát puffogtassák ki például Belgiumban. Én a román állampolgárokat védem a román Alkotmány alapján, és ez a véleményem. Ugye, mikor én ezt elmondtam a román Alkotmánybíróság keretén belül, akkor azt mondták a kollegák, hogy ha egy magyar ezt mondja Romániában, akkor nekünk, románoknak is ezt kell, hogy mondjuk, és így született meg a döntés. És a végén nem volt mit tennie az Európai Bizottságnak sem, el kellett, hogy fogadja, hogy alkotmányos ez a döntés, és folytatjuk a regisztrációs adót,*

hisz Romániába többszázezer ilyen régi gépjárművet behoztak, és a levegőszennyezettség ez miatt is nőtt nagyobbra. Tehát meg kell nézni azt is, hogy a társadalomra milyen hatással vannak bizonyos kérdések, problémák. Vagy van egy másik olyan kérdés is, amit a román Alkotmánybíróságon, egy adott pillanatban nagyon csodálkozva fogadott minden alkotmánybíró – még én is, aki előterjesztettem ezt a kérdést –, mégpedig a kóbor kutyák kérdését. Romániában többszázezer kóbor kutya van, mert a Parlament hozott egy törvényt, hogy ezt a helyzetet meg kell oldani, és a kóbor kutyákat ki kell irtani, de ezt a törvényt megtámadták az állatvédők, ugye a nép ügyvédjén keresztül, az Alkotmánybíróságon. És az előterjesztő bíró-kolléga azt mondta, hogy igen, megharapják az embereket – haláleset is volt sajnos, ez az igazság, és külföldit is haraptak már meg. És pont ekkortájt történt, hogy egy falu határában megkaptak hat kutyatemetet, amelyet meglőttek, ebből nagy felháborodás volt, mindenki kifejezte a felháborodását, és ez pont Székelyföldön történt. És most képzeljétek el, mondtuk az alkotmánybíró kollégákkal egymás között, hogy ha majd 10 ezer kutyát kinyírunk Brassóban, 80 ezret Bukarestben, 30 ezret Nagyváradon, akkor milyen felháborodás lesz. Tehát tulajdonképpen ez a törvény sérti az emberi méltóságot. Mit sért, az emberi méltóságot? Hát hogy mondhatod te ilyet, egy kutyákról szóló törvényről, hogy az sérti az emberi méltóságot, mondta több kolléga is. Na, jó, a végén azért – két halasztás után – elfogadtuk ezt az álláspontot, és megállapítottuk, hogy a kóbor kutyák kiirtásáról szóló törvény sérti az emberi méltóságot. A legnagyobb meglepetésünkre – miután ugye megjelent ez a döntésünk –, hát elkezdve a New York University tanáraitól a Sorbon jogászaikig, mindenki gratulált, hogy ennyire ki tudtuk terjeszteni az emberi méltóság dimenzióját. Tehát sohasem lehet tudni, hogy egy döntés mikor, mit hozhat magával, illetve, hogy milyen érzelmeket és reakciókat válthat ki. Namostmár, hogy a jogállamiság szempontjából ez a döntés mennyire volt jó, vagy nem volt jó, az ugye kérdéses, de tulajdonképpen a polgármesterek nagyon örvendtek neki, mert, ha rajtuk múlt volna, hogy ők kellett volna ezt eldöntésük, hogy kinyírják a kutyákat, és erre

utasítást kellett volna adjanak, hát, akkor tényleg nagy probléma, nagy felháborodás lett volna belőle nekik – a következő választásokra.” – fejtegette a szemléletes példát dr. Puskás Bálint, ami szintén arra engedett következtetni, hogy egy döntés során – még egy alkotmánybírónak is – mennyi minden szempontra kell figyelemmel lenni, illetve, hogy a társadalomra, a társadalmi érdekekre, érzelmekre és szokásokra, valamint a társadalmi – ha az akárcsak feltételezhető, mégcsak esetleges, lehetséges is – reakciókra pedig minden esetben figyelemmel kell lenni.

A román Alkotmánybíróság Parlamenthez való viszonya tekintetében az előadó fontosnak tartotta kiemelni, hogy jelenleg négy olyan alkotmánybíró tevékenykedik a taláros testületben, aki korábban aktívan politizáló parlamenti képviselő volt. E személyek közül kettő már az alkotmányozó hatalomnak is a tagja volt, részt vállalva a román Alkotmány létrehozásában.⁴⁰ És e volt politikusok részvétele az alkotmánybíráskodásban tulajdonképpen hasznos, ugyanis ők segítik a taláros testületben a kollégáiknak megérteni a politikát, a pillanatnyi és az általános értelemben vett politikusi magatartást és gondolkodást, azaz segítik megérteni azt, hogy adott esetben „mi is – miért is?” történik a Parlamentben. „Meg kell sokszor érteni, hogy mi történik a Parlamentben, ahhoz, hogy jobban tudjunk dönteni.” – szögezte le a véleményét az előadó. A volt politikusokon kívül van olyan alkotmánybíró, aki korábban ügyészként tevékenykedett, de vannak olyan taláros bírák is, akik korábban elméleti jogászként dolgoztak és oktattak valamelyik román jogi egyetemen. És éppen ez a „sokszínűség” az, ami lehetővé teszi egy-egy kérdésnek vagy problémának a minden oldalról való körüljárását, alapos kitárgyalását és „helyes” megismerését, hiszen egy olyan alkotmánybírói közösség jön így létre, amely tagjainak „tudásanyaga” a román társadalom működésének megismeréséhez szükséges ismereteket szinte teljes egészében tartalmazza – lefedi. És az alkotmánybíróknak ez a széleskörű felkészültsége egyben garanciát is jelent arra, hogy a román taláros testület úgy, oly módon hozza meg a döntéseit, hogy az a Román Köztársaság állampolgárainak a lehető legteljesebb mértékben megfeleljen.

Dr. Puskás a Román Köztársaság Alkotmánybírósága döntésének-döntéseinek a *következményeit* is fontosnak tartotta kiemelni, hiszen: „*Hát ez egy nagyon fontos kérdés, az Alkotmánybíróság döntésének a következményei, a jogállamiság szempontjából, ugyanis dönthet az Alkotmánybíróság akármit, ha annak semmi hatása nincs.*” – mondta az előadó, majd hozzátette, hogy teljesen mindegy a döntés aránya, hiszen az 5:4 arányú döntésnek is ugyanolyan hatálya, következménye lesz, mint a 9:0 arányú döntésnek, néhányan azonban erről az oldalról is igyekeznek kritizálni a taláros testület határozatait, illetve igyekeznek azt a látszatot kelteni, hogy egy nem egyhangú döntés az nem is „igazi” döntés. „*De, és a jogi hatása is ugyanaz!*” – hangsúlyozta dr. Puskás Bálint. Kiemelte továbbá a *különvélemény* „intézményének” ebben az esetben (is) betöltött, kiemelkedő szerepét, ugyanis annak célja és rendeltetése éppen az, hogy a véleményével kisebbségben maradt alkotmánybíró *maradandóan* ki tudja fejteni eltérő álláspontjának okait, indokait.

De mi történik a román Alkotmánybíróság döntéseivel, a határozatok meghozatalát követően? A román Alkotmány szerint a „*hatályos törvények és rendeletek* – itt értsd mindig a kormányrendeleteket (P. A.) –, *valamint szabályzatok alkotmányellenesnek nyilvánított rendelkezései az alkotmánybírósági döntés közzétételétől számított 45 napon belül hatályukat veszítik.*” Ez idő közben a Parlament – vagy az esetnek megfelelően a Kormány – egyeztetni köteles az alkotmányellenesnek nyilvánított rendelkezéseket az Alkotmánnyal, az alkotmányba ütközés megszüntetése érdekében.⁴¹ Tehát a 45 napos időintervallum elteltéig *felfüggesztődik* annak az egyébként érvényes jogszabálynak, törvényszövegnek a hatálya, amit a taláros testület az Alkotmányba ütközőnek nyilvánított, majd a 45. nap elteltével az alkotmánysértő jogszabály végleg hatályát veszti, azaz joghatás kiváltására ezentúl már nem lesz alkalmas, másképpen mondva tehát, többé már sem érvényes, sem pedig hatályos nem lesz: „*az alkotmánysértő törvény ezzel végleg eltűnik a hatályos jogszabályok tárából*” – fogalmazott az előadó, majd hozzátette, hogy

mintegy 85 olyan alkotmánybírósági döntés létezik jelenleg is, amelyre – legalábbis a mai napig – még nem reagált sem a román Parlament, sem pedig a Román Köztársaság Kormánya. „*Tehát a törvény szövegéből kivettünk egy cikkelyt, kettőt, vagy az egész törvényt alkotmányellenesnek nyilvánítottuk, és nem helyettesítették ezeket.*” Ez a helyzet pedig egyértelműen joghézagot teremt, ugyanis, ha egy élethelyzetet szabályozó jogszabályt alkotmányellenesnek nyilvánítanak, akkor azt többé alkalmazni nyilván nem lehet, de amíg ennek helyére a jogalkotó nem emel be egy új szabályozást, addig joghézag fog fennállni, hiszen a régi szabályozást, annak alkotmányellenessége miatt már nem alkalmazhatom, míg új szabályozás pedig még nincs az adott tárgykörben, tehát joghézag lép fel a jogrendszerben, amit a jogalkotó „hallgatása” eredményez tulajdonképpen.

A *törvények kihirdetése előtt* megállapított alkotmányellenesség esetében a Parlament köteles újból megvizsgálni az adott jogszabályt, és egyeztetni, majd összhangba hozni azt – nyilván az alkotmánysértő rendelkezések megváltoztatásával – az Alkotmánybíróság döntésével. Amíg ez nem történik meg, addig a törvény nem lesz kihirdethető.⁴²

Ha *nemzetközi szerződés* alkotmányellenességét állapítja meg a román taláros testület, akkor – addig, amíg ez az Alkotmányba ütközés meg nem szűnik – nem lehet ratifikálni a kérdéses nemzetközi egyezményt.⁴³

A román Alkotmánybíróság döntéseit közzé kell tenni a román hivatalos közlönyben⁴⁴, amely határozatok attól a naptól fogva érvényesek és hatályosak, amelyik napon azok megjelentek a közlönyben, tehát kvázi, amely napon „kihirdetésre” kerültek. A döntések általános érvényűek, mindenkire nézve kötelezőek, de csak a jövőre nézve – a jövőbe mutatóan, tehát nem visszaható hatállyal – hatályosulnak, azaz attól a naptól, ahogy közzétették őket.⁴⁵ „*Ez azt jelenti, hogy amennyiben egy bizonyos törvényszövegben megállapítjuk, hogy az alkotmányellenes, akkor az addig, az alapján kimondott bírósági ítéletek véglegesek maradnak, mégpedig úgy, ahogy voltak, azonban az azután követ-*

kező bírósági ítéleteknek már kötelezően figyelembe kell venni az Alkotmánybíróság döntését.” – ismertette a román Alkotmánybíróság határozatainak legfontosabb tudnivalóit az előadó, majd megvonta összegzését is: „*Namostmár, szerintem annyit mondanék el konklúzióként, hogy az Alkotmánybíróságnak fontos szerepe van, „szék” szerepe van, elsősorban a demokrácia megvédésében – erről többször publikáltam is, a demokrácia megvédéséről szóló egyik cikkem például angol nyelven jelent meg, Rómában – tölt be fontos és nagy szerepet az Alkotmánybíróság, de emellett a jogállamiság biztosításában is lényeges szerepet játszik, hiszen, közbe tud lépni majdnem minden olyan esetben, amikor – úgy a törvényhozásban, mint a törvényalkalmazásban – bizonyos hatásköröket átlépnek az állami szevek, az állami szervezetek. Véleményem szerint azt kell, hogy minden állami szerv a legfontosabb feladatának tartsa, hogy tudniillik megvalósítsa az úgynevezett Montesquieu-i kijelentés lényegét, hogy a szabadság – ugye itt volt már erről szó – mindaz, amit a törvények megengednek. És hogyha a szabadság mindaz, amit a törvények megengednek, akkor már nem jöhet közbe az, amit Kiss alkotmánybíró uram szépen elmondott, hogy azt mondunk személyekről, amit akarunk, akár sajtóban, akár magánbeszélgetésekben. Tehát remélem, hogy országaink alkotmánybíróságai mindent megtesznek annak érdekében, hogy ez a Montesquieu-i kijelentés megvalósuljon: szabadság, egyenlő mindazt tenni, amit a törvények megengednek. Köszönöm megtisztelő figyelmüket.” – zárta szavait és előadását dr. Pus-kás Bálint, a Román Köztársaság alkotmánybírája.*

Mielőtt továbblépnénk a soron következő, utolsó előadásra, szeretném röviden ismertetni – komment nélkül, csak a beérkező híreket alapul véve és bemutatva – a kézirat lezárása előtti napokban, 2012 júniusának végén, Romániában, az államelnök és az Alkotmánybíróság körül kialakult, rendkívül feszült politikai helyzetet, amelynek eredményeképpen a román Alkotmánybíróság bizonyos hatásköri „módosításokat” is kénytelen volt elszenvadni: „*Nem vizsgálhatja többé a román alkotmánybíróság a parlament hatá-*

rozatainak alkotmányosságát: A jogszabály módosítását a másfél hónapja kormányzó szociálliberális szövetség (USL) kezdeményezte és szavaztatta meg, megfigyelők szerint azért, hogy megkönnyítse - az ellenzékbe került jobboldalhoz közel álló - Traian Basescu államfő felfüggesztését. Az államfő felfüggesztéséről Romániában határozattal dönthet a parlament, majd az elnök leváltása ügyében népszavazást írnak ki. Fekete-Szabó András, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) szenátusi frakcióvezetője az MTI-nek elmondta, hogy a magyar szövetség nem alakított ki az ügyben egységes álláspontot, mindenki saját meggyőződése alapján szavazott. "Volt, aki tartózkodott, volt, aki ellene szavazott. Korábban sem lehetett egyébként normakontrollt kérni a parlamenti határozatokra, ezt csak két éve vezették be. Akkor is a szociáldemokraták kezdeményezték, és átment a javaslatuk. Annak idején ahhoz fűződött érdekük, hogy az akkori kormánytöbbség bizonyos határozatait megtámadhassák az alkotmánybíróságon" - magyarázta az RMDSZ frakcióvezetője. Az MTI kérdésére, hogy vajon az államfő felfüggesztését megkönnyítő jogszabályok megszavazása vagy elutasítása előre vetíti-e az RMDSZ álláspontját Basescu esetleges felfüggesztése ügyében, a frakcióvezető azt mondta: az államfő esetleges felfüggesztése nem az RMDSZ ügye. "Döntsék el mások, nélkülünk, hogy mit akarnak az államelnökkel" - jelentette ki Fekete-Szabó, arra utalva, hogy az RMDSZ 2007-ben egyszer már támogatta Basescu elnök felfüggesztését, és ezzel mind a magyar választók egy részét, mind az államfőt magára haragította. Az alkotmánybírósági törvény módosítását a múlt héten a képviselőház is elfogadta. Hatályba lépéséhez már csak az államfőnek kellene aláírnia. Az elnöknek egyszer van joga valamely kifogásolt jogszabályt visszaküldeni a parlamentbe újratárgyalásra. Az új román kormánytöbbség egy másik jogszabályt is módosít, hogy előkészítse az államfő menesztését. A képviselőház kedden dönt a népszavazási törvény módosításáról; ezt márciusban módosította legutóbb az akkor kormányzó jobbközép Demokrata Liberális Párt (PDL) a hozzá közel álló államfő védelmében úgy, hogy megemelte az érvényességi küszöböt. A mostani szociállibe-

rális kormánytöbbség a népszavazási küszöb lezállításával meg akarja könnyíteni az államfő elmozdítását (Szerző: MTI).⁴⁶

„A román alkotmánybíróság a Velencei Bizottsághoz fordult: A Velencei Bizottsághoz és más európai intézményekhez fordult a román alkotmánybíróság, amely az alkotmányosság felszámolására irányuló törekvés-ként értelmezi a bukaresti kormány ellene irányuló támadásait – olvasható a testület keddi üléséről kiadott közleményben. Victor Ponta kormányfő az utóbbi napokban több ízben kijelentette, hogy az alkotmánybíróság Traian Basescu államfő befolyása alatt áll, akadályozza a kormány munkáját és ezért az új kormánytöbbségnek megoldást kell találnia a testület összetételének megváltoztatására. Az alkotmánybíróság egyebek között az alaptörvénybe ütközőnek minősítette az egyfordulós, egyéni választókerületes többségi választási rendszer bevezetésére irányuló törvénymódosítást. A testület múlt heti állásfoglalásában leszögezte, hogy az államfő feladata, hogy az országot képviselje az Európai Tanács ülésén, ezt figyelmen kívül hagyva mégis Victor Ponta miniszterelnök utazott el a brüsszeli csúcstalálkozóra. Az alkotmánybíróság keddi közleménye leszögezi, hogy a törvény értelmében az alkotmánybírók elmozdíthatatlanok és a lecserélésükre irányuló törekvések súlyos támadást jelentenek a jogállamiság, a demokrácia és az ország nemzetközi megítélése ellen. A közlemény emlékeztet arra, hogy az alaptörvény értelmében háromévenként cserélik le a kilenctagú alkotmánybíróság egyharmadát úgy, hogy a képviselőház, a szenátus és az elnöki hivatal jelöl egy-egy alkotmánybíró. Az alkotmánybíróság felszólítja a parlamentet és az elnöki hivatalt, hogy foglaljon állást a testülettel szemben megnyilvánuló alkotmánysértő támadással szemben. "Tekintettel az alkotmánybíróságot ért példátlan támadásokra, a tagjainak eltávolítását kilátásba helyező fenyegetésekre és a helyzet súlyosságára az alkotmánybíróság megkereséssel fordult a Velencei Bizottsághoz, az Európai Alkotmánybíróságok Értekezletéhez és más európai intézményekhez" – olvasható a román alkotmánybíróság valamennyi tagja által aláírt közleményben (Szerző: MTI).⁴⁷

„Csorbították a román alkotmánybíróság hatáskörét: A bukaresti kormány szerdán sürgősségi rendelettel törölte az alkotmánybíróság feladatai közül a parlamenti határozatok alkotmányosságának vizsgálatát. Az alkotmánybíróság működését szabályozó törvényt a parlamentben is ugyanilyen értelemben módosította az új szociálliberális kormánytöbbség, megfigyelők szerint azért, hogy megkönnyítse a jobboldalhoz közel álló Traian Basescu államfő felfüggesztését posztjáról. A parlament által megszavazott törvénymódosítást az államfő még nem hirdette ki, a kormány sürgősségi rendelete viszont azonnal hatályba lépett. A parlament két háza ellenzéki elnökeinek leváltásáról szóló keddi parlamenti határozatokat csak az alkotmánybíróság hatáskörét csorbító szerdai kormányrendelet után jelentették meg a hivatalos közlönyben, így már nem lehet megtámadni őket az alkotmánybíróságnál (Szerző: MTI).⁴⁸

„Megnyirbálták az alkotmánybíróság jogkörét Romániában. Egyszerűbb lesz elmozdítani posztjáról az elnököt, ha sikeresek lesznek az új kormány elképzelései: Nem vizsgálhatja az alkotmánybíróság többé a parlamenti határozatok jogosságát Romániában – döntött a bukaresti törvényhozás. Elemzők szerint a döntés legfőbb oka az, hogy az új, baloldali kormánytöbbség könnyebben felfüggeszthesse Traian Basescu államfőt. A román törvények szerint ugyanis az államfő felfüggesztéséről először a parlament dönt, majd a leváltásáról népszavazást tartanak. Az alkotmánybírósági törvény módosítását a múlt héten a képviselőház is elfogadta. Hatályba lépéséhez már csak az államfőnek kellene aláírnia. Az elnöknek egyszer van joga valamely kifogásolt jogszabályt visszaküldeni a parlamentbe újratárgyalásra. Az új román kormánytöbbség egy másik jogszabályt is módosít, hogy előkészítse az államfő menesztését. A képviselőház kedden dönt a népszavazási törvény módosításáról; ezt márciusban módosította legutóbb az akkor kormányzó jobbközép Demokrata Liberális Párt (PDL) a hozzá közel álló államfő védelmében úgy, hogy megemelte az érvényességi küszöböt (Szerző: MTI - Világgazdaság Online).⁴⁹

„A Velencei Bizottság bírálja a román Alkotmánybíróság függetlenségét csorbító kísérleteket: A Velencei Bizottság elnöke szerdán közleményben bírálta a román kormányt azokat a "próbálkozásait", hogy nyomást gyakoroljon az alkotmánybíróságra, és csorbítsa a testület függetlenségét. Gianni Buquicchio, a strasbourgi székhelyű Európa Tanács (ET) égisze alatt működő, független alkotmányjogászokból álló szakértői testület elnöke rámutatott: egy olyan alkotmánybíróságnak, amely komolyan veszi saját szerepét, időnként olyan döntéseket is kell hoznia, amelyek nem tetszenek az adott időpontban parlamenti többséget élvező politikai erőnek. A tisztségviselő szerint ezt minden más állami hatóságnak tiszteletben kell tartania, és egyetlen esetben sem lehet majd igazolni semmiféle olyan lépést, amely csorbítaná az alkotmánybíróság függetlenségét. Hozzátette: az alkotmánybírák függetlenségét és elmozdíthatatlanságát a román alkotmány 145. cikke szavatolja. Buquicchio felszólította Romániát, amely tagja a Velencei Bizottságnak, hogy tartsa tiszteletben teljes mértékben saját alkotmányát és a jogállamiságra vonatkozó nemzetközi normákat. A román kormány szerdán sürgősségi rendelettel törölte az alkotmánybíróság feladatai közül a parlamenti határozatok alkotmányosságának vizsgálatát. Victor Ponta kormányfő az utóbbi napokban több ízben kijelentette, hogy az alkotmánybíróság Traian Basescu államfő befolyása alatt áll, akadályozza a kormány munkáját és ezért az új kormánytöbbségnek megoldást kell találnia a testület összetételének megváltoztatására. A román alkotmánybíróság kedden bejelentette, hogy a Velencei Bizottsághoz és más európai intézményekhez fordult, mert az alkotmányosság felszámolására irányuló törekvésként értelmezi a kormány ellene irányuló támadásait (Szerző: MTI).”⁵⁰

„A parlament ettől még megszavazhatja: Nem adott egyértelmű választ a román al-

kotmánybíróság pénteken arra a kérdésre, hogy Traian Basescu elnök megsértette-e az alkotmányt. Az alkotmánybíróság a kormányzó Szociál-liberális Szövetségnek (USL) a Basescu felfüggesztésére irányuló indítványát kellett véleményeznie, amely nem kötelező érvényű, így a parlament ettől függetlenül is megszavazhatja pénteken a felfüggesztést. A taláros testület elmarasztalta három pontban az államfőt, de a kormánypártok által megfogalmazott vádak többségében vétlennek tartja (Szerző: MTI).”⁵¹

„A román alkotmánybíróság nem bírálhatta felül az elnök felfüggesztését: Az alkotmánybíróság nem bírálhatta volna felül a parlament határozatát, amellyel a múlt héten felfüggesztette hivatalából Traian Basescu államfőt – derült ki a taláros testület döntésének indoklásából. Az alkotmánybíróság nem bírálhatta volna felül a parlament határozatát, amellyel a múlt héten felfüggesztette hivatalából Traian Basescu államfőt – derült ki a taláros testület döntésének indoklásából, amelyet szerdán tett közzé honlapján. Az indoklás rámutat: a parlament kizárólagos jogköre annak megítélése, hogy súlyos alkotmánysértést követett-e el az elnök, vagy sem. A felfüggesztési folyamatban kikérik ugyan az alkotmánybíróság véleményét, ám ez „konzultatív” jellegű és tartalma semmire sem kötelezi a döntéshozót. Az indoklás megemlíti, hogy az alkotmány nem tisztázza, mit tekint „alkotmánysértő” súlyos cselekedetnek”, amiért felfüggeszhető az államfő. A joghézagot az alkotmánybíróság saját értelmezésével igyekezett pótolni Traian Basescu első felfüggesztése alkalmával, 2007-ben. Az alkotmánybíróság ugyanakkor elismeri, hogy meghatározásai ugyancsak konzultatív jellegűek, és nem akadályozhatják meg a parlamentet abban, hogy ezektől eltekintve hozza meg döntését (Szerző: MTI).”⁵²

¹ Az Európai Unió-tag Román Köztársaságról tájékoztató jellegű, hiteles adatokat lásd: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/romania/index_hu.htm (2012. 06. 06.)

² A település a trianoni békediktátum előtt a Magyar Királyság „legkeletibb csücskét” képező területi egységhez, Háromszék vármegyéhez tartozott. Háromszék egyike volt a székely székeknek, vagyis a történelmi Székelyföld közigazgatási egységeinek. 1562-ben jött létre az addig önálló Kézdiszék, Sepsiszék és Orbaiszék egyesülésével. Háromszék az 1876-os vármegyei „megyerendezés” során szűnt meg, amikor is a megszűnő Felső-fehér vármegyé-

nek a területébe ékelődő községeit a területéhez csatolva alakították át Háromszék vármegyévé. Területi nagysága – nagyjából – a mai Kovászna megye területével egyezik meg. Délnyugati részén a *Baróti-hegység*, keleten a *Bodoki-hegység*, illetve a *Nemere-hegység*, északról pedig a *Háromszéki-havasok* határolja. Nagyobb folyói az *Olt*, a *Káron* és a *Feketeügy*. Északról *Udvarhely* és *Csik* magyar (székely) vármegyék, keletről és délről *Románia*, míg nyugatról pedig *Brassó* vármegyének határolta. Az I. világháború előtt a vármegye négy járásra volt felosztva, úgymint a *Kézdi* járásra (székhelye Kézdivásárhely), a *Miklósvári* járásra (székhelye Nagyajta), az *Orbai* járásra (székhelye Kovászna), illetve a *Sepsi* járásra (székhelye Sepsiszentgyörgy). A mai, romániai megyerendszer 1968-as létrehozása óta területének nagy része Kovászna megyéhez, míg néhány település pedig Brassó megyéhez tartozik. Sepsiszentgyörgy, a történelmi Háromszék legjelentősebb városa, ma Kovászna megye székhelye, Erdély legnagyobb, magyar többségű városa. Sepsiszentgyörgy környékén már a kőkorból éltek emberek, és a vidéken egyaránt fellelhetők különféle vándornépek nyomai. A település első írásos említése 1332-ből származik, nevét templomának első védőszentjéről, *Szent György* lovaőről kapta. Városi címet 1461-ben kapott, melyet „kiváltságos város” címmel egészített ki – 1492-ben – *Báthory István* erdélyi fejedelem. Városi kiváltságait Sepsiszentgyörgy csak nagy nehézségek árán tudta megtartani, ugyanis a szomszédos szász nagyváros, *Brassó* minduntalan arra törekedett, hogy „Szentgyörgytől” megvonassa a vásártartás jogát. Sepsiszentgyörgy mind az 1658-as tatárjárás, mind pedig az 1661-es török dúlás nyomán nagy pusztításokat szenvedett el. A késő középkort a mezőváros lakossága szintén megszenvedte, tizenhét hónapon át tartó szárazság, éhínség és pestisjárvány tizedelte meg a lakosságot. *Mária Terézia* uralkodása alatt – a császárnő rendelete alapján – a székelyeket határőrsegekbe szervezték, a katonákat pedig erőszakkal sorozták be. Az 1848-as forradalom a város történetének egyik legjelentősebb történelmi korszaka volt. *Gábor Áron*, a forradalom egyik legendás alakja a háromszéki öntőműhelyekben gyártott ágyúival jelentősen hozzájárult az önvédelmi harc ideiglenes sikeréhez. A forradalom után a megtorlás kegyetlen időszaka – és ismét pusztítás – következett, ekkor semmisült meg – többek között – Háromszék teljes levéltára is. A város első polgármesterét és a helyi tanácsot 1861-ben választották meg. Ezután gyors fellendülés következett, megépült a *Székely Mikó Kollégium*, megalapították a *Székely Nemzeti Múzeumot*, valamint árvaház és kórház is épült. Sepsiszentgyörgy volt az első székelyföldi város Háromszéken, ahová bevezették az áramszolgáltatást, valamint itt alakult meg az első székely színház is. Sepsiszentgyörgynek olyan illusztris díszpolgárai voltak, mint *Jókai Mór*, vagy maga *Kossuth Lajos*. A 20. század legelején, a *Brassó-Kézdivásárhely* és a *Csikszereda* felé vezető vasútvonal megépítésével (1891-1897) Sepsiszentgyörgy is bekapcsolódott az országos vasúti hálózatba, majd 1905-ben megépült az *Olt-híd*, míg 1908-ban pedig megindult a városi áramszolgáltatás is. Sepsiszentgyörgy a trianoni döntés eredményeképpen Románia részévé vált, majd 1940 és 1944 között, a második bécsi döntés következtében ismét Magyarországhoz csatolták. A második világháború után, az 1947. évi, párizsi békeszerződés Észak-Erdélyt újra visszaadta Romániának. 1952 és 1960 között a város a *Magyar Autonóm Tartomány* része volt, azonban 1960-ban átkerült a *Sztálin Tartományból* lett *Brassó Tartományhoz*, majd pedig az 1968-as „megyésítés” során, az újonnan megalakított Kovászna megye székhelye lett. Sepsiszentgyörgy ma tehát megyeszékhely, a régió egyik legígéretesebben fejlődő városa. A város lakossága 62 370 főt számlál, a háztartások száma összesen 23 253, a nemzetiségi arány pedig a következőképpen oszlik meg: 46 112 magyar, 14 178 román és ezernél valamivel több roma nemzetiségű polgár. A város rendelkezik sportcsarnokkal, atlétikai pályával, tenispályákkal, stranddal, fedett uszodával és – a közeli *Sugásfürdőn* – sípályával is. Sepsiszentgyörgyön 1 bölcsőde, 7 óvoda, 8 napközi otthon, 3 elemi és 7 általános iskola működik, míg a középfokú oktatás pedig 5 elméleti, valamint 5 szakközépiskolában történik. A városban felsőfokú oktatás is létezik, a *Babeş-Bolyai Egyetem* kihelyezett tagozatán 3 kar – a Közigazgatási és Üzleti Tudományok Kara, a Környezettudományi Kar valamint a Politika, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kar – szervezeti keretei között folyik a tanítás (az imént közölt számadatok utoljára 2009. április 3. napján kerültek frissítésre). Bővebben lásd: <http://www.sepsiszentgyorgyinfo.ro/index.php?page=187&b=203#fragment-203> (2012. 06. 06.); valamint ide lásd még: <http://www.sepsiszentgyorgy.info/>; <http://www.sepsiszentgyorgy.ro>

³ Románia Alkotmányát eredeti formájában az Alkotmányozó Gyűlés 1991. november 21-i ülésén fogadták el, majd közzétették a Románia Hivatalos Közlönye 1991. november 21. napi, 233. számában, és így a román Alkotmány az 1991. december 8-i országos népszavazással való jóváhagyása után léphetett hatályba. Eztán a hatályos román Alkotmányt 2003-ban érték jelentősebb változtatások. Ekkor ugyanis módosította és kiegészítette a Románia Alkotmányát módosító, a Monitorul Oficial al României I. Részének, 2003. október 29. napi, 758. számában közzétett, magyar nyelven pedig a Románia Hivatalos Közlönye 2003. október 31. napi, 187. számában közzétett 429/2003. számú törvény, amelyet az Alkotmány 152. szakasza alapján a Törvényhozó Tanács újra közzétett, az elnevezések aktualizálásával és a szakaszok átszámolásával (tudniillik, a 152. szakasz az újra közzétett formában a 156. szakaszszá vált: „VIII. cím: Záró és átmeneti rendelkezések – Az Alkotmány újraközzététele – Az Alkotmányt módosító törvényt az elfogadásától számított 5 napon belül közzé kell tenni Románia Hivatalos Közlönyében. A módosított és kiegészített Alkotmányt a népszavazással való jóváhagyását követően újra közzéteszi a Törvényhozási Tanács, aktualizálva az elnevezéseket és átszámozva a szövegeket.” Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României kivenetes fordítása. 171. (XV) évfolyam, 188. szám. I. rész. 39. o. <http://www.prefectura.ro/ActulNormativ/Romania%20Alkotmánya.pdf> (2012. 06. 07.). A Románia Alkotmányát módosító, 429/2003. számú törvényt a 2003. október 18-19-i országos népszavazással hagyták jóvá, majd az a román Alkotmánybíróságnak, a Románia Alkotmányát módosító törvényre vonatkozó, 2003. október 18-19-i országos népszavazás eredményének igazolásáról szóló 2003. október 22-i, 3. számú határozatának a Monitorul Oficial al României I. Részének 2003.

október 29. napi, 758. számában való közzétételének időpontjától lépett hatályba. Lásd ezt: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 2. o.

⁴ *Dimitrie Cantemir* moldvai fejedelem, román író, filozófus, földrajztudós, történész, nyelvész és politikus 1673. október 26-án született. *Constantin Cantemir* fejedelem fia 15 éves korában került – túszként – Konstantinápolyba, ugyanis az oszmán „Porta” így akarta az apja hűségét biztosítani. A későbbi fejedelem itt ismerkedett meg a tudományokkal, és itt tanulta meg a török, arab, perzsa, francia, német és olasz nyelveket is. Apja halála után, 1693-ban választották Moldva fejedelmévé, azonban a törökök nem ismerték el, így két év múlva bátyja, *Antioh* lett az uralkodó, míg *Dimitrie Cantemir* a Moldvai Fejedelemség konstantinápolyi képviselője lett. 1710-ben még török jóváhagyással lett Moldva uralkodója, de már egy évvel később – az oszmán iga lerázásának reményében – titkos egyezséget kötött Nagy Péter orosz cárral. Azonban 1711 júliusában vereséget szenvedett a Moldvába betörő török csapatoktól, és menekülni kényszerült. Nagy Péter pártfogoltjaként és titkos tanácsadójaként a következő évtizedet a cár mellett töltötte, jelentős ukrajnai birtokokra tett szert, majd 1722-ben elkísérte az orosz cárt annak kaukázusi hadjáratára is, ahol az uralkodó keleti szakértőjeként az volt a feladata, hogy arab, perzsa és török nyelvű kiáltványokat fogalmazzon a helyi lakosságnak. A tudós fejedelem egy évvel később, 1723. augusztus 21. napján hunyt el dimitrovkai birtokán. Bővebben lásd: *Bokor József* (szerk.): *Kantemir. A Pallas nagy lexikona*. Arcanum: FolioNET Kft. ISBN 963 85923 2 X (1998). Hozzáférés ideje: 2009. szeptember 26.; *Dim. Păcurariu* (szerk.): *Dicționar de literatură română (román nyelven)*. București, Editura Univers, 1979.; *Dimitrie Cantemir: Moldva leírása*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973.

⁵ Az államhatalmi ágak elválasztása és a köztük való kontaktus fenntartása, a hatalmi egyensúly megteremtése, illetve az az fölött való „örködés” – mint egyértelműen fontos tényezők – megjelenik a román Alkotmány soraiban is, méghozzá az államelnök funkciói között: *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. II. fejezet („Románia Elnöke”), 80. szakasz („Az Elnök szerepe”): „(1) *Románia Elnöke képviseli a román államot és szavatolja az ország nemzeti függetlenségét, egységét és területi integritását.* (2) *Románia Elnöke felügyel az Alkotmány betartására és a közhatóságok jó működésére. Ebből a célból az Elnök közvetítési funkciót gyakorol az állam hatalmai között, valamint az állam és a társadalom között.*” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 20. o. Továbbá a „pluralizmus” is az alkotmányos demokrácia egyértelmű feltételeként és garanciájaként jelenik meg: *Románia Alkotmánya*. I. cím. Általános elvek. 8. szakasz („A pluralizmus és a politikai pártok”), (1) bekezdés: „*A pluralizmus a román társadalomban az alkotmányos demokrácia feltételét és garanciáját képezi.*” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 3. o. Ezen túlmenően a román Alkotmány egyértelműen deklarálja, hogy az alkotmányos demokrácia garantálja a fegyveres erők: „*A hadsereg kizárólag a nép akaratának van alárendelve az állam szuverenitásának, függetlenségének és egységének, az ország területi integritásának és az alkotmányos demokráciának a garantálása céljából.* (...)” *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. V. fejezet („A közigazgatás”), 1. cikkely („A központi szakközigazgatás”), 118. szakasz („A fegyveres erők”), (1) bekezdés. Ugyanezen szakasz (3) bekezdése értelmében: „*Az (1) és a (2) bekezdés előírásai megfelelőképpen alkalmazandók a fegyveres erők törvény szerint megállapított többi összetevőjére is.*” Azaz nemcsak a hadsereg, hanem az egész román fegyveres erők egyik kiemelkedő, az Alkotmányban is nevesített feladata az alkotmányos demokrácia garantálása. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 29. o.

⁶ „*Románia demokratikus és társadalmi jogállam, amelyben az emberi méltóság, az állampolgári jogok és szabadságjogok, az emberi személyiség szabad fejlődése, az igazságosság és a politikai pluralizmus a legfelsőbb értékeket képviseli a román nép demokratikus hagyományainak és az 1989 decemberi forradalom eszméinek szellemében, és garantálva van.*” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 2. o. Ugyanott, szintén az *általános elveket* deklaráló I. cím alatt, a román államról rendelkező *1. szakasz (1) bekezdése* azt deklarálja, hogy Románia szuverén és független, egységes és oszthatatlan nemzeti állam. A *(2) bekezdés* rendelkezik arról, hogy a román államnak köztársasági kormányzási formája van. A *(4) bekezdés* értelmében az állam a törvényhozói, végrehajtó és bírósági hatalom elválasztásának és egyensúlyának elvén szervezendő meg, mégpedig az alkotmányos demokrácia keretében, míg az *(5) bekezdés* szerint pedig: „*Romániában az Alkotmány, az Alkotmány elsőrendűsége és a törvények tiszteletben tartása kötelező.*”

⁷ *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. III. fejezet („A Kormány”), 102. szakasz („Szerep és összetétel”): „*(1) A Kormány, a Parlament által elfogadott kormányzási programja szerint, biztosítja az ország bel- és külpolitikájának megvalósítását és ellátja a közigazgatás általános vezetését.* (2) *A Kormány, feladatkörének gyakorlása során, együttműködik az érdekelt társadalmi szervezetekkel.* (3) *A Kormány a miniszterelnökből, miniszterekből, valamint az alaptörvénnyel megállapított más tagokból áll.*” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 25. o.

⁸ *Románia Alkotmánya*. II. cím. Az alapvető jogok, szabadságok és kötelezettségek. I. fejezet („Közös rendelkezések”), 21. szakasz („Az igazságszolgáltatáshoz való szabad hozzáférés”): „*(1) Bármely személy az igazságszolgáltatáshoz fordulhat jogainak, szabadságainak és törvényes érdekeinek a megvédéséért.* (2) *E jog gyakorlását egyetlen törvény sem korlátozhatja.* (3) *A feleknek joguk van méltányos perre és az ügyek méltányos időben való megoldásához.* (4) *A speciális közigazgatási jogszolgáltatás fakultatív és ingyenes.*” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 6. o.

⁹ Mint azt az imént már láthattuk, Románia alkotmányát az alkotmányozó gyűléssé átalakult román Parlament 1991. november 21. napján fogadta el, és az, az 1991. december 8-án megtartott, „jóváhagyó” népszavazás eredményének

kihirdetése után lépett hatályba. A Román Köztársaság Alkotmányát ezután a 429/2003. számú törvény módosította, amit a 2003. október 18-19-én tartott népszavazás hagyott jóvá. Ez később fordításban – természetesen a *Románia Hivatalos Közlönyében* [171. (XV) évfolyam 188. szám, 2003. november 3. (hétfő)] való, hivatalos fordítású, magyar nyelvű közzététel után –, magyar nyelven – nyomtatott formában – először az *Önkormányzati Menedzsmentért Alapítvány* (Kolozsvár, 2003.) kiadásában jelent meg, míg hozzá a bevezetőt *Varga Attila* és *Veress Emőd* írta. Lásd: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=2013> (2012. 06. 07.)

¹⁰ *Románia Alkotmánya*. I. cím. *Általános elvek*. 1. szakasz („A román állam”), (3) bekezdés. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 2. o.

¹¹ Magyar nyelven lásd: http://jog.sapientia.ro/data/hallgatok/letoltesek/Romania_alkotmánya_HU.pdf (2012. 06. 07.), valamint lásd még magyar nyelven: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 2-39. o. A hatályos román Alkotmány eredetileg – természetesen román nyelven – a *Monitorul Oficial al României* I. részének 2003. október 31. napi, 767. számában jelent meg.

¹² A román Alkotmányban a következőképpen vannak deklarálva a jogforrások: A.) *Románia Alkotmánya*. III. cím. A *közhatóságok*. I. fejezet („A Parlament”), 1. cikkely („Szervezés és működés”), 67. szakasz („A jogi aktusok és a törvényes kvórum”): „A Képviselőház és a Szenátus tagjai többségének a jelenlétében törvényeket, határozatokat és indítványokat fogad el.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 17. o. B.) *Románia Alkotmánya*. III. cím. A *közhatóságok*. II. fejezet („Románia Elnöke”), 100. szakasz („Az Elnök aktusai”): „(1) Románia Elnöke, feladatköre gyakorlása során, dekrétumokat bocsát ki, amelyeket közzé kell tenni Románia Hivatalos Közlönyében. A közzététel elmulasztása a dekrétum semmisségével jár.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 24. o. C.) *Románia Alkotmánya*. III. cím. A *közhatóságok*. III. fejezet („A Kormány”), 108. szakasz („A Kormány aktusai”): „(1) A Kormány határozatokat és rendeleteket fogad el. (2) A határozatokat a törvények végrehajtására bocsátják ki. (3) A rendeleteket felhatalmazási különtörvény alapján bocsátják ki, az ebben előírt keretek és feltételek között. (4) A Kormány által elfogadott határozatokat és rendeleteket alá kell írnia a miniszterelnöknek és ellenjegyezniük kell az alkalmazásba tételükre kötelezett minisztereknek és azokat közzé kell tenni Románia Hivatalos Közlönyében. A közzététel elmulasztása a határozat vagy a rendelet semmisségével jár. A katonai jellegű határozatokat csak az érdekelt intézményekkel közlik.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 26. o. D.) *Románia Alkotmánya*. III. cím. A *közhatóságok*. IV. fejezet („A Parlament kapcsolatai a Kormánnyal”), 115. szakasz („A törvényhozási felhatalmazás”): „(1) A Parlament külön törvényt fogadhat el, amellyel felhatalmazza a Kormányt rendeletek kibocsátására az alaptörvények tárgyát nem képező területeken. (2) A felhatalmazási törvényben kötelezően meg kell állapítani az illető rendeletek területét és a határidőt, amelyig terjedően kibocsáthatók. (3) Ha a felhatalmazási törvény ezt kéri, a rendeleteket jóváhagyás végett a Parlament elé kell terjeszteni, a törvényhozási eljárás szerint, a felhatalmazási határidő lejártáig. A határidő betartásának elmulasztása a rendelet hatályának megszűnésével jár. (4) A Kormány kizárólag a halaszthatatlanul szabályozandó kérdésekben kivételesen elfogadhat sürgősségi rendeleteket, köteles lévén ezek szövegében megindokolni a sürgősséget.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 28. o.

¹³ *Románia Alkotmánya*. I. cím. *Általános elvek*. 1. szakasz („A román állam”), (5) bekezdés. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 2. o.

¹⁴ „Romániában az Alkotmány, az Alkotmány elsőrendűsége és a törvények tiszteletben tartása kötelező.” *Románia Alkotmánya*. I. cím. *Általános elvek*. 1. szakasz („A román állam”), (5) bekezdés. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 2. o.

¹⁵ *Románia Alkotmánya*. III. cím. A *közhatóságok*. VI. fejezet („A bírói hatóság”), 1. cikkely („A bíróságok”), 126. szakasz („A bírói hatóságok”): „(1) Az igazságszolgáltatás a Legfelsőbb Semmitűszéken és a törvény által megállapított többi bírói hatóságon keresztül valósul meg. (2) A bírói hatóságok hatáskörét és az ítélkezési eljárást kizárólag törvények írják elő. (3) A Legfelsőbb Semmitűszék biztosítja a törvényeknek a többi bírói hatóság általi egységes értelmezését és alkalmazását, hatáskörének megfelelően. (4) A Legfelsőbb Semmitűszék összetétele, illetve működési szabályai alaptörvénnyel állapítandók meg. (5) Tilos rendkívüli bíróságokat létrehozni. Alaptörvénnyel bizonyos tárgykörökre szakosodott bíróságok létesíthetők, amelyekben az esetnek megfelelően a magisztratúrán kívüli egyes személyek is részt vehetnek. (6) Garantált a közhatóságok adminisztratív iratainak a közigazgatási bíraskodáson keresztüli bírósági ellenőrzése, a Parlamenttel való kapcsolatokra vonatkozó, valamint a katonai jellegű parancsnoki iratok kivételével. A közigazgatási bíróságok illetékesek megoldani az alkotmányelleneseknek ítélt rendeletekkel vagy, az esetnek megfelelően, ezek rendelkezéseivel sértett személyek kereseteit.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 31. o.

¹⁶ *Románia Alkotmánya*. III. cím. A *közhatóságok*. VI. fejezet („A bírói hatóság”), 1. cikkely („A bíróságok”), 124. szakasz („Az igazságszolgáltatás megvalósítása”): „(1) Az igazságot a törvény nevében szolgáltatják. (2) Az igazságszolgáltatás egységes, pártatlan és egyenlő mindenki számára. (3) A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alávetve.” 125. szakasz („A bírák státusa”): „(1) A Románia Elnöke által kinevezett bírák elmozdíthatatlannak, a törvény feltételei között. (2) A bírák kinevezésének javasolására, azok előléptetésére, áthelyezésére és megünetetésére a Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsa illetékes, az alaptörvény feltételei között. (3) A bírói tisztség összeegyeztethetetlen bármely más köz- vagy magánfoglalkozással, a felsőoktatási didaktikai tisztségek kivételével.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 31. o.

¹⁷ Itt tartom fontosnak megemlíteni a román igazságszolgáltatás egyik alapvető fontosságú intézményét, a Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsát. A *Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsa* elsődleges szerepe és feladata az igazságszolgáltatás függetlenségének a garantálása. A Tanács egy 19 tagból álló testület, akik közül tizennégy tagot a magisztrátusok közgyűlése választ meg, majd a megválasztott tagokat pedig a Szenátus igazolja. E tagok két tagozathoz tartoznak, az egyik a bírák (9 bíró taggal), a másik pedig az ügyészek (5 ügyész taggal) tagozata. Továbbá – e 14 tagon kívül –, a „civil” társadalom Szenátus által megválasztott két képviselője is rendelkezik tanácsi tagsággal, amely személyek a jogtudományok olyan szakemberei, akik magas szakmai, illetve erkölcsi hírnévnek örvendenek. E két jogtudós azonban csak a plénumban kifejtett munkálatokon vehet részt. A Tanács tagjai még az igazságügyi miniszter, a Legfelsőbb Semmítőszék elnöke, valamint a Legfelsőbb Semmítőszék melletti ügyészség legfőbb ügyésze. A Tanács tagjai mandátumának időtartama 6 év, míg a Tanács elnökét a magisztrátusok közgyűlése által megválasztott 14 fő közül egy éves mandátumra választják meg, amely tisztség nem megújítható. A Tanács a határozatait titkos szavazással hozza, amely határozatok véglegesek és visszavonhatatlanok. A feladatkörei közül meg kell említeni a javaslatvételi jogot – Románia Elnökének – a bírák és az ügyészek kinevezésére, a gyakorlatok kivételével. A Tanács a tagozatain keresztül bírói hatósági szerepet tölt be a bírák és ügyészek fegyelmi felelőssége terén, azonban ezen esetben az igazságügyi miniszternek, a Legfelsőbb Semmítőszék elnökének, illetve a Legfelsőbb Semmítőszék melletti ügyészség legfőbb ügyészenek nincs szavazati joga. A Tanács fegyelmi tárgyú határozatai nem jogerősek, ugyanis azokat a Legfelsőbb Semmítőszék előtt meg lehet támadni. A román Alkotmány 134. szakaszának (4) bekezdése külön is deklarálja: „A *Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsa* eleget tesz alaptörvényével megállapított más feladatoknak is, az igazságügy függetlenségének garantálójá szerep betöltésében.” *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. VI. fejezet („A bírói hatóság”), 3. cikkely („A Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsa”), 133 – 134. szakasz. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 33. o.

¹⁸ A román igazságszolgáltatással összefüggésben meg kell említeni még a *Közügyek Minisztériumát* is, amely minisztérium a Román Köztársaság igazságszolgáltatási tevékenységében (rendszerében) képviselni hivatott a román társadalom általános érdekeit és védelmezni köteles a jogrendet, valamint a román állampolgárok jogait és szabadságjogait. Feladatkörét és hatásköri jogosultságait *ügyészségekbe* tömörült ügyészekon keresztül gyakorolja, a vonatkozó törvényi rendelkezéseknek megfelelően. Az ügyészségek a bírói hatóságok *mellett* működnek, vezetnek és felügyelik az *igazságügyi rendőrség* bünyügyi vizsgálati tevékenységét. Az *ügyészek* a törvényesség, a pártatlanság és a rangsorbéli felettesi ellenőrzés elve szerint, tudniillik egy – a magyar szabályozáshoz hasonlatos – erősen hierarchizált és centralizált szervezetben, illetve szervezeti rend keretei között, az igazságügyi miniszter fennhatósága alatt fejtik ki tevékenységüket. Az ügyészi tisztség összeegyeztethetetlen bármely más köz- vagy magántisztséggel, a felsőoktatási didaktikai tisztségek kivételével. *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. VI. fejezet („A bírói hatóság”), 2. cikkely („A Közügyek Minisztériuma”), 131 – 132. szakasz. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 32. o. A román Alkotmány által is deklarált, legfontosabb igazságszolgáltatási elvek még: 1. A *tárgyalások nyílt jellege*, azaz a bírósági ülések nyilvánosak, a törvény által előírt esetek kivételével. 2. Az *anyanyelv használatának és tolmács igénybevételének az elve*, ami szerint az igazságszolgáltatási eljárást román nyelven bonyolítják le, azonban a nemzeti kisebbségekhez tartozó román állampolgároknak joguk van anyanyelvüket használni a bíróságok előtt, az alaptörvény feltételei között. A román nyelvet nem értő vagy nem beszélő idegen állampolgároknak, vagy hontalanoknak pedig jogukban áll tolmács útján tudomást szerezni az „iratcsomóban” foglalt összes iratról és „munkálatról”, és a bíróság előtt tolmács útján beszélni, valamint következtetéseiket megfogalmazni, amely jog gyakorlását – a bűnperek esetén ingyenesen kell biztosítani. 3. A *jogorvoslati utak gyakorlása* -val kapcsolatban ki kell emelni, hogy a bírósági határozatok ellen az érdekelt felek és a Közügyek Minisztériuma gyakorolhatják a jogorvoslati utakat, a törvény feltételei között. 4. Végül egy – véleményem szerint – nagyon is jó, és használható, éppen ezért talán követendő megoldásnak mutatkozik az ún. „*bíróságok rendőrsége*” intézménye, amely értelmében a bírói hatóságok a szolgálatukba állított rendőrséggel rendelkeznek. *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. VI. fejezet („A bírói hatóság”), 1. cikkely („A bíróságok”), 127 – 130. szakasz. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 31 – 32. o.

¹⁹ A törvényhozási kezdeményezés – az esetnek megfelelően – a *Kormányt*, a *képviselőket*, és a *szenátorokat* illeti meg, továbbá törvényhozási kezdeményezést tehet *legalább* 100 ezer, szavazati joggal rendelkező állampolgár is. Az állampolgárok törvényhozási kezdeményezéseinek legalább az ország megyéinek egynegyedéből kell kiindulnia, s e megyék mindegyikében, illetve Bukarest municípiumban *legalább* 5 000 aláírást kell gyűjteni a kezdeményezés támogatására. Az állampolgári törvényhozási kezdeményezés *tárgyát nem képezhetik* az adóügyi, illetve a nemzetközi jellegű kérdések, valamint az amnesztia, továbbá a közkegyelem. A Kormány törvényhozási kezdeményezését a törvénytervezetnek azon Ház egyikébe való eljuttatásával gyakorolja, amely jogosult azt elsőként megkeresett Házként elfogadni. A törvényhozási kezdeményezés jogát gyakorló képviselők, szenátorok és állampolgárok csakis a törvénytervezetek esetében kért formában terjeszthetnek elő törvényhozási javaslatokat. A törvényhozási javaslatokat abban a Házban kell először vitára terjeszteni, amely jogosult azt elsőként megkeresett Házként elfogadni. *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. I. fejezet („A Parlament”), 3. cikkely („A törvénybe foglalás”), 74. szakasz („A törvényhozási kezdeményezés”). Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A *Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 19. o. A Házak megkereséséről – ugyanitt – a román Alkotmány 75. szakasza rendelkezik.

²⁰ A román Parlament főbb alkotmányos ismérvei: *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. I. fejezet („A Parlament”), 1. cikkely („Szervezés és működés”), 61. szakasz („A szerep és az összetétel”): „(1) A Parlament a román nép legfelsőbb képviselői szerve és az ország egyetlen törvényhozási hatósága. (2) A Parlament a Képviselőházból és a Szenátusból áll.” 62. szakasz („A Házak megválasztása”), (1) bekezdés: „A Képviselőházat és a Szenátust általános, egyenlő, közvetlen, titkos és szabadon kifejezett szavazattal választják meg, a választási törvény szerint.” 63. szakasz („A mandátum időtartama”), (1) bekezdés: „A Képviselőházat és a Szenátust 4 éves mandátumra választják meg, amely jog szerint meghosszabbodik mozgósítási állapot, háború, ostromállapot vagy sürgősségi helyzet esetén, e helyzetek megszűnéséig.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 15. o. A román Parlament tagjainak, úgymint a képviselőknek és a szenátoroknak lényegesebb alkotmánybeli deklarációja: *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. I. fejezet („A Parlament”), 2. cikkely („A képviselők és a szenátorok státusa”), 69. szakasz („A képviselői mandátum”): „(1) Mandátumuk gyakorlása során a képviselők és a szenátorok a nép szolgálatában állnak. (2) Bármely imperatív jellegű mandátum semmis.” 71. szakasz („Összeférhetetlenségek”): „(1) Senki sem lehet egyidejűleg képviselő és szenátor. (2) A képviselői vagy a szenátori minőség összeegyeztethetetlen bármely közhatalósági tisztség gyakorlásával, a kormánytagi tisztség kivételével. (3) Más összeférhetetlenségek alaptörvénnyel állapítandók meg.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 17. o.

²¹ *Románia Alkotmánya*. III. cím. A közhatóságok. IV. fejezet („A Parlament kapcsolatai a Kormánnyal”), 115. szakasz („A törvényhozási felhatalmazás”): „(4) A Kormány kizárólag a halaszthatatlanul szabályozandó kérdésekben kivételesen elfogadhat sürgősségi rendeleteket, köteles lévén ezek szövegében megindokolni a sürgősséget. (5) A sürgősségi rendelet csak azután lép hatályba, miután sürgősségi eljárással való megvitatás céljából benyújtották a megkeresés szempontjából illetékes Házhoz, és miután közzétették Románia Hivatalos Közlönyében. Ülésszakszünet esetén a Házakat kötelezően összehívják a benyújtástól vagy, az esetnek megfelelően, a továbbítástól számított 5 napon belül. Ha a megkeresett Ház a benyújtástól számított legfeljebb 30 napon belül nem határoz a rendelet vonatkozásában, ezt elfogadottnak tekintik és elküldik a másik Házhoz, amely úgyszintén sürgősségi eljárásban dönt felette. Az alaptörvény természetű szabályokat tartalmazó sürgősségi rendeletet a 76. szakasz (1) bekezdésében („Az alaptörvényeket és a Házak szabályzataira vonatkozó határozatokat mindegyik Ház tagjai szavazattöbbségével fogadják el.” – P. A.) előírt többséggel kell jóváhagyni. (6) Nem fogadhatók el sürgősségi rendeletek az alkotmányos törvények területén, azok nem hathatnak ki az állam alapvető intézményeinek rendszerére, az alkotmányos jogokra, szabadságokra és kötelezettségekre, a választói jogokra, és nem vonatkozhatnak egyes javak kényszerű közbirtokba helyezését célzó intézkedésekre. (7) A rendeleteket, amelyekkel megkeresték a Parlamentet, törvénnyel hagyják jóvá vagy utasítják el, amelybe belefoglalandók azok a rendeletek is, amelyek, a 3. bekezdésnek („Ha a felhatalmazási törvény ezt kéri, a rendeleteket jóváhagyás végett a Parlament elé kell terjeszteni, a törvényhozási eljárás szerint, a felhatalmazási határidő lejártáig. A határidő betartásának elmulasztása a rendelet hatályának megszűnésével jár.” – P. A.) megfelelően, nem gyakorolnak hatást. (8) A jóváhagyó vagy elutasító törvénnyel, ha esedékes, szabályozzák a rendelet alkalmazásának időszakában gyakorolt joghatályra vonatkozó intézkedéseket.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 28 – 29. o.

²² A Román Köztársaság hivatalos közlönye a Monitorul Oficial Al României. A magyar nyelven megjelenő hivatalos változat címe: „Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial Al României kivonatos fordítása.” A hivatalos lap kiadója: „Románia Parlamentje – A Képviselőház”. A Monitorul Oficial Al României a román törvények, dekrétumok, határozatok és más jogszabályok hivatalos tára, megjelenésében és funkciójában a Magyar Közlönyhöz hasonlatos. Internetes elérhetősége: www.monitoruloficial.ro. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 40. o.

²³ Ide említette meg dr. Puskás Bálint példaként azt, hogy jelenleg is van olyan „sürgősségi kormányrendelet” a román Parlament előtt, amit ugyan a 2000. évben bocsátott ki az akkor regnáló román Kormány, de a kormányrendelet letárgyalására még azóta sem került sor.

²⁴ E helyütt ismertetném – a jogalkotással összefüggésben – a román törvénykategóriákat. A román Parlament alkotmányos törvényeket, alaptörvényeket és köztörvényeket fogadhat el. Az alkotmányos törvények tárgya kizárólag az Alkotmány rendelkezéseinek a felülvizsgálata, illetve azok megváltoztatása lehet. Alaptörvénnyel kell szabályozni a választási rendszert, az Állandó Választási Hatóság szervezését és működését, a politikai pártok szervezését, működését és finanszírozását, illetve a képviselők és szenátorok státusát, azok juttatásainak és egyéb járandóságainak a megállapítását. Továbbá alaptörvény szabályozza a népszavazás szervezését és lebonyolítását, a Kormánynak és a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsnak a szervezését, a katonai erők részleges vagy teljes mozgósítási állapotát és a háborús állapot rendszerét, az ostromállapot és a sürgősségi állapot rendszerét, a bűncselekmények, a büntetések és végrehajtásuk rendszerét, valamint az amnesztia vagy a közkegyelem gyakorlását is. Ugyancsak alaptörvénnyel kell szabályozni a köztisztviselők státusát, a közigazgatási bírászkodást, a Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsának, a bírósági hatóságoknak, a Közügyek Minisztériumának és a Számvevőszéknek szervezését és működését, a tulajdon és az öröklés általános jogrendszerét, az oktatás általános szervezését, a helyi közigazgatás szervezését, illetve a terület-szervezést, valamint a helyi autonómia általános rendszerét is. Végül, alaptörvénnyel kell szabályozni a munkaviszonyok, a szakszervezetek, a munkaadói szervezetek és a szociális oltalmazás általános rendszerét, a romániai nemzeti kisebbségek státusát, a vallásfelekezetek általános rendszerét és az összes többi olyan területet is, amelyek tekintetében az Alkotmány alaptörvények elfogadását írja elő. Minden más esetben – amelyre a szabályozás törvény elfogadását írja elő – köztörvénnyel kell szabályozni az adott társadalmi- és életviszonyokat. *Románia Alkotmánya*.

III. cím. A közhatalóságok. I. fejezet („A Parlament”), 3. cikkely (A törvénybe foglalás”) 73. szakasz („Törvénykategóriák”). Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 18. o. Az alaptörvényeket és a Házak szabályzataira vonatkozó határozatokat mindegyik Ház *tagjainak* a szavazattöbbségével kell elfogadni. A köztörvényeket és a határozatokat pedig mindegyik Ház *jelen levő tagjai* szavazattöbbségével fogadják el. A Parlament, vagy a Kormány kérésére, vagy pedig saját kezdeményezéséből – a Házak mindegyikének szabályzata szerint megállapított sürgősségi eljárással – fogadhat el törvénytervezeteket vagy törvényhozási javaslatokat. Az elfogadott törvényt – kihirdetése végett – minden esetben meg kell küldeni Románia Elnökének, akinek a törvényt, az átvételétől számított legfeljebb 20 napos határidőn belül ki kell hirdetni. Az Elnök – a kihirdetés előtt – a Parlamenttől egyetlen alkalommal kérheti a törvény újbóli megvizsgálását. Ebben az esetben, tudniillik, ha az Elnök a törvény újbóli megvizsgálását kérte, vagy amennyiben kérték a törvény alkotmányosságának a megvizsgálását, a törvényt az újbóli megvizsgálás után elfogadott törvény átvételétől vagy az Alkotmánybíróságnak a törvény alkotmányosságát igazoló döntése átvételétől számított legfeljebb 10 napon belül ki kell hirdetni. A kihirdetett törvényt közzé kell tenni Románia Hivatalos Közlönyében és az így közzétett törvény a közzététel időpontjától számított 3. napon vagy pedig magában a törvény szövegében előírt (utólagos) időpontban lép hatályba. Itt kell még megemlíteni a *Törvényhozási Tanácsot* is, amely létesítését, szervezését és működését alaptörvénnyel kell megállapítani. A Tanács a Parlament tanácsadó szakszerve, amelynek fő feladata – az egész törvényhozás rendszeresítése, egységesítése és egybehangolása céljából – véleményezni a szabályozó rendelkezések tervezeteit. Egyébként pedig e tanács vezeti Románia törvényhozásának hivatalos nyilvántartását is. *Románia Alkotmánya. III. cím. A közhatalóságok. I. fejezet („A Parlament”), 3. cikkely (A törvénybe foglalás”) 76 – 79. szakasz. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 20. o.

²⁵ *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 142. szakasz („Összetétel”), (1) bekezdés. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 36. o.

²⁶ Vagyis a román alkotmánybírák csak egyszer, és akkor is maximum kilenc éves mandátumot tölthetnek ki.

²⁷ *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 142. szakasz („Összetétel”), (2) – (5) bekezdés. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 36. o.

²⁸ *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 145. szakasz („A függetlenség és az elmozdíthatatlanság”). Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 36. o.

²⁹ A Román Köztársaság Alkotmánybírósága feladatkörei a következők. Határoznia kell a törvények alkotmányosságáról, ezek kihirdetése előtt, Románia Elnökének, a két Parlamenti Ház valamelyike elnökének, a Kormánynak, a Legfelsőbb Semmitűszéknek, a Nép Ügyvédjének, legalább 50 képviselőnek vagy legalább 25 szenátornak a megkeresésére, valamint *hivatalból* is, mégpedig az alkotmánymódosítási kezdeményezések tekintetében. Határoz a nemzetközi szerződések vagy más egyezmények alkotmányosságáról is, a két Ház valamelyike elnökének, legalább 50 képviselőnek vagy pedig legalább 25 szenátornak a megkeresésére. Határoz a parlamenti szabályzatok alkotmányosságáról a két Parlamenti Ház valamelyike elnökének, egy parlamenti csoportnak vagy legkevesebb 50 képviselőnek, illetve 25 szenátornak a megkeresésére, valamint határoz a bírói hatóságok vagy a kereskedelmi döntőbíróóságok előtt a törvények és a rendelkezések alkotmányellenességével kapcsolatban felvetett kifogások tekintetében, illetve alkotmányellenességi kifogást emelhet közvetlenül a Nép Ügyvédje is. Ezekon kívül megoldja a közhatalóságok között felmerült alkotmányossági jogi összeütközéseket Románia Elnökének, a két Ház valamelyike elnökének, a miniszterelnöknek vagy a Magisztratúra Legfelsőbb Tanácsa elnökének kérésére, felügyel a Románia Elnökének a megválasztásával kapcsolatos eljárás betartására és igazolja a szavazás eredményét, valamint megállapítja a Románia Elnöke tisztség gyakorlásában az *interrimátust* indokoltá tevő körülmények fennállását és megállapításait közli a Parlamenttel és a Kormánnyal. Tanácsadó jelleggel véleményezi a Románia Elnökének tisztségéből való felfüggesztésre irányuló javaslatot, felügyel a népszavazás megszervezésével és lebonyolításával kapcsolatos eljárás betartására és igazolja e szavazás eredményeit, valamint ellenőrzi a törvényhozási kezdeményezésnek az állampolgárok általi gyakorlásával kapcsolatos feltételek teljesítését is. Továbbá határoznia kell azon ellenvetések tekintetében, amelyek tárgya valamely politikai párt alkotmányos volta, illetve teljesítenie kell a „*Bíróság alaptörvényében*” előírt más feladatokat is. *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 146. szakasz („Feladatkör”). Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 36 – 37. o.

³⁰ *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 146. szakasz („Feladatkör”), 1) pont: „teljesíti a Bíróság alaptörvényében előírt más feladatokat is”. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 37. o.

³¹ *Románia Alkotmánya. II. cím. Az alapvető jogok, szabadságok és kötelezettségek. IV. fejezet („A Nép Ügyvédje”), 58. szakasz („Kinevezés és szerep”): „(1) A Nép Ügyvédjét a természetes személyek jogai és szabadságai megvédése céljából nevezik ki 5 éves időtartamra. A Nép Ügyvédje adjunktusai tevékenységi területenként szakosítottak. (2) A Nép Ügyvédje és adjunktusai nem tölthetnek be semmilyen más köz- vagy magántisztséget, a felsőoktatási didaktikai tisztségek kivételével. (3) A Nép Ügyvédje intézmény szervezése és működése alaptörvénnyel állapítandó meg.” 59. szakasz („A feladatkör gyakorlása”): „(1) A Nép Ügyvédje hivatalból vagy a jogaikban és a szabadságaikban sértett személyek kérésére gyakorolja feladatkörét, a törvény által megállapított keretek között. (2) A közhatalóságok kötelesek a Nép Ügyvédje számára biztosítani a feladatköre gyakorlásához szükséges támogatást.” 60. szakasz („Jelentéstétel a Parlament előtt”): „A Nép Ügyvédje jelentéseket terjeszt a Parlament két Háza elé, évente vagy ezek kérésére. A jelentések a törvényhozásra vagy más természetű intézkedésekre vonatkozó ajánlásokat tartalmaz-*

hatnak az állampolgári jogok és szabadságok megvédése céljából.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 14 – 15. o.

³² Az Alkotmánybíróság eljárásának kezdeményezésére jogosultak felsorolását lásd: *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 146. szakasz („Feladatkör”), a) – e) pont. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 36 – 37. o.

³³ *Románia Alkotmánya. III. cím. A közhatalóságok. I. fejezet („A Parlament”), 1. cikkely („Szervezés és működés”), 64. szakasz („A belső szervezés”), (1) bekezdés, első fordulat: „Minden egyes Ház szervezését és működését saját szabállyal kell megállapítani.” Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 16. o.

³⁴ *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 146. szakasz („Feladatkör”), c) pont: „határoz a parlamenti szabályzatok alkotmányosságáról a két Parlamenti Ház valamelyike elnökének, egy parlamenti csoportnak vagy legkevesebb 50 képviselőnek, illetve 25 szenátornak a megkeresésére”. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 36. o.

³⁵ Romániában a Képviselőház és a Szenátus külön üléseken fejt ki „munkálatait” (tevékenységét). Azonban a Házak a képviselők és szenátorok többségi szavazatával elfogadott szabályzat alapján együttes üléseken is kifejtetik munkálataikat, mégpedig a következő esetekben: a) Románia Elnöke üzenetének (a román Alkotmány 88. szakasza értelmében: „Románia Elnöke üzeneteket intéz a Parlamenthez a nemzet főbb politikai kérdései tekintetében” – P. A.) meghallgatása; b) az állami költségvetésnek és az állami társadalombiztosítási költségvetésnek a jóváhagyása; c) az általános vagy részleges mozgósítás kihirdetése; d) a hadiállapot kihirdetése; e) a katonai ellenségeskedések felfüggesztése vagy beszüntetése; f) az ország nemzetvédelmi stratégiájának a jóváhagyása; g) a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács jelentésének megvizsgálása; h) a hírszerző szolgálatok igazgatóinak kinevezése, Románia Elnökének javaslatára, és e szolgálatok tevékenysége feletti ellenőrzés gyakorlása; i) a Nép Ügyvédje kinevezése; j) a képviselők és szenátorok alapszabályának megállapítása, azok juttatásainak és egyéb járandóságainak megállapítása; k) más olyan feladatok ellátása, amelyeknek az Alkotmány vagy a szabályzat szerint együttes ülésen kell eleget tenni. A Képviselőház és a Szenátus évente két rendes ülészsakra ül össze. Az első ülészsak februárban kezdődik, és nem tarthat tovább június végénél. A második ülészsak pedig szeptemberben kezdődik, de nem tarthat tovább december végénél. A Képviselőház és a Szenátus, Románia Elnökének, az egyes Házak állandó büroójának (az Alkotmány 64. szakasz (2) bekezdésének első fordulata értelmében mindegyik ház állandó „bürót” választ magának – P. A.) vagypedig a képviselők illetve a szenátorok legalább egyharmadának a kérésére, rendkívüli ülészsakra is összeülhet. Lényeges, hogy a Házakat a házelnökök hívják össze. A két Ház ülései főszabály szerint nyilvánosak, azonban a Házak elhatározhatják, hogy egyes üléseik titkosak legyenek. *Románia Alkotmánya. III. cím. A közhatalóságok. I. fejezet („A Parlament”), 1. cikkely („Szervezés és működés”), 65 – 66. szakaszok, valamint a 68. szakasz. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 16 – 17. o.

³⁶ *Románia Alkotmánya. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 146. szakasz („Feladatkör”), e) pont. Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 36 – 37. o.

³⁷ A román Alkotmány a következőképpen deklarálja a szakszervezeteket: I. cím. *Általános elvek. 9. szakasz („A szakszervezetek, a munkaadói szervezetek és a szakmai egyesületek”): „A szakszervezetek, a munkaadói szervezetek és a szakmai egyesületek alapszabályaik szerint alakulnak meg és tevékenykednek, a törvény feltételei között. Ezek hozzájárulnak tagjaik jogainak megvédéséhez és szakmai, gazdasági és szociális érdekeinek érvényesítéséhez.” Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 3. o.

³⁸ Ahol az egyik oldalon egy munkaadó, a másik oldalon pedig egy munkavállaló van, és ahol a felek viszonylagos szabadsággal dönthetnek arról, hogy tudniillik a munkaadó egy bizonyos munkáért mennyi bért ad, a munkavállaló pedig ezt a bért elfogadja-e, ennyiért hajlandó-e dolgozni, mert persze dönthet úgy is, hogy ő ennyiért nem dolgozik, a felkínált munkalehetőséget a felajánlott bérezés ismeretében nem fogadja el. – P. A.

³⁹ *Románia Alkotmánya. II. cím. Az alapvető jogok, szabadságok és kötelezettségek. II. fejezet („Az alapvető jogok és szabadságok”), 35. szakasz („Az egészséges környezethez való jog”): „(1) Az állam elismeri bármely személy jogát az egészséges és ökológiai szempontból egyensúlyozott környezethez. (2) Az állam biztosítja a törvényalkotási keretet e jog gyakorlásához. (3) A természetes és jogi személyek kötelessége a környezetet védeni és javítani.” Lásd: Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 9. o. Ugyanezen fejezet 53. szakasza az „egyes jogok vagy szabadságok gyakorlásának korlátozásáról” akként rendelkezik, hogy az egyes jogok vagy szabadságok gyakorlása csakis törvénnyel korlátozható és csakis akkor, ha ezt – az esetnek megfelelően –, megköveteli a nemzetbiztonság, a közrend, közegészség vagy közérkölc, az állampolgárok jogai és szabadságai megvédése, vagy a bűnügyi vizsgálat lebonyolítása, vagy pedig valamely természeti csapás, katasztrófa vagy rendkívül súlyos szerencsétlenség következményeinek a megelőzése. A korlátozást csak akkor lehet elrendelni, ha az egy demokratikus társadalomban szükséges. Az intézkedésnek arányosnak kell lennie az azt kiváltó helyzettel, megkülönböztetés nélkül kell alkalmazni és nem érintheti a jog vagy a szabadság fennállását. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 13 – 14. o. A Román Köztársaság Alkotmánya II. címének („Az alapvető jogok, szabadságok és kötelezettségek”) III. fejezete rendelkezik az *alapvető kötelezettségekről*, amelynek 57. szakasza („A jogok és a szabadságok gyakorlása”) deklarálja: „A román állampolgároknak, az idegen állampolgároknak és a hontalanoknak alkotmányos jogaikat és szabadságait jóhiszeműen, mások jogainak és szabadságainak megsértése nélkül kell gyakorolniuk.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye. A Monitorul Oficial al României* kivonatos fordítása: i. m. 14. o.

⁴⁰ A román Alkotmánybíróság bírának szigorú követelményeknek kell megfelelniük, hogy alkotmánybíróvá nevezék ki őket, hiszen felsőfokú jogi képzettséggel, kiváló szakmai hozzáértéssel és a jogi tevékenységben vagy a felsőfokú jogtudományi oktatásban legalább 18 évnyi szolgálati idővel kell rendelkezniük. *Románia Alkotmánya*. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 143. szakasz („A kinevezés feltételei”). Az összeférhetlenségről pedig a 144. szakasz emígy rendelkezik: „Az Alkotmánybíróság bírása tisztesség összeférhetetlen bármely más köz- vagy magántisztviseléssel, a felsőfokú jogtudományi oktatásbeli didaktikai tisztviselők kivételével.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 36. o.

⁴¹ *Románia Alkotmánya*. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 147. szakasz („Az Alkotmánybíróság döntései”), (1) bekezdés: „A hatályos törvények és rendeletek, valamint szabályzatok alkotmányellenesnek nyilvánított rendelkezései az alkotmánybírósági döntés közzétételétől számított 45 napon belül hatályukat veszítik, ha ezen időközben a Parlament vagy, az esetnek megfelelően, a Kormány nem egyezteteti az alkotmányellenes előírásokat az Alkotmánnyal. Ezen időszakban az alkotmányellenesnek minősített rendelkezéseket jog szerint felfüggesztik.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 37. o.

⁴² *Románia Alkotmánya*. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 147. szakasz („Az Alkotmánybíróság döntései”), (2) bekezdés: „A törvények kihirdetése előtti, a törvényekre vonatkozó alkotmányellenességi esetekben a Parlament köteles újból megvizsgálni az illető rendelkezéseket az alkotmánybírósági döntéssel való egyeztetésük érdekében.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 37. o.

⁴³ *Románia Alkotmánya*. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 147. szakasz („Az Alkotmánybíróság döntései”), (3) bekezdés: „Amennyiben a 146. szakasz b) pontja („határoz a nemzetközi szerződések vagy más egyezmények alkotmányosságáról a két Ház valamelyike elnökének, legalább 50 képviselőnek vagy legalább 25 szenátornak a megkeresésére” – P. A.) szerint megállapították valamely nemzetközi szerződés vagy egyezmény alkotmányosságát, az nem képezheti alkotmányellenességi kifogás tárgyát. Az alkotmányellenesnek minősített nemzetközi szerződést vagy egyezményt nem lehet ratifikálni.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 37. o. A nemzetközi szerződésekről a román Alkotmány emígy rendelkezik: I. cím. Általános elvek. 11. szakasz („A nemzetközi jog és a hazai jog”): „(1) A román állam kötelezi magát, hogy következetesen és jóhiszeműen teljesíti az általa részes félként aláírt szerződésekből reá háruló kötelezettségeket. (2) A Parlament által a törvénynek megfelelően ratifikált szerződések a hazai jog részét képezik. (3) Abban az esetben, ha valamely szerződés, amelyben Románia részes félle válik, az Alkotmánnyal ellentétes rendelkezéseket tartalmaz, a ratifikálására csak az Alkotmány módosítása után kerülhet sor.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 4. o. A román Alkotmány módosításának szigorú szabályai vannak. Az Alkotmány módosítását kezdeményezheti Románia Elnöke, a Kormány javaslatára, a képviselők vagy a szenátorok összességének legalább egynegyede, valamint szavazati joggal rendelkező legalább 500 ezer állampolgár. Az Alkotmány módosítását kezdeményező állampolgároknak az ország megyéi legalább feléből kell származniuk s e megyék mindegyikében vagy Bukarest municípiumban (a román Alkotmánynak az ország területéről rendelkező 3. szakaszában, annak (3) bekezdésében van deklarálva: „A terület közigazgatási szempontból községek, városok és megyék szerint van megszervezve. A törvény feltételei között egyes városokat municípiumokká nyilvánítanak.” – P. A.) legalább 20 ezer aláírást kell gyűjteni az alkotmánymódosító kezdeményezés támogatására. A módosítási tervezetet vagy javaslatot el kell fogadnia a Képviselőháznak és a Szenátusnak is, mégpedig mindegyik Ház összes tagjának legalább kétharmados többségével. Ha a két Ház közötti közvetítési eljárás nem vezet megegyezésre, a Képviselőház és a Szenátus együttes ülésen hoz döntést, a képviselők és a szenátorok összessége legalább háromnegyedének a szavazatával. A módosítás végsőlegesen a módosítási tervezet vagy javaslat elfogadásától számított, legfeljebb 30 napon belül megszervezett népszavazással való jóváhagyás után. Nem képezhetik azonban módosítás tárgyát az Alkotmánynak a román állam nemzeti, független, egységes és oszthatatlan jellegére, a köztársasági kormányformára, a terület integritására, az igazságszolgáltatás függetlenségére, a politikai pluralizmusra és a hivatalos nyelvre vonatkozó rendelkezései. Úgyszintén semmiféle felülvizsgálás nem hajtható végre, ha annak az eredménye az állampolgárok alapvető jogainak és szabadságainak vagy ezek garanciáinak a megszüntetése. Ezeken kívül a román Alkotmány nem módosítható ostromállapot, sem pedig sürgősségi állapot időtartama alatt sem, illetve úgyszintén nem módosítható háború idején. *Románia Alkotmánya*. VII. cím. Az Alkotmány módosítása. 150 – 152. szakaszok. Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 38. o.

⁴⁴ *Románia Alkotmánya*. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 147. szakasz („Az Alkotmánybíróság döntései”), (4) bekezdés, első fordulat: „Az Alkotmánybíróság döntései közzéteendők Románia Hivatalos Közlönyében.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 37. o.

⁴⁵ *Románia Alkotmánya*. V. cím. Az Alkotmánybíróság. 147. szakasz („Az Alkotmánybíróság döntései”), (4) bekezdés, második fordulat: „A közzététel időpontjától a döntések általánosan kötelezőek és csak a jövő tekintetében hatályosak.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 37. o. A visszaható hatály tilalmát a román Alkotmány a törvények esetében is deklarálja: II. cím. Az alapvető jogok, szabadságok és kötelezettségek. I. fejezet („Közös rendelkezések”), 15. szakasz („A jogok egyetemessége”): „(2) A törvény csakis a jövő tekintetében rendelkezik, kivéve a kedvezőbb büntető- és kihágási törvényt.” Lásd: *Románia Hivatalos Közlönye*. A Monitorul Oficial al României kivonatos fordítása: i. m. 4. o.

⁴⁶ http://www.hirado.hu/Hirek/2012/06/25/21/Megnyirbalta_a_roman_parlament_az_alkotmanybirosag_hataskoret.a_spx_valamint http://hvg.hu/vilag/20120625_romania_alkotmanybirosag

⁴⁷ http://index.hu/kulfold/2012/07/03/a_roman_alkotmanybirosag_a_velencei_bizottsaghoz_fordult/

---

⁴⁸ http://index.hu/kulfold/2012/07/04/csorbitottak_a_roman_alkotmanybirosag_hataskoret/

⁴⁹ <http://www.vg.hu/kozelet/politika/megnyirbaltak-az-alkotmanybirosag-jogkoret-romaniaban-379287>

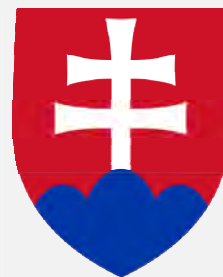
⁵⁰ http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=148422:a-velencei-bizottsag-biralja-a-roman-alkotmanybirosag-fueggetlenseget-csorbito-kiserleteket&catid=77:kuelfoeldi-hirek&Itemid=114

⁵¹ http://kulfold.ma.hu/tart/cikk/b/0/136998/1/kulfold/Nem_adott_egyertelmu_valaszt_a_roman_alkotmanybirosag_a_rra_hogy_Basescu_alkotmany_t_sertette

⁵² http://mandiner.hu/cikk/20120711_a_roman_alkotmanybirosag_nem_biralhatta_felul_az_elnok_felfuggeszteset

**DR. MÉSZÁROS LAJOS, a Szlovák Köztársaság
alkotmánybírójának előadása**

Végül, de természetesen nem utolsósorban lépett a pulpitus mikrofonjához **dr. Mészáros Lajos**, a Szlovák Köztársaság alkotmánybírója, hogy megtartsa a Nemzetközi Alkotmánybírói Konferencia záró előadását. A Csallóközből¹ érkező, magyar származású szlovák alkotmánybíró is az anyanyelvén, magyarul tartotta meg az előadását, melynek az „Őfelsége a jogállamiság szolgálatában” címet adta.

Az előadó jelezte, hogy kissé alternatívnak tűnhetnek a dolgozata első sorai, ugyanis Őfelsége legendás titkosszolgájával, James Bond-dal szeretné a beszámolóját elkezdni. A megnyerő stílusáról is ismert ügynök azonban nemcsak a gyors sportautók és a szép hölgyek híve, hanem, dr. Mészáros szerint egy nagyon fontos alkotmányos figura is. Ugyanis, aki a világot hivatott megóvni a diktatúráktól és diktátoroktól, az valójában a korlátozott hatalom proponense. James Bond azon ország védelmezője, ahol, amelyben létrejött és elterjedt a jogállamiság eszméje. De az Egyesült Királyságban még James Bond-nak is szüksége van a „terepmunkájához” valamilyen jogalapra, valamiféle titulusra. És ez példázza és szemlélteti kitűnően Anglia jogállamiságát, pontosabban jogállamiság-érzékét, hogy tudniillik még egy kém is jogalappal ruház fel.

Az előadó történelmi vizsgálódással folytatta beszámolóját, jelezve, hogy elemzése során előtérbe helyezte a *hatalom*, a *szabadság* és a *jogállamiság* viszonyát, kapcsolatát. A Windsor melletti híres, nagy rét, Runnymede, Londontól nyugatra található, nem is olyan messze a „007-es” ügynök hivatalától. Itt született, itt alakult ki és valósult meg a nyugati civilizáció egyik kulcsfontosságú ideája, az állam jog által való korlátozásának a gondolata. Azaz jogi módszer alkalmazásával, más szociális rendszer – a politika korlátozása. Az egyes jogok katalógusát írásban is rögzítik, szabadságlevélben materializálva, kölcsönös jogokat és kötelezettségeket teremtve, amely kötelezettségek betartása, illetve jogok tiszteletben tartása – hordozói, alanyai számára –, ezután már kötelezően kieszközölendővé válik. E jogi szabályozás alapvető tulajdonságai ma is a jogállam és a jogállamiság alapkövének számítanak, teret biztosítva a szabadságnak. „*De kezdjük a legelején*” – mondta dr. Mészáros Lajos.

Egységi szempontból a „Nyugat” történelme, a versengő hatalom értelmében, implicit módon, mindig korlátozott volt. Hiszen egyrészt az állam – a világi hatalom – és az egyház folyton-folyvást versengett egymással – ugye Európáról, a „Nyugatról” beszélünk –, másrészt pedig úgy az államon, mint ahogy az egyházon belül is, az időről-időre fellángoló viszályoktól és hatalmi harcoktól volt hangos az európai történelem. „*Európát azonban, hosszabb időre sosem kerítette hatalmába, csupán egy, mindenekfelett álló, korlátlan és exkluzív hatalom – és ez nagyszerű. Jogállamiság pont ott van, ahol a jog eszméi uralkodnak, és nem az egyének, az emberek, akik egyébként a hatalom hordozói. Noha a római jog szilárd alapot szolgáltatott egy civilizált társadalom létrehozására, nem lehetett szó a jog uralmáról, legfőképp a császárság idején nem, hiszen a hatalom és az uralkodó – tehát*

a császár, a „császár keze” – nem volt a jog által megkötvé.” – fogalmazott az előadó. „Persze Zlinszky János professzor úr² véleményét, miszerint a jogállamiság történelmi kezdetei – tágabb értelemben – Rómába nyúlnak vissza, tiszteletben kell tartani. Hiszen például a triumvirátus tagjai igenis korlátozták egymás hatalmát. A korlátozott hatalom, és a jogállamiság még közvetlenebb

példáira a 11. és a 12. században lelhetünk. A kontinens egyik részén ebben az időben VII. Gergely pápát találjuk, aki azon kívül, hogy az investitúráért folytatott harcán belül leginkább az egyház jogaiért és jogköreiért küzdött az állami hatalommal szemben – gondoljunk csak az ún. „Canossa-járáásra” –, egyházi igazságszolgáltatást is nyújtott, és nem csak a klérusnak, de az „istenadtáknak” is, amely által kialakította az autonóm egyházi bírói hatalmat. A kontinens másik oldalán II. Henrik angol király fordítja minden igyekezetét az országon belüli rend helyreállítására, mégpedig a jog uralmának újra bevezetésével, és a bírói hatalom megreformálásával létrehozza az angol common law alapjait. Összetűzésbe kerül az egyházzal, Beke Tamás püspökkel. A jogállamiság kontúrjai tehát az egyházi hatalom és a világi uralkodók hatalmának kölcsönös korlátozásával kezd kirajzolódni. A II. Henrik által

helyreállított rend és a hatékonyabb közigazgatás kedvező táptalaja volt fia, Földnélküli János uralmának, aki alatt nagyobb teher alá kerültek az adózók, hiszen szükség volt az anyagi eszközökre a francia király elleni háborúban. E helyzetet nem fogadta lelkesen az egyház, és a nemesek sem. Hosszas bonyodalmak után a püspök és az egyház, úgymond koalícióban a bárókkal, a király önkényes uralmát egyensúlyozván nem a zűrzavaros, feudális szétdarabolódást javasolják, hanem egy kiegyensúlyozott rendszert, amely a monarchia hatalmát erősíti, ugyanakkor korlátozza is azt. Létrejön a Magna Charta. Ahogy Churchill fogalmazott, az uralom ettől fogva többet jelent bárki önkényes teljhatalmú uralkodásánál, a szokásjognak és a törvényeknek még a király is alárendelődik. Ezt a gondolatot akkoriban valószínűleg csak részben értették meg, ám mégis ez kovácsolta ellenzékké a nemeseket. A Chartából felbecsülhetetlen értéket hordozó, halhatatlan dokumentum vált. Természetesen, mai szemmel nézve, nem volt benne szó egyéni jogokról. A Charta a nemességet, a rendet védte. De a korlátozott hatalom eszméje, mi több, ennek írásban rögzítése egy olyan szerződési stílusban, szerződést idéző stílusban, melyet még a gyakorlatba is átültettek, ez igazán forradalmi volt. Fontos kiemelni, hogy a hatalom korlátozása – adott esetben az egyház bevonásával is – a nemesek és az uralkodó, azaz a világi hatalom között zajlott.” – hangsúlyozta dr. Mészáros Lajos.

Itt szólni kell azonban arról is, hogy nyilván az egyházat sem kerülte el a hatalmi harc, a belülről fakadó hatalommegosztás. Például Luther, a reformátor, egyenesen a keresz-

ténység gyökeréhez, a Szentíráshoz való visszatérést hirdette. És éppen a Szentírás német nyelvre való lefordítása eredményezte a jelképes elmozdulást a római katolikus egyház által képviselt általános – hivatalos és hagyományos – uralomtól és állásponttól, a nemzeti, az állami hatalom irányába. Tulajdonképpen ekkor keletkeznek a nemzetállamok, a nemzeti államok is. Aztán az 1648-ban megkötött, Európa történelmében kiemelkedő fontossággal bíró *westfáliai béke*³ nemcsak a vallási háborúknak vetett véget, hanem megszületett ezzel a *szuverenitás* koncepciója, a nemzeti államok ideája is. Eközben az uralkodók mindenhol megerősödnek a parlament és az egyház⁴ rovására, sőt, az ekkor már új európai nagyhatalomként jelentkező Franciaországban az uralkodó egygyé is válik az állammal, és kezdetét veszi az abszolutizmus korszaka. Az efféle állam a felvilágosodás meggyengülése okán elviselhetetlenné és korlátlaná válik, ami pedig ismét – egy egész Európát megrengető – forradalomhoz vezet. Ekkorra világossá válik az európai, „haladó” gondolkodók előtt, hogy a hatalmat korlátozni – újra korlátozni – kell, azonban most már úgy, hogy ezúttal figyelembe kell venni az embert is, amelynek jogait – azaz a polgár jogait – pedig deklarálni kell. A korlátozott hatalom és a jog uralmának fejlődése ez időben összemosódik a kapitalizmus történelmi sodrásával. A feudalizmussal szemben – amelynek alkotmányjogi „mértékegységét” a rend alkotta, a hovatartozást pedig a származás határozta meg – a kapitalizmus az egyén és a magántulajdon védelmét állította előtérbe. E kor „nagy gondolkodói” hangsúlyozni kezdték az egyént, illetve a természetes jogok elméletét vallották, továbbá – ez utóbbi alapján – terjesztették azt a felfogást is, hogy minden ember, csak és kizárólag a születésénél fogva – Isten által – olyan természetes és alapvető jogokkal van felruházva, mint az *élethez*, a *szabadsághoz*, és a *tulajdonhoz* való jog. Tehát a feudalizmus alkotmányjogi mértékegységét – a rendet – felváltotta az új „etalon”, az egyén, a polgár.

Az egyének az állammal társadalmi szerződést kötve, felajánlották szabadságuk egy részét, cserébe ezért oltalmat kértek és vártak el az államtól. A hatalom forrása ekkor már

az egyén, azonban, ettől függetlenül, az államot és a hatalmat korlátozni kell. Hogyan, mi módon? *Jogállamisággal* kell korlátozni, és éppen az egyén érdekében, azért, hogy az állam ne korlátozhassa indokolatlanul senki – azaz az új „etalon”, az új „mértékegység”, tehát az egyén, az ember, a polgár – szabadságát.

A hatalom és a szabadság története Szlovákia területén még összetettebb volt: „*Általánosságban a történelemre hivatkozva állíthatnánk, hogy a szabadság védelmének kezdete 1222-ben, II. András Aranybullájához köthető. Ám ez a szlovák társadalom szempontjából inkább stílusos lenne, mintsem igaz, mintsem praktikus. Megemlíthetném a jobbság megszüntetését és a nagyszerű szabadságjogokat 1848-ból, de a szlovák alkotmányosság szempontjából fontosabb megjegyezni, hogy a saját államiség hiánya miatt a szlovák társadalom még a közelmúltban is a számára idegen hatalmak elleni küzdelemmel foglalkozott, és nem a saját hatalmának korlátozásával – saját hatalma, saját állama ugyanis nem volt. Ezzel hozható összefüggésbe az úgynevezett szlovák feudális elit hiánya is. A szlovák társadalom tehát csak az újkori történelem során harcol a szabadságért és ismeri fel a hatalom korlátozásának szükségességét, majd építi ki állami rendszerét a Szlovák Köztársaságon belül. A modern szlovák konstitucionalizmus számára paradox módon meghatározó jelentőséggel bír az elnyomás időszaka, tehát az 1948 és 1989 közötti időszak. A szocialista felfogásban, az alapvető jogok rendszerében nem az egyén, mint több, az osztályon belüli egyén. A polgár nem rendelkezik magától értetődően az alapvető emberi jogokkal, hanem azokat érdemei szerint – és szinte kiutalva az államtól – kapja. Az állam osztogatja az egyes jogokat, jobb esetben szabályok és előírások szerint, de az sem rendkívüli, ha teljesen önkényesen. Az állam, és vele együtt a korlátlan hatalom kiszorítja a polgári társadalmat, és a hagyományos, állandó vetélytársát, az egyházat is. Az állam eltörli a magántulajdonhoz való jogot, mint az egyén függetlenségének forrását.*” – hangsúlyozta a szlovák alkotmánybíró.

A modern, nyugati alkotmányosság csak az 1990-es években tér vissza Csehszlovákiába, illetve Szlovákiába, mégpedig az *Emberi Jogok Szabadságlevele* elfogadásával, illetve az Alkotmánybíróság felállításával. Mindeközben természetesen a nyugat-európai jogi-közjogi rendszerek is jelentős fejlődésen mentek át. Azonban a transzformáció időszakára az is jellemző, hogy immár a szabadság időszakában a társadalom több rétegből áll és összetettebben működik, mint az azt megelőző, totalitárius rendszerű államban. Ezen átalakulás okozta nehézségekkel való megbirkózás nyomást gyakorol a törvényhozásra is, amely megoldásai azonban, meglehetősen gyakran vetnek fel alkotmányjogi aggályokat is.

1993. január 1. napján önállósult, jött létre a független szlovák állam, a Szlovák Köztársaság.⁵ Az előadó itt, e tényhez – mintegy előljáróban – *Roman Herzognak*⁶, a német szövetségi Alkotmánybíróság emeritus elnökének a szavait idézte: „*Aligha létezik olyan emberi alkotás, amely annyira befolyásolta és alakította volna a történelmet, mint az állam. Az emberiség általa vetette meg hatalmas műszaki és civilizációs haladásának alapjait, és teremtett rendet és biztonságot sokféle veszéllyel fenyegető környezetében. Ugyanakkor azonban, az állam kimondhatatlan szenvedések okozója is lett. Az állam jellegét, az állami berendezkedés alapvető szabályai, elsősorban az alkotmánya, alkotmányjogi rendszere és az határozza meg, hogyan garantálja az alapvető emberi jogok és szabadságok érvényesülését.*”

1993. január 1. napjával, az új állam megalakulásával egyidőben lépett hatályba a Szlovák Köztársaság Alkotmánya is. Az osztrák-német mintát követő dokumentum tartalmazza az Európában elfogadott és elismert természetes alapjogok és szabadságok teljes katalógusát. Az alapvető emberi jogokat és szabadságokat a ratifikált, és a szlovák törvénytarban kihirdetett nemzetközi szerződések és egyezmények is garantálják, azzal, hogy előnyben részesülnek a törvényekkel szemben. Szlovákia Alkotmányát eddig tíz alkalommal módosították, többek között a köztársasági elnök közvetlen választásának

bevezetésekor, aztán a megyei önkormányzatok létrehozásakor, vagy például a bíróságok függetlenségének megerősítésekor is, illetve úgyszintén a bírói önkormányzatok, az ombudsman, vagy a Számvevőszék alkotmányos rögzítése, nemkülönben az Alkotmánybíróság hatásköreinek kiszélesítése eseteiben. Lényeges állomás volt az alkotmánymódosítások között az Európai Unióhoz való csatlakozás alkotmányos feltételeinek megteremtése, az Alkotmányban való rögzítése is.

Dr. Mészáros itt hangsúlyozni kívánta, hogy az alkotmánybíráskodás rendkívül fontos szerepet tölt be a Szlovák Köztársaság „életében” is, még hozzá – elsősorban – annak az alkotmányos szemléletnek a megszilárdításában, amelynek középpontjában az alapjogok garantálásának és védelmének elsődleges és meghatározó szerepe található. Hangsúlyozott hivatalos felfogás ugyanis az, hogy az alapjogok összefüggő értékrendszert alkotnak, és nemcsak az állammal szemben igénybevehető alanyi jogokként szerepelnek, hanem a törvényalkotót, a végrehajtót és az igazságszolgáltató hatalmat egyaránt és közvetlenül kötelező tárgyi jogi normákként is érvényesülnek.

Szlovákia Alkotmánybíróságának konkrét hatásköri jogosultságait górcső alá véve elmondhatjuk, hogy az *absztrakt* alkotmánybírói felülvizsgálati lehetőségével egyfajta – közvetett – alapjogvédelmet lát el, ugyanakkor rendkívül széleskörű, közvetlen és konkrét alapjogvédelmet valósít meg az ügyek többségét kitevő, ún. *alkotmányjogi panaszok* elbírálása kapcsán is. A Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának ugyancsak fontos tevékenysége, hatásköri jogosultsága az *utólagos absztrakt normakontroll*, azaz a jogszabályok utólag történő felülvizsgálata alkotmányossági szempontból. Fontos, hogy ez utóbbi felülvizsgálatot – mivel nem létezik az „*actio popularis*” intézménye – nem kezdeményezheti bárki, vagy bármely természetes vagy jogi személy, hanem csak az Alkotmányban meghatározott szervek, vagy a parlamenti képviselők együtöde (ez Szlovákiában minimum 30 képviselőt jelent), a köztársasági elnök, a kormány, a legfőbb ügyész, bizonyos esetekben az ombudsman, és a rendes bíróságok bírója is. Utóbbi akkor, ha meg

van győződve arról, hogy az Alkotmánnyal ellenkező törvényt kell alkalmaznia az előtte folyamatban lévő ügyben. Ilyenkor a bíróság jogosult megszakítani az eljárást, és az Alkotmánybírósághoz fordulni egy indítvánnyal, ami a kérdéses törvény alkotmányossági felülvizsgálatát célozza.

Amennyiben az Alkotmánybíróság megállapítja a *törvény, jogszabály vagy általánosan kötelező érvényű rendelet* alkotmányellenességét, a jogi norma hatályát és érvényét veszti, amennyiben a kompetens állami szervek 6 hónapon belül nem hozzák ezeket összhangba az Alkotmánnyal, vagy a törvénnyel (ha az alacsonyabb jogszabály azzal ellenkezik). „*Ha pedig olyan jogszabályokról van szó, amelyek még a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság idején lettek elfogadva, esetleges alkotmányellenességük kihirdetése után, a kilencvenedik nap után veszítik hatályukat, ha ezeket nem hozzák összhangba az Alkotmánnyal.*” – ismertette az előadó a Szlovák Köztársaság megalapítása előtti törvényekre és jogszabályokra vonatkozó speciális szabályt.

A szlovák Alkotmánybíróság tevékenységének súlyponti eleme a *konkrét „rendes bírósági” és „közhatalmi” döntések alkotmányosságának felülvizsgálata*, alkotmányjogi panasz alapján. Ezzel tulajdonképpen adott Szlovákiában annak a lehetősége, hogy alapján véve minden bírósági vagy közhatalmi eljárás és döntés, intézkedés illetve egyéb közhatalmi beavatkozás megtámadható az Alkotmánybíróság előtt. Ezzel akkor lehet élni, ha a panaszos úgy véli, hogy egy közhatalmi beavatkozás, eljárás, döntés vagy intézkedés sérti valamely, az Alkotmányban, vagy Szlovákia által ratifikált és kihirdetett nemzetközi emberi jogi dokumentumban deklarált és garantált jogát, alapjogát.

A szlovák Alkotmánybíróság döntési gyakorlatában a *jogállamiság elve* kiemelkedően fontos helyet kapott, természetesen ugyanúgy, mint más európai alkotmánybíróságok gyakorlatában is. A jogállamiság alapértékét kitöltő elveket az Alkotmánybíróság nem elvont értelmezés alapján, hanem egy-egy konkrét ügyel kapcsolatban, fokozatosan

fejtette ki. Állásfoglalásai szerint a jogállamiság elve nem egy zárt konceptus, de nem is jogszabályról, nem jogi normáról van szó, amely a „mindent vagy semmit” elve alapján működik. Ugyanis – jogállam esetében – inkább egy változó állapotról van szó, egy kiteljesedő elvről, amelyet csak viszonylagosan lehet értékelni, tehát csupán egyfajta „többé-kevésbé” módon. A jogállamiság elve tehát tulajdonképpen egy nyitott princípium, amely inkluzív módon, fokozatosan teljeseedik ki. Emígy fogalmaz erről a Szlovák Köztársaság esetében dr. Mészáros: „*Szlovákia Alkotmánybírósága a jogállamiság eszméjét igazából a '90-es évek közepén kezdi kiteljesíteni. Abban az időszakban, amikor az akkori kormányfő – kihasználva a dominanciáját a törvényhozásban és a végrehajtó hatalomban –, Faric Zachariás szótárával élve, Szlovákiát nem éppen a liberális demokrácia, de nem is az alkotmányos demokrácia felé sodorta.*”

A jogállamiság elve explicite a szlovák Alkotmány első cikkében van megfogalmazva, amely szerint a Szlovák Köztársaság szuverén, demokratikus jogállam.⁷ Ezen kívül a második cikk második bekezdése rögzíti, hogy az állami szervek csak az Alkotmány alapján, az általa adott keretekben illetve a törvény által megállapított mértékben és módon járhatnak el, tehát ez a cikk tartalmazza az államhatalom gyakorlásának törvényhez kötését, amely a klasszikus, liberális állam eszményét a korlátozott hatalom, a korlátozott kormányzat eszményét fejezi ki. Az Alkotmánybíróság működésének már a korai szakaszában, ismételten megállapította mindkét említett cikkben foglalt jogállami elv sérelmét, elsősorban olyan esetekben, amelyek a tulajdonvédelemmel és a hatalommegosztással voltak kapcsolatban. Tudniillik, a végrehajtó hatalomnak főként e területen volt „hajlama” arra, hogy túllépje az „alkotmányos Rubicont”.

A szlovák Alkotmánybíróság határozataiból egyértelműen és nyilvánvalóan kitűnik, hogy a *jogbiztonság* a jogállam meghatározó eleme, amely (jogbiztonság) pedig több összetevőből, több aspektusból áll. Ezek közül talán a legfontosabb a jog hozzáférhetősége, megismerésének valódi, valójában is biztosított lehetősége, a jog egyértelműsége és meg-

érthetősége, valamint a jog bizonyossága és nemkülönben a jog feltétlen megvalósulása. Ami a jogbiztonság „sérüléseit” illeti, az 1990-es évek transzformálódó Szlovákiájában a hatalom nemcsak, hogy kicsapongó volt, de ezek a kicsapongások még hirtelenek is voltak, tovább növelve ezáltal az elébb említett „sérülést”. Éppen a jogszabályok időbeni változásainak összefüggéseivel kapcsolatban – amilyen például a retraktivitás, azaz a visszahatás, a megszerzett jogok védelme, a legitim elvárhatóság – kezdi az Alkotmánybíróság a jogállam fogalmának formális értelmezésén kívül a materiális jogállamfelfogását is érvényesíteni. Leginkább történik ez olyan esetekben, amikor a hatalom az egyének pozíciójába, amikor az egyének jogállásába „gázol bele”.

A jogállamiság elvének sérelmét az Alkotmánybíróság általában más alkotmány sérelmmel együtt állapítja meg, azaz a szlovák Alkotmány más rendelkezéseinek a sérelmével együtt. Csupán a jogállamiság sérelmének a megállapítása ritka és egyedülálló, de mégis előforduló eset a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának határozataiban: *„Ilyen volt a közjegyzők feddhetetlenségével kapcsolatos döntés, határozat, vagy pedig a rokkantnyugdíjakkal kapcsolatos határozat.”* – fogalmazott a jókai⁸ származású előadó.

A szlovák alkotmánybíráskodás következő szakaszában a jogállamiság újabb komponensét értelmezte az Alkotmánybíróság, mégpedig a jogi normák pontosságát, egyértelműségét és érthetőségét, a meghatározatlan vádelőírások alkalmazását alkotmányellenesnek mondta ki, főleg olyan esetekben, amikor emberi jogok korlátozódtak, vagy korlátozódhattak.

A jogszabályok hirtelen változásának esetei is rendszeresen foglalkoztatják az Alkotmánybíróságot, amely különösen azokra az esetekre szenzitív, amelyek valamely „szociális tender” csökkenésével járnak. Más esetekben a szlovák Alkotmánybíróság ellenben „visszafogottabb” volt, és tiszteletben tartotta-tartja a demokratikus parlament alkotmányos helyét és pozícióját.

Társadalmilag is rendkívül „érzékeny” esetnek számított a legutóbbi szlovák alkotmánybírói döntés, mikoris az egészségügyi

biztosítók nyereségképzésének megtiltásáról szóló jogszabályokkal kapcsolatban állapította meg az Alkotmánybíróság az alkotmányellenességet. Ez a jogeset az egészségügy finanszírozásával volt kapcsolatos, amelyben nagyon bonyolultan keveredtek a *közjogi* és a *magánjogi* elemek. Az Alkotmánybíróság egyértelműen megállapította, hogy tulajdonképpen nem a nyereségképzés megtiltását látja alkotmányossági szempontból aggályosnak ebben az esetben, hanem elsősorban azt a tényt, hogy a szlovák parlament az adott, kérdéses jogi normát minden átmenet nélkül, hirtelen változtatta meg, a magánjogi személyekkel szembeni, bármilyen kompenzációs mechanizmus beépítése nélkül. Ezáltal viszont sérült az igazságosság jogbiztonsági követelményekkel összhangban álló kerete, a *jogorvoslathoz* való jog.

Az autópályák alatt fekvő ingatlanok kisajátítása alkotmányosságának elbírálásával kapcsolatban a szlovák Alkotmánybíróság megfogalmazta azt is, hogy egy jogállamban semmilyen cél nem szentesítheti az eszközt, tehát egy valódi jogállamban nem lehet megsérteni az alkotmányt, még a közérdekre való – akár legyen ez egy teljesen világos és észszerű, kézenfekvő, közérdekű ok, hiszen azt, hogy az autópályák megépítése egyébként közérdek, bizonyosan nem vonja senki sem kétségbe – hivatkozással sem.

„A Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának állásfoglalásait a jogállamról, és annak fogalmi összetevőiről, sajátosságairól, a jogesetek elemzésén keresztül valóban nagyon-nagyon soká lehetne folytatni, de azt hiszem, hogy itt fogom abbahagyni, és inkább egy-két olyan felvetésre – persze nagyon röviden – reagálok, amelyet a kollegáim mondtak el. Szeretném elmondani Önöknek, hogy Szlovákia Alkotmánybírósága strasburgi jellegű bíróság, ami annyit jelent, hogy tevékenységének legnagyobb hányadát az egyéni indítványoknak az elbírálása adja. Tehát az alkotmányjogi panaszokban nagyon nagy tapasztalata van az Alkotmánybíróságnak, hasonlóan a horvát Alkotmánybírósághoz. Egy olyan gondolat vetődött itt fel, hogy a magyar Alkotmánybíróság nem kíván a negyedik instancia lenni, illetve, hogy egy olyan tesztet fog kidolgozni, hogy ha csak lehet,

tiszteletben tartsa a rendes bíróságoknak a működését. Az az igazság – ahogy azt én látom –, hogy a német Alkotmánybíróság, Szlovákia Alkotmánybírósága, a cseh Alkotmánybíróság, mindegyik ugyanígy indult, mindenki igyekezett ezt a tesztet a lehető legszigorúbban venni. Szlovákiában 2002-ben vezették be az alkotmányjogi panaszt, mely már azelőtt is létezett, csak „fogatlan” volt, nem volt igazán hatékony, ugyanis, ki lehetett mondani az alkotmányellenességet bírósági döntésekben is, de nem lehetett azt hatályon kívül helyezni vagy megszüntetni, nem lehetett előzetes döntést hozni, azaz, már előzetesen megállítani a hatályát annak a döntésnek. Azonban ma már mindent lehet, vissza lehet adni a döntéseket, tehát teljes iurisdictióval rendelkezik az Alkotmánybíróság. A tíz év alatt a tesztek ellenére – pedig az elődeim nagyon igyekeztek, még Mazák professzor⁹, az Alkotmánybíróság akkori elnökének az irányítása alatt olyan tesztek igyekeztek kidolgozni, hogy igazán, ténylegesen minél kevesebbet gázoljunk bele a rendes bíróságoknak a hatáskörébe –, legalábbis, ahogy én látom, a feszültség megmaradt, létezik. Az az igazság, hogy véleményem szerint elsősorban azért, mert tudniillik a megszűnye, a határ, hogy mikor lehet elfogadni megtárgyalásra egy alkotmányjogi panaszt, mikor lehet fölülbírálni a rendes bíróságok döntését, leginkább a Legfelsőbb Bíróság döntéseit, ez a határ, ez a „jég” annyira vékony, ennek a meghatározása annyira nehéz, hogy ez folytonos feszültségeket szül. És feszültség fog keletkezni Magyarországon is, ugyanis én biztos vagyok benne, hogy elsősorban az előbb elmondottak okán a kitűnő magyar Alkotmánybíróság és a kitűnő magyar rendes bíróságok között is biztos, hogy lesz feszültség. Ugye mi tudjuk azt, a jogászok, a bírák tudják azt, hogy feketéből nem lehet fehérét csinálni, de fehérből sem feketét. De a szürkéből azonban lehet ezt is, azt is, ugye, persze, mindig csak az alkotmány keretei között, ezt azért hangsúlyozni szeretném. Tehát, azt szeretném megfogalmazni, hogy a határ, a szubsidiaritás határa, amikor azt az Alkotmánybíróság meg fogja határozni, ez annyira vékony lesz, hogy bizony sok esetben neheztelni fognak az Alkotmánybíróságra. És bizony az ügyvédek, az ügyvéd-

ség – legalábbis Szlovákiában, most csak Szlovákiáról beszélek – fokozatosan megtanulta az alkotmányjogi panaszt alkalmazni. Ugyanis, az első években még csak néhány darab panasz érkezett, azonban ma már, a nagy ügyvédi irodáknál egyfajta kötelességnek tartják, hogy még megpróbálják az Alkotmánybíróságon is kieszközölni azt, hogy hátha vissza lehetne fordítani a rendes bíróságok döntését. Tehát azt szeretném mondani, hogy sajnós – bár ez egy nagyon kitűnő rendszer, amit az államtitkár úr mondott, hogy áthelyezni az absztrakt kontrollról az egyéni kontroll felé a hangsúlyt – ennek viszonylag nagy ára lehet. Természetesen, egyrészt nagyon jó dolog, hiszen sok esetben szükség van erre, hogy még legyen egy esély, tehát, hogy ott legyen az Alkotmánybíróság is, de sajnós a strasburgi jellegű bíróságok elvannak halmozva, éppen úgy, ahogy a horvát Alkotmánybíróság is.” – fejezte az álláspontját dr. Mészáros Lajos.

Ezt érzékeltetik a számadatok is, hiszen Szlovákiában, 2010-ben mintegy 2000 alkotmányjogi panaszt intézett az Alkotmánybíróság, míg egy évvel később már 3000 ilyen ügyet kellett tárgyalnia. A letárgyalt ügyek mintegy 5 – 6 %-ának ad helyt a szlovák Alkotmánybíróság, a többit elutasítja. Viszont minden egyes ügyet meg kell tárgyalnia, foglalkozni kell vele, és természetesen a végén nemcsak azt az alkotmányjogi panaszt kell megokolni, amelynek helyt ad, hanem azokat is meg kell részletesen indokolni, amelyeket elutasít. És ez rengeteg időt és energiát vesz el az Alkotmánybíróságtól és az alkotmánybíráktól, valamint elsősorban a klasszikusnak tekinthető feladatától, a törvények alkotmányosságának felülvizsgálatától is – fogalmazott dr. Mészáros.

„Ami pedig az előzetes normakontrollt illeti Romániában – ezt egyébként nagyon érdekesnek tartom az miatt is, mert a jogállamiságról beszélünk, és ez ugye egyik eleme, méghozzá egy nagyon fontos eleme a jogállamiságnak, már a hatalmi ágak elválasztására gondolok –, na most, hogyha az Alkotmánybíróság beavatkozik a törvények meghozatalába, akár olyan módon is, hogy előtte egyfajta szitaként, egy rostaként működik, akkor gyakorlatilag egybeolvadnak így a

hatalmi ágak, tehát a törvényhozó hatalom és az alkotmányosságra felügyelő alkotmánybírói hatalom. Mivel ez a legkisebb mértékben sem kívánatos, véleményem szerint éppen ezért nem gyakorolják számos európai ország alkotmánybíróságai ezt a kompetenciát, ezt a hatáskört. De biztos megvan ennek is a maga varázsa, tehát én a magam részéről kíváncsi volnék, hogy hogyan működne ez például Szlovákiában?” – tette fel a kérdést az előadó.

Az alapjogokkal kapcsolatban dr. Mészáros mindenekelőtt kifejtette, hogy rendkívül tetszett neki dr. Kiss László előadásában a tulajdon hangsúlyozása, a tulajdonnak a jogállamiságban betöltött rendkívül fontos szerepének a kiemelése: „Én talán csak annyit tennék ehhez hozzá, hogy én – a szabadság szemszögéből megközelítve – a tulajdont az miatt tartom hihetetlenül fontosnak, mert a tulajdon szabadságot ad. Ugyanis minél több vagyona van valakinek, annál szabadabb. Minél több pénze van valakinek, annál szabadabb. Igaz, hogy azután jön az erkölcsi vonzata ennek a kérdésnek, és jön – az újjazdagoknak a lelkiismeretére szeretnék most apellálni – az erkölcsi oldala, tudniillik, ha én gazdag vagyok, azután már választhatok. Megvan a választás lehetősége, annak a választásnak a lehetősége, hogy segítek-e valakin, támogatom-e valakit, szolidáris vagyok-e valakivel, vagy nem. Tehát ezért tartottam én nagyon fontosnak ezt az aspektust, ezt a szempontot szemléltetni.” – szögezte le egyértelmű álláspontját az előadó. „No de, én visszatérek az én James Bond-omhoz, mert minek dolgoztam ezzel egészen egy estét, hogyha nem fejezném be. Tehát, a befejezésem így szól: ahogyan James Bond, úgy az alkotmánybíróság is stílusosan küzd a szabadságért, és a korlátozott hatalom érvényesüléséért. Szintén hála az alkotmánybíróságnak, amely igyekszik az autoritást, a tekintélyt kultiválni, a hatalmat egy formális és materiális jogállam felé terelni, Szlovákiában sem a korlátlan leviatán uralkodik, hanem legalább egy bizonyos mértékig öfelsége, a jog. Viszontlátásra Szlovákiában – még ez is ott van –, az Alkotmánybíróságon, Kassán, és viszont látásra a moziban, a James Bond

filmeken. Köszönöm, hogy odafigyeltek.” – fejezte be az előadását dr. Mészáros Lajos.

Mivel magáról a szlovák Alkotmányról dr. Mészáros az előadásában nem fejtette ki részletesebben a véleményét, ezért feltétlen érdekesnek tartom ismertetni a pozsonyi *ÚJ SZÓ* cikkét, amelyben dr. Mészáros Lajos egyértelműen megfogalmazta álláspontját a szlovák Alaptörvényről – még a 2007. évben: „Szlovákia alkotmánya modern – Gál Gábor szerint a közeljövőben nem lehet komolyabb módosításra számítani. 2007. augusztus 31. péntek, 08:00 – Szerkesztőség. Pozsony. A jogászok és a politikusok többsége szerint a szlovák alkotmány megfelel napjaink követelményeinek, habár apróbb módosításokat mindenki elképzelhetőnek tart. Az ország alaptörvényét 15 évvel ezelőtt, 1992. szeptember 1-jén fogadta el a szlovák parlament. **Mészáros Lajos alkotmánybíró szerint az országnak modern alkotmánya van, amely az osztrák-német mintát követi és tartalmazza, tehát garantálja az Európában elfogadott és elismert természetes alapjogokat és szabadságokat, és elvileg az említett alkotmányok szellemében konstituálja az állam szerkezetét is.** »A gond elsősorban az alkotmány alkalmazásában keresendő, még akkor is, ha minden alkotmányt lehet tökéletesíteni, ennek elsősorban az állandóságot kellene képviselnie, nem szabad túl gyakran módosítani« – véli az alkotmánybíró. Hasonlóan vélekedik Jaroslav Procházka alkotmányjogász is. »Az alkalmazásával kapcsolatos nehézségeket, problémákat elsősorban a dokumentum szövegével szembeni tisztelet hiánya okozta, nem pedig a szöveg maga« – mondta a szakember. Példaként említette az alkotmány előszavát, melyet sokan kifogásolnak amiatt, hogy a nemzetiségeket nem kezeli a szlovák nemzettel azonos szinten. »Az Alkotmánybíróság már kimondta, hogy a Preambulumnak nincs normatív jellege, vagyis az alkotmány valójában az első cikkelynél kezdődik, még akkor is, ha a Preambulum eszmei mondanivalóját nem szabad lebecsülni« – mondta Mészáros. Az alkotmányt Gál Gábor, az MKP parlamenti képviselője sem tartja rossznak. »Azzal a gyakorlattal van probléma, hogy sok mindent alkotmánytörvénnyel szabályozott a parlament, mivel nem született

megegyezés az alkotmány módosítását illetően« – mondta lapunknak Gál. A képviselő azt is kifogásolta, hogy az alkotmány első mondatában még mindig a nemzetállam eszméje szerepel. Úgy véli, hogy a közeljövőben nem kell, nem lehet komolyabb alkotmánymódosításra számítani, habár Pavol Paška már létrehozott egy állandó bizottságot az alaptörvény módosításának kidolgozása érdekében. »A kormánypártoknak nincs ehhez elég szavazatuk, és konkrét elképzelés híján öncélú a bizottság működése, ezért nem veszünk részt a munkájában« – magyarázta Gál az MKP

álláspontját. Alkotmánymódosítási terve van a HZDS-nek, mely kétkamarás parlamentet hozna létre, Ivan Gašparovič államfő pedig a szakszervezeteknek, és a nonprofit szervezeteknek is lehetővé tenné, hogy parlamenti képviselőjelölteket indíthassanak a választásokon. (lpj, ak)”¹⁰

Dr. Mészáros Lajos előadásával a Nagykanizsán első ízben megrendezett **Nemzetközi Alkotmánybírói Konferencia** véget ért, és következett a sajtótájékoztató.

¹ A Csallóköz (Žitný ostrov) a Dunától északra, a mai Szlovák Köztársaság délnyugati részén fekszik. Délről a Duna, északról pedig a Kis-Duna, illetve a Vág-Duna határolja, míg nyugat-keleti irányban pedig tulajdonképpen Pozsony és Komárom között terül el. A Kisalföld részét képező tájegység, amelynek legnépesebb települése Komárom, míg legnagyobb részét a dunaszerdahelyi járás foglalja magába. A Csallóköz Európa legnagyobb szárazföldi szigete. A folyók övezte síkság Szlovákia legtermékenyebb területei közé tartozik, amely mindig is bővelkedett természeti kincsekben, ezért is nevezték „Aranykert”-nek. A terület termálvizeinek ásványianyag-tartalma igen kedvezőnek mondható. A magyar honfoglaláskor Lél törzse szállta meg, majd először IV. Béla (1235 – 1270) királyunk 1268-ból származó adományozó levelében említik, mint: „Aqua Ad Viliam Cychov”. A középkorban folyamatos török portyázások színtere, de a császári zsoldoscsapatok is rendszeresen fosztogatták a környéket. A trianoni békediktátummal Csehszlovákia kapta meg a magyar ajkú Csallóközt, majd ennek felbomlása után, immár két évtizede a Szlovák Köztársaság részét képezi. A Csallóközről részletesebben lásd: Alapi Gyula: *A csallóközi halászat története*. Pozsony, 1994.; Bartal György: *Csallóköz történeti vázlata*. Pest, 1860.; Ipolyi Arnold: *Csallóközi úti-képek*. Pozsony, 1993.; Ipolyi Arnold: *Csallóköz műemlékei*. Pozsony, 1994.; Koncsol László: *A Csallóköz városai és falvai III. Lakszakállás – Vök*. Pozsony, 2005.; Losontzi István: *Hármas Kis – Tükkör*. Megjelent Bucsánszky Alajos nyomtatásában és kiadásában. Pest, 1868. A <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1193.html> (2012. 06. 30.) weboldalon a következő olvasható erről az ősi magyar, dunai tájegységről: „Csallóköz: a Duna legnagyobb szigete, a Kisalföld természetföldrajzilag jól elkülönült tája. É-ről a Pozsonynál kiszakadó Kis-Duna, majd a vele Gúta községnél egyesülő Vág felvétele után, Komáromnál az Öreg- vagy Nagy-Dunába ömlő Vág-Duna határolja. Nevét az egykori önálló Csalló folyótól kapta (1269, Challockeuz). A középkor folyamán a vízrajzi viszonyok változékonysága és rendezetlensége miatt határa a Vág-torkolat tágabb környezetében bizonytalan volt. A történeti Pozsony m.-hez tartozó része Főtáj, a Komárom m.-hez tartozó része pedig Altáj néven is ismert. Önálló táji része a Csillóköz. A régi magyar nyelvben Nagy-Csallóköz és Aranykert névváltozata is ismert. Lakossága magyar, r. k. vallású, de jelentékeny számú ref. és kevesebb ev. is van. A Csallóköz Ny-i végében, Pozsony körzetében középkori német településű lakosság is élt a magyarok mellett. 1920 után Csehszlovákiához került és betelepüléssel morva szórványok is keletkeztek rajta. A magyar lakosság egy részét a II. világháborút követő kitelepítések érintették. A Csallóköz területét a településhálózat viszonylagos háborítatlan fejlődése és ennek következtében speciális jogállású községek és kismemesi falvak kései továbbélése, a birtokstruktúra stabilizálódása, a településhálózat differenciálatlansága jellemezte. A középkortól folyamatosan, kiegyenlítően fejlődött paraszti mezőgazdasága, amit egyrészt a kertkultúra, a szántóföldi művelés, állattartás egyensúlya, másrészt az országos átlagnál kedvezőbb piaci viszonyok magyaráznak (Pozsony és a Hegyalja, Komárom, később Bécs polgári és katonai fogyasztó rétegei). A Csallóköz népi kultúráját a kontinuuus zárt közösségek, de egyben a magas szintű paraszti polgárosulás jellemezte. Vásáros központjai: Somorja, Dunaszerdahely, Gúta, ill. Komárom és Pozsony. – Irod. Baranyai József: *A régi Csallóköz* (Nagymégyer, 1911.); Battyai Zsigmond: *Néhány vonás a Csallóköz településföldrajzához* (Földr. Közl., 1918); Battyai Zsigmond: *Néhány vonás Komárom megye településtörténetéhez* (Föld és Ember, 1923); Makkai László: *A Csallóköz településtörténeti vázlata* (Bp., 1947).”

² ZLINSZKY JÁNOS hivatalos szakmai életrajza: „Beosztás: professor emeritus. Tanszék: Római Jogi Tanszék. Születési év: 1928. Tudományos fokozat: akadémiai doktor. Idegen nyelvek: latin, német, francia, angol, olasz, ögö-rög. Tagság nemzetközi szervezetekben: Az osztrák TA lev. és az Académie du Droit Comparé r. tagja. Oktatási, kutatási szempontból jelentős munkahelyek: ügyvéd 1968-1982; ME 1983-1995; PPKE JÁK 1995-. 1951-ben végeztem, 1957-ben szereztem diplomát az ELTE ÁJK-n. 1948-51 között Marton Géza mellett dolgoztam tanszékén, 1957-ben készítettem első nagyobb római jogi tanulmányomat kandidátusi disszertáció címmel, de nem bocsájtották vitára. Marton halálakor rám hagyta kéziratai rendezését és befejezését. 1951-57 között építőmunkásként, 1957-68 között állami vállalatoknál dolgoztam. 1964-től vettem részt külföldi kongresszusokon, elsősorban a Német Jogtörténetésnapon, ahol 1970-től számos előadást tartottam, ugyancsak az Ókori Jogtörténeti Társaságban, a Jogtörténeti Társaságban és a Soc. J. Bodin ülésén. Ügyvédi éveimben szakirodalmi tevékenységem már rendszeres

volt, 1983-tól mint oktató is dolgoztam. 1990-98 között tagja voltam az Alkotmánybíróságnak, 1992-98 között magyar tagja az Európai Unió Velence Bizottságának. 1998-2002 között MTA köztestületi képviselő.” <http://www.jak.ppke.hu/dokutar/doc/zlinszkyjanos.htm> (2012. 07.19.)

³ A XVI. századi németalföldön jelentős pozíciókat szerzett a protestantizmus. A politikai elit erősen kifogásolta II. Fülöp (1527 – 1598) spanyol király fokozott centralizációs törekvéseit, és a „koldusok” gyűjtőnévvel fémjelzett szervezkedésbe kezdtek. Erre válaszul a spanyol haderő élén érkező Alba herceg 1568-ban ún. „vérbíróságokat” állított fel, amely kirobbantotta a majd csak – mintegy – nyolc évtized múlva lezárható spanyol–németalföldi konfliktust, amely a spanyolok vereségével végződött. Németalföldön az északi tartományokat 1579-ben az *utrecht*i unió fogta össze, a lázadó 7 tartomány élén a *Holland* állt (Holland, Friesland, Geldern, Groningen, Zeeland, Utrecht, Overijssel). Helytartóként a Nasszau-orániai házból hercegeket bíztak meg, akik elsősorban a hadügyeket irányították. 1581-ben a fellázadt északi tartományok kimondták az elszakadást a Spanyol Királyságtól, a déli tartományok azonban erre az időre már inkább spanyol orientációt folytattak, és valóban eltávolodtak az északi területektől. Évtizedekig tartó háború vette kezdetét, de a spanyolok nem bírtak a lázadó északi tartományokkal. 1609-ben került sor az első jelentősebb fegyverszünetre, ami bizony már világosan mutatta, hogy a Spanyol Királyság elvesztette vezető európai szerepét. A XVII. század Hollandia arany évszázada lett. Kereskedelmi és tengeri flottája, hatalma élen járt Európában, még az angolok is tiszteletben tartották azt. Tőkeereje soha nem látott méreteket öltött, a bankárai Európa hitelezőivé léptek elő. A tőzsde hiteljogi szervezeti formája is ebben a térségben alakult ki. A holland kelet-indiai (1602), majd később a nyugat-indiai társaság hatalmas területek gyarmatosításába kezdett. Az alkotmányos szervezet Hollandiában sajátosan át volt szöve a rendi elemekkel, és párosult a helytartó hatáskörével. Előbbit a terület egyesített rendi gyűlése (Generalstaaten) képviselte, amely a 7 tartomány képviselőiből állt és a szuverenitás birtokosa volt. Központi tisztviselőként jelent meg a „Ratpensionarius”, aki tulajdonképpen egy „külgügyminiszter”, és időnként az egész politika irányítója is volt. A helytartó a rendészeti hatalom mellett a hadsereget és a flottát is parancsnokolta, méghozzá az egész államban. A rendi erők, de mindenekelőtt a városok – elsősorban is *Amszterdam* – patríciusai az 1600-as évek folyamán több alkalommal is összetűzésbe kerültek e helytartókkal (1619-ben a Ratpensionariust például kivégezték, sőt, 1672-ben a köztársasági patrícius – arisztokratikus – párt vezetőjét, *Johan de Witt*et a sikertelen politikája miatt öccsével együtt, szó szerint szétépték...). Lásd ezt: Kajtár István: *Egyetemes állam és jogtörténet*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs 2005. 250 – 251. o. Annyit még érdemes ide megemlíteni, hogy amikor Alba herceg kikötött az Északi-tenger partján, akkor Európa szerte mindenki azt gondolta, hogy II. Fülöp katonái hamar véget vetnek a németalföldi tartományok lázadásának. Spanyolország ekkor még ereje teljében volt, és nem akarta észrevenni a vészjósló jeleket – amelyek elsősorban gazdasági vonalon jelentkeztek, és néhány évtized alatt végzetesnek bizonyultak a XVI. században még nagyhatalom Spanyol Királyság számára. Pedig a spanyolok szívós küzdelmek árán lettek európai nagyhatalommá. Ugyan a VIII. század elején még semmiféle erre utaló jelet nem találhatunk, hiszen az arab invázió éppen ekkor verte szét a nyugati gótok amúgy is polgárháborúktól tépett államát az Ibériai (Pireneusi) félszigeten. Aztán a damaszkuszi kalifa helytartóiként előretörő, és már egész Európa meghódításáról álmodozó arab hódítókat *Martell Károly* megállította a 732. évi, *poitiersi* csatában. A majdani Spanyolország csillaga ezután lassan, de folyamatosan emelkedni kezdett. A VIII. század közepétől kezdve – *Cordoba* székhellyel – egy önálló arab emirátus jött létre a félszigeten, amely hosszú ideig erős állammal bizonyult, azonban a IX. század közepére a mór állam már politikailag széttagolódott, majd a keresztények előretörése tovább gyengítette, valamint egy észak-afrikai, berber etnikum reformmozgalma után az *Almoravidáknak* került a hatalma alá. Eztán a mórok tovább gyengültek az Ibériai-félszigeten, amit felgyorsított az immár a különböző lovagrendek által is támogatott rekonkvizista, valamint a Szentföldet visszafoglaló kereszties hadjáratok is. Majd 1212-ben a keresztények hatalmas győzelmet arattak *Navas de Tolosa* mellett, a még mindig a félsziget egy részét az uralmuk alatt tartó mórok felett, akik ezután *Granadára* szorultak vissza, ahol mintegy három évszázadig sikerült még megkapaszkodniuk. Amikor azonban 1492. október 12. napján Kolumbusz felfedezte Amerikát, a győzelmes spanyol katonák elfoglalták ezt az utolsó, európai mór birtokot is. Az 1500-as évek elejére Spanyolország – *Aragóniai Ferdinánd* és *Kasztíliai Izabella* házassága (így *Aragónia* és *Kasztília* egyesült, míg a *navarrai* királyság nagy részét Kasztíliába olvasztották, és létrejött az egységes Spanyol Királyság), no meg az Újvilágból egyre nagyobb mértékben áramló arany és ezüst révén is – jelentősen megerősödött. *V. Károly* (1500 – 1558), majd utóda, II. Fülöp már olyan birodalmat örökölt, ahol sosem nyugodott le a nap, és V. Károly még tovább építette az erős központi hatalmat, amit a spanyol inkvizíció brutalitása is szolgált. A következő évtizedekben a spanyolok Európa vezető nagyhatalmává váltak, még az addig megállíthatatlanul terjeszkedő törökök flottáját is legyőzték nehézgályáikkal a *lepantói* csatában (1571). A következő nagy siker 1580-ban történt, amikor is a spanyolok anektálták a portugálok királyságát, de 1588-ban már kudarcot vallott a spanyol Armada németalföldi felkelést megfékezni igyekvő kísérlete. Majd vereséget szenvedtek az angoloktól is, és egyértelművé vált, hogy az egyre romló gazdasági helyzet és a folytonos háborúskodás megroppantotta az addig vezető nagyhatalom Spanyolországot. Ennek világos jele volt a németalföldi lázadók győzelme. Az európai hegemoniát a franciák vették át, majd 1640-től újra független lett Portugália is, *Pombal* márkí vezetésével. Innen tulajdonképpen már „egyenest út” vezetett a westfáliai békéhez... A *Habsburg*-ház kihalásával, 1700-ban a *Bourbon*-házból származó *V. Fülöp* ült az egyre ingatagabb spanyol trónra. Lásd: KAJTÁR: i. m. 258 – 259. o.

⁴ Pedig a katolikus egyház évszázadokig jelentette az európai, keresztény uralkodók egyik alapvető támaszát, főként és elsősorban az erőszakszervezetein keresztül. Az inkvizíció legelső formáját, az ún. *püspöki* inkvizíciót még az 1184. évi veronai zsinat döntése nyomán hozták létre. A szó jelentése: „*lat. I. tört. vall a katolikus egyház politikai-*

rendőri intézménye, törvényszéke a középkorban és egyes országokban a 19. sz. közepéig az eretnokség üldözésére és elnyomására 2. szigorú vallatás; kínvallatás 3. rég. vizsgálat, nyomozás; tanúvallatás” Lásd: Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1989. 372. o. Eljárásának alapelve a gyanús (azaz eretnek) személyek felkutatása és bíróság elé citálása volt a püspöki vizitációk alkalmával. A gyanúsított személyeket ekkor még a világi bíróságoknak adták át az eljárások lefolytatására. A római katolikus egyház következő inkvizíciós formáját, a *pápai inkvizíciót* – a katar és valdens eretnokség kiirtására – IX. Gergely pápa hívta életre. 1233-tól kezdődően az eretnekekkel „fertőzött” területeken már a pápa által kijelölt *inkvizítorok* („*lat. 1. tört.; vall. az inkvizíciós törvényszék bírója 2. szigorú vallató, nyomozó*” BAKOS: i. m. 372. o.), vizsgálók jártak el, akik saját maguk, a hívek között járva, kutakodva, kérdezősködve igyekeztek az ügyet felderíteni, az „eretnokség forrásait” megtalálni. Fontos, hogy ekkor még tilos volt számukra a tortúra, mint nyomozási eszköz alkalmazása, azt csak 1252-ben intézményesítette IV. Ince pápa. A *Spanyol Inkvizíciót* pedig a zsidók és a muzulmánok ellen, azok felkutatására, üldözésére hívta életre IV. Sixtus pápa. A pápai inkvizícióval szemben a működése összefonódott a világi hatóságokkal, és mind az egyház (azaz elsősorban a *Pápai Állam*), mind pedig az állam érdekeit szem előtt tartva működött. Hamar nagyfokú önállóságra tett szert ez az inkvizíciós forma, közismerten kegyetlen eljárásait és működését még a Vatikán sem tudta befolyásolni. A nagy földrajzi felfedezések nyomán a spanyol inkvizíció átkerült a gyarmatokra is, ahol működésébe az Egyházi Államnak szintén nem volt beleszólása. A *Római Inkvizíciót* pedig III. Pál pápa hozta létre 1542-ben, a protestantizmus ellen. Tulajdonképpen még a mai napig is létezik egy későinek tekinthető formája, *Congregatio de Doctrina Fidei* elnevezéssel. Lásd ezt: Brian Innes: *A kínzás és kínvallatás története*. Brown Packaging Books Ltd. 1998. Canissa Kiadó, Nagykanizsa. 190. o. Illetve a témakörrel lásd még bővebben: Gergely Jenő: *A pápaság története*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1999.

⁵ A *Szlovák Köztársaságról* szóló, hiteles és pontos információkat lásd: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/slovakia/index_hu.htm (2012. 06. 06.). A tanulmányban már többször is meghivatkozott „EUROPA” portál – az Europa.eu – az Európai Unió hivatalos webhelye, ami a következő szolgáltatásokat nyújtja az érdeklődőknek: alapvető információkat közöl az EU működésének módjáról, tájékoztat a legfrissebb uniós hírekről és eseményekről, valamint ún. „elérhetőségi linkeket” ad meg az uniós intézmények és ügynökségek honlapjain megtalálható információkhoz. A webportált az Európai Bizottság kommunikációs részlege működteti az uniós intézmények képviseletében. Az Európai Bizottság e-weblapjának elsődleges célkitűzése az, hogy tájékoztasson a Bizottság törekvéseiről és az Európai Unió politikájáról, továbbá az, hogy pontos és naprakész információkat nyújtson az érdeklődőknek – uniós és nem uniós állampolgároknak egyaránt. Habár az Európai Unió hivatalos weboldalainak nagy részét személyes információk megadása nélkül is lehet használni, a kért e-szolgáltatások igénybevételéhez – esetenként – személyes információk megadása is szükségesnek mutatkozhat. Mivel az Európai Unió számára a személyes adatok védelme és a magánélet tisztelgetben tartása kiemelt fontosságú, ezért az „EUROPA” portál használatára és működtetésére is kiemelten vonatkozik az Európai Uniónak a 2000. december 18. napi, 45/2001/EK parlamenti és tanácsi rendeleten [242 KB] alapuló, „a személyes adatok közösségi intézmények és szervek által történő kezelése tekintetében az egyének védelmével” kapcsolatos politikai állásfoglalása, mely állásfoglalás egyébként az Európai Unió minden eu-domén névvel ellátott intézményi honlapjára is érvényes. Az Európai Adatvédelmi Biztos [98 KB] mindazonáltal független ellenőrző hatóságként gyakorolja jogkörét, mégpedig minden egyes európai uniós intézmény tekintetében. Az e-szolgáltatásról még annyit érdemes megemlíteni, hogy ez, az EUROPA szerveren keresztül elérhető szolgáltatás egy olyan internetes szolgáltatás vagy forrás, melynek célja a kommunikáció elősegítése egyrészt az állampolgárok és a vállalatok között, másrészt pedig az állampolgárok és az európai intézmények között. Az EUROPA szerver által jelenleg nyújtott, illetve a jövőben nyújtandó három e-szolgáltatás a következő: 1. *Információs szolgáltatások*, melyek az állampolgárok, a média szereplői, a vállalatok és közintézmények vezetői, illetve más döntéshozók számára biztosítanak könnyű és hatékony hozzáférést az információkhoz, lehetővé téve így az EU politikáinak és tevékenységének jobb megértését, illetve azok átláthatóságának javítását is. 2. Az *interaktív kommunikációs szolgáltatások* megkönnyítik az állampolgárokkal, a vállalatokkal, a civil társadalommal és a közszereplőkkel való kapcsolattartást. Mindez pedig megkönnyíti a politikai párbeszédet és az információ-visszacsatolást, és ily módon ez a lehetőség nagyban hozzájárul a közösségi politikák, továbbá az EU tevékenységének és szolgáltatásainak a kidolgozásához. 3. A *tranzakciós szolgáltatások*, melyek pedig lehetővé teszik az Európai Unióval történő, a főbb tranzakció típusokhoz való hozzáférést, mint például a közbeszerzések, a pénzügyi műveletek, a munkaerő felvétele, a feliratkozás eseményekre, a dokumentumok beszerzése vagy vétele stb. kapcsán. Az „EUROPA” portálról lásd bővebben: http://europa.eu/abouteuropa/index_hu.htm (2012. 06. 06.)

⁶ <http://www.nndb.com/people/750/000111417/>

⁷ E helyütt ismertetném a Szlovák Köztársaság Alkotmányának preambuláját: „*Mi, a szlovák nemzet, emlékezve elődeink politikai és kulturális örökségére és a nemzeti létért és saját államiságunkért folytatott harcok több százéves tapasztalataira, a cyrili és metódi szellemi örökség és a Nagy Morávia történelmi üzenete értelmében, kiindulva a nemzetek természetes önrendelkezési jogából, együtt a Szlovák Köztársaság területén élő nemzetiségi kisebbségekkel és etnikai csoportokkal, a többi demokratikus állammal való tartós békés együttműködés érdekében, igyekezve a demokratikus kormányzás formájának, a szabad élet biztosítékainak, a szellemi élet fejlődése és a gazdasági fejlődés érvényesítésében, tehát mi, a Szlovák Köztársaság polgárai képviselőink által elfogadjuk a jelen alkotmányt.*” Lásd: <http://uj szo.com/napi lap/cimlapcikk/2007/08/31/szlovakia-alkotmánya-modern> (2012. 06. 06.)

⁸ *Jóka* község Pozsony és Galánta között fekszik, 3800 lakosával a szlovákiai, galántai járás legnagyobb és legrégebb településeink egyike. A szakirodalmi és a mai földrajzi besorolás szerint a Mátyusföld része, de hagyományai

val inkább a szomszédos Csallóközhez kötődik, hiszen 1945-ig a Felső-csallóközi (somorjai) járáshoz tartozott. A falu életében jelentős szerepet töltött és tölt be a Kis-Duna, ugyanis Jóka bel- és külterületét egyaránt számtalan kisdunai mellékág szeli át. A folyamág 23 kilométeres szakaszon kacskaringózik a község határában, s a századelőn még hét vízimalommal dicsekedhetett a falu. Lakosai a múltban elsősorban növénytermesztésből és állattartásból éltek. *Fényes Elek* a múlt század közepén így jellemezte a falut: „*Gyümölcse sok, mert úgyszólván az egész falu egy gyümölcsös kertben fekszik. Nagy erdeje számtalan vadat rejteget. Szántóföldje, ámbár több helyen homokos, mégis jó gabonát, káposztát, dinnyét terem.*” A mai Jóka 1960-ban jött létre két falu, *Jóka* és *Újhelyjóra* összevonásával. Jókához – a Kis-Duna szomszédságában – több, kisebb-nagyobb pusztá és zátony is tartozik, úgymint *Erdőalja*, *Ásás major*, *Kissziget*, *Belsőzátony*, *Haramathelypuszta*, *Óraljapuszta*. Az 1970-es évek végén épült sportpálya akár 1000 lelket is képes befogadni fedett stadionjába, továbbá a községben művelődési otthon, könyvtár és mozi is működik. A faluban megtalálható még a „szolgáltatások háza”, bankkal, fodrászattal, térsztagyárral és kifőzdével. A 90-es évek két legjelentősebb, új vállalkozása a faluban az ALU fémmegmunkáló üzem és a Mykoex – egy laskagombát termelő cég – jókai telepe. Megemlítendő még a ZsVAK (Nyugat- szlovákiai Vízgazdálkodási Művek), melynek kútjaiból a vízvezeték- hálózaton keresztül a jókai ivóvíz egészen Nyitra mellé is eljut. A falu történelmét röviden végigkövetve elmondhatjuk, hogy először 1197-ben említik azt az okiratok. Ekkor *Zbima* fiának, *Zerzowoy* pozsonyi várjobbágnak adott *I. Imre* (1196 – 1204) magyar király szabadalomlevelet. A család később *Farkas* néven került a köztudatba, s az *I. Imrétől* kapott szabadalomlevelet aztán, 1359-ben *I. Nagy/Lajos* (1342 – 1382), 1455-ben pedig *V. László* (1444 – 1457) magyar királyok is megerősítették. A falu 1239-ben a pozsonyi várhoz tartozott, majd 1291-ben *Ialka* és *Jelka* néven – *IV. Béla* (1235 – 1270) magyar királynak, az 1239. március 6. napján, Budán kelt oklevelére három *Ilka* nevű községet is említ, továbbá 1256-ban a név *Bereinus de Ilka* nevében is megjelenik – szerepel. 1298-ban a falu határában írják le a *Kisa*, valamint 1304-ben a *Lakkör* birtokokat, majd a települést a 14. század elején *Harmathely* néven említik. 1324-ben a *Salamoni* nemeseknek volt itt birtokuk, melynek egy részét *Olgyai Péter* fiainak engedték át. Az *Olgyaiak* az 1355. évi egyezséglevelükben a falut *Harmathely-Jóka* néven említik, míg a pápai tizedszedők jegyzékében *Jocza* néven volt bejegyezve. Ezután már *Kis-* és *Nagyjókát* különböztetnek meg az okiratok. Az 1500-as években a falu *Óraljapuszta* néven szerepel az okiratokban, amit az 1490 és 1505 között folyó háborúban *Miksa* császár hadai többször is pusztítottak, majd a török 1541 augusztusában szinte a földdel tette egyenlővé *Kis-* és *Nagyjókát*. Az 1553-as portális összeírásban találkozunk először *Újhelyjókával*, *Jóka-Újhely* néven. Az *óbudai* apácák birtokaként 12 portával említik, majd *Újhelyjóra* 1647-ben a *pozsonyi* apácáké, míg 1787-ben a vallásalapé. Későbbi birtokosai egészen a 19. századig az *Eszterházyak*. Az *Eszterházyakat* a birtoklásban a *Zichyk*, a *Batthyányiak*, majd pedig *gróf Pálffy Béláné* követte. Az 1703 és 1711 között zajló *Rákóczi-féle szabadságharcban* a falu a fejedelem mellé állt, majd a 18. század végének okiratai arról tanúskodnak, hogy 1786-ban *Jóka* 3 településből tevődött össze (*Nagy Jóka*, *Kisch Jóka* és *Újhely Jóka*). A község lakosait 1833-ban és 1866-ban is a kolera tizedelte meg. Az első és második világháborúban elesett több mint 200 katona és az elhurcolt, meggyilkolt kb. 250 zsidó lakos emlékét örökíti meg az 1994-ben felszentelt háborús emlékmű a nagyjókai temetőben. Részletesebben a településről és történelméről lásd *Jóka* hivatalos honlapját: <http://www.jelka.sk/hu/> (2012. 06. 30.)

⁹ Prof. JUDr. Ján Mazák PhD. Masaryk University (Czech Republic), Faculty of Law. Specialization: European Union Law. http://www.muni.cz/people/27452/acad_qualif (2012. 06. 06.)

¹⁰ Lásd: <http://ujso.com/napilap/cimlapcikk/2007/08/31/szlovakia-alkotmánya-modern> (2012. 06. 06.)

A városi hetilap és a megyei napilap krónikája az első ízben megrendezett Nemzetközi Alkotmánybírói Konferenciáról

Nem tartom elpocsékoltnak az oldalt, annak bemutatását sem, hogy miként is foglalta össze a SAJTÓ a nagyközönség számára azt, amit megpróbáltam a Tisztelt Olvasó elé tárni. Lássuk tehát a megyei napilapot (Zalai Hírlap), és a városi hetilapot (Kanizsa Újság – Lokálpatrióta Hetilap), hogy ők hogyan, miként is látták a Nagykanizsán első ízben megrendezett Nemzetközi Alkotmánybírói Konferenciát?

ZALAI HÍRLAP

„Az alkotmánybírák is úgy küzdenek a szabadságért, mint James Bond. A megállapítás a Nagykanizsán, csütörtökön lezajlott konferencián hangzott el, a közép-európai országok taláros testületeiben dolgozó jogtudósok tevékenységét jellemezve. A nagykanizsai Wlassics Gyula Jogászegylet és a város önkormányzata négy nemzet egy-egy alkotmánybíráját hívta meg a Medgyaszay Házba. Az előadók az alkotmánybírók és a jogállamiság kérdéskörét boncolgatták, különös tekintettel Közép-Európa szocialista múltjára. Dr. Marko Babic horvát, dr. Mészáros Lajos szlovák, dr. Puskás Bálint román, illetve dr. Kiss László magyar alkotmánybíró hosszú és tartalmas előadásokkal örvendeztette meg a hallgatóságot. James Bond nemcsak filmsztár, de alkotmányos figura is, mert a korlátozó hatalom opponense, éppúgy, mint az alkotmánybírók - állt elő szokatlan hasonlattal **Mészáros Lajos**, utalva az emberfeletti teljesítményre, amit gyakran hatalmi ellenszélben, illetve rengeteg ügyet vizsgálva produkálnak a testületek. Az előadásból kiderült: az alkotmánybírákat a szlovák társadalom megbecsüli.

Marko Babic a horvát alkotmányos rendszer kialakulásáról adott áttekintést. Horvátországban az egypártrendszer idején a nemzetgyűlésnek, a Sabornak volt alárendelve az alkotmánybírók, melynek önállósága csak 1990-től teremtődött meg, kiteljesedése pedig azóta is folyamatos. - Azt kell, hogy mond-

jam, a rendszerváltás még mindig tart, amit abból szűrünk le, hogy az emberek máig nagy számban élnek alkotmányjogi panasszal - közölte.

A Sepsiszentgyörgyről érkezett **Puskás Bálint** a jogállamiság kérdését boncolgatta, csakúgy, mint **Kiss László**, a magyar alkotmánybírók leghosszabb ideje, immár 15 éve hivatalban lévő tagja. Előbbi kiemelte: szerrinte a jogállam legfontosabb kritériuma az, hogy a jogalkotó mennyire tartja be az alkotmányt. Ugyanis - ahogy többéves szenátusi múlttal a háta mögött fogalmazott - az alaptörvény másképp néz ki a parlamentben és másképp az alkotmánybírókban. Hozzáfűzte, képviselőként ő maga sem gondolt soha

Dr. Károlyi Attila

arra, hogy egy-egy döntés, vagy indítvány mennyire alkotmányos, sokkal fontosabb szempont volt, hogy a választók javát szolgálja-e. Kiss László a demokrácia kérdése kapcsán kijelentette, hogy annak maximális érvényesüléséhez bizony kell egyfajta mentális fejlettség is. - Mi, magyarok más körülmények között szocializálódtunk, mint a fejlett nyugat-európai államok polgárai - jelezte. - Nálunk évtizedekig hiánygazdaság volt, amikor a nincsből kellett megélni. Talán ezért tűnik úgy, hogy az elmúlt 23 évben a tudati fejlődés nem tartott lépést a fejlett jogállam kialakításának szándékával.

Hazánk új alaptörvényéről beszélt **dr. Gáva Krisztián**, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium helyettes államtitkára. Ő azt hangsúlyozta: véleménye szerint az új alkotmánynak köszönhetően az Alkotmánybírók a jövőben sokkal nagyobb figyelmet tud fordítani az emberek életközeli ügyeire, konkrét problémáira, mint eddig.

Dr. Károlyi Attila ügyvéd, a Wlassics Gyula Jogászegylet elnöke a konferencia utáni sajtótájékoztatón azt mondta: a jövőben is terveznek hasonló rendezvényeket. **Cseresnyés Péter** polgármester ennek kapcsán megjegyezte: reméli, legközelebb már nem szakmabeliek is lesznek a hallgatóságban.”¹

„A rendszerváltás óta komoly mulasztások tapasztalhatók a jogállamiság tekintetében a volt szocialista blokk országaiban. Különösen igaz ez hazánk törvényhozására, ahol lassan éppen egyes jogintézmények „törnek rá” a demokráciára. Röviden így foglalható össze annak a nemzetközi alkotmánybírói konferenciának a tanulsága, amit nemrég rendezett Nagykanizsán a báró Wlassics Gyula Jogászegylet. Dr. Károlyi Attila elnök Horvátország, Magyarország, Románia és Szlovákia egy-egy alkotmánybíráját hívta meg az eszmecsere – érdekesség, hogy négyük közül három is magyar származású.

Horvátországban máig nagyon sok dolga van az Alkotmánybíróságnak a balkáni válság során keletkezett sérelmek kapcsán – hallhatuk **dr. Marko Babic** horvát alkotmánybírótól. – E tekintetben még mindig tart a rendszerváltás, az emberek nagy számban élnek alkotmányjogi panaszokkal – mondta.

Hazánkban más a helyzet, itt e folyamat már lezárult, olyannyira, hogy bizonyos területeken kicsit túl is lőttünk a célon. Ugyanakkor másutt némi hiányosság tapasztalható – legalábbis ami a jogállamiság és a demokrácia kérdését illeti, vélekedett **dr. Kiss László**, Magyarország Alkotmánybíróságának (AB) tagja. – Mi másként szocializálódtunk, mint a fejlett Európa lakói, nálunk hiánygazdálkodás volt, ahol mindig a nincsből kellett valamit teremteni – jelentette ki. – Itt teljesen természetes, ha valaki az autópálya szalagkorlátai között szed gombát – nem lehet ettől a környezettől elvonatkoztatva szemlélni a jogállamiságot. Nálunk a társadalom tudati nevelése valahogy nem tartott lépést azzal a szándékkal, hogy fejlett jogállamot alakítunk ki önmagunk számára. Ezért aztán a jogokkal

mindenki tisztában van, a kötelezettségekkel azonban már kevésbé. Dr. Kiss László szerint ráadásul az 1990 óta hozott jogszabályokat át is kellene rostálni, sokat közülük ugyanis meghaladt már az idő. Példának okáért, vannak olyan jogállamiságot tekintett intézmények, amelyek éppen magára a jogállamiságra jelentenek veszélyt. Ilyen az adatvédelem rendszere, mely ma már állami intézmények működését akadályozza. Vagy a véleménynyilvánítással kapcsolatos jog, ami alkotmányos alapjog ugyan, de átlépett egy bizonyos határt, és a közszereplők többeztűrési kötelezettségéből mindent tűrés lett. – Nemcsak egyénekről kell beszélniünk természetesen, hanem közösségekről is, mert mit kezdünk az olyan elszólásokkal, mint az „Indul a vonat Auschwitzba!” Ma Magyarországon ez szabadon kimondható, mindaddig, amíg valamilyen tevételes cselekmény nem kapcsolódik hozzá. És tessék mondani, milyen cselekmény kell a büntetethez? Hogy kigördüljön az első vonat Józsefvárosból? Száz szónak is egy a vége, a jól értelmezett szabadságból nálunk néhol már szabadosság lett – szögezte le.

Dr. Puskás Bálint, a román alkotmánybíróság tagja többek közt a politika és az alkotmány kapcsolatáról beszélt. Volt miből merítenie, hiszen ő maga éveken át szenátusi képviselő is volt. – Alkotmányunk kimondja: Románia jogállam – bocsátotta előre. – A jogállamnak, jogállamiságnak azonban megengedhetetlenül tág értelmezése van, a többségi vélemény szerint elsősorban hatékonyan működő, igazságos államot jelenti. Ismert azonban egy másik nézet is, mely a közhatalomnak a joghoz való kötöttségét, az alkot-

mányos kormányzás kötelezettségének kérdését helyezi előtérbe. Szerintem ez áll közelebb az igazsághoz, ám az alkotmány másként néz ki az alkotmánybíróságon és másként a parlamentben. Három cikluson keresztül voltam képviselő, több mint 34 törvényt alkottam meg, s be kell vallanom, akkori munkám során én sem azt néztem, hogy az általam be-terjesztett törvényjavaslat vajon megfelel-e az alkotmány előírásainak? Az már jobban érdekelt, hogy jó-e a választópolgároknak. Pedig a jogállamiság megvalósulása nagyban függ attól, hogy a jogalkotók mennyire tartják be a saját maguk által hozott törvényeket, így például az alkotmányt.

A szlovák alkotmánybíró, **dr. Mészáros Lajos** többek közt elárulta, hogy az ottani taláros testület feladatai sorában nagy számban vannak jelen a szociális vonatkozású témák – és rengeteg a megoldásra váró ügy. – Szűk mezsgyén egyensúlyozunk, ügyelniünk kell arra, hogy minél kevesebbszer avatkozzunk be a rendes bíróságok munkájába – mondta. – Ez bizony, feszültségeket is okoz az igazságszolgáltatás különböző szintjei között. Miközben mind többen éreznek kényszert arra, hogy a velünk megpróbálják visszafordítani ügyük kimenetelét, megváltoztatni a korábbi bírósági döntést. Ez óriási mennyiségű, évente 2000–3000 beadványt jelent, melyeknek mindössze 5-6 százaléka bizonyul végül jogosnak. Mészáros Lajos szerint a jogállamiság szempontjából a magántulajdon védelme a leginkább mérvadó, ugyanis a tulajdon szabadságot ad. Minél több van belőle, annál nagyobb a szabadság foka. Mondandóját végül egy érdekes hasonlattal zárta: – Ahogyan James Bond, úgy a közép-

európai országok alkotmánybíróságai is stílusosan küzdenek a szabadságért, és a hatalom korlátozott érvényesüléséért. Szuperhősök – talárban... ”²

KANIZSA HETILAP

„A nagykanizsai báró Wlassics Gyula Jogászegylet szervezésében Nemzetközi Alkotmánybírói Konferenciára került sor a Medgyaszay Házban. Ahogy **dr. Károlyi Attila**, a "rangos" esemény utáni sajtótájékoztatón fogalmazott, reményei szerint nem az utolsó, melyre **Cseresnyés Péter** polgármester ríposztzott viccesen azzal, hogy ez elsősorban a szervező személyén múlik... Amíg azonban eddig eljutottunk, tartalmas napnak lehetnek részesei azok, akiket érdekelt az Alkotmánybíróság a jogállam szolgálatában (Különös tekintettel a volt ún. Közép-európai szocialista országok jogfejlődésére) című előadásorozat. A témát prezentálók között köszönhetők Dr. Marko Babic Horvátország, Dr. Kiss László Magyarország, Dr. Mészáros Lajos Szlovákia, valamint Dr. Puskás Bálint Románia alkotmánybíráját. Dr. Gáva Krisztián helyettes államtitkár pedig a hazai Alkotmánybíróság hatáskörének változásairól szólt többek között. **Dr. Marko Babic** ismertette egyebek mellett országa Alkotmánybíróságának történetét, működését. Külön szólt arról, hogy mely' jogi területeken képes hatékonyan működni, s milyen a mindenkori kormányzattal a kapcsolattartás, együttműködés. A magyarétól némileg eltérő az ottani működés például abban, mely az absztrakttól a konkrét normakontroll irányába hat. (Hogy e kérdéskörben Magyarországon is van ezirányba tolódás, az Dr. Gáva Krisztián

szavaiból derülhetett ki valamivel később.) **Dr. Kiss László** külön kitért arra, vajon a jó alkotmány egyben jó jogállamot is takar-e egyben, mivel azon is sok múlik, egyáltalán milyen közegben, társadalomban működhet az a bizonyos jogállami keret. **Dr. Puskás Bálint** már a sajtótájékoztatón mondta el, hogy nemzeti kisebbségi kérdésekben nem szokásos romániai Alkotmánybírósági eljárás, egyszerűen azért, mivel azok száma elenyésző, míg Szlovákiában **dr. Mészáros Lajos** tanulmánya szerint az Alkotmánybíróság egyelőre még korántsem olyan megterhelt, mint Horvátországban, ami **Dr. Marko Babic** szavaiból kiderülhetett a konferencia során.”³

„Új korszak kezdődött az alapjogvédelemben, a remények szerint mind az Alkotmánybíróság (Ab), mind a jogalkalmazók kedvező visszajelzést adnak majd a változásokról a jogalkotóknak - mondta a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium (KIM) közjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkára Nagykanizsán. **Gáva Krisztián** a nagykanizsai báró Wlassics Gyula Jogászegylet alkotmánybírói konferenciáján fejtette ki, hogy milyen változásokat hozott az Ab számára az új alaptörvény januári életbelépése. Az Alkotmánybíróság a jogállam szolgálatában című konferencián egy-egy magyar, horvát, szlovák és román alkotmánybíró tartott előadást országának alkotmánybírósági rendszeréről. A KIM helyettes államtitkára arról beszélt, hogy az alaptörvény életbelépésével az Alkotmánybíróság sokkal inkább odafigyelhet az emberek tényleges problémáira. Mint mondta, ezt az a hangsúlyeltolódás teszi lehetővé, amely az Ab eszközeit az absztrakt

normakontrolltól a konkrét normakontroll felé tereli, illetve az a magyar jogrendben újdonságnak számító lehetőség, amely az egyedi ügyekben hozott bírói döntést felülvizsgálhatóvá teszi. Előzetes normakontrollt már nemcsak a köztársasági elnök kérhet, de a kormány vagy az Országgyűlés elnökének javaslatára maga a törvényhozás is. Szűkebb körben, de megmaradt az absztrakt normakontroll is, mert a kormány, az országgyűlési képviselők negyede, illetve az alapjogok biztos a továbbra is kezdeményezheti a jogszabályok felülvizsgálatát. **Kiss László** magyar alkotmánybíró a jogállamiság kérdéseit fejtegetve azt mondta: egy jó alkotmány nem elegendő ahhoz, hogy a fejlett, 21. századi viszonyoknak megfelelő jogi struktúrát hozzon létre. Úgy fogalmazott: vannak olyan jogállami intézmények, amelyek "mintha rá-törnének a jogállamra". Példaként említette a véleménynyilvánításhoz való jogot, amely alkotmányos alapjog, de a közszereplők esetében már átlépett egy határt. A közszereplő egy fejlett jogállamban sem köteles mindent túrni, "a jó híréhez, a becsületéhez és az emberi méltóságához való jogát nem sértheti a véleménynyilvánítás joga sem" - jelentette ki. **Kiss László** arra is kitért, hogy szükség lenne a magyar jogszabályok folyamatos felülvizsgálatára, és kérdésként vetette fel, hogy már 1990 óta tapasztalhatóan a törvényalkotás "minősége nem esett-e a mennyiség csapdjába". A hatalommegosztás elvét a jogállamiság fontos tartópillérének nevezte, ami adott Magyarországon, de elemezni kellene a hibáit, s tisztázni kell az egyes ágak szerepét. Hangsúlyozta, hogy visszaható törvényeket csak nagyon alapos indokkal lehet hozni, s hogy igazi alkotmánybíráskodás akkor van, ha az Ab-nak megkötés nélkül, minden területen joga van vizsgálni és döntéseket megsemmisíteni. **Marko Babic** horvát alkotmánybíró elmondta: Horvátországban 13 tagú az alkotmánybíróság, amelynek tagjait nyolc évre kétharmados többséggel választja meg a szábor, azaz a törvényhozás. A horvát alkotmánybíró szerint a testület 1990-ben túl széles hatáskört kapott, a legfontosabb feladata lett a normakontroll, ami hatalmas ügymennyiséget jelent. Tavaly már mintegy 65 ezer ügy feküdt a testület előtt, évente mintegy hatezer új beadvány érkezik - több-

ségében alkotmányjogi panasz. Horvátországban minden természetes és jogi személy élhet alkotmányjogi panasszal, de ezeket nem kötelező befogadni. Érkezhet beadvány a bíróságoktól vagy az erre felhatalmazott államhatalmi szervektől, a törvényhozás tagjainak legalább egyötödétől, de parlamenti bizottságoktól, a kormánytól, az államfőtől és a legfelsőbb bíróságtól, bizonyos esetekben az ombudsmantól vagy önkormányzatoktól is. **Puskás Bálint**, a román alkotmánybíróság tagja azt hangsúlyozta előadásában, hogy a demokrácia megvédésében és a jogállamiság biztosításában a fék szerepe hárul a román testületre. Azt mondta, még nagyon sok a tennivaló Romániában, szükség van az igazságszolgáltatás reformjára, a hatósági korrupció visszaszorítására, a hatalomnak való kiszolgáltatottság megszüntetésére. A jogalkotóval szembeni kifogásokat sorolva beszélt arról, hogy Romániában lehetőség van sürgősségi kormányrendeletek alkotására, és az évente alkotott 100-150 ilyen rendelet "zavart kelt a törvényalkotásban". Romániában kilenctagú az alkotmánybíróság, a tagoknak kilencéves a mandátumuk. A tagok közül hármat-hármát választ az államelnök, valamint a parlament alsó- és a felsőháza, de a politikai pártok jelölése miatt gyakran éri az a kritika a román Ab-t, hogy politikai döntést hoz – mondta Puskás Bálint. Ismertetése sze-

rint a román testület a törvények alkotmányosságáról legkésőbb öt nappal az elfogadását követően, de még a kihirdetést megelőzően dönt, ha ezt az államelnök, a két ház elnöke, a kormány, a legfelsőbb bíróság, az ombudsman, vagy legalább 50 képviselő, illetve 25 szenátor kezdeményezi. Szinte minden törvényt és parlamenti határozatot megtámad az ellenzék, ami nagyon sok feladatot ad a testületnek. Az elmúlt évben 1688 ügyben kellett döntenie a román Ab-nak, de volt olyan év, amikor hatezernél is több ügyet kezeltek. **Mészáros Lajos** szlovák alkotmánybíró a szlovák jogrendet ismertette elmondta, hogy a jogszabályok felülvizsgálatát csak a képviselők egyötöde, a köztársasági elnök, a kormány, a legfőbb ügyész, az ombudsman vagy bíró kezdeményezheti. Szlovákiában a jogszabályok hirtelen változásai különösen foglalkoztatják az Ab-t, leginkább ha azok szociálisan érzékeny területeket érintenek. A szlovák Ab "strasbourgi jellegű" bíróság, vagyis a legnagyobb munkát az egyéni indítványok elbírálása adja. A bírósági ítéletek alkotmányjogi panaszra alapozott felülvizsgálata miatt 2010-ben mintegy kétezer, tavaly azonban már háromezer beadvány érkezett a szlovák Ab-re, de az eseteknek csupán 5-6 százalékában találták jogosnak a panaszt – tette hozzá Mészáros Lajos.⁴

¹ Lásd a ZALAI HÍRLAP, „Pont mint James Bond” című cikkét. 2012. március. 02. péntek | Szerző: Horváth-Balogh Attila. http://www.zalaihirlap.hu/kozelet/20120302_pont_mint_james_bond?s=rel (2012. 07. 01.)

² Lásd a ZALAI HÍRLAP, „Talarba öltözött superhősök?” című cikkét. 2012. március. 17. szombat | Szerző: Horváth-Balogh Attila. http://www.zalaihirlap.hu/hetvege/20120317_talarba_oltozott_superhosok?s=rel (2012. 07. 01.)

³ Lásd a KANIZSA HETILAP, „Alkotmánybírák nemzetközi konferenciája” című cikkét. 2012. március. 01. csütörtök | Szerző: Polgár László. [http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/9834/alkotmanybirak-nemzetkozi-konferenciaja\(--mti---polgarmesteri-megnyito-\)/](http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/9834/alkotmanybirak-nemzetkozi-konferenciaja(--mti---polgarmesteri-megnyito-)/) (2012. 07. 01.). A hetilap nyomtatott formában is megjelent, 2012. március 8. napi, archivált számát lásd: <http://www.kanizsaujsag.hu/archivum/2012-9.pdf> (2012. 07. 01.)

⁴ Lásd a KANIZSA HETILAP, „Alkotmánybírák nemzetközi konferenciája – Új korszak nyílik meg az alapjogvédelemben” című cikkét. 2012. március. 01. csütörtök | Szerző: MTI – Kanizsa. [http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/9834/alkotmanybirak-nemzetkozi-konferenciaja\(--mti---polgarmesteri-megnyito-\)/](http://www.kanizsaujsag.hu/hirek/9834/alkotmanybirak-nemzetkozi-konferenciaja(--mti---polgarmesteri-megnyito-)/) (2012. 07. 01.)

Tartalomjegyzék

Előszó	5
A Szerkesztő bevezetője.....	7
Cseresnyés Péter megnyitóbeszéde	29
Dr. Marko Babic, a Horvát Köztársaság alkotmánybírójának előadása.....	31
Dr. Kiss László, Magyarország alkotmánybírójának előadása	41
Dr. Gáva Krisztián, közjogi jogalkotásért felelős helyettes államtitkár, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium	63
Dr. Puskás Bálint, a Román Köztársaság alkotmánybírójának előadása	71
Dr. Mészáros Lajos, a Szlovák Köztársaság alkotmánybírójának előadása.....	95
A városi hetilap és a megyei napilap krónikája az első ízben megrendezett Nemzetközi Alkotmánybírói Konferenciáról	107

